

చెన్నపట్టణము, అక్టోబరు ౧౯౩౦

సంపుటము ౭ ప్రమోదూత సంవత్సరము అశ్వయుజమాసము సంఖ్య ౧౦

హంపీక్షేత్రము

కోడాలి వెంకటసుబ్బారావు, బి. ఏ., కామరాజుగడ్డ శివయోగానందరావుగార్లు

విద్యారణ్యులు

[కాకతిరాజ్యము నశించింది. దేశక్షోభ చూచి, వెంటనే తపస్సు మాని రాజకీయములలో ప్రవేశించి హంపీలో తెలుగు రాజ్యము పునఃప్రతిష్ఠ చేసి మంత్రియై, సంస్కర్తయై, మతోద్ధారకుడై, మళ్లీ తపస్సులో ముక్తిపొందిన వారు విద్యారణ్యులు. ఈయనవిగ్రహము విరూపాక్షుని గుడివెనుక వున్నది. రోజూ పూజాపురస్కారములు జరుగుతూవుంటవి. ఏటేటా ఉత్సవము జరుగుతుందట. ఇతనికి విరూపాక్షస్వామితో సమంగా సత్కారం జరుగుతోంది. ఆవిగ్రహాన్ని చూచినప్పుడు కలిగిన ఆవేశంలో స్ఫురించిన భావాలు యీ పద్యములకు ఆధారము.]

క్రమము నడంచి యుత్తమపదంబును పొందిన మానులందు స్వా
ర్థమొకటె గుత్తగొన్నది. పరస్పర సంశ్రయభావ బంధన

7. 10 1 ×33

క్షేమమయి పోల్చు వ్యక్తియును సంఘము దాని నతిక్రమించి స్వీ
యమునకు లోకముఁ వదలిపెట్టి ఘనుల్ నిను మెచ్చుకొందురే.
"లోకము భద్రమై సుఖవిలోకనమై పొలుపొందునాడు స్వ
ర్లోకము మోక్షమో గని వెలుంగుట ధర్మముగాని; లోకమే
చీకటిమై విపత్తులకు చిక్కిననాడు తపంబు మోక్షముఁ
జేకొని ముక్కుమూసుకొని చెట్టుల గుట్టల బట్ట ధర్మమే."
అని తలపోసి తెల్గుభువనప్రళయంబున కడ్డుకట్టవే
సిన మహానీయమూర్తివని చెప్పిరి నిన్నొక విగ్రహంబు చే
సి నిలిపి నిత్యముఁ బ్రజ భజించుచు నుండుట గాంచి ధన్యజీ
వనపథవర్తులైతి మనువారలు నీగుడి చూడవచ్చుచోఁ.
దేశక్షోభ, మరాజకంబును, మదాంధీభూత శత్రుక్షమా
ధీశోజ్జృంభణ మా, ర్తపౌరజనవృత్తిచ్ఛేదనోద్రేక మ,
త్యాశాపూరిత రాష్ట్రపాలక దురంతాఖ్యానమున్, కాకతి
శ్రీకుం ఠోడిననాడు తెల్గుధర ముంచెఁ నీయశస్సృష్టికై.
అలనందాన్వయ మగ్గిలోఁ బొగిలి నీరైపోవ, నందంగీ వరా
ర్యుల సామ్రాజ్యము బైటబడ్డయది విప్రుండొక్కఁడా నాశ స్వ
ప్నులకుఁ హేతువు నీవొ, కేవలము తేజోమూర్తివై సాత్వికో
జ్జ్వలసృష్టిఁ బ్రతిపాదకుండవయినావా? తెల్గు సంస్థాఘనన్.
చెరచిన దాని బాగుపడచేయుట దుర్లభ మట్టి తెల్గురా
జ్యరమను, ఓరుగల్లు నిలయంబున కోటలుపడ్డ రాళ్ల పెఁ
బరువుల క్రుంగుదాని, సులభంబుగ పైకి తెంల్చి దివ్య సుం
దర రుచిమూర్తి చేసితివి తల్లిఋణంబును తీర్చినావు పో.
ఒకచేత, పాడైన ఓరుగల్ సిరులను విద్యానగర రాజ వీథికెత్తి,
ఒకచేత, క్షీణతనొందు హిందూమత వైశాల్యభావ సంపదల నెత్తి,
ఒకచేత, రాజకీయోన్నతిలో మంత్రశక్తియుక్తుల "వరజాల" నెత్తి,
ఒకచేత, యోగసాయుజ్యాంత రానందతత్త్వసారాచ్ఛసాధనము లెత్తి
ఇహాపరంబుల మత రాజకీయములను-ఒకటికొకటి పొసగని వికటవస్తు
జాలముల నైక్యపరచి-నిస్సంగమందు సంగివై సంగమందు నిస్సంగివైతె.

అపుడు పురాణకాలమునయందు వసిష్ఠుడు; రాజ్యవేత్తలన్
నిపుణుడు సాధుపుంగవుడు నేడు మహాత్ముడు గాంధి: తెల్గుభూ
మి పతిచరిత్ర వేళనుసుమీ యుగమధ్యమునందు నీవు; మా
తృపద నితాంతపూజకు విధించిన బ్రహ్మము మూడుమూర్తులా?

ఒకకాలంబున నొక్క దివ్యఋషి చేయూతన్ రాజ్యనిర్మాణ సా
ధకవర్గంబది శక్తిమంతమయి స్వాతంత్ర్యంబు స్థాపించు న,
ట్లికదా నీదు పవిత్రజీవితము వర్తించున్, యశఃకాయ కా
ముకులౌ వారలెటుల్ తలంచిన సదా మోదంబు గాకుండునే.

అది జలాంతర్గత మఖిలలోకలయంబు వటపత్రమున మోచువాడొకండు
అది కాలకాకోల మగ్నిదగ్ధలయంబు గళమునందున నిల్పగల డొకండు
అది ప్రభంజనవేగ మాకంపనలయంబు వరముతో గడపెడివా డొకండు
అది మహాభూభార మణగద్రొక్కు లయంబు కోడెలపై నిల్పువా డొకండు
కట్టుకథ లివి పౌరాణికములు తెల్గు-రాజ్యవిలయాంతరమున నరణ్యములను
కందమూలాల బ్రతుకును గడపు వెర్రి-బ్రాహ్మణుడు రక్షకుండగువాడె? వింత?

నీకన్నన్ కడుగొప్పవారలు తపోనిష్ఠాత్మకుల్ పుట్టరే
లోకంబందున? వారి దేవతలగా రూపించి యేటేట పూ
జాకళ్యాణము సల్పినారె? ప్రజ లుత్సాహంబు రెట్టింప నీ
కే కావించు టదేలనోయి? పరమాంగీకార సూచివ్రతుల్.

"ఆత్మవత్సర్వభూతాని" యని తలంచి-నిన్ను నీదేశమాతతో నున్నతమగు
పదవిపొందించి ఆటలో పండినావు-ముక్తినీకు దేశానికి భుక్తిభక్తి.

నీపేరు శాశ్వతంబయి-నీపేరున నిల్చినట్టి నిలయము నుసియై
నీపూజ వీరపూజో-ద్దీపనమయి నిల్చెనోయి తెల్గుధరిత్రిన్.

ఆకన్నుమూతలో సంతర్విలీన పంచానిల స్తంభనాత్మార్చి వెలుగు
ఆబొమ్మమోడ్పులో ననమాత్మసెగకన్న మంటరేగినసుళ్లు మాటు మణుగు
ఆకన్నువిప్పులో నిఖిలరాజన్య శిక్షాదక్షమైన వర్చస్సు మెరయు
ఆచిరునవ్వులో నాంధ్రసామ్రాజ్య సుశ్రీనవ్యజీవనశీల మిముడు
ఈశిలావిగ్రహమునందె యింతగొప్ప-కుదురుకొనియుండ ఊహాలు గుములుకొనిన
ఎంతవాడవో నిను స్తుతియింప గలమె-విజయనగ రాంధ్ర దేవుడవే నిజంబు.

సోమప్రభ పెండ్లి

పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రి గారు

(యుక్తిపాట) [పామరజనవాఙ్మయము: శకము ౨]

ఇప్పటివారివలె వ్రాయను చదువను నేర్వకున్నను, ప్రాచీనాంధ్రస్త్రీల జీవితము విజ్ఞానప్రపూర్ణమై వెలయుచుండెడి దని యూహించుటకు, మన కిప్పటికిని శేషించి కొనయూపిరితో వటవటఁ గాఁపించుచున్న ప్రాచీన స్త్రీల వాఙ్మయములోని కొన్ని కొన్ని శకలములే చాలి యున్నవని నావిశ్వాసము. మన మిప్పుడు అత్యంత ముత్కృష్టతమ మని యెంచెడి సాహిత్యము, సంగీతము, ఛందస్సు, ప్రకృతిశాస్త్రరహస్యములు, వేదాంతశాస్త్రతత్వములు, ఆయుర్వేదము, జ్యోతిషము, గణితశాస్త్రము మున్నగు సమస్తశాస్త్రముల లోని సారభూతము లగు విషయము లన్నియును, అప్రయత్నముగనో సప్రయత్నముగనో, వారి వాఙ్మయరాశిలోఁ బ్రవేశించి, నివురుగప్పిన నిప్పుమిణుంగుగులవలె నప్పుడప్పుడు తిరుగులీనుచుండును. నేను కవినిగాని, గాయకుఁడనుగాని, విద్వాంసుఁడనుగాని విమర్శకుఁడనుగాని కాకున్నను, ఏప్రాక్తనసంస్కారమో తెలియదుకాని, నాకు ఆ ప్రాచీనస్త్రీలవాఙ్మయములోని అద్వైతభాగములను వినునప్పుడు అత్యంతము నానందము గల్గుచుండును. కావున నప్పుడప్పుడు కొన్నిపాటలను పూర్వస్త్రీలు పాడుచుండఁగా వ్రాసికొనఁ గల్గితిని.

అందుండి యథావకాశముగా కొన్ని పాటలను ప్రకటింపఁ దలంచు కొని, గడచినసంవత్సరము సమదర్శిని ఉగాదిసంచికలో గౌరీగర్వభంగము—అను పాటలోఁ గల విషయములను నాయెఱిఁగినట్లుగు వెల్లడించియుంటిని. ఇప్పుడిప్పుడు ౨వ దగు జ్ఞానివిజ్ఞాని శూరుల పాటను గుఱించి యొక కొన్ని వివరణవాక్యములను చదువరుల యుపయోగార్థమై ఇచ్చుచున్నాను.*

కథాంశము:—పాటయందు వచ్చెడి కథాంశమును ముమ్ముందు సంగ్రహశక్తితోఁ జెప్పి, ఆ పిమ్మట కథాంశములం గుఱించిన విమర్శను సమూలముగా క్రింద వ్రాయుచుందును. ఈపాటలోని కథాంశ మిది:— సుప్రసిద్ధ మగు నొకపట్టణములో వేదవేదాంగవేత్త యగు నొక బ్రాహ్మణుఁడు భార్యతోఁ గాపురముండును. ఆదంపతులకు గుణవంతులు, రూపవంతులు నగు కొడుకును, కూఁతును నుండిరి. క్రమముగా నాకన్యక యౌవనవతి కాఁగా, నామెకు అనురూపుఁడగు భర్తను కూర్చుటకై తండ్రి యత్నింప సాగెను. ఈ విషయమును కనిపెట్టి ఆపిల్ల తల్లి ద్వారా తండ్రికి సోదరునకును, తాను జ్ఞాని, విజ్ఞాని, శూరుఁడు—అను ముగ్గురలవారిలో నెవరొక్కరినైన నైనచోఁ బెండ్లియాడవలెకాని, ఇతరులనుఁ బెండ్లియాడను—అని తననిశ్చయమును తెలియఁబఱచెను. అంత వారు నట్టియుని అట్టివరుని నన్వేషించుచుందురు. ఇట్లుండఁగా, కొండొకరాజకార్యవశమున నాబ్రాహ్మణుఁడు దేశాంతరము పోవుచు. అప్పట నాతని

* ఏలూరు మంజువాణీ ముద్రాక్షరశాలవారు స్త్రీలపాటలను పేరితో ప్రాచీన స్త్రీల వాఙ్మయమును మూఁడుభాగములుగా ప్రచురించినారు. వారు చిరకాలముక్రిందనే యింత మహోన్నతకార్యము సాధించినందులకు ఆంధ్రులందఱపక్షమునను కృతజ్ఞతాభినందనములు. అం దీపాటకూడ కలదు. దీనికి వారు యుక్తిపాట అని శీర్షిక నుంచిరి. (చూడు: ౨వ భా. ౧౧౧ పాట, ౬౫, ౬౯ పేజీలు.) కాని నా పాఠములకును వారి పాఠములకును కొంతయో మార్పుగలదు. ఈపాటకు మూలము నిచ్చుచున్నాను. కనుక, సరియైనపాఠములను చదువరులు పోల్చికొని దీని సంకను విమర్శించి గుణదోషముల వెల్లడింపఁగోరుచున్నాను. విజ్ఞానప్రియులగు పండితసోదరులు ఈకార్యమునకు పూనుకొందురుగాక. [పం. ఆ.]

నొక బ్రాహ్మణయువకుఁడు సందర్శించి భార్యార్థ మతని పుత్రికం గోరును. జ్ఞానివిజ్ఞానిశూరులలో నెవ్వండైన నొక్కనినే గాని తదితరుని తనకూఁతురు పెండ్లియాడదని చెప్పును. బ్రాహ్మణపిల్లవాఁడు తాను విజ్ఞానినని చెప్పి, ఆ విజ్ఞానమును బ్రకటింపు మనఁగా, వెన్వెంటనే ఒకవిమానమును సృష్టించి అందులో నా బ్రాహ్మణుని గూర్చుండఁ బెట్టికొని ముల్లోకములు త్రిప్పి మరల యథాస్థానముఁ దెచ్చి దింపఁగా, నతనిని మెచ్చి ఆబ్రాహ్మణుఁడు నేఁటి కేడవ నాఁడు వచ్చినఁ బిల్ల నిచ్చెదనని చెప్పి స్వస్థలమునకుఁ బోవును.

ఇంతలో ఆకన్యకయొక్క యన్నగారు చెల్లెలికై వరాన్వేషణ చేయుచు నొక్కచోట నొక్కశూరునిం గని యాతని శస్త్రాస్త్రవిద్యలఁ బరీక్షించి మెచ్చి, యతనికిఁ దనచెల్లెలి నిత్తుననియు, నాఁటి కేడవనాఁడే వివాహ ముహూర్తము గావున నానాఁటికి తనయింటికి రమ్మని యూ మాటనిచ్చి సరిగా తండ్రి యింటికి వచ్చిననాఁడే తాను నింటికి వచ్చి చేరును.

తండ్రికొడుకు లింటికి వచ్చునప్పటికి ఆకన్యకతల్లి యామూఁత నున్న ఒక బ్రాహ్మణబాలకునిచేఁ బ్రార్థితురాలయి, అతనివసిగి జ్ఞాని యని యెఱింగి, అందులకు నిదర్శనముఁ జూపుమని కోరి, అతండు భూతభవిష్యద్వర్తమానముల నెల్ల చెప్పఁగా విని సంతుష్టయై, తనకూఁతును తప్పక యిత్తునని నాఁటి కేడవనాఁడు ముహూర్తము గనుక రమ్మని చెప్పి తనయింటికి వచ్చి తా నిచ్చినవాగ్దానము ఆతండ్రికొడుకులకుఁ దెల్పఁగా, వారును తాము చేసినవాగ్దానములను ఆమెకు చెప్పెదరు. అంత వారందఱును పరస్పరము ఆశ్చర్యసంభ్రమవిషాదములతో మున్పిరిగొని, అది యంతయు దైవచిత్ర మని యనుకొని, ఎవ్వరి యిష్టము వచ్చినట్లు వారు తమతమ వాగ్దానములనే చెల్లించికొనుటకై పెండ్లిప్రయత్నములను చేయుచుందురు.

అనుకొనినట్టులనే పెండ్లి ముహూర్తమును సమీపించును. జ్ఞాని, విజ్ఞాని, శూరుఁడు మహోత్సాహముతో ఆనాఁటికి వచ్చి సిద్ధపడుదురు. ఇంతలోఁ బులిమీఁదిపుట్ర వలె, ఆపెండ్లికూఁతురు అంతర్ధానమై పోవును. పెండ్లి కూఁతురు తల్లి, దండ్రి, అన్నయును, పెండ్లికై వచ్చిన చుట్టాలును పక్కాలును అందఱు గోలుమందురు. పెండ్లి కొడుకులు ముగ్గురును యేమియుఁ దోఁచక వివశులై పోయెదరు. అప్పుడు ఆకన్యకచుట్టాలనే ప్రార్థితులై, జ్ఞాని ఆమె నొక రాక్షసుఁడు హరించి దాఁచినాఁడని చెప్పును; విజ్ఞాని అచ్చోటికిం బోవందగిన విమానమును సిద్ధము చేసి వారి నందఱ నచటికిఁ దోడ్కొని పోవును; శూరుఁడా రక్కసునితో పోరి వానిం జంపును. అపిమ్మట మరల నందఱును పెండ్లియింటికి వచ్చి చేరుదురు. కాని ఆముగ్గురు పెండ్లికొడుకులలో ఎవ్వనికి ఆపిల్ల నిచ్చి పెండ్లి సేయుఁదగునో యని వారందఱు త్రొక్కటఁబడెదరు. జ్ఞాని తాను తెలిసికొనకున్నచో ఆపిల్లజాడ తెలియకయే పోవును. కనుక, పిల్ల దొరకుటకు తాను కారణ మని తనకు పెండ్లి సేయవలెనని వాదించుచుండును. విజ్ఞాని తనవిమానము లేనిచో పిల్ల జాడ తెలిసియు వ్యర్థమే గదా! కాఁబట్టి తనకే యిచ్చి పెండ్లి సేయుమనును. శూరుఁడు జ్ఞాని జాడ తెలిసికొనఁ గల్గినను, విజ్ఞాని విమానము సృజింపఁగల్గినను, ఆరాక్షసునితోఁ బోరినశూరుఁడు తాను లేకున్నచో అంతయు నిరర్థకమే గనుక, తనకే ఆకన్యనిచ్చి పెండ్లి చేయవలయు నని వాదించును. ఈ ముగ్గురలో ఆకన్యను ఎవ్వరి కిచ్చి పెండ్లి చేయవలయును? ఈప్రశ్నతోఁ బాటు పాటలోని కథాంశమంతయును (పాటకూడ) ముగియును. ఇది ఇందలి కథాంశము.

ఈకథకు మూలాధారము:—సంస్కృత వాఙ్మయమున మహాకవి సోమదేవభట్టసూరి రచించిన కథాసరిత్సాగరమునందు శశాంకవతీలంబక మనెడి ౧౨ లంబకమునకు ౧౩ వ తరంగము ఈకథకు మూలాధారము. అచ్చట త్రివిక్రమసేనుఁ డను రాజు (ఇతఁడే తర్వాత విక్రమాదిత్యుఁ డగును) ఒకయోగిపనుపున భేతాళుం డనెడి పిశాచ రాజును పట్టుకొని వచ్చుటకై నిశీథకాలములోఁ బోయి, అతనిం బట్టుకొనివచ్చునప్పుడు, ఆభేతాళుఁడు ఒక్కొక్క కథఁ జెప్పుచుం జెప్పి, కథాంతమునందు బహుసందేహములకు నెడమిచ్చు ప్రశ్న వైచి యుత్తరము చెప్పుమని కోరును. ఆప్రశ్నకు సరియగు నుత్తరము తెలిసియుఁ జెప్పఁడేని

రాజుతల వేయివ్రక్కలగునట్లు బేతాళుఁడు ముందుగానే శాప మిచ్చియుండును. నిజము చెప్పఁగానే బేతాళుఁడు అదృశ్యుఁడై మఱలిపోయి ఎప్పటియట్లుండును. రాజు మఱల వానిని కొని తెచ్చుచుండును. బేతాళుఁడు మఱల ఇట్టి చిక్కుప్రశ్నల కథల చెప్పి అలయించి చివరకు ప్రసన్నుఁడై సిద్ధి నిచ్చును. ఈరీతిగా ఆరాజునకు బేతాళుఁడు ఇరువదియైదు (సంస్కృతభాషలో పంచవింశతి యని పేరు) కథలు చెప్పును. కావున నీకథలు ఇరువదియైదుగల గ్రంథమునకు భేతాళపంచవింశతికథ యని పేరు. ఆంధ్రములోఁ గూడ ఈకథలు గద్యపద్యములలో నున్నవి. అందు అయిదవకథకు పాటలలో ఈపాట అనుకరణమై యున్నది. కాని గద్యపద్యపంచవింశతికథ కూర్పుకంటె వ్రాఁతయు చదువు నెఱుంగని స్త్రీలకూర్పే యైనను, ఈపాటలో చక్కని రచనమును, అలంకారసంపదయు, తదనుసార మగు రసభావసిద్ధియు గోచరించుచున్నది. చదువరులు ఇఁక పాటను చిత్తగింపఁ గోరెదను.

౧. ఆట లాడి అలసినావు
పాట పాడి బడలినావు
యుక్తిపాటలోని ప్ర
త్యుక్తి చెప్పవే—ఆటలాడి.

ఇది యీ పాటకు పల్లవి. స్త్రీలు వేడుకగా దీనిని పాడుకొను నలవాటు. శరీరబలము ఒక బలము గాదు. శ్రావ్యముగా సంగీతమును పాడ నేర్చి, పాడి, రంజింపఁజేయుటయు నంతప్రజ్ఞలోనిది కాదు. సందేహాస్పదములగు చిక్కువిషయములఁ జెప్పి యీచిక్కును విడదీయుమని కోరినప్పుడు బుద్ధిబలమున వానియందుఁగల చిక్కులను విడఁదీసి వినువారికి ఔరా యనిపింపఁగల ప్రజ్ఞాబల మేదియో యదియే బలము. స్త్రీలకుఁగాని, పురుషులకుఁగాని అట్టి ప్రజ్ఞాబలమున్ననే బలముగలయట్లు గణనము. లేకున్నచో నది దుర్బలమే యగును—అని తోఁపింపఁజేయుచు, నొక ప్రజ్ఞాశాలిని తన ప్రజ్ఞను జగ్గుమనిపించుచు స్త్రీబృందమును తనవంకకు ఆకర్షించుచున్నట్టులుగా మనకు ఈపల్లవి తోఁపింపఁ జేయుచున్నది. కేవలము ఇట్లు తోఁపింపఁ జేయుటయే గాక, ఏమి టాయుక్తి? ఏమి టాయుక్తి?—యని ఆవలింగులను, వారితోఁబాటు చదువరులను జిజ్ఞాసకులఁ బాత్రములుగాఁ జేయుచున్నది. కావున పైచరణములను చదువుదము.

౨. ధర్మపురములోన చాలధార్మికుండైనయట్టి
వేదవిప్రుఁ డొకఁడు ఖ్యాతి వెలుఁగుచుండెనూ.

అయిదవ కథారంభము! అంతలో మహాధర్మాత్ముఁడైన బ్రాహ్మణోత్తముఁ డొకఁ డున్నాఁడు. బ్రాహ్మణుఁడన్న సాధారణుఁడు కాఁడు వేదవిప్రుఁడు=వేదబ్రాహ్మణుఁడు. సమస్తవేదములను, వేదాంగములను అభ్యసించిన వాఁడు. ఈవిశేషణముచేతనే ఆవిప్రుని స్వధర్మపరాయణత్వమును, జ్ఞానవిజ్ఞానసక్తియును వెల్లడియగుచున్నవి కదా! మాఁడుఁడు, మఱొక్క విశేషణము: చాల ధార్మికుండఁట! అనఁగా నేమి? ధర్మమే గతియని పూర్ణమగు విశ్వాసము కలవాఁడు. ఆధర్మముకూడ వేదచోదితమే యని తర్వాతి విశేషణము బోధించుచున్నది. తనకు ఐహికము గాని ఆముష్మికము గాని కూర్పఁదగినది తన ధర్మమే యన్న విశ్వాసము ఆతనికి గట్టిగాఁ గలదు. ఏల యందురా? అనుశాసనము ఆరీతిగా నున్నది—శ్లో. ధర్మఏవ హతో హంతి, ధర్మో రక్షతి రక్షితః. ఇఁక మూలమగు కథాసరిత్సాగరములో నే మున్నదో చిత్తగింపుఁడు.

శ్లో. ఉజ్జయిన్యాం మథురా ద్విప్రః పుణ్యసేనస్యభూపతేః.
అనుజీవీ ప్రియోఽమాత్యో హరిస్వామీ తి సద్గుణః.

దీనికిఁ దెలుఁగు వచనము — మున్ను ఉజ్జయినిలో పుణ్యసేనమహారాజుదగ్గఱ ప్రియమంత్రిహరిస్వామి యను బ్రాహ్మణుఁడు సద్గుణుఁ డుండెను.

కాని మనపాటలో ఉజ్జయినికి బదులు ధర్మపుర మని యున్నది. క. సా. లో హరిస్వామి యని పేరుండఁగాఁ బాటలో ఏలాగో ఎట్టిపేరు నా బ్రాహ్మణునకీయ లేదు. క. సా. లో ఉన్న అనుజీవి, ప్రియామాత్యుఁడు అనువానికిఁగూడ పాటలో మారుపదములు లేవు. అయినను కథాసరిత్సాగరమునకుఁ గంటె పాటలో పదప్రయోగమునందు ఎక్కువశ్రద్ధయు, నౌచిత్యమును చూపింపఁబడి

వవని చాయూహా. ఏమనఁగా, నిట్టి చిక్కులు ఘటిస్థించి నప్పుడు కాదా ధార్మికుని ధర్మాగతుణ లేశ్వరత్వము, వేద వేత్తృత్వముచే వచ్చిన వైచక్షణ్యమును వెల్లడికాఁలసి యుండును! కనుకనే ఆదినుండియు తూఁచి పద ప్రయోగము చేయంబడినదఁదును. మఱల పాటను చదువుదము.

ఇవి ఆతర్వాతి చరణములు—

3. లేక లేక లేక లేక పంకజాననాంఛితుల
ఏకనిష్ఠ నెన్ని నాళ్లో కేఁడ కేఁడఁగా,—
పాకశాసనాది దేవతలు ప్రస్తుతింపఁగాను,
లోకనాయకుండు నరమిఁ కేమి కోర్కెఁ,
బ్రాహ్మణుండు భక్తితోడ బాహువిక్రమాఢ్యుఁడైన
కొడుకు, గుణవతైనట్టి కూతుఁ గోరఁగా,—
మెచ్చి వరవ యిచ్చితి నీ కిప్పచ్చునరము లనఁగ
చెప్పి మాయమఁ బోఁల నింటి కొచ్చి చేరెను.
అట్టివరముచేత గర్భ నతని కింపు సొంపు లెంప
కొడుకు గుణాలైనట్టి కూఁతు రప్పుడు,
తల్లిదండ్రు లెల్లవార లుల్లసములు పల్లవింప
పూర్ణచంద్రకళలువోలె పురి వెలింగెఁ గా.

—అబలాంశి అలసినావు.

మూలసంస్కృతము—

*శ్లో. తస్యాత్మనో ఒమరూపాయాం
భార్యాయాం గృహమేధినః,
గుణవాన్ సదృశః పుత్రో
దేవస్వామి త్యజాయత.
తద్వ చ్చానవ్య సామాన్య
రూపలావణ్య విశ్రుతా,
కన్యా సోమప్రభా నామ
త స్యానన్య ద్యోపపద్యత.

దీనికి తెలుఁగువచనము—ఆయనకు తగిన భార్యయందు గుణవంతుఁడు దేవస్వామి యని పుత్త్రుఁడు పుట్టెను. అట్లే సాటి లేని లావణ్యము గలది సోమప్రభ యని యన్వర్థనామ కూఁతు రొకతె పుట్టెను.

ఇప్పుట మూలసంస్కృతములో నున్న కొమరుని పేరుగాని,కూఁతురి పేరుగాని ఈపాటలో చేర్చఁబడలేదు. అయినను, ముందు చరణములలో ఈపిల్ల 'కలకల నవ్వృతంబు జిందు కాంతి చేర్పఁగా'—అని యున్నది. దానినిబట్టి సోమప్రభ యనో, లేక చంద్రకళ అనియో ఈమెకు పాటలో పేరుంచెసిదరియు, ఆచరణములు ఎట్లో జారిపోయి నవని యూహింపవచ్చును. కానిచో కలకల నవ్వృతంబు చిందు—అనుమాట నిరర్థకము కావలసివచ్చునుకదా!

మఱొక్క చిత్రము: మూలసంస్కృతములో లేని బ్రహ్మనుగూర్చి తపస్సు జేయుట,ఆయనయింద్రాదులతో వచ్చి ప్రత్యక్షమై వరముకోరుకొమ్మనుటయు, ఆపిమ్మట నతని వరప్రసాదముచే కొడుకును, కూఁతును గల్గినట్లుగ కూర్పుపాటలో నున్నది. ఇది ఆంధ్రజాతి దైవభక్తిని చేయునది యని, దేవతాపూజ లేక కార్యము పెట్టరేయు లేదని చాటుచు, వారి ఆర్యత్వము వేనోళ్ల వెల్లడించుచున్నది. సంతానార్థులగువారు మున్ముందు సృష్టికర్త యగు బ్రహ్మను పూజింతురనుట ఆర్య సంప్రదాయము. కావుననే కాళిదాసు రఘువంశములో దిలీపుఁడు సంతానార్థియై వసిష్ఠాశ్రమమునకుఁ బోవునప్పుడు విధాతను పూజించినట్లుగా—

శ్లో. అథాభ్యర్చ్య విధాతారం
ప్రయతౌ పుత్రకామ్యయా—

అను శ్లోకమునఁ జేర్చియున్నాఁడు. దానిని 'సఖలు పుత్రార్థిభి రుపాస్యత ఇతి మాన్త్రికాః'—అని మల్లినాథసూరి సమర్థించియున్నాఁడు. మూలములో లేనివిషయమైనను మనవారి ఆర్యత్వము ఎంతశ్లాఘ్యమైనదో సూచించుట కింత వ్రాయవలసి వచ్చినది.

ఇఁక పాటలో నీచరణములలో 'లేక లేక లేక లేక' అని యిత్యాదులగు వాక్యములు వినగా నున్నప్పు డెట్టి అర్థస్ఫూర్తిని గావింపఁజాలకున్నను, ఇప్పుట ఆదంపతులు ఎన్నియోదినములు, సంతానమదిగో కలుగు నదిగో కలుగునని ఎదురుచూచిచూచి విసివిరి—అన్న అర్థమును,

* మూలశ్లోకముల కిచ్చిన తెలుఁగు కీ. శే. ఆంధ్రకళాప్రపూర్ణులు వేంకటరాయ శాస్త్రులవారిది. ఇట్లే మున్ముందును తెలియవలెయును. —సం. అ.

హృదయములు తన్మయము లగునట్లు రసస్ఫూర్తిని గావించుచున్నవి. ఇంటికి వచ్చి చేరెను — అనుటకు ఇంటికొచ్చి చేరెను — అను నిత్యాదులు పాఠకములోని మిరియపు తిళుకులలాంటివి; గనుక అవి అంకెగా పాటింప నవసరము లేదనుకొందును. ఇక నీవిషయమును ఇట్టించి పాటలోని మఱికొన్ని చరణములు వినిచెదను. పాపము ఇట్టైని కథలో తారాన్మరు గల్గుటలకై, కథాసరిత్సాగరము ననుసరించియే, అనంపతులను, అపుత్త్రికా పుత్త్రిలను హరిస్వామి, హరిస్వామిభార్య, సోమప్రభ, దేవస్వామి — అను పేర్లతో నే వ్యవహరింతము గాక. ఈక్రింద రాబో వునవి సోమప్రభ బాల్యదశను వర్ణించు పంక్తులు. వీనికి మూలము అసలు సంస్కృతమునందే లేదు. కనుక ఇవి పాటల రచించినవారి ప్రతిభను చాటు ననుకొందును.

౮. అల్లారుముద్దుగాను అల్లిబిల్లి యాటలాడు
కళ్ల గంతలాటలాడు కాంత చక్కగా;
కూకటు లెగరగాను గ్రుడ్డు గుంచంబులాడు
ప్రాకటముగ గుంటలుకుముకు బాల నిక్కుచు;
చెమ్మచెక్క సిరిసిరులా చిట్టికొలెంకలూను
తెమ్మదేవుడి పళ్లె మనెడి కమ్మనాటలూ, —
కమ్మనైన చెట్టపట్ట ఘనామైనా దొడ్డియాట
అమ్మలక్క లౌర యనగ నతివ యాడునూ.

చిన్నికిష్టమ్మ నార చెన్నకేట్టే ననెడిపాట
చిన్నదాని నమ్మయనే జిలుగుపాటలూ, —
జిలిబిలిగా పాడ నేర్చె చెలువముగా పాడ నేర్చె
కలుముల జవరాలికన్న ఘనత మెప్పుగా;
తళతళమని తనువు మెఱయ దణదణసొమ్ములను మ్రోయ
కళకళ నవ్వుతంబు చింద కాంత నేర్పుగా.

—ఆటలాడి యలసినావు.

సోమప్రభ ఆడినఆటలను, పాడినపాటలును ఆమె పసువంపు మెఱుగులు, తళుకుబెళ్కు మనుటలును ఇందు మనోహరముగా గూర్పంబడినవి. ఈపాటలు పాటలను బహుశః ప్రాచీనకాలమునుండి వచ్చుచున్నవై యుండ వచ్చును. ఇందులోగల అల్లిబిల్లియాట, కళ్లగంతలాట, గుడుగుడుగుంచాలాట, కుంటుడుముకు నాట, చెమ్మ చెక్క, సిరిసిరులు, చిట్టికొలెంకలు, తెమ్మదేవుడి పళ్లెలాటలు (మా దేవుడికి కళ్లె మూకూడె, మా దేవుడి పళ్లెం మూకూడె — అని యిప్పటికిని తెల్లవారిపై బువ చిన్నపిల్లలను బాలికలు పాడుచు, ఆడుచుండంగా చూచితిని. అది కాదేమో?), దొడ్డి ఆటలు — వీనివివరములను పూర్తిగా తెలిసినవారు వెల్లడించి, ఇవి ఆడుపిల్లలాడెడివో, మగపిల్లలాడెడివో సాధారణముగా నిర్ణయించినచో మిక్కిలి మేలు. ఇట్లే ఇందులో ఉన్న చిన్నికిష్టమ్మపాట, చిన్నదానినమ్మ అనేపాటలు (అమ్మనేను చిన్నదాన్ని, అల్లుడొస్తే అంపబోకు — ఇత్యాదిగా నిప్పు డున్నపాటయే యగునా?) కూడా విమర్శించుట యుత్తమము.

ఇక మఱల పాట మఱికొంత వినండి: ఇదియు నసలు మూలములో లేదు —

౯. పెరిగి పెరిగి పెద్దగుచు కరగి పోయుకవకవట్లు
మెఱుగు లీను మేనుకాంతి మెఱయుచుండగా, —
అమృతంపు తేటనిగ్గు యచ్చరలందంపు జిగ్గు
నిమిరిచేసినట్లు కాంత నెమ్మి గుల్కుచూ, —
పడుచుప్రాయంబు కొంత, భామవాలకంబు కొంత
బాలభావంబు కొంత పైకొనంగనూ,
రత్నాల చిలుకరారాజు చేతినిమ్మపండు,
రా సినసినయందాల రమణి యంచును
దేశదేశాలవారు దివ్యసంపదలవారు,
కాశిరామేశ్రాలనడుమ గల్గువారలూ, —
అందగాళ్లు, చదువుల మేలెంచ దేవసికొన్నవాళ్లు
పొందుగోరి కన్యక నింపొంద వచ్చిరి.

— ఆటలాడి యలసినావు.

అసలుకథలోనున్న పసకొంచెమైనను, ఆయాఘట్టముల ననుసరించి, కొందలుకొంతతీకాలపు శిశావధానులుగాని, షహస్రావధానులు గానికూడ గమనింపని, మంచి అందచందములు పూర్వకాలపు చదువుసాములు రాని ఆడవారికిగూడ నుండెడి వని యీరచనలు తెల్పుచున్నవి. చూడుడు ఇందులోని పలుకుబళ్లు! కరగిపోనికవకవం, అమృతంతేట, భామవాలకము, రత్నాలచిలుక, రారాజుల చేతినిమ్మపండ్లు, రాశిపోసినయందం — ఇత్యాదులు. వీనికి

మూలము లేదు. పాట రచించినవారి స్వంతకల్పనము అని చెప్పకయే చెప్పుచున్నది. కాని రచనలోఁ గల రీతి సహృదయ శ్లాఘ్యము.

ఇప్పుడు ఇఁక కొంచెము పాటను నిలిపి సోమదేవసూరి రచించిన యసలు సంస్కృతమును, దానికి కళాప్రపూర్ణుల యాంధ్రానువాదమును ఇంతవఱకుఁ గలదాని నొక్కమాఱు చూచుకొందము. దీనివలన పాటలోఁ గల రచనయందలి మెఱుఁగులు అవగతము లగును. ఈక్రిందివి సోమదేవసూరి సంస్కృతశ్లోకములు:—

శ్లో. సా ప్రదేయా సతీ కన్యా రూపోత్కర్షాభిమానినీ,
మాతృముఖేన పితరం భ్రాతరం చ జగాద తం,
శూరస్య జ్ఞానినో వాఽహం దేయా విజ్ఞానినోఽపి వా,
అన్యస్మై నాఽస్మి దాతవ్యా కార్యం మజ్జీవితేన చేత్;
తచ్ఛ్రుత్వా తాదృశం తస్యాః శ్విన్వన్నేకతమం వరం,
తత్పితా స హరిస్వామీ యావచ్చింతాం సహత్యలం;
తావ ద్వ్యసృజ్య రాజ్ఞా స పుణ్యసేనేన దూత్యయా,
సంధ్యర్థం విగ్రహాయాతదాక్షిణాత్యనృపాంతికమ్.

ఆంధ్రకథాసరిత్సాగరములోఁ బై శ్లోకముల క్రిందివి యాంధ్రానువాదము:—

“ఆకన్య యౌవనవతి యై యంతట సౌందర్యాతిశయాభిమానము గలది యై తన్ను శూరునకుఁగాని, జ్ఞానికిఁగాని, విజ్ఞానికిఁగాని యీవలసినదిగాని అన్యునకీఁగూడదని తల్లితో చెప్పి, తండ్రికిని అన్నకును ఆమెచేఁ జెప్పించెను. అదిమొదలు తండ్రి ఆచెప్పిన మూఁడుతెగలలో నొకని నామెకై వెదకుచుండెను. ఇంతలో నతనిని పుణ్యసేనుఁడు తనరాష్ట్రముపై నెత్తివచ్చిన దక్షిణరాజు కడకు సంధికొఱకు రాయబార మంపెను.”

కథాసరిత్సాగరమున సంస్కృతాంధ్రములలో, సోమప్రభ యనురూపయౌవన కాఁగానే, తనంతఁ దాను తల్లిద్వారా తండ్రికిని, సోదరునకును శూరజ్ఞాని విజ్ఞానులలో నెవ్వొక్కనికైనఁ గాని తన్నొసఁగవలసినదనియు, తన జీవితము నేపాటిదైన స్వప్రయోజనము కావలయునను కాంక్ష వారి కన్నచో తన్నితరులకొసఁగవలదనియు చెప్పి నట్లున్నది. అందుపైని తండ్రియైన హరిస్వామి అట్టి వరు నన్వేషించు యత్నమున నున్నట్టును; అంతలోనే రాజుగారగు పుణ్యసేనుఁడు దాక్షిణాత్య ప్రభువునొద్దకు సంధికై (అనఁగా రాయబారమునకై) హరిస్వామిని పంపుట సంభవించెననియుఁ గలదు. ఇందు గల దాక్షిణాత్య ప్రభువుకొద్దకు రాయబారమంపుట యనుమాట ఈ కథ దక్షిణాపథమునకు సంబంధించినదనియు, తత్రాపి కొంచెము కృతస్థగా నది యొక్క ఆంధ్రదేశపురాజును గూర్చినదై యుండవచ్చుననియు మన కూహగల్గించుచున్నది. ఆంధ్రదేశపురాజులలో ఉజ్జయినీపరిపాలకుఁడు సంధిచేసికొనఁ బ్రయత్నింపఁదగినంతటి ప్రాభవము ఆంధ్రభృత్య వంశీయులగు శాతవాహన నామాంతర ప్రసిద్ధులగు శాలివాహనుల పరిపాలన కాలమునఁ గల్గియుండు నని యూహింప వీలు గలదు. చరిత్రకారులు దీనిని అంగీకరించుచో ఈకథ శాలివాహనపరిపాలనపు టాద్యభాగమునకు సంబంధించి యుండవచ్చు ననియు, అంతనను ధాన్యకటక సామ్రాజ్యమునకు చెందియుండవచ్చుననియు, మన మొక యభిప్రాయము నేర్పఱచుకొనవచ్చును. ఈ అంశము సత్యదూరము కానిచో, ఈకథ యొక్క ప్రాచీనత వెల్లడియగునే కాని పాటయొక్క రచనముం గూర్చి ప్రాచీనతను స్థాపించుట కనువు పడదు. కాని మెంత్రమునఁ జూచితిమేని రచనము కూడ కొంతకాకున్నఁ గొంతదైన ప్రాచీనకాలమునకుఁ జెందియుండవచ్చుననుట కట్టియభ్యంతరము నుండదు.

శాఖాచంక్రమణము కలిగినది. ఇఁక పాటను మఱి కొంత చదివి పైనిచ్చిన సంస్కృతాంధ్రమూలములతోఁ బోలనము చేయుదము. రంపు; ఇట్లు దేశదేశాలనుండి వరు లామెందరిని వరింప రాఁగా,—

ఉ. తల్లి తండ్రు లన్నలును-యుల్లము రంజిల్లుచుండ
పెల్లఁగాను కాంతిఁ బిచ్చ మెఱఁత నడుగఁగా,—
తల్లిదండ్రులార మీరు పిల్లనిల్ల నలరు, వినుఁడు,
కొల్ల లొగా వరులు గలరు కోరివచ్చెదరు;
జ్ఞాని విజ్ఞాని శూర ఘనులలో నొకరిఁ గాని
పెండ్లి యాడ నవఁగ నా పెద్దలందఱూ—
కొంతసేపు చింతించి కొంతసేపు హాలి నొంద్రి,
కొంతసేపు జాలినొంద్రి వింతవింతగా.

—అటలాడి.

కథ యీరీతిగాఁ జరిగినది. మూలములోఁగల కథాభాగమున కీరవాణిలో వింతటివ్యత్యాసము ఎట్లుగలిగినదో తోఁపకుంట లేదు. బహుశః రచనచేయువారు స్వతంత్రించి మార్చినదైన నుండవచ్చును; లేదా ఆభాగము ఆఁడువారు పాడుకొనుటలో వదలిపోయినదైన నుండవచ్చును. ఆ దాక్షిణాత్యప్రభుని రాయబారము, కన్యకాసహజమగు ముగుదతనమునఁ దనకోరికను తల్లి ద్వారా తండ్రికి, సోదరునకు తెలియఁజేయు ఔచిత్యము, మనకు పాటలోఁ గానరాదు. కాని యంతమాత్రమున కథయందము కొఱవడలేదు. మఱియొక యందము వచ్చినది. దేశదేశాలనుండి వరులు తమంతఁ దామె సౌందర్యలుబ్ధులై రాసాగుటయు, వారియొత్తిడి హెచ్చుటయు, తమసుతురు ప్రాప్తయౌవనరైయుండుటచే గృహస్థజనసామాన్యమగు వివాహకార్యచింత దరికొనుటయు, వందుపైని కన్యక యభిప్రాయమును వారలుఁగోరుటయును, అప్పుడు ఆమె కన్యకాజనసామాన్యముగు రీతితో నెవరినో యొకరిని ఎన్నుకొని తృప్తినొందక విశిష్టవరుని కోరుటయు, నట్టి కోరిక మన యీకాలమునందు వలెనే ఆకాలమునందుఁ గూడ ప్రజలకు—తలిదండ్రులు మున్నగువారికి—ఆశ్చర్యమును కలిగించెననియు, వందుపైని వారు, కొంతసేపు చింతించుటయు, మఱికొంతసేపు హాళినొందుటయు, నిఁకఁ గొంతసేపు ఆకన్యకయొక్క అసాత్మజ్ఞతకుఁ జాలిగొనుటయు చాల నిపుణముగా, చిత్రింపఁబడినవి. దీనివలన చదువుసాములురానివారైనను ఈవిధమగు జనసామాన్యమునకు పనికివచ్చు పాటలు మున్నగువానిని రచించు ఆకాలపు ప్రాకృతకవులు సైతము కవితకు ముఖ్యమగువారియు వుపట్టనందగిన యౌచిత్యమును పోషించుట కెంత శ్రద్ధ వహించిరో వెల్లడికాకపోదు. వీరి యీశ్రద్ధలో నూరవ వంతైనను మన యీకాలపు కవులలో నున్నచో నేఁటి వాఙ్మయస్థితి అన్యాదృశముగా నుండియుండెడిదే కాదా! అస్తు. ప్రకృత మనుసరామః.

ఆకన్యక యిట్లు లోకవిలక్షణమగు కోరికని వెల్లడింపఁగనే, ఆతల్లిదండ్రులు మున్నగువారిస్థితిని కొంతగా పైచరణములును సూచించినవి గదా! దానిని పూర్తిచేయుటకు ఈక్రింది చరణములను శేషపూరణములుగా గ్రహించి చిత్తగింపుఁడు. వినుఁడు.

౭. ఏమిపిల్లా? ఏమికోర్కె? ఏర్పరింప నవుగాదు
ఏది తెలివు ఏమటంచు తిటులుఁ దోఁచకా,—
ఉమ్మలింపు చిత్తములను నుసురుసురై పోవుచుండ
అమ్మ! నీవు తెవరపోకు మల్లె చేసెదా;
దైవయోగ మట్టు లన్నఁ దప్పి వదువఁగలమె యనుచు
రవరవ లేకుండఁ దండ్రి రంజనచేసెనూ.—అటలాడి.

ఆహారిసాన్వామి ఈకాలపుతండ్రియైనచో వాఅమ్మాయిరి ముఖమువాఁచునట్లు చీవాట్లు పెట్టియుండెడివాఁడనుకొందును కాని పట్టి ఆడంగి లేకులాగ కనిపించుచున్నాఁడు. "నీ కేల యీయపరబుద్ధి! 'న స్త్రీ స్వాతంత్ర్యమర్హతి'—అని ధర్మశాస్త్రాలు చెప్పుచున్నవి. నీకు నోరెత్తి పీలు లేదు. అంచక్కఁగా ఇతరకన్యకలవలెనే నీవును మేము సెలెక్టుచేసే మూర్ఖయ్యను పెండ్లాడి, సుఖంగా, కాలుమీఁద కాలు నోఁటిమీఁద చేయి, వైచుకొని కూర్చుండు—అని చెప్పలేకపోవుటయే గాక, "అమ్మా! భయపడకుము. దైవయోగము నీకోర్కె కనుకూలముగా నున్న నేను అడ్డువత్తునా? అట్లే యత్నము చేసెదను" అని ఆమెను సమాధానపెట్టుచున్నాఁడు. ఎంత పిఱికి!! (రంజన అనునది రంజ్జకుబదులుగ నేను వేసినపదము.)

మఱల కొంచెముగా పాట వినుఁడు. ఆపైని సంస్కృతాంగ్రముల మూలముల విన్పించెద. సావధానతతోఁ బరీక్షింపుఁడు—

౮. అంత నాతల్లిదండ్రు లఖిలలోకాలలోన
చింత పికి వరులకు సాటింపఁ బంచిరి;
'సుందరాంగి నాదుపట్టి సొగసుల కుప్పైన దాని
సొంపుమీరఁ బెండ్లిఁజేయ జూచుచుంటిమీ.

జ్ఞాని విజ్ఞాని శూర ఘనులైనవారిలోన
నెవ్వరిని బాలికఁ దా రెనయ వచ్చునూ
అనుచు సాటింపఁ బంప నఖిలలోకాలవారు
మనసులంటు వింతరీతి నెనయఁజొచ్చిరీ.
ఎంతవింత? ఎట్టికోర్కె? యిట్టివారి నెందు నెపుడు
ఇంతకే మెఱుఁగమనుచు వింత నొందుచూ,—

పెక్కుమంది పెక్కుగతుల చిక్కుపక్కులు పడ్కి-
 కసూర్త్రి మనకు యీకాంత వలదనీ,—
 దిక్కుదిక్కు వరులెల్ల చిక్కఁగాను నిక్కి యిట్లు
 ఎక్కడివారక్కడే వెడలిపోయిరీ — ఆటలాడి.

వివరణము అక్కఱలేకయే మనకు కథ తెలియు చున్నది. కన్యతండ్రి హింగమొటమిని, కూఁతుపై నభి మానమును వదలి ధర్మరక్షణము చేయఁజాలక పోయి నను, ఆకాలపువరులు మన యీకాలపు వాళ్లవలెనే స్వధర్మనిర్వహణధురంధరులు కాఁబట్టి మర్యాదను నిలువఁబెట్టినారు. భేష్. మంచిపని జరిగినది. హరిస్వా మికి తగినశాస్తి యైనది. కావున్నను ఆ పెంకితన మేమిటి? ఆ పాటిం పేమిటి? ఆమరతు లేమిటి? ఇఁక మనము వరుల మూలమును ఒక్కమాఱు చూతము. అం దేమని యున్నదో?

రాజాజ్ఞచే హరిస్వామి రాయబారిగా పోయి యున్నాఁడుకదా! ఆపైని అతనికథ సోమదేవసూరి చెప్పుచున్నాఁడు; వినఁడి. ఇది పాటలో లేదు. చూడుఁడు:

శ్లో. కృతకార్యశ్చ తత్రాఽసౌ
 వీకే వాఽభ్యర్థితాం సుతాం,
 యాచితోఽభూ ద్ద్విజాగ్ర్యేణ
 స్వకీత్ర్యమాపసంపదా.

విజ్ఞానినో జ్ఞానినో వా
 శూరా ద్వాఽపరం పతిం,
మత్పుత్రీ నేచ్ఛతి త త్తేషాం
 మధ్యా త్త్వం కతమో భవాన్?

ఇత్యుక్త స్తేన భార్యార్థీ
 స హరిస్వామినా ద్విజః,
అహం జానామి విజ్ఞాన
 మితి తం ప్రత్యభాషత.

తర్హి త ద్దర్శయ స్వేతి
 పున రుక్త శ్చ తేన సః,
విజ్ఞానీ కల్పయామాస
 స్వశక్త్యా ద్యుచరం రథం.

మాయాయంత్రరథే తత్ర
 తం హరిస్వామినం క్షణాత్,
ఆరోప్య నీత్వా స్వర్గాదీ
 న్లోకాం స్తస్మాయదర్శయత్.

ఆనినాయ చ సంతుష్టం తం
 తత్రైవ కటకం పునః,
దాక్షిణాత్యస్య నృపతే
 ర్యత్రాఽఽయాతః స కార్యతః.

తత స్తస్మై హరిస్వామీ
 ప్రతిశుశ్రావ తాం సుతాం,
విజ్ఞానినే వివాహం చ
 నిశ్చికాయాఽహ్ని సప్తమే.

ఈశ్లోకముల కిది యాంధ్రానువాదము.

“పోయినకార్య మయినతర్వాత ఆయనను సోమ ప్రభారూపమును విన్న బ్రాహ్మణకుమారుఁ డొకఁడు వచ్చి సోమప్రభను తన కిమ్మని యడిగెను ‘నా కూఁతురు శూరజ్ఞానివిజ్ఞానులలో నొక్కనిఁ గాని యన్యుని వరియింపదు. నీ వం దెవ్వండవు?’ అని యాతనిని హరి స్వామి యడిగెను. తాను విజ్ఞానియని ఆచిన్నవాఁడు పలికెను. అంత హరిస్వామి యతనిని విజ్ఞానముం బ్రద ర్శింపు మనెను. అంత నాకుమారుఁడు తనశక్తిచేత వ్యోమగామి యను మాయతేరొకటి నిర్మించి, అందు హరిస్వామి నెక్కించుకొని కొనిపోయి, స్వర్గాదిలోకము లను కానుపించి తుదకు ఆనక్కనంపురాజువిడిదిలో విడిచి పెట్టెను. హరిస్వామి సంతోషించి యతనికి సోమప్రభ ను వాగ్దానముచేసి ఏడవదినము వివాహమునకు నిశ్చ యించెను.”

ఇఁక దీని నింతటనుంచి, ఈభాగములను పాట లోఁ గూర్చినరీతిని పరీక్షింతము. ఈక్రిందిపంక్తు లాభా గముఁ దెలుపును —

౯. విజ్ఞానఘను డొకండు నేనుకలర పెండ్లియాడ,-
 వెలదితండ్రికి యతఁడు వేగఁబోవఁగా
 సుందరాంగి నాదుపట్టి శోభనవిజ్ఞానిఁ గాని
 పొఁద దనుచు పలేఁడు డల్ప బుద్ధిమంతుఁడనూ,-

విజ్ఞానమహిమచేత వేవేగ నపుడె మంచి
(వి) జ్ఞానరథము నొకటి వెలయఁజేసెను;
చిత్రమైన కీలు గల్గి చెలఁగి మిన్న దరియఁజనూ
మించుల తల దన్ని మించు మంచిరథముఁ గ
గూర్చికొనుచు గొనుచుఁ బోయె గూర్మినాతఁడూ.
—ఆటలాడి.

సంస్కృతములోని ప్రతిపదమును అనుకరింప కున్నను, పాటలో సముదాయతః భావాతిక్రమణము నొసర్చలేదు. పైఁగా రథమునకు వాడిన మించులతలఁ దన్ని మించు మంచిరథ మని యనిపవిశేషణము రచనోత్కర్షమును చాటుచున్నది.

పిమ్మట మబ్బుల కథ నుజ్జగించి పాటలోఁగల వర్ణనాచిత్యమునంకకు దృష్టి మఱల్పఁ బడుచున్నది. చూడుఁడు, ఆనిర్మించినరథము గగనవీథియం దెట్లు పాఱుచున్నదో?

౧౦. ఇండ్లు వాకిండ్లు గండ్లు ఇఱికింత నలుసులుగా
కొండలన్ని చిన్నచిన్న గుట్టలవఁగనూ,-
పాఱువాలత్రోవ దాటి పరఁగఁ జైత్రోవఁ జొచ్చి
బోరుకొనుచు జోరున తా బోరుకొనుచునూ,-
జిఱుంజిఱు మనేగాలి మిఱ్ఱుపల్లాలు దాటి
బిఱ్ఱున నారథము దేవభూమిఁ జేరెనూ.
—ఆటలాడి.

దీనివలన రచయిత ఆకాశమున రథగమనమును నిరూపించుటలో నతిసులువగు మార్గమున నెట్టి నైపుణ్యమును ప్రదర్శించినాఁడో కన్పట్టినచో, సహృదయులు ఆనంద రసాంబుధి నోలలాడక పోరని నానమ్మకము. ఆంధ్రకవులలోఁ బ్రబంధయుగమునందు [వర్ణనాధిక్యరంజితయుగమునందు] ఇట్టివర్ణనలు గావించిన కవులు నాయెఱింగినంతవఱకు నల్పులై యుండు రున్నారు. కాని సంస్కృతమునందు కవికులగురువునకు (కాళిదాసునకు) నిట్టివర్ణనములు చేయుట మిక్కిలియు నిష్టమైనది. ఆయన తన నాటకములందు మిక్కిలి ప్రఖ్యాతములని నేఁ డెన్నిక చేయఁబడ్డ శాకుంతల విక్రమోర్వశీయములలో రథగమనమును—అందునను ఆకాశగమనముగు రథగమనమును వర్ణించియున్నాఁడు. చూడుఁడు: విక్రమోర్వశీయమున

* శ్లో. అగ్రే యాంతి రథస్య రేణుపదవీ
చూర్ణీభవంతో ఘనాః,
చక్రభ్రాంతి రరాంతరేషు జనయం
త్యన్యా మివాఽరావళీం,
చిత్రన్యస్త మివా చలం హయశిర
స్యాయామవ చ్చామరం,
యష్ట్యగ్రే చ సమం స్థితో ధ్వజపటః
ప్రాంతే చ వేగానిలాత్.

ఇది పురూరవుఁడు రాక్షసుని బారినుండి ఊర్వశిని విడిపించి కొనితెచ్చుటకయి ఆకసమునఁ బోవుచు తనరథవేగమును ప్రశంసించికొను సందర్భములోనిది. కాఁగా దీనియర్థము ఇట్టులు:—చక్రముల సంఘట్టనముచే పిండిపిండిగా అయిపోవుచున్న మేఘములు రథవేగముచేఁ గల్గినగాలిచే ముస్సుందుకుఁ గొట్టికొనిపోవుచు, (అతివేగముగా పరుగిడుచున్న బండియొక్క ముందు రేఁగిన) రేణువుల వలె—అనఁగా దుమ్మువలె వ్యాపించుచున్నవి. (ఎంతవేగమును, ఎంతబలమును కలిగియున్నచో నిట్లు వినువీథిని దుమ్ములు రేఁగుట కల్గునో గదా!) ఆవేగమునందైనను, గాలిచేతనే రథచక్రపు ఆకులనడుమ కలుగుచున్న చక్రభ్రమణము వేఱొక ఆరావళిని ప్రోదిసేయునట్లున్నది. అనఁగా మితిమీఱిన వేగముచే నట్లు విలసిల్లుచున్నదనుట. గుఱ్ఱముల కలంకారముగా తలపైని కట్టియున్న మిక్కిలి పొడవైన చామరము చిత్తరువున వ్రాసినట్లు కదలక మెదలక అనిశ్చలముగా నున్నది. ఇదియును రథవేగజనితమే యగును. మఱియు నత్యేగపుగాలిచేత రథమునకుఁ గూర్చిన జండాగుడ్డయును దండాగ్రమునను, తత్ప్రాంతమునను రెండువైపులను సమరేఖతో విలసిల్లుచున్నది—అని భావము.

* నాల్గవచరణమునకు 'యన్మధ్యే చ సమం స్థితో ధ్వజపటః ప్రాంతే చల త్స్వానిలాత్—'అని, 'సమస్థితి ధ్వజపటప్రాంత శ్చ'—అనియు పాఠభేదము లున్న వని కాశీగారి ముద్రణమునఁ గలదు.

ఇంకను ఇట్టులనే పెక్కురు వర్ణించియున్నారు. చిత్రభిత్తిచే నిచట నీకున్నైతిని. శాకుంతలమునందు నిట్లే 'ముక్తేషు రశ్మిషు నిరాయత పూర్వకాయా' ఇత్యాది శ్లోకమునందును కవికులగురువులు వర్ణించియున్నారు. కాన దానిని కూడ నిట చిత్తగింపుఁడు.

ఇఁక సంస్కృతమునందలి సందర్భము నింతతో వదలి తెలుఁగుగ్రంథకర్తలలో నిట్టివర్ణనచేసిన కవులనుండి యొక్కయుదాహరణముఁ జూపఁ గోరెదను. ఈక్రింది పద్యము శశిచరిత్రమునుండి యుద్ధరించుచున్నాను. ఇది పాత్రప్రథవర్ణనమును చేసినను చేయకున్నను, నాకాశగమనమును వర్ణించుచున్నట్లు పొసఁగట్టినది.

సీ. బకివాయు కిల నగ ప్రతితో లివ్వున
 నెగిరిన ట్లైతోఁచు మగువలార!
పైపై సమీరణార్భటి నింగి తోరున
 నఱచిన ట్లైతోఁచు నతివలార!
నిఖిలధూమములు జవనిక వాప దారున
 నెరిరిన ట్లైతోఁచు నింతులార!
వనజజన నిడఁద రైయ శశి మేను గ్రక్కునఁ
 బెరిఁగిన ట్లైతోఁచుఁ దరుణులార!
కొండ లప్పుడగండ్లయి నింకు చెఱువు
లెల్ల నద్దంపుబిల్ల లై యేర్లు ముత్తి
యంపుసరు లై యరణ్యంపు గుంపు లెల్ల
వారు లై తోఁచుఁ బొడవున నారులార!

సరి! ఎట్లైన నేమి, యాబ్రాహ్మణపుత్త్రుఁడు హరిస్వామి ఆకాశమార్గమునకుఁ గొనిపోయి యంతతో నూరకుండలేదు. మూలములోఁ జెప్పినట్లే యిందును నతనికి దివ్యలోకసందర్శనము చేయించిన విధము నీక్రింది బంతులు చెప్పుచున్నవి:

౧౧. ఇంద్ర చంద్ర లోకములను, నింపొప్పు సప్తర్షి
 లోకాల సూర్యాది లోకములనుమా,—
 స్వర్గలోకవిభవాల భర్గలోక మహిమల నప
 వర్గదాయి విష్ణులోక వైభవంబులూ,—
 పేర్పరించి చెప్పి చూపి, యొలమి నతనిఁ గొని భూమిఁ
 జేర్చి మనము గల్గించి, చెలఁగి యొప్పఁగా,—
 తండ్రివాని పేర్పు కలరి, తనయ కతఁడె తగు నటంచు
 మహిళఁ బెండ్లిఁ జేతునంచు మాట యిచ్చెనూ.
 —ఆటలాడి.

ఈమాటలు కాశీఖండములోని శివశర్మను దివ్యయానమునఁ గొనిపోవుచు నతనికిఁ జూపి చెప్పినదివ్యలోకవృత్తాంతములను నాకుఁ జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చినవి. రచయిత ఆఘట్టము నెఱింగియున్నచో మన కీపాటలో నింకను చిత్రముల నింతకన్న మిన్నగాఁ బ్రదర్శించియుండును. కాని అట్లు కాలేదు. ఇచ్చట నా కొక్కసందియము కల్గినది. సాధారణముగా నిట్టిపాటలను రచించువారు చాలవంతసంస్కృతవిజ్ఞానము కల్గియుండిరు. అయినను నిందు 'స్వర్గలోకవిభవాల, భర్గలోకమహిమల, అపవర్గదాయి విష్ణులోకవైభవంబులూ'—యున్నది ఇటీవలివారి కల్పనయేమో యని సందియము కల్గించుచున్నది. ఇందుకు తోడుగా సహజమును, సరళము నైన ప్రాకృతులరచన ఇచ్చట కుంటువడి శ్లేషము నశకుపోలె చక్కఁగా విప్పి చెప్పఁ జాలియున్నది.

మఱియొక సంగతి. మూలములో హరిస్వామి ఏకపదినము ముహూర్తమని చెప్పినట్లున్నది. కాని పాటలో ఆవిషయము పెండుపల 'నో యెత్తుకొననే లేదు. అదికూడ నున్నచో మఱింత యందముగ నుండెడిది. సరి; పైని చదువుదముగాక.

శ్లో. తత్కాల ముజ్జయిన్యాం తు పశ్య స్యైవ ద్విజన్మనా,
 దేవస్వామీ నిత్యుప్రేః స్వసారం తాముదాయత;
జ్ఞానివిజ్ఞానిశూరేభ్యో నాఽన్య మిచ్ఛతి సా పతిం,
ఇతి తేనాఽపి సోఽర్థ క్తస్మారమాత్మనమధ్యనాల్;
తతో దర్శితశాస్త్రాస్త్రశ్రీమతే తస్మై దిత్సతోఽపి తాం,
 దేవస్వామీ స కోరారాయ దాతుం తాం ప్రత్యపద్యత;
 సప్తమేఽహ్ని చ తత్రైవ వివాహం గణకోక్తితః,
 తస్యాఽపి సోఽర్థ్యాత్మానః పరోక్షం కృతనిశ్చయః.

కథాప్రపూర్ణల యాంధ్రానువాద మీక్రిందిది:—"ఆకాలమునసే ఉజ్జయినిలో ఇంకొక బ్రాహ్మణకుమారుఁడు

దేవస్వామికడకు వచ్చి చెల్లెలి నిమ్మని యడిగెను. 'నా చెల్లెలు జ్ఞానివిజ్ఞానిశూరులలో నొకనిం దక్క- తక్కు-రుని వరియింపదు. అందు నీవెవ్వఁడవు?'—అని దేవస్వామి యడుగఁగా, నితఁడు తాను శూరుఁడనని చెప్పుకొని తన శస్త్రాస్త్రవిద్యాప్రభావముం గనపఱచెను. అంతట దేవస్వామి యతనికి చెల్లెలిని వాగ్దానముచేసి జ్యోతిష్కుల నడిగి ఏడవదినము వివాహమునకు నిశ్చయించి ఆవృత్తాంతమును తల్లికిం దెలియఁజేసెను."

ఇఁక నీవిషయము మన పాటలో కూర్చినరీతిఁ జూతము.

౧౨. సుందరాంగి సోదరుండు చూడ సొంపైనవాఁడు
అందమైనగుణములఁ సొంపొందువాఁడును,
రాజగారిపథకుఁ బోవ దన్నులోన శూరుఁడొకఁడు
'సుందరాంగి యన్న వంతఁ జూడవచ్చి యూ
చెల్లి నిమ్మటంచు నతినిఁ జెలువెనుప్పఁ బ్రార్థింప
నెల్ల నతఁడు శూరుఁజూచి నెలఁత నొప్పఁగా
సుభగ! నాదుచెల్లి వినుము శూరవిజ్ఞానిఘనుల
పొందునంచు నాకెఁడపుడు పాసఁగఁ దెల్పఁగా,
శూరుఁ డిట్లయిన లెస్స! చూడు నాదు శౌర్యమంచు
పరసముగా దనదు శూరతనము మెఱయఁగా,
శస్త్రాస్త్రవిద్యలనూ చౌమష్టి కేర్పులనూ
పరగ వ్యాయామములను పటుతరఁబుగా
కత్తిసాము కఱ్ఱసాము ఘనమైనసాము లన్ని
హత్తించి లోపలి మెలకువలఁ జూపుచు
గరిడీపట్టు డేగపట్టు ఘనమైన సాల్వపట్టు
పసుటేపట్టు మొదలయిన ప్రజ్ఞలెల్లనూ
చిత్రవిచిత్రంబుగాను శౌర్యంబువరుసఁజూపి
ఆత్రిముతో చూతెయుంచు నతని నడుగఁగా,
సుమతి 'మంచితెలివిగలదు చూడ సొంపైనవాఁడు
చెల్లెలికిని పెండ్లిఁజేయఁ బెందు సుఖముగా'
శూరుఁ డిట్లు కోరకొనన్న కోరిక యొసంగుచుండ
తారుమారు చెప్పకుండ దరిసి యతనిని
తగినవాఁడవోయి శూర! ధన్యులమింకేల నీకె
మగువఁ బెండ్లిసేతు నంచు మాట నిచ్చెనూ
—అటులాడి.

అసలు మూలశ్లోకములు ఈపాటలో నెట్లు అందముగా వెలుఁగుచున్నవో చదువరులు ఈపాటికి గమనించియే యుందురు. మూలములో 'శౌర్యశస్త్రాస్త్రశ్రియే'—అని యున్న యొక్క మాట యెంతసరసముగ నద్భుతముగ జాతీయసంప్రదాయానుసారముగా రచనలోఁ జొప్పింపఁబడినదో చూడుఁడు. శస్త్రాస్త్రవిద్యల నెంతయందముతో నిందు వివరించిరో కనుఁడు. కాని ఇచ్చట ఒక్కయంశము విచారింపఁ దగును. అది యిది—కన్యకనిచ్చువాక్కు తలితండ్రులది. సోదరునకు వారు లేనప్పుడు గాని లేక యుపేక్ష చేసినప్పుడు గాని మాత్రమే సంక్రమింపవలసియున్నది. అట్లయ్యును దేవస్వామి తనసోదరిని వాగ్దానమొనర్ప సాహసించినాఁడు. దీని కాకర మేమో?

దేవస్వామియును మంచిశూరుఁడే యైయుండును. లేకున్నచో, శూరుని శౌర్యమును మెచ్చుకొనఁగల ప్రజ్ఞ దుర్లభము కదా! ఇఁక నిందుగల తెలుఁగు జాతీయసంప్రదాయమునకుఁ జెందినపట్టులు సాములు అందలి విశేషములు ఆవిషయమునఁ బ్రజ్ఞగల పెద్దలు పరీక్షింపఁదగినవే కాని యలఁతులు కాఁజాలవుకదా! ఎట్లయిన నేమి? కథ రక్తిగలపట్టునకు వచ్చినది. సాధారణముగా మనవారు—

శ్లో. కన్యా వరయతే రూపం మాతా విత్తం పితా శ్రుతం,
బాంధవాః కులమిచ్ఛంతి మృష్టాన్నమితరే జనాః.

అని యందురు. కాని ఈపాటలలో అంతయును తారుమారుగనే యున్నది. కేవలము అందమునకు మురియవలసిన కన్యక సోమప్రభ గుణాకాంక్షిణియైనది. కేవలశ్రుతవిషయమును విచారణచేసికొనవలసిన తండ్రి హరస్వామి విజ్ఞానమోహమునఁ బడినాఁడు. మృష్టాన్నమును కోరవలసిన యితరబంధుజనములోఁ జేరిన సోదరుఁడు దేవస్వామి శూరగుణాభిమాని యగుట తటస్థించినది. ఇది చిత్రము కాదా? ఇఁక అల్లుని యైశ్వర్యమునకు పొంగవలసిన ఆయమ్మ—సోమప్రభయొక్క తల్లి, ఏస్థితిలో నున్నదో కొంచెము మనము చూడవలదా? కనుక చిత్తగింపుఁడు.

౧౩. ఇట్టులుండ నొక్కజ్ఞాని యింతిని చూడఁగఁ గోరి
చట్టున నాకాంతతల్లి సరవిఁ జూడఁగా

ప్రాచ్యముగా నామె కూఁతు మెచ్చులన్ని విచ్చి చెప్పి
చెచ్చెరఁ దనకూఁతుఁ గూర్మి హెచ్చఁ జూపెనూ
జ్ఞాని యుపుకు కాంతఁ గాంచి మానముతోఁ గొంతగడిపి
వినయము తోలుకాఁడ నా పెలఁతి కిట్లనె
జ్ఞాని విజ్ఞాని శూర ఘనులను వరియించు నేని
జ్ఞానిని నే, నాదుమహిమఁ గాంచు మందనీ
ముందువెనుక జన్మాల పొందినట్టి సంగతులను
అందచందాల నిరర కందువులనూ
యద్భుతాల వింతగాను అందునిందు విషయాల
పొందికగా నందముగా పొసఁగునట్టుగా
కళ్లముందు గాంచినట్లు, కాంచి మించి యొసఁగునట్లు
పళ్లు విచ్చి పెట్టినట్లు పలుకఁ జెప్పఁగా
జ్ఞాని వాదమును నామె ఘనాముగా నతని మిగుల
పూనికతో మెచ్చికొంచు పొంగి వేగనూ
మానవతికి మంచి సుజ్ఞానిదొరక మేలయ్యె
మహిళ పెండ్లి చేకుననీ మాట యిచ్చెనూ.

—ఆటలాడి అలసినావు.

చదువరులు పైబంతులను చిత్తగించిరి. కాఁబట్టి యీ క్రింది సంస్కృతాంధ్రములతోఁ బోల్చి యీ భాగముల లోఁగల సారస్యమును రచనాతిశయమును స్వయముగా గ్రహింపఁగల రని విశ్వసించుచున్నాను. సోమదేవసూరి రచించిన యీశ్లోకములను దానిక్రింది ఆంధ్రవివరణమును పైభాగమును పోల్చుటలో మిగులఁ దోడ్పడును.

శ్లో. తన్మాతాఽపి హరస్వామి
భార్యా తత్కాలమేవ సా,
కేనాఽప్యేత్య ప్రార్థితైవ
సుతాం తాం యాచితా పృథక్.
జ్ఞానీ శూరోఽథ విజ్ఞానీ
భర్తాఽస్మద్దుహితు ర్మతః,
ఇత్యుక్తశ్చ తయా మాతు
రహం జ్ఞానీతి సోఽబ్రవీత్.
సృష్ట్వా భూతం భవిష్యచ్చ
తస్మై తాం జ్ఞానినే సుతాం
ప్రతిజజ్ఞే ప్రదాతుం సా
ఽప్యహ్ని తత్రైవ సప్తమే.

పై శ్లోకముల యాంధ్రానువాద మిట్లున్నది:—
"ఆసమయమందే తల్లిని ఒకవిప్రకుమారుఁడు వచ్చి కోమరితె నడుగ, ఆమె 'నాకూఁతునకు జ్ఞానివిజ్ఞానిశూరులలో నొకఁడుగాని యవ్వఁడు పతికారాఁడు. నీ వెవ్వఁడవో—ని యడుగఁగా తాను జ్ఞాని యని చెప్పి యతఁడు వర్తమాన భూతభవిష్యత్తులు చెప్పఁగా, ఆమె యాతనికి కన్యను వాగ్దానము చేసి, ఆయేడవదినముననే వివాహమునకు నేర్పఱచి యుండెను."

ఈరీతిగా తండ్రి, సోదరుఁడు, తల్లి, సోమప్రభను ఎవరికిఁ దోఁచినట్లు వారు వాగ్దానము చేసినారు. (మూలములో చెప్పినరీతిగా నేఁడవదగు) వివాహదినము ఇక వచ్చుటయే తరవాయి. వీరు మువ్వురు నిట్లు వాగ్దానము నొసఁగినను ఎవ్వరిమట్టునకు వారు సోమప్రభ యభిమతము ననుసరించియే తాము వర్తించినట్లు విశ్వసించియున్నట్లు విదితము. కాని యందఱు నొక్కచోటఁ జేరిన నే గదా అవింత బయలుపడుట! ఇదిగో అఘట్టమును వినిపించుచున్నాను. చిత్తగింపుఁడు.

౧౮. ఇట్లు లొక్క రొకరిమాట తెలుఁగ నేరమెఱుఁగకుండ
గట్టిగాను మాటయిచ్చి కదలివచ్చిరి
వచ్చి యొకరిమాట నొకరు హెచ్చినయాత్రావినుచు
వచ్చె చిక్కు, దీని పోఁబుచ్చు టెట్లనీ
తపఁబడి దరిదోఁచ కాట్టె తమతమ మార్గాలుపట్టి
వేడుకలరఁ బెండ్లిపనులు కూడఁ జేయఁగా
పెండ్లిరోజు దాపయ్యె పెద్దలు చుట్టాలు హితులు
గోండ్లినేయ ముగురు వరులు కోరి వచ్చిరీ
జ్ఞాని విజ్ఞాని శూర ఘనులు మువ్వు రిల్లుచేరి
తమి నేఁడు మేమియందు తెగులు నొందిరీ.

—ఆటలాడి అలసినావు.

పాపము గట్టిచిక్కే తటస్థించినది. ఒకరుచేసిన వాగ్దానము మఱొకరికిఁ దెలియదు. అందఱికిని సోమప్రభ కు శ్రేయమును కూర్చుటయందే తాత్పర్యము. కాని అది యే ఒక్కమాఱుగా నీవిచిత్రసన్నివేశమున చిక్కుఁ దెచ్చి పెట్టినదికదా! కానిండు. మనము ఈ సందర్భమునఁగల సంస్కృతాంధ్రముల నొకపరి సదివి పైకిపోదము. అవి ఇవి.

శ్లో. అన్యేద్యు శ్చాగత స్సోఽత్ర
హరిస్వామీ యథాకృతం,
పత్న్యై పుత్రాయ చాచఖ్యౌ
తం కన్యాదాననిశ్చయం,
తాభ్యాం చ తం స్వకృతం తస్మై
భిన్నం భిన్న ముదీరితం,
సోఽపి తేనాఽఽకులో జజ్ఞే
వరత్రయనిమంత్రణాత్,
అథోద్వాహదినే తస్మి
న్హరిస్వామిగృహే వరాః,
ఆజగ్ము ర్జ్ఞానివిజ్ఞాని
శూరా స్తత్ర త్రయోఽపి తే.

ఆంధ్రవివరణము వీని కీ క్రిందిది:— మఱునాఁడు హరిస్వామి వచ్చి భార్యకును కుమారునికిని తాను చేసిన వాగ్దానమును తెలియఁజేసెను. వారు తాము ఒకరి కొకరు తెలియక చేసిన యా యా కన్యాదాన నిశ్చయముల నాయనతోఁ జెప్పిరి. ఇట్లు ముగ్గురు వరులు దాపరింపఁగా హరిస్వామి చిక్కునంబడి చేయునది లేక చింతిల్లసాగెను. వివాహదినము రాఁగానే వరులు ముగ్గురును జ్ఞాని విజ్ఞాని శూరులు హరిస్వామి యింటికి వచ్చిరి:— అని.

మూలమునందు ఒక్కహరిస్వామియే దిక్కుతోఁచక విచారమున మునిఁగె నని యుండఁగా, పాటలో నావిచారమున వంశమునకు పాలు కలుపఁబడినది. ఇది యెంతయు సరసముగనే యున్నదని తలంతును. ఆంధ్ర వివరణములో ఈపట్టున కథాప్రవర్తకులు చేసిన 'దాపరింపఁగా'— అన్న యనువాదము ఎంతో యుచితమై అమృత మొలుకుచున్నది. పాటలో ఈపదము పడలేదు. అయినను రసనిష్పత్తి కలఁగలేదు. కాని సోమప్రభస్థితి నెవ్వరును తలఁపనేలేదు.

ఈరీతిగా తడఁబడి దరికోఁచక కొట్టుకొనుచున్నను పెండ్లిపనులు విడవాఁకక వారు చేయుచునే యున్నారఁట. అంతలో పెండ్లిరోజు దాపించి పెండ్లికొమరులు వచ్చి చేరిరఁట! ఇవి మూలమును మించిన మించులు. ఇఁక విస్మృతివృత్తాంతముఁ జూతము. తర్వాత కథాసరిత్సాగర మిట్లు కథ నడుపుచున్నది చూడుఁడు:—

శ్లో. తత్కాలం చాత్ర సా చిత్రం
కన్యా సోమప్రభా వధూః,
అలక్షితం గతా క్వాఽపి
న విచిత్యాఽప్యలభ్యత.
తతోఽబ్రవీ ద్ధరిస్వామీ
జ్ఞానినం తం ససంభ్రమః,
జ్ఞాని న్నిదానీం బ్రూహ్యాశు
దుహితా మే క్వ సా గతా?
తచ్ఛ్రుత్వా సోఽవదత్ జ్ఞానీ
రాక్షసేనాఽపహృత్య సా,
నీతా వింధ్యాటవీం ధూమ-
శిఖేన వసతిం నిజాం.
ఇత్యుక్తో జ్ఞానినా భీతో
హరిస్వామీ జగాద సః,
హా ధిక్కథం సా ప్రాప్తవ్యా
వివాహ శ్చాఽపి హా కథం.
శ్రుత్వైత త్కల్పితా విజ్ఞానీ
ధీరో భవ నయామి వః,
తత్రాధునైవ యత్రైషా
విజ్ఞానీ వదతి తాం స్థితాం.
ఇత్యుక్త్వా తత్క్షణం కృత్వా
రథం సర్వాస్త్రసంయుతం,
తత్రారోప్య హరిస్వామి
జ్ఞానిశూరౌ వ్యోమగామిని.
తేన స సంప్రాపయామాస
క్షణా ద్వింధ్యాటవీభువి,
జ్ఞానినా తాం సమాఖ్యాతాం
వసతిం తత్ర రాక్షసః.

ఆంధ్రానువాదము:— ఆసమయమున నొకవింత జరిగెను. ఏమన సోమప్రభ హరిస్వామి కూఁతురు ఎటకు పోయెనో ఏమాయెనో ఎంతవెదకినను అగపడ

దాయె. అంతట హరిస్వామి దిగులొంది జ్ఞానిని—ఓ జ్ఞానీ! నాకొమారిత యిప్పు డెచ్చట నున్నదో నీవు చెప్పఁగలవా? అని యడిగెను. 'ధూమశిఖుఁడను రక్కసుఁడు కొనిపోయి వింధ్యారణ్యములో తనయింట నుంచుకొని యున్నాఁడు' అని జ్ఞాని చెప్పెను. 'అయ్యో నా సుత నాకెట్లు దొరకును? వివాహ మెట్లు జరుగును?' అని హరిస్వామి మొరపెట్టసాగెను. అంతట విజ్ఞాని 'అయ్యా! భయపడవలదు. మీకొమారిత యెచట నున్నదని యీజ్ఞాని పలికినాఁడో, అటకు మి మ్మెల్ల నే నిపుడె కొనిపోయి చేర్చెద'—అని యెలుఁగార్చి, తత్క్షణమే నానాశస్త్రాస్త్ర సంయుతమైన రథము నొకదానిని నిర్మించి, అందు వారి నెల్ల నెక్కించుకొని కొనిపోయి, వింధ్యారణ్యములో ధూమశిఖుని యొక్కకడ నిలిపెను.

ఈభాగమునకు క్రిందిబాణీలు పాటలోఁగలవు:—

15. అనుచు మండువంతలోన నతిన యాసుందరాంగి
కానరాక మాయ మయ్యె కాంత వింతగా.

తల్లిదండ్రి యన్నయూను దగ్గఱ చుట్టాలు చేరి
తలిరుబోడి జాడవెదుకఁ దరలిపోయిరీ.

చెట్లువెదకి చేను వెదకి గట్లన్ని కలయ వెదకి
పుట్టవెదకి భూమి వెదకి పొలఁతిజాడలూ
అత్తానఁ గానలేక యాతురులై యలసి రాఁగ
చిత్రమంచు తత్తరమునఁ జేరియేడ్చుచూ,
యూరకున్న జ్ఞానిఁజూచి యావిధఁజూడ నేర్పరించి
మీరు చెప్పఁ డనుచు తండ్రి మెల్ల నడుగఁగా.

కల్లపపా చేల వినుఁడు తన్వి వింధ్యయడవిఁగలదు
మల్లుఁడొక్కరక్కసి తాఁ కొల్ల గొనియెనూ
—అటులాడి.

అని చెప్పినాఁడట. పాటలో ఆకన్యక మాయము కాఁగానే తల్లియుఁ దండ్రియు మున్నగువా రెల్లరు నివ్వెఱపోవుటయు చుట్టాలుప్రక్కలుసహా వెదుకఁ బోవుటయు అనుగుసు రగుటయు నిండొంత మనోహర రీతిని కూర్పంబడినవో సహృదయులే స్వయముగా గుర్తింపఁగలరు. ఒక్కశ్లోకమును కింత స్వతంత్రముగా రసవత్తరముగా రచనచేయుట కెంత లోకానుభవాదు లుండవలెనో యూహింపుడు.

చివఱకు ఎట్లయిన నేమి? సోమప్రభజాడను జ్ఞాని బయలుపెట్టఁగల్గినాఁడు. ఇఁకను చేయవలసిన దేమన్నచో, చేతనైనచో స్వయముగ పోయి విడిపించు కొని రావలసి యున్నది. వింధ్యకు వెళ్లుట గానీ, అచ్చట బ్రహ్మాండ మగు నా కీకారణ్య బ్రహ్మారణ్య ములో ఆరాక్షసుని గుర్తించుట కానీ, గుర్తించినను అతనితో యుద్ధముచేసి కన్యకను కొని రాఁగల్గుట గానీ మిక్కిలియు దుస్సాధ్యములు. మఱి యిఁక గత్యేమి? ఊరకోవలసినదేనా? అక్కఱలేదు. తర్వాతి యత్నములను పాటయే నిరూపించుచున్నది:—

16. అనుచు జ్ఞాని చెప్పఁగానె అతిరయాన విజ్ఞాని
చిత్రశకట మొకటిచేసె (వి) చిత్ర మొప్పఁగా
అందఱందుఁ గూర్చొని అతియు వింధ్యగిరిని జేరి
పొందుగాను కాంతయున్న పొదు గనుగొనా,
—అటులాడి.

ఇఁక నేమి? జ్ఞానియున్నందువలను విజ్ఞానియున్నందువలను తగినఫలము వెంటనే కన్పించినది. కన్యను రాక్షసుఁడు దాఁచఁబెట్టినపొదుగొందులను కూడ కనిపెట్టఁగలిగినారు. కాని యింతమాత్రముచే లాభమున్నదా? సోమప్రభ యిప్పుడు ప్రబలుఁడగు రాక్షసుని వశమున నున్నది. ఆరాక్షసుఁడును సామాన్యుఁడు కాఁడు. ఎంతవాఁడును ఎన్నియుక్తులు ఎన్నిశక్తులు కలవాఁడును కాకున్నచో, పాపము ఆపు పెండ్లి—అని సిద్ధపఱచు కొనియున్న పెండ్లింటినుండి, అంతమంది బంధువులు చుట్టాలు చూచుచుండగనే, మటుమాయముగా నెత్తికొని పోఁగల్గునా? ఇంత యుక్తిగా తీసికొనిపోయినవాఁడు, ఒకవేళ నా అమ్మాయిపైఁ బంధువులు వచ్చినచో నేమి చేయవలయునో ఆలోచించికొనక యుండునా? అందులో కూరుఁడు గదా! మఱి ఆపైన నేమిజరిగిన దని చదువరులు ఆత్రపడవచ్చునుగదా! కనుక వినుఁడు.

ఈక్రిందివి సోమదేవసూరియొక్క వివరణాత్మకములగు వాక్యములు.

శ్లో. తత్ర తం రాక్షసం క్రుద్ధం జ్ఞాతవృత్తాంతనిర్గతః,
శూరోఽథ యోధయామాస హరిస్వామిపురస్కృతః.
త దాశ్చర్య మభూ ద్యుద్ధంతయో రాత్మమవరక్షసోః,
చిత్రాస్త్రయోధినోః శస్త్రశర్ధం రామరావణయో రివ.
క్షణేన చ స సంగ్రామదుర్మద స్యాఽపి రక్షసః,
అర్ధచంద్రేణ బాణేన శూర స్తస్యాఽచ్ఛిన చ్ఛిరః.
హతే రక్షసి తాం సోమప్రభామాప్తాంతదాస్పదాత్,
ఆదాయ విజ్ఞానిర తేఽవాఽజస్మ స్తే తతోఽఖిలాః.

ఆంధ్ర వి వ ర ణ ము:—వారిరాక యెఱింగి కోపముతో వెలువడిన ధూమశిఖునితో శూరుఁడు పోరెను. చిత్రాస్త్రశస్త్రములతో వారు స్త్రీకై పోరినయాపోరు రామరావణులపోరివలె లోకభయంకరముగా నుండెను. ఇట్లు పోరుచు క్షణములో నాశూరుఁడు పోరి దుండగీఁడైన యారక్కసుని తలను అర్ధచంద్రబాణమునఁ ద్రుంచెను. రక్కసుఁడు మడిసినంతట రక్కసుని యింటి నుండి సోమప్రభం గొనితెచ్చి వార లందఱును ఆవిజ్ఞానియరదమున హరిస్వామియిల్లు సేరిరి.

ఇఁక నీభాగములు పాటలో నేరీతి పొందింపఁబడినవో శరికింపుఁడు.

౧౬. తనదుజాడ తెలిసెనంచు దద్దరిల్లి యసుర యపుడు
తనవేలు దండుతోడ వెడలి వేగమూ
కొండరాళ్ల దంచిగాను కొట్టి దొర్లించి వారిఁ
బిండి గొట్టె దానని తా గండు మీరుమా
ఘోరయుద్ధ మపుడు చేయ గొబ్బున నే తేరఁజూచి
శూరుఁ డపుడు కత్తిపట్టి పీరుఁ డగుచునూ
కంగుకంగు మనుచు కత్తి చెంగుచెంగునాను దుముక
రంగుగాను అతని సేన రాపాడెనూ
క్రూరుఁ డైనరాక్షసుండు కోపమూన దూక వతని
ధీరుఁడగుచు నెదిరి వేగ డీకొనుచునూ,
సుద్దిపట్టి రక్కసూని కొదమసింగంబువలెను
చచ్చునటులఁగొట్టి యా సకియఁ దెచ్చెనూ.

అంత వా రందఱూను వింత లెల్లఁ జెప్పికొంచు
మంతనంబు లాడికొంచు మఱలి వేగమే
స్వస్తివాచనాల ప్రజలు సంస్తుతింపఁ జక్కఁగాను
సుందరాంగితోడ యిల్లు సొచ్చి రంతటా.

—ఆటలాడి.

మూలములోఁగల రామరావణులఁబోలె చిత్రాస్త్రయోధులగు వారికి జరిగిన యుద్ధము, రాక్షసుని సంగ్రామదుర్మదత్వము మొదలయిన సారస్యములు పాటలోని కెక్కనిమాట నిజమే. అయ్యెను, అసుర దద్దరిల్లి యుద్ధమునకు సిద్ధపడుట, కొండరాళ్ల దంచిగా కొట్టి దొర్లించుట, గండుమీరుట, కంగుకంగుమని కత్తితో చెంగుచెంగున దుమికి నురుమాడుట—ఇత్యాదులు ఆ లోపమును తీర్చుటయే గాక, రచనలో నెక్కుడు స్వతంత్రతను, రసస్ఫురణను, యుద్ధరంగపుతీవ్రతను ప్రత్యక్షము చేయఁజాలియే యున్న వని నావిశ్వాసము. చివరకు చచ్చునటులఁ గొట్టుటకూడ చాల సరసముగా నున్నది. ఈపదము చచ్చేట్టుగొట్టి—యని యున్నచో నింకను నంద మిచ్చునమకొందును.

సరి. ఎట్లయిన నేమి? సోమప్రభను మఱలఁ దేఁ గల్గినారుకదా. ఇఁక వివాహము జరుగవలయును. ఇది యైనను ఇప్పటికైనను నిర్విఘ్నముగా జరిగినచో మన మానందింపవచ్చును. కాని అట్లుకాక మఱల నొక గొప్పచిక్కు కలుగుచున్నది. అది ఇదివఱలోవలె జ్ఞాని విజ్ఞాని శూరులవలన నెట్లెట్లో గట్టెక్కునదిగా తోఁచ లేదు. ఇంతకు మున్ను రాక్షసాపహృత యైన సోమప్రభను తిరిగి తెచ్చుటలో జ్ఞానబలము కాని, విజ్ఞానబలము గాని, శౌర్యబలము గాని పరస్పరసహకారము నొందినవే కాని పరస్పరము విరోధింపలేదు. ఇప్పుడట్టి సూచనలు ఆరంభమైనవి. చిత్తగింపుఁడు—ఇవియే ఆ సూచనలు:

౧౭. పిల్ల పెండ్లివేళ వచ్చె పెద్ద లపుడు వచ్చిరి వరుల
యుల్లములం దొక్క శంక యుదికె నప్పుడూ:

జ్ఞానివిజ్ఞానశూర ఘనుల కంతవాదు గల్గె
తాన పెండ్లికొడుకుగాను దవరవలె ననీ!

జ్ఞాని యపుడు ముందుఁ జొచ్చి తాన యర్హుండ నంచు
తనదు ఘనత నిట్టులనీ తడవఁ జొచ్చెనూ:

సుందరాంగి యున్న జాడ పొందుగ నేఁ జెప్పకున్న
అందముగా పెండ్లి యెట్లు యలరు నందనా.
నిజము చెప్పె యీజ్ఞాని నెలఁతతావు నెఱుఁగకున్న
బాల యెట్లు దొరకునంచు ప్రజలు పల్కిరీ.

—ఆటలాడి.

మంచి రసవత్తరమైనపట్టు. ఇపుడు జ్ఞాని విజ్ఞాని కుమారులకు కల్గినది సంఘర్షణ. ఎవ్వరిమట్టుకు వారికి స్వోత్కర్ష సహేతుకముగా విజృంభించుచున్నది. అందు నందఱికన్న ముందుగా స్వాధిక్యమును రూపించుటకు జ్ఞాని దొరకొన్నాఁడు. అతని వాదమును విన్న యప్పటిప్రజలే ఆవాదమును నిజమే యన్నారు. ఇఁక దక్కినవారి ప్రసక్తితోఁ బని యేమి? పాపము జ్ఞానికి కొంతధైర్యము వచ్చియుండవచ్చును. మఱి అట్లయినఁ దక్కిన యిరువురవిషయ మేమి? వారు మాత్ర మూరక యుందురా? ఊఁహూఁ! ఉండలేదు. విజ్ఞాని లేచినాఁడు. ఎందుకూ? తన కెక్కుడు హక్కు గలదని నిరూపించుటకు. అతనివాద మిది:—

౧౯. అంతఁ దనా యూహలన్ని యడియాస లయ్యె నని
చింత హెచ్చు మనమున కింతెయెత్తఁగా,—
విజ్ఞాని లేచి తనదు ప్రజ్ఞ చూపకున్నయెడల
ప్రాజ్ఞులీబాల నెట్లు పడయువారలో?
కాన నాకు గొంత యొసఁగు ఘనమైన ధర్మమునను
పూనికతో నరసి మీరు పొల్పి చెప్పఁ డనెన్
ఇదియె నిజమెయంతికన్న నదతినితఁడు చూచియున్న
రథము కల్గఁబట్టిగా రమణి దొరకెనూ;
కనుక నితఁడె వరుఁడుగాను కన్యకకేర్పడు
జనులు పల్క విజ్ఞాని చాటె విజయమూ.

—ఆటలాడి.

ధర్మపురివాలులోఁ బడినది కథ. ఈ మధ్యవర్తులు తొలుత జ్ఞానిదే న్యాయ మనినారు. మఱల విజ్ఞాని మాటకు అంతకంటెను సరి యన్నారు. పాపము జ్ఞానికీ పాటికి ఒడలు చల్లఁబడినది. కాని విజ్ఞానికి కొంచెము మొగము పచ్చఁబడినది. ఇఁకమాత్ర మేమి? నిలుచునో లేదో యెవరికిఁ దెలియును? ఏమందురా? తీర్పరులా! ప్రజ్ఞానిధులఁ దలఁదన్నుచున్నారు. వారి విచక్షణత యున్నదో యెత్తువారిబిడ్డ!

మఱి కొంచెము దీని నిచట నిలిపి సంస్కృతాంధ్రముల రచనఁ జదివెదము.

ఇదిగో సోమదేవసూరి రచనము, పరీక్షింపుఁడు:

శ్లో. హరిస్వామిగృహం ప్రాప్య
తేషాం లగ్నే వ్యవస్థితే,
జ్ఞాని విజ్ఞాని కుమారాణాం
వివాద ఉదభూ న్మహాన్;
జ్ఞానీ జగాద నాఒహం చే
జ్ఞాస్యం క్వం తదియం కథం,
ప్రాప్స్యేత? కన్యా గూఢస్థా
దేయా మహ్య మసావితః.
విజ్ఞానీ త్వవద న్నాహం
కుర్యాం చే ద్వ్యోమగం రథం,
గమాగమౌ కథం స్యాతాం
దేవానామివ వః క్షణాత్,
కథం స్యాచ్చారథం యుద్ధం
రథినా రక్షసా సహ,
తస్మా న్మహ్య మియం దేయా
లగ్నో హ్యేవ మయార్జితః.

వేంకటరామశాస్త్రిలువారి తెలుఁగు ఇది పైశ్లోకములకు:— అంతనప్పుట లగ్నవేళ కాఁగా, జ్ఞాని విజ్ఞాని కుమారులకు ముగ్వురకు నిట్లు జగడము కలిగినది. జ్ఞాని చెప్పెను:— 'నే నెఱుఁగకుంటినా, ఎటనో దాఁపఱికంబున నున్న యీకన్య మీ కెట్లు దొరకును? కాన నీకన్యకను నాకు ఈయవలసినది.' విజ్ఞాని చెప్పెను:— 'నేను వింగిం జరించు మాయయురదమును చేయనేని, మీకు క్షణములో దేవతలకుఁబోలె రాకపోక లెట్లలవడును? రథము కలవాఁడైన రక్కసునితో రథములేక యుద్ధ మెట్లు జరుగును? కావున నీకన్నియను నాకీయవలసినది. ఈ లగ్నమును నేను గడించితిని'—అని.

ఇఁక కుమారుఁడేనా అంత తీసిపోవునది? ఇతఁడు అసలే గుండెలు తీసినబంటు. ఆపైని నిజముగా కూడను

శూరుఁ డన్నమాటను సార్థకము చేసినవాఁడు. రాక్షసుని మూఁడు నిముసాలలో ముక్కచెక్కలు చేసినవాఁడు. ఇతఁ డేమనుచున్నాఁడో విందమా ? సరియే.

శ్లో. శూరో౽ప్యువాచ హన్యాం చే
న్నాహం తం రాక్షసం రణే,
తద్వ్యాఖ్యాం కృతే యత్నే౽ప్యేతాం
కన్యాం క ఆనయేత్ ?

తన్మధ్యే మేషా దాత జ్యే
శ్యే౽ం తేషు వివాదిషు,
హరిస్వామీ క్షణం తూష్ణీ
మాసీ దుద్భ్రాంతమానసః.

పై శ్లోకమునకు కళాప్రపూర్ణుల యాంధ్రరచన యిది:— శూరుఁడు పలికెను:— "నేను రక్కసునిఁ బోరఁ బరిమార్పనేని మీ రితరులు ఏమి యత్నములు చేసినను ఏమి ప్రయోజనము? కన్యను ఇట కెవఁడు తెచ్చును? కావున నీకన్యను నా కీవలసినది—" ఇట్లు వారు జగడము లాడుచుండఁగా హరిస్వామి యేమియుఁ దోఁపక యూరకుండెను—అని

ఇఁక నీసందర్భమున మనము పాటను పరికింతము గాక. రండు—

౨౦. ఇంత కష్టపడి నాకు ఇంతి చేజారు నేమొ
యింత యడ్డుపడుదు నంచు చింత గూరఁగా,—
శూరుఁ డపుడు ధైర్యమునను సొంపునింపు గల్గునట్లు
వారిఁ జూచి పలుకసాగె వరుస నిట్లనీ:-
అసుర నింతమాత్రాన యతివ యెట్లు లభ్య మగును ?
పగలు యున్నవిధముఁ జెప్పె బాలుఁ డీతఁడూ,
అనటుఁ జేక రథముఁ జేసె యల్ల విజ్ఞాని, నిజము,
అచల మగుచు నాదు హస్త మరసి చూచినా :
అసురజాడ జెప్ప నేమి? యరదము సృష్టింప నేమి?
కసిమసంగి యతనిఁ జంప ఘనుఁడు లేనిచో ?
మాన మొక్కలెక్కఁగొనక ప్రాణముపై నాసవీడి
నేను పోరి తెచ్చితి నీ నెలఁతి నిజ మిది:
కాన కాంత నాదుసొత్తు కాసంత ధర్మపథము
పూని యోచించి చెప్పుఁడు బుద్ధిశాంతులా.
—ఆటలాడి అలసినావు.

శూరునివాదము అందఱకు నచ్చినదో లేదో ? కాని మూలమునందు వీరివివాదమునకు బదులు చెప్పలేక విభ్రాంతుఁ డైనట్లు ఉన్నది. తెలుఁగుపాటయందున్ననో, ఒక్క హరిస్వామి మాత్రమే గాక యింతవఱకును ధర్మపన్నాలఁ జదివి తీర్పులుసాయించిన మధ్యవర్తులుకూడ, ఊరకున్నారు. గాలివాన వచ్చినది కథ కట్టిం దనునట్లు మనకథమాత్రమే గాక పాటకూడ ఇంతితో కట్టువడుచున్నది. చివర ఎట్లు ముగియుచున్నదో చెప్పు మందురా ? ఇదిగో వినుండు:—

కాంత ధర్మపథమునుండి కాసంత దొలఁగ కుండ
చింతఁజేసి యెవరి దగునో ? చెప్పు వేగమే;
జ్ఞాని విజ్ఞాని శూర ఘనులు మువ్వురిలోన నెవ్వఁ
డాయింతి మగఁ డౌనో యమ్మ చెప్పుమీ ?

ఆటలాడి అలసినావు
పాట పాడి బడలినావు
యుక్తిపాటలోని ప్ర
త్యుక్తి చెప్పవే ?

సింహావలోకనము:— ఈ పాటకు సంబంధించి వంతనలకు సంస్కృతకథామూలమును, కళాప్రపూర్ణులవారి ఆంధ్రానువాదమును నిచ్చితిని. వీనివలన చదువరులు చదువుసాములురాని పామరుల వాఙ్మయమునందు సైతము ఎట్టి రత్నములు గలవో పోల్చుకొందురుగాక. రత్నములును, జాలను ఆకరోద్భవములే యైనను ప్రయత్నవిశేషముననే గాని శోభింపఁజాలవు రత్నములు కనుక విద్వద్విమర్శకులు ఈ వాఙ్మయమునెడ ననాదరము వీడి విమర్శించి ప్రకాశిత నొసంగుట వారికి ధర్మము. తక్కినవి వారియిచ్ఛాధీనములు. వివరణమునను, విమర్శనను గల యనౌచిత్యసంభవములు నావిగనే భావింపఁదగును. రచయితవి ఎంతమాత్రమూ కావు.

నారాయణ నవరత్నములు

మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు

౧

సిరులన్ మించినవాడటంచు బహుదాసీదాసవర్గంబులన్
గరులన్ గల్గినవాడటంచు బహుభోగాఢ్యుం డటంచున్ మహా
హరులన్ గల్గినవాడటంచు నధికారారూఢు డంచున్ సదా
నరులన్ నమ్మెదవేల వెర్రిమనసా! నారాయణున్ నమ్ముమా!

౨

సిరులన్ జేకుర జేతురో విభవముల్ సిద్ధింపగా జేతురో
పరమారోగ్యము సంఘటింతురో జరావ్యాధుల్ నివారింతురో
పరిపూర్ణాయువు గల్గజేయుదురో దంభప్రజ్ఞలే గాని యీ
నరులన్ నమ్మెదవేల వెర్రిమనసా! నారాయణున్ నమ్ముమా!

౩

సిరిమంతుల్ సిరులిచ్చినన్ నిలుచునే శ్రీమంతు లొక్కప్పు డు
ర్భరదారిద్ర్యదశావశాత్ము లగుచున్ రారాని దుఃఖంబులన్
దురపాయంబుల జిక్కి స్రుక్కుటలు నెందున్ జూడమే మూఢతన్
నరులన్ నమ్మెదవేల వెర్రిమనసా! నారాయణున్ నమ్ముమా!

౪

సిరు లేలేశమొ యివ్వనేర్చు నవి రక్షింపంగ దానేర్చునే
సిరులన్ నిల్పగనేర్చుగాక నరు డాశ్రేయంబు లీనేర్చునే
స్మరణీయుం డితరుండు లేడు హరియే సర్వార్థసంధాత యీ
నరులన్ నమ్మెదవేల వెర్రిమనసా! నారాయణున్ నమ్ముమా!

౫

కరుణాసాగరు డార్తబంధుడు జగత్కల్యాణసంధాత సం
సరణాంభోనిధి నౌక సాధుజనహృత్సత్పద్మ సంవాసి దు

ర్భర సంసారహారుండు భక్తసుమనోవాంఛాప్రదుం డుండగా
నరులన్ నమ్మెదవేల వెర్రిమనసా! నాగాయణున్ నమ్ముమా!

౬

దురహంకారులు గర్వచిత్తులు సదా దోషైకదృక్కుల్ మహా
దురితాచారపరాయణుల్ చపలచిత్తుల్ మత్తులున్ ధూర్తులున్
పరమార్థప్రతికూలవర్తనులు లోభగ్రస్తు లాశాపరుల్
నరులన్ నమ్మెదవేల వెర్రిమనసా! నారాయణున్ నమ్ముమా!

౭

కరుణాదూరులు వంచనాపరులు శుష్కాతిప్రియాలాపకుల్
పరవిద్యాబల విత్తవృద్ధులు సహింపన్ లేని నీచాత్మకుల్
పరదాక్షిణ్యపరోపకారరహితుల్ స్వార్థప్రియుల్ మత్సరుల్
నరులన్ నమ్మెదవేల వెర్రిమనసా! నారాయణున్ నమ్ముమా!

౮

నరు లెవ్వారును సర్వసంపదలతో నానాధికారాలతో
నరస ప్రజ్ఞలతో మహామహిమతో జానొందిరేనిన్ పరా
త్పరునిన్ గూరిచి వారుచేసిన సుపూజాలబ్ధముల్ సర్వమున్
నరులన్ నమ్మెదవేల వెర్రిమనసా! నారాయణున్ నమ్ముమా!

౯

దొరలన్ దిట్టి సమర్థుడున్ సరసుడున్ దూరార్థసందర్శియున్
పరదాక్షిణ్యుడు స్వాశ్రితావనమహాప్రావీణ్యుడున్ పుణ్యుడున్
దొరకంజాలడు సుమ్ము ముజ్జగములందున్ నమ్ము నామాట నీ
నరులన్ నమ్మెదవేల వెర్రిమనసా! నారాయణున్ నమ్ముమా!

మయూరుఁడు గీర్వాణసారస్వతాకాశమున గాళిదాస భవభూత్యాదిమహాకవినక్షత్రగణంబున స్వీయప్రభతో విరాజిల్లుచున్నాఁడు. ఈతని సంస్కృతకవిత్వము మృదుమధురమైనది. భక్తజనాహ్లాదకరమైనది.

ఇతఁడు క్రీస్తు చనిపోయిన తరువాత, యేడవశతాబ్దిపూర్వార్ధముననున్నట్లు చారిత్రపరిశోధకులు నిర్ణయించుచున్నారు. ఈతని జన్మస్థలమునుగూర్చిగాని, బాల్యమునుగూర్చిగాని తెలిసికొనుటకు చారిత్రాధారములు కాన్పింపవు. కాని యితఁడు 'జాంగలికుఁ' డని పేర్కొనబడియున్నాఁడు. జాంగలికుఁ డనగా విషవైద్యుఁడు. ఇతఁడు సర్పదష్టులగువారిని మంత్రములచేతను ఓషధులచేతను, ప్రాణహాని రాకుండ యెట్టి సర్పవిషములనైన నాశమొనర్పఁగల భిషగ్వరుఁడై ప్రసిద్ధివడసెను.

ఇతఁడు, నాగానందము, ప్రియదర్శిక, రత్నావళి యను ప్రసిద్ధము లగు సంస్కృత నాటకములను రచించిన శ్రీహర్షుని యాస్థానమందుండెను. భట్టబాణుఁడును హర్షుని యాస్థానమందే యుండెను.

ఈతని సంస్కృతకవితాప్రాగల్భ్య మొకప్పు డీతఁడు వారణాసీపురమున నొక విద్వత్సభలోఁ దారచించిన శ్లోకములను జదువ సభికుల సమ్మోదమును బడసి మెప్పుఁ గనెను. క్రమముగ నీతని గీర్వాణకవితాధోరణిని గూర్చియు, నిరర్గళపాండిత్యమును గూర్చియు శ్రీహర్ష నృపాలునకు కర్ణాకర్ణిగా తెలియరాగా, నాతఁడు మయూరునిఁ దన యాస్థానమునకు రావించి, యాతనిని గారవించి తన యాస్థానవిద్వాంసునిగా నిలిపెను. అంతకుఁ బూర్వము హర్షుని యాస్థానమున బాణుఁడు గీర్వాణకవిత్వమున వన్నెయు వాసియుఁ గాంచి యుండెను. కాని మయూరుఁడు సంస్కృతకవిత్వమున బాణుని ప్రతిస్పర్థి యయ్యెను. శ్రీహర్షుఁ డొసఁగిన సమస్యాశ్లోకముల నొకరిని మించున ట్లొకరు సముచితముగ పూరించి రాజును మెప్పించుచుండిరి. కొంతకాలమైన తరువాత నీకవితల్లజులకు బాంధవ్యమేర్పడెను. మయూరుని సోదరియో, కుమార్తెయో బాణుని కీయబడి వివాహము గావింపఁబడెను. ఇట్టి బాంధవ్య ముండినను కవిత్వరచనమునం దొండొరులు ప్రతిస్పర్థు లగుట మనస్స్పర్థలు హెచ్చెను. కవిపోషకుఁడగు శ్రీహర్షుఁడు రసగ్రహణపారీణుఁ డగుట నీ కవిద్వయమున సామరస్యమును గల్గించుచు వచ్చెడివాఁడు.

* "Sanskrit Poems of Mayura" by George Payn Quackenbos A. M. Ph. D. Published by Columbia University, New York. (America). Indo - Iranian Series, Volume. 9.

మయూరుని కుటుంబజీవనమును గూర్చి చారిత్రకాధారము లేమియు లభింపకపోయినను శంకుకుఁడను కుమారుఁ డొక డుండినట్లు తెలియుచున్నది.

ఒకానొకప్పుడు కాశీలో జరిగిన విద్వద్విషయక వివాదమునందు మయూరుఁడు తీవ్ర చర్చసలిపి యందు జయముగాంచి యచటి పండితులచే మిగుల బహూకరింపఁబడెను.

బాణుఁడు రచించిన చండీశతకమునందలి కవితాశైలియు, ధారయు, మయూరుఁడు రచించిన సూర్యశతకమునందలి కవితావైభవము నొకదాని కొకటి తీసిపోకయుండును.

మయూరుని తరువాత సంస్కృతకవులు తమకావ్యములందు మయూరుని మహాకవిగాఁ బేర్కొని శ్లాఘించియుండిరి. ఇతని సమకాలికుఁడైన బాణుఁడు తన 'హర్షచరిత్ర'మున హర్షుని బాల్యస్నేహితులను కొందఱినిఁ బేర్కొనుచు, వారిలో జాంగలికమయూరకు డను నొకడున్నట్లు తెలుపుచున్నాడు.

కల్హణుఁడు తన "సూక్తి ముక్తావళి"లో మయూరునిగూర్చి యిట్లు వ్రాసెను:

శ్లో. దర్పం కవిభుజంగానామ్,
గతశ్రవణ గోచరమ్,
విషవిద్యేవ మాయూరీ,
మాయూరీవా, నికృంతతి.

మయూరుని సూర్యశతకముపై వ్యాఖ్యను రచించిన జయమంగళు డనునతఁడు మయూరుని గుఱించి యిట్లు వ్రాసెను:

శ్లో. భక్తా మయూరవక్త్రాబ్జ
పదవిన్యాసశాలినీ ।
నర్తకీవ పరీవర్తి
సభామధ్యే సరస్వతీ.

హర్షుని రాజ్యకాలము నాటికి బౌద్ధమతము క్షీణింపనారంభించినను, హర్షుని రాజ్యమున నధికముగ వ్యాప్తినొందియే యుండెను.

మయూరుఁడు జైనమతస్థుఁడు కాఁడు. ఇతఁడు సూర్యోపాసకుఁడు, సూర్యభక్తుఁడు. హర్షునికాలమున జను లనేకులు సూర్యునిఁ బ్రత్యక్షదైవముగ నమ్మి సూర్యభగవానుని విగ్రహరూపమును ప్రతిష్ఠించి పూజించుచుండిరి. శ్రీహర్షుని రాజ్యకాలమున చైనాదేశము నుండి వచ్చిన "హ్యుయాన్ త్సాంగ్" హర్షుని ప్రధాననగరమునకు వచ్చి యచ్చట తాను చూచిన విషయముల నొక గ్రంథమున వ్రాసెను.

శ్రీహర్షుఁడు ప్రయాగలో నొక మతసంబంధమైన యుత్సవమును జేయించెను. ఈ యుత్సవకాలమునందు బుద్ధుని ప్రతిమ యొకదినమునను, సూర్యవిగ్రహ మొకదినమునను, శివునివిగ్రహ మొకదినమునను ప్రాధాన్యముగఁ బూజింపఁబడెను. ఇందువలన సూర్యోపాసకు లనువా రొకమతమువారుగ హర్షుని కాలమున నుండిరని తెలియుచున్నది. అట్టి సూర్యోపాసకులలో మయూరుఁ డొక భక్తాగ్రేసరుఁడని చెప్పవలసియున్నది.

మయూరుఁడు ధారానగరమును రాజధానిగాఁ జేసికొని రాజ్యమేలిన భోజుని యాస్థానమం దుండెనని జైనచరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు. ఇది సత్యము గాదు. ఏలయన, భోజుఁడు పదునొకండవశతాబ్దివాఁడు, హర్షుఁడన్ననో యేడవశతాబ్ది పూర్వభాగమందలి వాఁడు, మయూరుడును ఏడవశతాబ్దిపూర్వభాగమునం దున్నట్లు చరిత్రాధారములు కాన్పించుచున్నవి. జైనచరిత్రకారులు హర్షునికి బదులు భోజుఁడని మార్చి కథలు వ్రాసియున్నారు.

మయూరుఁడు వ్రాసిన గ్రంథములలో సూర్యశతకమొక్కటిదక్క మఱొండు గ్రంథమేదియు చారిత్రకపరిశోధకులు లేదనుచున్నారు. శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు తమ "సంస్కృతకవిజీవితముల"ను గ్రంథములో మయూరుఁడు సూర్యశతక మొక్కటియేగాని మరి యేయితర గ్రంథములును రచించియున్నట్లు పేర్కొనియుండలేదు. కొలంబియా యూనివర్సిటీవారు ప్రకటించిన 'మయూరుని సంస్కృత గ్రంథముల'ను గ్రంథమున మయూరునివని నిర్ధరించుటకు తగిన యనేకములగు చాటుశ్లోకములు సేకరింపఁబడి యున్నవి. అట్టివానిలో "మయూరాష్టకము" అనునది యొకటి.

మయూరునికి శ్వేతకుష్ఠరోగము కలుగుటకు కారణముగా నొక గాథ చెప్పబడినది. ఆ రోగనివృత్తికై మయూరుఁడు

శ్లో. ఆరోగ్యం భాస్కరా దిచ్ఛేత్
ధన మిచ్ఛే ద్ధుతాశనాత్
జ్ఞానమిచ్ఛేత్ మహేశ్వరాత్
మోక్షమిచ్ఛే జ్జనార్దనాత్.

అనునట్లు తన కారోగ్యము భాస్కరునివలననే కలుగగలదను పూర్ణవిశ్వాసము కలవాఁ డగుటచే సూర్యుని నూరుశ్లోకములలో నభివర్ణించెననియు, నానూరుశ్లోకములే సూర్యశతక మనియు ప్రతీతి.

బాణునిభార్య మయూరుని కుమార్తెయో, సోదరియో, యైయున్నది. మయూరుఁడు కొండొకతఱి పరదేశ మేగి కొన్ని సంవత్సరములు గడచినపిమ్మట స్వదేశమునకు వచ్చెను. బాణునిభార్య యాతనికంట బడెను. కాని యాతఁ డామెను తన సోదరిగ (కుమార్తెనుగాగాని) గుర్తింపనేఱక యామె నొక పరవిలాసవతిగాఁ దలచి యామె నొకకాముకునిఁ బోలె వర్ణింప మొదలిడెను.

శ్లో. వేణీదృశః పాణిపుటే నిరుద్ధ
వేణీ విరేజే శయనోత్థితాయాః,
సరోజకోశాదివ నిస్సరంతీ
శ్రేణీ ఘనీభూయ మధువ్రతానాం.

మయూరుఁడు తనకు తండ్రియయ్యు, లేక సోదరుఁడయ్యు తన్నిట్లు వర్ణించినందుల కామె కడు కినిసి మయూరుని "శ్వేతకుష్ఠరోగపీడితుఁడవు కమ్మ"ని శపించెను. తదనుగుణంబుగ నతనిపూర్వజన్మకృతమగు కర్మగూడఁ ననుభవింపదగుకాల మాసన్నమాయెను. శాపవశంబున నతఁడు శ్వేతకుష్ఠరోగపీడితుఁడై కడు బాధపడుచు బాగుగనాలోచించి శతవల్లీనిర్మిత

మును, తాళవృక్షశిరము నుండి క్రిందపడి యీ గోళికయందుపవిష్టుఁడై సూర్యభగవానుని గూర్చి నూరుశ్లోకములతో స్తుతించెను. ఒక్కొక్క శ్లోకము చదువుచు నొక్కొక్క తీగను ఛేదించుచుండెను. ఇట్లు నూఱుతీగలను ఛేదించునప్పటి కతనివ్యాధి నిర్మూలమయ్యెను.

మయూరుఁడు రచించిన "మయూరాష్టక" శ్లోకము లొకభూర్జపత్రముపై నాగరలిపిలో వ్రాయబడెను. ఈభూర్జపత్రపు వ్రాతప్రతిని ౧౮౭౮ వ సంవత్సరమున మార్క్ ఆరెల్ స్టీన్ (Marc Aurel Stein) అనుదొర కాశ్మీర దేశములో శ్రీనగరమున, కొన్ని భూర్జపత్రపు వ్రాతప్రతులతో కూడ కొనెను. అందిది గలదు. ఈభూర్జపత్రపు వ్రాతప్రతి సప్తర్షిశకము, లౌకిక సంవత్సరము ౪౭ జూలియన్ కాలెండరు ప్రకారము ఆగస్టు ౧౩ వ తేది, ౧౬౧౧ సం. నాటిదని తెలియుచున్నది.

ఈభూర్జపత్రము అమెరికాలో టుబిన్జన్ యూనివర్సిటీలైబ్రరీ(Tubingen University Library) లో నున్నది. ఈ భూర్జపత్రము లోని శ్లోకములను యింగ్లీషులిపిలో తనగ్రంథమున జార్జిపెయిన్ క్వాక్కెన్‌బాస్ దొరగారు సంస్కృతసారస్వతప్రియులకు సమర్పించిరి.

"మయూరాష్టక" శ్లోకములు

౧. యాసాకా ప్రస్తుతాంగీ
  ప్రచలితనయనా హంసలీలా వ్రజంతీ
 ద్వౌహస్తౌ కుంకుమార్ద్రౌ
  కనకవిరచితా.........
 ......గేగతానా
  బహుకుసుమయుతా బద్ధవీణా హసంతీ
 తాంబూలం వామహస్తే
  మదనవశగతా గుహ్యశాలాం ప్రవిష్టా.

౨. యాసాకాభుక్తముక్తా
  ప్రచలితనయనా స్వేద లగ్నాంగవస్త్రా
 ప్రత్యూషే యాతి బాలా
  మృగఇవచకితా సర్వత శ్శంకయంతీ.
 కేనేదం వక్త్రపద్మం
  స్ఫురదధరరసం, షట్పదేనైవ పీతం
 స్వర్గః కేనాఽద్యభుక్తో
  హారసయసహాత్మో మన్మథఃకస్యతుష్టః.

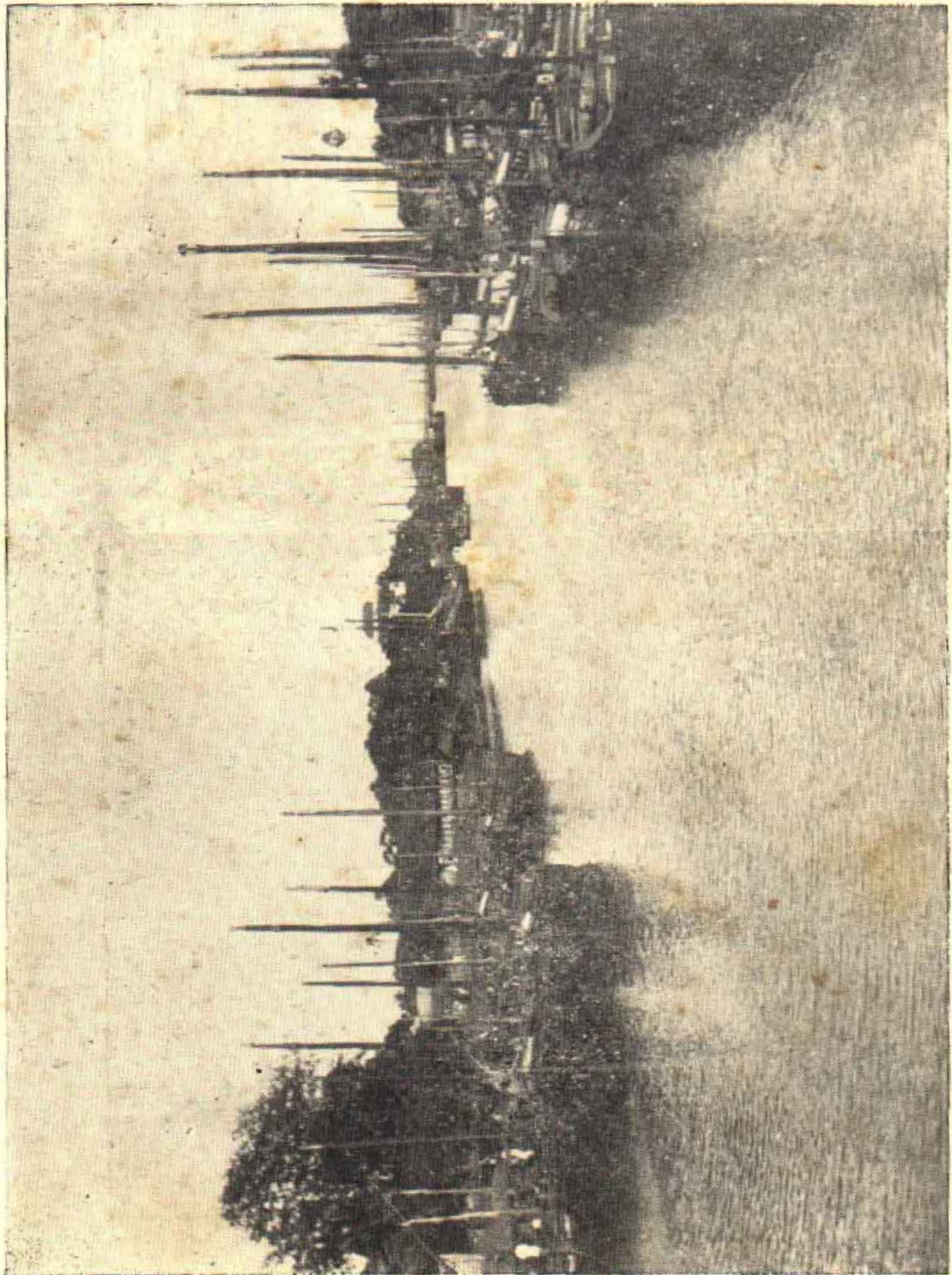
౩. యాసా కా స్తనపీనభారకఠినా,
  మధ్యే దరిద్రావతీ
 విభ్రాంతా హరిణీ విలోలనయనా
  సంత్రస్తయూథోద్గతా
 అంతఃస్వేదగజేంద్రగండగళితా
  సంలీలయా గచ్ఛతీ
 దృష్ట్వా రూప మిదం ప్రియాంగగహనం
  వృద్ధోఽపి కామాయతే.

౪. వామేనాఽఽవిష్టయంతీ
  ప్రవిరళకుసుమం కేశభారం కరేణ
 ప్రభ్రష్టం చోత్తరీయం
  రతిపతితగుణా మేఖలాం దక్షిణేన
 తాంబూలం చోద్వహంతీ
  వికసితవదనా ముక్తకేశానరాగా
 నిష్క్రాంతా గుహ్యదేశాన్
  మదనవశగతా మారుతం ప్రార్థయంతీ.

నేనూ వడుకుతూన్నా

ఆకస్మిక ఛాయాచిత్రములు
(SNAP SHOTS)

కాకినాడ కాలువ-పడవల రేవు

ఛాయాచిత్రకారుడు : శ్రీ యం. కే. రంగస్వామి అయ్యంగారు,

౫. యాసా కా నవయావనా శశిముఖీ
కాంతాఽఽపతిగచ్ఛతీ
నిద్రావ్యాకులితా, విఘూర్ణ నయనా
సంపక్వబింబాధరా
కేశై ర్వ్యాకులితా నఖై ర్విదళితా
దంతైశ్చ ఖండీకృతా
కేనేదం రతిరాతుసేన రమితా
శార్దూలవిక్రీడితా.

౬. యాసా కా పరిపూర్ణచంద్రవదనా
గౌరీమృగాక్షీ భినీ
లీలామత్తగజేంద్ర హంసగమనా
... ...
నిశ్వాసాధరగంధశీతలముఖీ
వాచామృదూల్లాసినీ
నశ్లాఘ్యః పురుషః సజీవతివరో
యాస్యాత్ప్రియా హీదృశీ.

౭. యాసా కాజఘనస్థలీ సులలితా
ప్రోన్మత్తకామాధికా
భ్రూభంగం కుటిలం త్వనంగధనుషః
ప్రఖ్యం ప్రభాచంద్రవత్
రాకాచంద్రకపోలపంకజముఖీ
క్షామోదరీ సుందరీ
వీణాదండమిదం విభాతి తులితం
వేల్లద్భుజం గచ్ఛతి.

౮. యాసా కా రతిహావభావ విలస
చ్చంద్రాననం బిభ్రతీ
గాత్రం చంపకదామ గౌరసదృశం
పీనస్తనా లంబితా
పద్భ్యాం సంచరతి ప్రగల్భ హారిణీ
సంలీలయా స్వేచ్ఛయా
కించైషా గగనాంగనా భువితలే
సంపాదితా బ్రాహ్మణా.

నా ప్రభూ!

పురిపండా అప్పలస్వామి గారు

నా ప్రభూ! నీపథాన సంధ్యా ప్రసూన
మై పొరలు నాశిరాన త్వ దంఘ్రి కార
జోలవామూల్య భాగ్యమ్మె సోకదేమొ!
ఇట రజనిగాడ్పులపుడే క్రమించెనోయి!
శ్రీచరణనూపు రారవా శ్లేషమునకు
దాచుకొనిన చివరియూర్పు తలగునేమొ
చాచుకొనిన చిరుదళాలు నడలునేమొ,
ఆపలేనోయి ఈపవనాలి రేక
మీరజనిలో హాపద దళనైకభరము.

ధూళినై పొగనై తూలితూలి ఈమ
లీమసపు దారులందె జీర్ణింతు నేను
ఈవు నాస్వామి ఏచిహ్నమేని కనక
కడచిపోదువు వెలుగుమార్గాల నడచి.

సంస్కృతవర్ణ సమామ్నాయము

శ్రీ పరవస్తు వేంకట రామానుజస్వామి గారు, యం. ఏ.

(౭ సంపుటము ౧ సంచిక తరువాయి)

౧౬. హల్లులకు వ్యంజనము లని పేరు. 'వ్యంజయంతి (ప్రకటాన్ కుర్వంతి) అర్థానితి వ్యంజనాని' అని ప్రాతిశాఖ్యలో జెప్పబడి యున్నది. హల్లులచేతనే మనుజు డుచ్చరించు ధ్వనులు వ్యక్తము లనుపించుచున్నవి. హల్లులే మనుజుల కసాధారణధ్వనులుగా నున్నవి. హల్లులచేతనే పదము లర్థవత్తు లగుచున్నవి. స్పర్శలనియు, అంతస్థలనియు, ఊష్మలనియు నివి మూడు విధములుగా విభజింపబడి యున్నవి. స్పర్శల యుచ్చారణమున వర్ణోత్పాదకావయవముల కేదో యొక స్థలమున బూర్తియగు స్పర్శయుండును. ఇట్టి స్పర్శ లేక పోవుటచే ప్రతిబంధకము లేక బలముతో నిశ్శ్వాసము పైకి పోవునప్పుడు జన్మించిన వర్ణము లూష్మలని వ్యవహరింపబడుచున్నవి. నిశ్శ్వాసమునకును వర్ణోత్పాదకావయవములకును సంభవించిన సంఘట్టముచే నీవర్ణములు జన్మించుచున్నవి. ఈషత్స్పర్శకలిగి, యందుచే దృఢస్పర్శగల స్పర్శలకును వివృతములగు నచ్చులకుగాని యూష్మలకుగాని యుచ్చారణమున మధ్యమముగా నుండు వర్ణము లంతస్థములని వ్యవహరింపబడుచున్నవి.

మఱల హల్లులను స్పర్శాదుల స్థానభేదములచే కంఠ్యములనియు, తాలవ్యములనియు, మూర్ధన్యములనియు, దంత్యములనియు నోష్ఠ్యములనియు, నైదువిధములుగా విభాగము చేయవచ్చును. స్పర్శలిట్లయిదు వర్గలుగా విభజింపబడియున్నవి. ప్రతివర్గయందును రెండఘోషములును, రెండుఘోషవత్తులును, నొక యనునాసికము (ఘోషవత్తును)ను నుండును. అఘోషముల నుచ్చరించునప్పుడు కంఠము వివృతముగాను, ఘోషవత్తుల నుచ్చరించునప్పుడు సంవృతముగాను నుండునని యిదివరలోనే చెప్పబడినది. వర్గప్రథమతృతీయవర్ణములు అల్పప్రాణములుగాను, ద్వితీయచతుర్థములు మహాప్రాణములుగాను నుచ్చరింపబడుచున్నవి. ప్రాతిశాఖ్యలలో వర్గద్వితీయచతుర్థవర్ణములు సోష్మలని చెప్పబడియున్నది. అనగా నల్పప్రాణముల కవ్యవహితముగా హకారమును జేర్చి యుచ్చరించినచో మహాప్రాణవర్ణము లేర్పడునని తాత్పర్యము కావచ్చును.

(చూ. పేరా ౨౩). ఘోషవత్తు లగు నల్పప్రాణములకే హకారము చేర్చి యుచ్చరించుటయు, నఘోషములకు తత్స్థానీయము లగు నూష్మలను జేర్చి యుచ్చరించుటయు సోష్మలను పదమునకు దాత్పర్యమని కొందఱి యభిప్రాయము. అట్లయినచో నఘోషము లగు మహాప్రాణములకును, ఘోషవత్తు లగు మహాప్రాణములకును స్వరూపభేద మేర్పడును. మఱియు ఛకార ఠకార థకారములు చ్శకార ట్షకార త్సకారములకు సమానము లగును. ఘోషవత్తు లగు మహాప్రాణవర్ణములు ప్రాచీనములైనవనియు, అఘోషము లగు మహాప్రాణములు క్రొత్తగా సంస్కృతమున ప్రారంభమైనవనియు భాషాశాస్త్రజ్ఞుల యభిప్రాయము. అనునాసికములు ముఖనాసికలు రెండింటివల్లను బుట్టుచున్నవి. స్పర్శల నుచ్చరించునప్పుడుండురీతిని ముఖావయవములనుండి నాదయుక్తమగు నిశ్శ్వాసమును నాసామార్గమున వదలినచో తత్స్థానీయము లగు ననునాసికవర్ణము లేర్పడును. కావుననే 'ముఖనాసికావచనోఽనునాసికః' అని మునివారు చెప్పియున్నారు.

౧౭. కవర్గము.—జిహ్వామూలమునకును, మృదుతాలువునకును గలిగిన స్పర్శను శ్వాసము భేదించునప్పుడీవర్ణములు జన్మించుచున్నవి. కావుననే ప్రాతిశాఖ్యలలో నివి జిహ్వామూలీయము లని చెప్పబడియున్నది.

వ్యాకరణమున వీనికి కంఠము స్థానమని చెప్పబడియున్నది. సంస్కృతములోని కంఠ్యములు 'ఇండో-యూరపియన్' మాతృభాషలోని కంఠ్యములలో నేకదేశములని చెప్పవచ్చును. మాతృభాషలోని కంఠ్యములు సంస్కృతమున వర్ణాంతరములలోనికిగూడ మారియున్నవి. (చూ. పేరాలు ౧౫, ౧౯, ౩౮).

'ఇం.-యూ.' k: సం. కతరః 'ఎవరు,' గ్రీ. poteros, koteros, గా. hwathar.— సం యకృత్ (*యాకృత్) 'పిత్తాశయము,' గ్రీ ēpar, లా. jecur.— సం. కర్కః, కర్కటః, 'ఎండ్రకాయ,' గ్రీ. karkinos, లా. cancer.

ఖకారమునకు నిశ్చయమైన యుదాహరణములు లేవు. ఈ క్రింది యుదాహరణములలోని ఖకారము ప్రాచీనమువలె గనబడుచున్నది. సం. శఙ్ఖః 'శంఖము,' గ్రీ. kogchos, లా. congius.—సం. స్ఖలామి, 'జారిపడుచున్నాను,' గ్రీ. sphallō. ఈ క్రింది సంస్కృతపదముల 'ఇరేనియన్' భాషారూపములలో గూడ ఖకారమగపడుచున్నది. సం. ఖరః 'గాడిద,' అ. khara.— సం. ఖాః 'నూయి,' అ. khāo.—సం. సఖా 'స్నేహితుడు,' అ. hakha. సంస్కృతకుంభశబ్దపు అవెస్తా భాషారూపము (khumba)న ఖకారముండుటను సంస్కృతమున ఖకారము కకారములోనికి మారినదని యంగీకరింపవలసియున్నది. ఉచ్చారణసౌకర్యార్థ మీ మార్పు కలిగియుండవచ్చును.

'ఇం.-యూ.' g: సం. గౌః 'ఆవు,' గ్రీ. bous, లా. bōs, ప్రా. 'హై. జ.' chuo.—సం. గతః 'వెళ్లిన,' గ్రీ. batos, లా. ventus.—సం. యుగమ్ 'కాడి, యుగము,' గ్రీ. zugon, లా. jugum, గా. juk.—సం. గురుః 'బరువైన,' గ్రీ. barus, లా. gravis, గా. kaurus.

'ఇం.-యూ.' gh: సం. ఘనః 'దట్టమైన,' గ్రీ. phonos, ప్రా. 'హై. జ.' gundea.—సం. దీర్ఘః 'పొడవైన,' గ్రీ. dolichos.—సం. స్తిఘ్నుతే, 'ఎక్కుచున్నాడు,' గ్రీ. steichō, గా. steiga.

గృధ్యామి అను సంస్కృతపదమున దీని భాషాంతరీయ రూపములను (గా. grēdus) బట్టిచూడగా ప్రథమాక్షరముచ్చారణ సౌకర్యార్థ మల్పప్రాణముగా మారినట్లగపడుచున్నది.

'ఇం.-యూ.' ṅ: ఈవర్ణము 'ఇండో-యూరపియన్' మాతృభాషలో సామాన్యముగా గంఠ్యవర్ణములకు పూర్వమే నిలుచుచుండెను. ఉ. సం. అఙ్కః 'ఒడి,' గ్రీ. ogkos, లా. uncus, గా. hals-agga.— సం. భఙ్గః 'కెరటము,' లి. banga.

౧౫. పై యుదాహరణములందు సంస్కృతపదములలోని కంఠ్యాక్షరస్థానమున భాషాంతరీయపదములలో గొన్నిటిలో గంఠ్యములును, మఱికొన్నిటిలో దంత్యములును, నోష్ఠ్యములును గనబడుచున్నవి. ఈ భేదమునకు భాషాశాస్త్రజ్ఞులీ క్రిందివిధముగా నుపపత్తిని జెప్పియున్నారు. 'ఇండో-యూరపియన్' మాతృభాషలో గంఠ్యవర్గమే గాక కంఠోష్ఠ్యవర్గము మఱియొకటి యుండెను. కంఠ్యవర్గ మన్నిభాషలలోను గంఠ్యముగానే నిలిచియున్నది. కంఠోష్ఠ్యవర్గము 'ఆర్యన్', 'ఆమీనియన్', 'అల్బేనియన్', 'బాల్టో-స్లెవోనిక్' శాఖాభాషలలో శుద్ధము కంఠ్యములలోనికి మారెను. మిగిలినశాఖలలో కొన్ని సందర్భములలో దంత్యములుగాను, మఱికొన్ని సందర్భములలో నోష్ఠ్యములుగాను బరిణమించినది. సంస్కృతమున మాతృభాషలోని కంఠ్యకంఠోష్ఠ్యవర్గములు రెండును కంఠ్యములుగానే యుండుటచే వారెండువర్గములకును భేదమును జైని చూపియుండలేదు. మాతృభాషలోని తాలవ్యవర్గముకూడ కంఠోష్ఠ్యవర్గము మార్పు ననుసరించి ద్వివిధముగా విపరిణామమును బొందినది. మాతృభాషలోని కంఠోష్ఠ్యవర్గము శుద్ధకంఠ్యములలోనికి మార్పునొందిన శాఖలలో మాతృభాషలోని తాలవ్యవర్గ మూష్మలలోనికి మారినది. కంఠోష్ఠ్యవర్గము దంత్యములలోనికిని, ఓష్ఠ్యములలోనికిని మార్పునొందిన శాఖలలో తాలవ్యవర్గము కంఠ్యములలోనికి మారినది. ఉదాహరణములు:

'ఇం.-యూ.' k(తాలవ్యము): సం. శతమ్ 'నూరు' గ్రీ. ekaton, లా. centum. గా. hund, లి. szimtas.—సం. శ్వా 'శునకము,' గ్రీ. kuōn, గా. hunds. లి. szu.—సం. శ్వశురః 'మామగారు,' గ్రీ. ekuros, లా. socer, గా. swaihra, లి. szeszuras; సం. శ్వశ్రూః (స్త్రీ లిం.), లా. socrus, గ్రీ. ekurā ప్రా. స్లై. svekry.—సం. అశ్రు 'కన్నీరు,' గ్రీ. dakru, లా. lacruma, గా. tagr, లి. aszara.

'ఇం-యూ.' ḡ (తాలవ్యము): ఈ వర్ణము 'ఆర్యన్' మూలభాషలో నాదయుక్తమగు శవర్ణములోనికి మారినది. సంస్కృతమున నీవర్ణము జకారముగా పరిణమించినది. సం. జాను 'మోకాలు' గ్రీ. gonu, లా. genu, అ. zanva.—సం. జ్ఞాతః 'తెలిసిన' గ్రీ. gnōtos, లా. notus (లి. zinoti, ప్రా. స్లై. znati).—సై. జనః 'కులము', గ్రీ. genos, లా. genus (అ. zan).—సం. మృజామి 'తుడుచుచున్నాను,' గ్రీ. amelgo, లా. mulgeō, ప్రా. హై. జ. milchu, లి. mulzu ప్రా. స్లై. mluza.

'ఇం.-యూ.' ḡh (తాలవ్యము): ఈ వర్ణము 'ఆర్యన్' మూలభాషలో ఘోషవంతమగునట్టియు, మహాప్రాణమగునట్టియు నూష్మలోనికి మారినది. సంస్కృతమున నీవర్ణము ఝకారద్వారమున హకారముగా పరిణమించినది. ఝకారావస్థ ఉజ్ఝిత (= ఉద్ + ఝిత, చూ. జహామి) శబ్దమున నగపడుచున్నది. ఉజ్ఝామి అను రూప మీశబ్దము ననుసరించియే యేర్పడినది. సై. హేమ 'శీతకాలము,' గ్రీ. cheima, cheimōn, లి. zēma, ప్రా. స్లై. zima.—సం. హంసః 'హంసము,' గ్రీ. chen, లా. anser, ప్రా. హై. జ. gans, లి. zasis.—సం. లేహ్మి 'నాకుచున్నాను'. గ్రీ. leichō, లా. lingō, లి. lēziu, ప్రా. స్లై. liza.—సం. బాహుః 'బాహువు,' గ్రీ. pēchus, ప్రా. హై. జ. buog, అ. bāzu.—సం. వహామి 'మోయుచున్నాను,' లా. vehō, గా. wiga, లి. vezu, ప్రా. స్లై. veza.

'ఇం.-యూ.' n̄ (తాలవ్యము): ఈ వర్ణము మాతృభాషలో దాలవ్యవర్గాక్షరములకు బూర్వమే నిలుచుచుండెను. మాతృభాషలోని తాలవ్యవర్ణ మూష్మలోనికి మారినపు డీవర్ణ మనుస్వారములోనికి మారుచుండెడిది లేనిచో నట్లే నిలచియుండెడిది. సం. ఆనంశ 'పొందితిని,' అంశః 'భాగము,' గ్రీ. ēnegkon, enēnocha, లా. nanciscor.—సై. అంహః 'క్లేశము,' లా. angustus, గ్రీ. agchō.

ఇట్లు 'ఇండో-యూరపియన్' కుటుంబములో మాతృభాషలోని తాలవ్యము లూష్మలలోనికి మారిన భాషలకు 'సతెం' భాషలనియు, కంఠ్యములలోనికి మారిన భాషలకు 'కెంటుం' భాషలనియు వ్యవహారము కలదు.

గా. చవర్గము.-జిహ్వామధ్యభాగమునకును గట్టి తాలువునకును గలిగిన స్పర్శము శ్వాసము భేదించునపు డీవర్ణము లుద్భవించుచున్నవి. కావున నివి తాలవ్యము లగుచున్నవి. ఇవి ప్రాచీనములైన వర్ణములు కావు. మాతృభాషలోని కంఠ్యములనుండి యివి సంస్కృతమున నూతనముగా జన్మించినవి. 'ఇండో-యూరపియన్' మాతృభాషలో గంఠ్యములకు దాలవ్యాచ్చులు (ఇ, ఈ, ఎ, ఏ. ఐ) కాని యకారముకాని పరముగా నున్నచో, నాకంఠ్యములు సంస్కృతమున దాలవ్యములలోనికి మారుచున్నవి.

'ఇం.-యూ.' k (తాలవ్యాచ్చుకాని యకారముకాని పరమందు గలది): సం. చిద్, గ్రీ. ti, లా. quid.—సం. అపచితిః 'బహుమానము,' గ్రీ. apo-tis-is.—సం. శుచిః 'శుభ్రమైన' కాని శుక్రః—సం. చ గ్రీ. te, లా. que.—సం. పఞ్చ 'అయిదు,' గ్రీ. pente, లా. quinque, గా. fimf.—సం. రోచతే 'రుచించుచున్నది,' గ్రీ. leukos, లా. tūcet.—సం. చత్వారః 'నాలుగు.' గ్రీ. tettares, గా. fidwor, లా. quatuor,—సం. చ్యవతే 'కదలుచున్నాడు.'

'ఇం.-యూ.' kh. మాతృభాషలోని ఖకారకకారములు సకారపూర్వకములగునప్పుడే సంస్కృత

మున ఛకారములోనికి మారుచుండును. మాతృభాష లోని యీఖకారకకారములు కంఠ్యములా లేక తాలవ్యములా యనువిషయమున భాషాశాస్త్రజ్ఞులలో నభిప్రాయభేదము కలదు. సం. ఛినద్మి 'కోయుచున్నాను,' గ్రీ. schizō, లా. scindō,—సం. గచ్ఛామి 'వెళ్లుచున్నాను.' గ్రీ. baskō—సం. ఛాయా 'నీడ,' గ్రీ. skia, ప్రా. స్లై. * skeni.

'ఇం.-యూ.' g (తాలవ్యాచ్చుకాని య, ర ముకాని పరమందు గలది): సం. ఓజః 'బలము,' లా. augeō, గా. aukan, కాని ఉగ్రః 'భయంకర మైన.'—వై. జరతే 'ప్రార్థించుచున్నాను, ప్రా. హై. జ. quirit.

సంస్కృతమున జకారము రెండువిధములుగా నుద్భవించినది. మాతృభాషలోని తాలవ్యవర్గతృతీయ వర్ణమును, తాలవ్యాచ్చులు కాని, యకారముకాని పర మందుండు మాతృభాషలోని కంఠ్యవర్గతృతీయవర్ణమును సంస్కృతమున జకారరూపమును బొందినవి. ఈరెండు విధములగు జకారములను మనము భాషాంతరముల సహాయమువలన వేరుచేయవచ్చును. సంస్కృతమున పదాంతమునను దంత్యాదిప్రత్యయములకు బూర్వమునను నీరెండు జకారములకును భేదము కనబడును. మాతృభాషాతాలవ్యజన్యమగు జకారమట్టి సందర్భములలో మూర్ధన్యములోనికిని, కంఠ్యజన్యమగు జకారము కంఠ్యములోనికిని మారును. ఉ॥ యజ్; అయాట్, యష్టా, ఇష్ట—యుజ్; అయోక్, యోక్తా, యుక్త, యుగ్వన్ సంస్కృతము వంటి ప్రతిజకారమునకును నిట్టిస్థితులు సంభవింపకపోవచ్చును. కావున భాషాంతరసహాయము లేక సంస్కృత జకారముల నన్నిటిని నిట్లు విభజన చేయజాలము. ఈ క్రింది మొదటి కక్ష్యలో జేరిన ధాతువులలోని జకారము మాతృభాషలోని తాలవ్యజన్య మనియు రెండవకక్ష్యలో జేరిన ధాతువులలోని జకారము కంఠ్యజన్యమనియు నాయాధాతుప్రయుక్తములగు రూపములను బట్టి చెప్పగలము.

౧ వ కక్ష్య.—యజ్, భ్రజ్, వ్రజ్, రాజ్, భ్రాజ్, మృజ్, సృజ్.

౨ వ కక్ష్య.—భజ్, సజ్, త్యజ్, రజ్, స్వజ్, మజ్జ్, నిజ్, తిజ్, విజ్, భుజ్, యుజ్, రుజ్, వృజ్, అఞ్జ్, భఞ్జ్, సిఞ్జ్, ఊర్జ్, స్రజ్, భిషజ్, అసృజ్, ఈ క్రింది ప్రాతిపదికలు కూడ నీకక్ష్యలోనే చేరును. తృష్ణజ్, ధ్వజ్, సనజ్, భిషజ్, ఉశిజ్, వణిజ్, భురిజ్, నిణిజ్, అసృజ్, ఋత్విజ్.

'ఇం.-యూ.' gh: ఈ వర్ణము తాలవ్యాచ్చు కాని యకారముకాని పరమగునప్పు డార్యక్ మూల భాషలో ఝకారములోనికి మారి, యది తిరుగ సంస్కృతమున హకారములోనికి మారినది. సం. హన్మి, 'చంపుచున్నాను' గ్రీ. theinō—వై. హరః 'వేడి,' గ్రీ. theros,—వై. ద్రుహః 'హానికలిగించువారు,' ద్రుహ్యామి 'హానిచేయుచున్నాను,' జఘాన యను పదమున మహాప్రాణవర్ణమగు ఘకారము పరమగుటచే పదాది నుండవలసిన ఝకార మల్పప్రాణవర్ణమగు జకారములోనికి మారినది.

'ఇం.-యూ.' n̥: ఈవర్ణమునకు బరముందుండు కంఠ్యము తాలవ్యములోనికి మారినయెడల నిదికూడ దాలవ్యములోనికి మారిపోవుచుండెను. సం. పఞ్చ 'అయిదు,' గ్రీ. pente, లా. quinque గా. fimf.

ఇట్లు 'ఇండో-యూరపియన్' మాతృభాషలోని కొన్ని కంఠ్యములు సంస్కృతమున దాలవ్యములుగా బరిణమించినవి. మాతృభాషలోని తాలవ్యవర్గము వర్ణాంతరములలోనికి మారినది (చూ. పేరా ౧౨). పైని వర్ణింపబడిన కంఠ్యముల తాలవ్యపరిణామమునకు సంబంధించిన నియమ మేకకాలమున ననేకులగు భాషాశాస్త్రజ్ఞులచే గనిపెట్టబడినది. ఎకారము సంస్కృతమున లేకపోయినను మాతృభాషలో నుండినదను విషయము నీనియమము నిరూపించినది. తాలవ్యములగు ఇకార ఈకారములును, యకారమును బరముందుండు మాతృభాషలోని కంఠ్యములు సంస్కృతమున దాలవ్యములుగా వగపడుచున్నవి. తాలవ్యవర్ణములు పరముగా నుండుటచే నిట్టిమార్పు జరుగుట న్యాయముగానేయున్నది. కాని కొన్ని పద

ములలో సంస్కృతమున తాలవ్యవర్ణమునకు అకారము పరముగా నున్నది. పై నియమము ననుసరించి యట్టి పదములలో కంఠ్యము తాలవ్యముగా మారుటకు కారణము లేదు. వీనిభాషాంతరీకరూపములను బరిశీలింపగా నందు కంఠ్యముల దర్వాతను ఏకారమును కనబడెను. ఏకారము తాలవ్యము గాన సంస్కృతమున నగపడు అకారముకంటె భాషాంతరములలో నగపడు ఏకారము ప్రాచీనమైనచో కంఠ్యము తాలవ్యముగ మారుటకవకాశము కలదు. తాలవ్యవ్యంజనము సంస్కృతమున నగపడుటచే దర్వాతనుండు సంస్కృతములోని అకారము ప్రాచీనము కాదనియు, తత్స్థానీయమగు భాషాంతరములలోని ఏకారమే ప్రాచీనమైనదనియు నిశ్చయింపబడినది. మాతృభాషలో ఏకారము కలదనియు నది సంస్కృతమున అకారములోనికి మారినదనియు, అట్లు మారుటకు పూర్వము తత్పూర్వముగ కంఠ్యవర్ణముండినచో నది దానిని తాలవ్యములోనికి మార్చుననియు నిప్పటిభాషాశాస్త్రజ్ఞుల సిద్ధాంతము. మాతృభాషలోని ఏకారము సంస్కృతమున అకారములోనికి మారుసందర్భమున తత్పూర్వమందు కంఠ్యవర్ణముండిన యెడల నది తనతాలవ్యత నాకంఠ్యవర్ణమునకు సంక్రమింపజేయునని చెప్పవచ్చును. ఇట్లు సంస్కృతమున కనబడని ఏకారము మాతృభాషలో నుండినదని యంగీకరింపవలసిరాగా, మాతృభాషలోని యచ్చులు సంస్కృతమున సరిగా నిలిచి యుండలేదనియు, సంస్కరణమున సంస్కృతమున కనబడక పోయినను భాషాంతరములలో నెల్ల నగపడుటచే ఒకారము కూడ మాతృభాషలో కలదనియు ఏకారమువలె నది కూడ సంస్కృతమున అకారములోనికి మారినదనియు భాషాశాస్త్రజ్ఞు లభిప్రాయపడి యున్నారు. పైరీతిని మాతృభాషలోని కంఠ్యముల సంస్కృతమున తాలవ్యపరిణామమునకు సంబంధించిన యీనియమము మాతృభాషలోని యచ్చుల సంఖ్యను నిర్ణయించుటకు కూడ ముఖ్యమగు సాధనమగుచున్నది.

౨౦. టవర్గము. వీని యుచ్చారణమున జిహ్వాగ్రము వెనుకకు తిరిగి కఠినతాలువును స్పృశించును. తాలవ్యముల యుచ్చారణమున జిహ్వామధ్యభాగ మేతాలుభాగమును స్పృశించునో ఆభాగమునే టవర్గఉచ్చారణమున జిహ్వాగ్రము స్పృశించును. అస్పర్శను నిశ్శ్వాసవాయువు భేదించునప్పుడీవర్ణములు జన్మించును. వీనికి మూర్ధన్యములని పేరు. మూర్ధన్యములు సంస్కృతభాషయందు మాత్రమే యగపడుచున్నవి. 'ఐరేనియన్' భాషలలో కాని తదితరములగు నే 'ఇండో-యూరపియన్' భాషలలో గాని యివి కనబడుటలేదు. కావున నివి హిందూదేశములో యనాదినుండియు వ్యవహరింపబడుచున్నట్టియు, సహజముగా మూర్ధన్యములను కలిగి యున్నట్టియు ద్రావిడభాషలనుండి వాని సంపర్కము వలన సంస్కృతభాషను ప్రవేశించినవని భాషాశాస్త్రజ్ఞు లభిప్రాయపడియున్నారు. "ద్రావిడభాషలకివి సహజములనుట కీశబ్దము లనేకములగు సంస్కృతజన్యములుకాని దేశ్యపదములలోను, ధాతువులలోను గూడ గనబడుచు నర్థభేదసూచకములై యుండుటయే తార్కాణము.

కొట్టు=బాదుట	కొత్తు=త్రవ్వుట
ఒడి=బద్ధము చేయుట	ఒది=కిన్నుట
కడి=కోయుట	కది=కౌంగలించుట
కుడి=త్రాగుట	కుది=ఎగురుట
ఓడు=పరుగెత్తుట	ఓదు=చదువుట
కాడు=అరణ్యము	కాదు=సంభవింపదు
పుడై=ఏరుట	పుదై=దాచుట
ఎణ్=లెక్కించుట	ఎన్=అనుట
మణై=ఒకచిన్న బల్ల	మనై=ఇల్లు
కొళ్=కొనుట	కొల్=చంపుట
కళ్లు=మద్యము	కల్లు=రాయి"

(పై యుదాహరణములు శ్రీ విజయనగర మహారాజావారి కళాశాలాపత్రికయందు సుబ్బరాయభట్టు రామకృష్ణయ్యగార్లచే వ్రాయబడిన 'వర్ణోత్పత్తిక్రమ'మను వ్యాసమునుండి గ్రహింపబడినవి. వాని పౌర్వాపర్యము మాత్రము మార్పుచేయబడినది). ద్రావిడభాషలనుండి కొన్ని మూర్ధన్యములు సంస్కృతమున బ్రవేశించినపిమ్మట వాని సాహచర్యమున కొన్నిదంత్యములు మూర్ధన్యములుగా మారినవి. ఈ మార్పునకు దంత్యములకు బూర్వమం

గుండు లకారము కొంతవరకు సహకారి యాయెను. ఇట్లు క్రమముగా సంస్కృతమున మూర్ధన్యములసంఖ్య యధిక మాయెను. ఈక్రింది సందర్భములలో సంస్కృతమున దంత్యములు మూర్ధన్యము లాయెను: ౧. అకారాకార భిన్నములు వచ్చులుకాని, కకారరేఫలుకాని, పూర్వ మందున్నచో సకారము షకారములోనికి మారును. ౨. షకారమునకు బరమగు దంత్యము మూర్ధన్యమగును. ౩. ఋకారరేఫ షకారములు పూర్వమం దున్నచో నకారము ణకార మగును. ౪. షకార హకారములకు బరములు దంత్యస్థానమున ధకారము వచ్చుట కలదు. ఇంకను మాతృభాషలోని తాలవ్యజన్యము లగు శవర్ణ జకార హకారములు కొన్ని సందర్భములలో మూర్ధన్య ములలోనికి మారుచుండును. (చూ. పేరాలు ౧౯,౨౪). పైని వర్ణింపబడిన కారణములు లేని స్థలములలో మూర్ధ న్యము సంస్కృతమున కనబడినచో యది ద్రావిడభాషల నుండి వచ్చినదని మనము చెప్పవచ్చును.

'ఇండో - యూరపియన్' మాతృభాషలోని దంత్యము లోకనియమము ననుసరించి సంస్కృతమున మూర్ధన్యములలోనికి మారునని 'ఫార్చునేటక్' అను పాశ్చాత్యపండితుడు చెప్పియున్నాడు. ఆ నియమ మిట్టి ది:—మాతృభాషలోని రేఫపూర్వక మగు దంత్యము సంస్కృతమున మారకయుండెనుగాని లకారపూర్వక మగు దంత్యము మూర్ధన్య మగుచుండెను; తత్పూర్వ మందుండు లకారము లోపించుచుండెను.

రేఫపూర్వకమగు దంత్యముల కుదాహరణములు:- సం. కర్తామి (అర్షము), కృన్తామి 'నరకుచున్నాను,' లి. kertu.—సం. వర్తామి, వర్తే 'తిరుగుచున్నాను,' లా. Nerto.—సం. మర్దామి 'నలుపుచున్నాను,' మర్ద యామి, లా. mordeo.—సం. పర్దతే 'అపానవాయు వును వదలుచున్నాడు,' గ్రీ. perdetai —సం. అర్ధః 'సగము,' లి. ardyti.—సం. గర్ధః 'కోరిక,' గా. gredus.—సం. కర్ణః 'చెవి,'—సం. వర్ణః 'వర్ణము,'— సం. ధర్షామి, ధృష్ణోమి 'సాహసించుచున్నాను,' గ్రీ. tharseo, గా. gadars.—సం. వర్షా 'వర్షము,' గ్రీ erse.

లకారపూర్వకమగు దంత్యముల కుదాహరణ ములు:—సం. పటః 'వస్త్రము', గ్రీ. pelte, ఐస్. Feldr.—సం. పటుః 'వాడియగు', గ్రీ. platus.— సం. స్ఫటామి 'చీకుచున్నాను', ప్రా. హై. జ. spaltan.—సం. వటః, వటమ్, వటీ 'వల', లి. valtis.—సం. హాటకమ్ 'బంగారము', ప్రా. స్లే. zlato.—సం. జఠరమ్ 'కడుపు', గా. kilthei.— సం. కుఠారః 'గొడ్డలి', లా. culter.—సం. కిణః 'శరీరమునందలి మచ్చ లేక కాయ', లా. callus, callum.—సం. కుణిః 'బాహువులేనివాడు' గ్రీ. kullos.—సం. అణిః, అణీః 'శిల', గ్రీ. olene, లా. ulna.—సం. పాణిః 'చేయి', గ్రీ. palame, లా. palma —సం. పణః 'ఒడ్డు', లి. pelnas.—వై. వాణీ 'రెల్లు', గా. walus.—సం. భాషతే 'మాట లాడుచున్నాడు', లి. balsas.—సం. లషామి 'కోరు చున్నాను', లాలసః 'కోరికగల', గ్రీ. lilaiomai.— సం. పాషాణః 'శిల', గ్రీ. pellalithos.

'ఫార్చునేటక్' పండితుని నియమమునకు విరుద్ధ ముగా మూర్ధన్యములు గల పదములు సంస్కృతభాషను ప్రవేశించిన ప్రాకృతరూపములని యతని యభిప్రా యము. భటః 'భటుడు' (సం. భృతః); కటః 'చాప' (సం. కర్తనమ్); కటుః 'వాడియైన' (లి. kartus); నటః 'నటుడు' (సం. నర్తకః, నృత్యామి). ఈ నియ మమునకతివ్యాప్తి దోషము నాపాదించు పై యుదాహ రణములే కాక యవ్యాప్తిదోషమును సంపాదించు మరి కొన్ని యుదాహరణములు కూడ గలవు. సం. గర్దభః 'గాడిద', ఇం. colt.—సం. మృదుః 'మెత్తనైన' లా. mollis —సం. పృథుః 'విశాలమైన' గ్రీ. platus —వై. గల్దః, గల్దా 'వాక్కు'. వెం. మరియు రేఫలకార సంపర్కము లేని స్థలములలో కూడ సంస్కృ తమున మూర్ధన్యమగపడుచున్నది. వై. అఠామి, సం. అటామి 'అటునిటుతిరుగుచున్నాను:—వై. భణామి, సం. భణామి 'పలుకుచున్నాను'. ఇట్టి స్థలములలో భాషాంతరసంపర్కమును కారణముగా సంగీకరింపక

తప్పదు. కావున ద్రావిడాదిభాషాంతర సంపర్కము వలన సంస్కృతభాషలోని కొన్ని పదములలో మూర్ధన్యములు ప్రథమమున ప్రవేశించి తరువాత నవి పదాంతరములకు గూడ వ్యాపించినవని చెప్పుట సమంజసముగా నున్నట్లు తోచుచున్నది. మూర్ధన్యవ్యాప్తికి లకారము కొంతవరకు సహకారియైనట్లు కనబడుచున్నది. 'ఫార్చునేటర్' నియమము నంగీకరించినప్పుడు కూడ కొన్ని మూర్ధన్యములకు భాషాంతర సంపర్గము కారణముగా నంగీకరింపక తప్పదు

౨౧. తవర్గము.—జిహ్వాగ్రమునకును, దంతములకును కలిగిన స్పర్శను నిశ్శ్వాసము వేరుచేయగా నీ వర్ణము లుత్పన్నము లగుచున్నవి. జిహ్వాగ్రము దంతములను గాని దంతమూలములను గాని స్పృశింపవచ్చును. ఇవి దంత్యము లనబడుచున్నవి. సంస్కృతదంత్యము లన్నియును మాతృభాషలో దంత్యములుగానే యుండినవి.

'ఇం.-యూ.' t: సం. తనోమి 'లాగుచున్నాను,' గ్రీ. teino, లా. tendo; సం. తనుః 'సన్ననైన,' గ్రీ. tanu, లా. tenuis—సం. తుదామి 'త్రోయుచున్నాను,' వై. తున్దతే, లా. tundo.—సం. త్రయః 'మూడు,' గ్రీ. treis, లా. trēs, గా. threis.—సం. పతామి 'పడుచున్నాను,' లా. petō, గ్రీ. petomai.—సం. వర్తతే 'తిరుగుచున్నాడు,' లా. verto, గా. wairtha.—సం. పత్నీ 'భార్య,' గ్రీ. potnia.

'ఇం.-యూ.' th: సం. వేత్థ 'తెలియును,' గ్రీ. oistha, గా. waist. ఈ వర్ణము మాతృభాషలో గూడ బహువిరళముగా ప్రయోగింపబడుచున్నట్లు కనబడుచున్నది. ఈక్రింది సంస్కృతపదముల 'అవెస్తా' రూపములలో గూడ థకార మగపడుచున్నది. సం. రథః 'రథము,' అ. ratha—సం. పృథుః 'విశాలమైన,' అ. perethu. సంస్కృతమున థకారఘటితము లగు పదములు చాలవర కనుకరణశబ్దములుగా నున్నవి.

'ఇం.-యూ.' d: సం. దదామి (*దిదామి) 'ఇచ్చుచున్నాను,' గ్రీ. didomi, లా. dō.—సం. దశ 'పది,' గ్రీ. deka, లా. decem, గా. taihun.—సం. ద్వౌ 'రెండు,' వై. ద్వా, గ్రీ. duo, లా. duō.—సం. సదః 'ఆసనము,' గ్రీ. edos, లా. sedeo.—సం. ఛిన్దన్తి 'నరకుచున్నారు,' గ్రీ. schindalmos, లా. scindo.

'ఇం.-యూ.' dh: సం. ధూమః 'పొగ,' గ్రీ. thūmos, లా. fūmus.—సం. ధర్షామి 'సాహసించుచున్నాను,' గ్రీ. thrasus, tharreō, గా. gadars.—సం ధయామి 'త్రాగుచున్నాను,' గా. daddja, గ్రీ. thēsthai, thesato; వై. ధారుః 'త్రాగుట,' గ్రీ. thelus.—సం. దధామి (*దిధామి) 'ఉంచుచున్నాను,' గ్రీ. tithemi.—సం. మధు, 'తేనె', గ్రీ. methu, ప్రా. హై. జ. meto.—సం. మధ్యః 'నడుమ', గ్రీ. mesos, లా, medius, గా midjis — సం. బుధ్నః 'అడుగు', గ్రీ. puthmēn, pundax, లా. fundus. దధామి యను సంస్కృతపదమున మహాప్రాణవర్ణయుక్త ధకారము పరమందుండుటచే బదాదియందలి ధకార మల్పప్రాణముగు దకారములోనికి మారినది.

సంస్కృతమున కొన్నియెడల ధకార ముండవలసిన స్థలములలో హకార మగుపడుచున్నది. వై. ధి, హి, సం. హి, (లోణ్మధ్యమపురుషైకవచనప్రత్యయము), గ్రీ. thi.—సం. మహే, మహి (ఆత్మనేపదమున నుత్తమపురుష బహువచనప్రత్యయము), అ. maide, గ్రీ. metha. ఇవి సంస్కృతమున బ్రవేశించిన ప్రాకృత రూపములు కావచ్చును.

'ఇం.-యూ.' n: సం. నౌః 'ఓడ', గ్రీ. naus, లా. nāvis.—సం. నభః 'ఆకాశము', గ్రీ. nephos, లా. nebula, ప్రా. హై. జ. nebul.—సం. నామ 'పేరు', లా. nomen, గ్రీ. onoma, గా. namō. వై. సనః 'ప్రాచీనమైన', గ్రీ. ēne, లా. senev, గా. sineigs. వై. విద్మనే 'తెలిసికొనుటకు, గ్రీ. idmemai.—సం. స్వప్నః 'నిద్ర', లా. somnus ఐస్. svefn, గ్రీ. upnos.—సం. బంధనమ్ 'కట్టుట,

గా. bindan; సం. బంధుః 'చుట్టము', గ్రీ. pentheros, లా. offendix.—సం. తక్షన్ 'వడ్రంగి.' గ్రీ. tekton.

౨౨. పవర్గము.—ఓష్ఠద్వయమునకు గలిగిన స్పర్శను నిఃశ్వాసము పోగొట్టునప్పు డీవర్ణములు జన్మించుచున్నవి. ఇవి ఓష్ఠ్యములనబడుచున్నవి. ఇవి 'ఇండో-యూరపియన్' ఓష్ఠ్యజన్యములు. బకారము మాతృభాషలో నతివిరళముగా ప్రయోగింపబడుచుండెను.

'ఇం.-యూ.' p: సం. పితా 'తండ్రి,' గ్రీ. patēr, లా. pater, గా. fader.—సం. పురః 'ముందు,' గ్రీ. paros, గా. faura —సం. పరశుః 'గొడ్డలి,' గ్రీ pelekus, గా. filigri.—సం. పృశ్నిః 'చుక్కలుగల,' గ్రీ. perknos.—సం. పరుత్ 'గత వత్సరము,' గ్రీ. perusi, peruti —సం. ప్ర. 'ముందుకు,' గ్రీ pro, లా. prŏ, గా. fra —సం. ప్లవామి 'తేలుచున్నాను,' గ్రీ. pleō, లా. pluit.—సం. స్వప్నః 'నిద్ర,' లా. somnus, గ్రీ. upnos —సం. సర్పామి 'ప్రాకుచున్నాను,' గ్రీ. erpō. లా. serpō.—వై. నపాత్ 'మనుమడు,' లా nepos — వై. స్పట్ (*స్పక్; ప్రాతిపదికస్పశ్), లా.—spex; సం. పశ్యామి (స్పశామి) 'చూచుచున్నాను,' లా. specio, ప్రా. హై. జ. spehon.

'ఇం.-యూ.' ph: ఈవర్ణముకు ప్రయోగ మతివిరళము—సం. ఫేనః 'నురుగ,' ప్రా. స్లే. pena, ప్రా. హై. జ. feim.—సం. ఫల్గుః, 'దుర్బలమైన, విలువలేని' గ్రీ. phelgumei.—సం. శఫః, 'డెక్క,' అ. safa.—సం. కఫః 'కఫము,' అ. kafa.—సం. స్ఫూర్జతి, 'కోరుచున్నాడు' గ్రీ. spharageomai.—సం. స్ఫ్యః 'మేక,' గ్రీ. sphen.—సం. ఫలకమ్, 'బల్ల,' గ్రీ. sphelas.

'ఇం.-యూ.' b: సం. బలమ్ 'బలము,' ప్రా. స్లే. bolij, లా. dē-bilis.—సం. బర్బరః 'నత్తి,' బల్బలః, గ్రీ. barbaros, లా. balbus.—సం. బుక్కారః 'గర్జన' గ్రీ. buktēs, bukanē, లా. būcina —సం. లంబతే 'వ్రేలాడుచున్నాడు,' లా. lābitur —వై. ఉపబ్దః 'చప్పుడు,' గ్రీ. epibdai.—సం. పిబామి 'త్రాగుచున్నాను,' లా. bibō.

సంస్కృతమున బకారవకారములకు వినిమయము కలుగుచుండును. ఇట్లు బాధ్, వధ్; బృహ్, వహ్ మొదలగు ద్వైరూప్య మేర్పడినది. వంగ (బంగ) దేశమున వకారమునకు బకారమును వాడెదరు.

'ఇం.-యూ.' bh: సం. భరామి 'మోయుచున్నాను,' గ్రీ. phero, లా. fero, గా. baira.—సం. భవామి 'అగుచున్నాను,' గ్రీ. phuō, లా. fui, ప్రా. హై. జ. būam.—సం. భ్రూః 'కనుబొమ్మ,' గ్రీ. ophrūs, ప్రా. హై. జ. brāwa.—సం. నభః 'ఆకాశము,' గ్రీ. nephos, లా. nebula. ప్రా. హై. జ. nebul.—సం. జమ్భః 'పన్ను,' గ్రీ. gomphos. ప్రా. హై. జ. chamb.

మహాప్రాణవర్ణము పరమైనచో భకార మల్పప్రాణమగు బకారమునకు మారుచుండును. సం. బోధామి 'తెలిసికొనుచున్నాను,' గ్రీ. punthanomai, peuthomai, గా. biuda —సం. బధ్నామి 'కట్టుచున్నాను,' బంధనమ్ 'కట్టుట,' గా. bindan; సం-బంధుః 'చుట్టము,' గ్రీ. pentheros, లా. offendi. mentum, offendix.

సంస్కృతమున గొన్నిచోటుల భకార ముండవలసిన స్థలమున హకార మగపడుచున్నది ఇది ప్రాకృత భాషాసంపర్కమువలన సంభవించిన దని చెప్పవచ్చును. వై. గృభ్ణామి, సం. గృహ్ణామి 'పట్టుకొనుచున్నాను;' సం. భరామి, హరామి. 'మోయుచున్నాను.'

'ఇం.-యూ.' m: సం. మాతా 'తల్లి,' గ్రీ. mētēr, లా. mater, ప్రా. హై. జ. muoter.—సం. మతః 'తలంపు,' గ్రీ. matos, లా. mentus, గా. munds.—సం. మృతిః 'మరణము,' లా. mors.—సం. మ్నాతః 'చెప్పబడిన,' గ్రీ. mimnēskō.—సం. మ్లాయామి 'శుష్కించుచున్నాను,' గ్రీ. blāx.—సం. వమామి, వమిమి 'వమనము చేయుచున్నాను,' గ్రీ.

emeo, లా. vomō.—సం. స్మయతే 'నవ్వుచున్నాడు,' గ్రీ. philommeidēs, meidiaō, లా. mīrus.—సం, ఘర్మః 'వేడి,' లా. formus, గ్రీ. thermos, గా. warms.—వై. ఓజ్మ 'బలము,' లా. augmen, augmentum.—సం. తమ్ 'అతనిని,' గ్రీ. ton, లా. istum.—వై. జమ్భః 'పన్ను,' గ్రీ. gomphos, ప్రా. హై. జ. chamb.

౨౩. అంతస్థములు.—ఉచ్చారణమున అచ్చులకును స్పర్శలకును నడుమ నుండుటచేగాని వర్ణసమామ్నాయమాతృకాపాఠమున స్పర్శలకును నూష్మలకును నడుమనుండుటచేగాని యంతస్థముల కానామము కలిగియుండును. ఇవి యీషత్స్పృష్టములనియు దుఃస్పృష్టములనియు జెప్పబడుచున్నవి. ఉచ్చారణస్థానమును బట్టి యీ యంతస్థములు స్పర్శవర్గలతో సంబంధించియున్నవి. యకారము తాలవ్యము. రేఫ మూర్ధన్యము. లకారము దంత్యము. వకారము దంతోష్ఠ్యము.

యకారము.—దీని యుచ్చారణమున జిహ్వ మధ్యభాగము తాలువునకు సమీపముగా నుండును. ఈ రెండింటికి మధ్యనేర్పడిన సన్నని మార్గముద్వారా నాదయుక్తమగు నిశ్శ్వాసము పోవును. అప్పుడు నిశ్శ్వాసమునకును జిహ్వాతాలువులకును గలిగిన సంఘట్టమువలన శబ్దము పుట్టును. అదియే యకారమగుచున్నది. స్థానప్రయత్నములనుబట్టి యకారమునకును ఇకారమునకును సన్నిహితసంబంధము కలదు. కావుననే యీ రెండు వర్ణములకును దరుచుగా వినిమయము సంభవించుచుండును. వేదమున సంస్కృతసంధినియమముల ననుసరించి యేర్పడిన యకారస్థానమున దరచుగా ఇకార ముచ్చరింపవలసి యుండును. మరియు గొన్ని వేదశాఖలలో హల్పరమగు యకారమునకు పూర్వ మికారమును చేర్చి యుచ్చరించుట కలదు.

'ఇండో-యూరపియన్' మాతృభాషలో నంతస్థమగు యకార మొకటియును నూష్మయగు యకార మొకటియును నిట్లు రెండువిధము లగు యకారము లుండినవని చెప్పుటకు నిదర్శనము కలదు. అనేకభాషలలో నంతస్థయకారము మాత్రమే నిలిచియున్నను 'గ్రీకు' భాషలో మాత్ర మూష్మయకారము గూడ గనబడుచున్నది. ఈభాషలో బదాదియందుమాత్ర మీ రెండువర్ణములకును భేద మగపడుచున్నది. అంతస్థయకారము లోపించును; ఊష్మయకారము z అను వర్ణముగా గనబడును. సంస్కృతమున గొన్నిచోటులందలి యకారమునకు సంప్రసారణము వచ్చుటయు మరి కొన్నిచోటులందలి యకారమున కట్లది రాకుండుటయు ననునివి మాతృభాషలోని యకారభేదమునకు సంబంధించిన విషయములే కావచ్చును.

'ఇం.-యూ.' y (అంతస్థయకారము) సం. యః, గ్రీ. os.—సం. యకృత్ [*యాకృత్) 'పిత్తాశయము,' గ్రీ. epar, లా. jecur.—సం. యజ్ఞః, 'యాగము,' గ్రీ. agnos.—సం. యూష్మద్ 'నీవు,' గ్రీ. ummes, లా. jūs.—సం. ఆయమ్ 'వెళ్లితిని,' గ్రీ. ēa.—సం. త్రయః 'మూడు,' గ్రీ. treis, లా. tres, గా. threis.—సం. మధ్యః 'నడుమ,' గ్రీ. messos, లా. medius, గా. midjis.—సం. జ్యా 'వారి,' లి. gija, గ్రీ. bios.

'ఇం.-యూ.' J (ఊష్మయకారము): సం. యుగమ్ 'కాడి,' గ్రీ. zugon, లా. jugum, గా. juk.—సం. యసామి, యస్యామి 'వండుచున్నాను.' గ్రీ. zeō, ప్రా. హై. జ. jesan.—సం. యవః 'ధాన్యవిశేషము,' గ్రీ. zeiai, లి. javai.—సం. యూషః, యూషన్ 'పులుసు,' గ్రీ. zumē, లా. jūs, ప్రా. స్లా. jucha.

శేతే 'పడుకొనుచున్నాడు' (ధా. శయ్), త్యజామి 'విడుచుచున్నాను,' త్యక్తః (ధా. త్యజ్) అను పదములలోని యకారముకూడ నూష్మయకారము కావచ్చును. వీనితో సంబంధించిన రూపాంతరములలో నెందును యకారస్థానమునను ఏకారస్థానమునను ఇకార మగపడకపోవుటచే నిట్లూహించుట కవకాశము కలుగుచున్నది.

రేఫము.—ఇది మూర్ధన్యమని పాణినీయవ్యాకరణమున జెప్పబడియున్నది. సన్నిహితవర్ణములకు మూర్ధన్య

తాపాదక మగుటచే నిది పూర్వము మూర్ధన్యముగా నుచ్చరింపబడుచుండవచ్చును. ఇప్పు డిది దంతమూలమున నాలుకకొననుంచి యుచ్చరింపబడుచున్నది. ప్రాతిశాఖ్యలలో దీనికి దంతమూలము స్థానమని చెప్పబడియున్నది. తవర్గముకంటె స్వల్పముగా దాలువు వెనుకభాగమున నుచ్చరింపబడుటచే నిది మూర్ధన్యముగా బరిగణింపబడి యుండవచ్చును. రేఫోచ్చారణమున జిహ్వాగ్రము కంపమును బొందువట్లు మనగ్రంథములలో నెందును జెప్పబడి యుండలేదు. దీనికి మాతృభాషలోని రేఫలకారములు రెంటను మూలములు.

'ఇం.-యూ.' r: సం. రజ్యామి 'రాగము కలిగినవాడ నగుచున్నాను,' గ్రీ. rezō.—సం. రాః 'ధనము,' లా. rēs.—సం రాట్ (*రాక్) 'రాజు,' లా. rēx.—సం. రోదిమి 'ఏడ్చుచున్నాను,' లా. rūdō—సం. భరామి 'మోయుచున్నాను,' గ్రీ. pherō, లా. ferō, గా. baira.—సం. పరి 'చుట్టు,' గ్రీ. peri, లా. per.—సం. స్మరామి 'జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనుచున్నాను,' లా. memor.—సం. దదర్శ 'మాచితినట,' గ్రీ. dedorka.—సం. జాగర్మి 'మేలుకొనుచున్నాను,' గ్రీ. egeirō, egregora.—సం. గ్రసామి 'తినుచున్నాను,' గ్రీ. graō.—సం. క్రీణామి 'కొనుచున్నాను,' గ్రీ. epriamēn.—సం. మాతా (ర్) 'తల్లి,' గ్రీ. mētēr, లా. māter.

'ఇం.-యూ.' l: సం. రక్షామి 'రక్షించుచున్నాను,' గ్రీ. alexō.—సం. రిరేచ 'వదలితినట,' గ్రీ. leloipa, గా. laihw; సం. రించామి, గ్రీ. leipō, గా. leihwa.—సం. రోహామి (వై. రోధామి), 'పెరుగుచున్నాను,' గా. liuda, గ్రీ. eleusomai, eilēloutha.—సం. పిపర్మి 'నింపుచున్నాను,' గ్రీ. pimplēmi, plērēs, లా. implēo, plēnus.

లకారము.—ఇది దంత్యవర్ణమని మనగ్రంథము లన్నిటిలోను జెప్పబడియున్నది. దీని యుచ్చారణమున జిహ్వాగ్రము దంతమూలములను స్పృశింపగా నిశ్వాస వాయువు నాలుక కిరుప్రక్కలనుండియు బైకిపోవునట్లు మనగ్రంథములలో నెచ్చటను జెప్పబడియుండలేదు. కాని యది యనుభవసిద్ధము. రేఫలకారములకు తరచుగా వినిమయము సంభవించుచుండును. లకారఘటితధాతువులకు రేఫయుక్తరూపములు తరచుగా నుండును. ఒకగ్రంథమున రేఫయుక్తముగాగాని లకారయుక్తముగా గాని యున్న పదము గ్రంథాంతరమున లకారయుక్తముగా గాని రేఫయుక్తముగాగాని ప్రయోగింపబడియుండును. రానురాను సంస్కృతమున రేఫలకారములకు వినిమయము తగ్గుటయే కాక లకారమునకు ప్రయోగ మెచ్చినది. రేఫలకారములకు మాతృభాషలోనే వినిమయము సంభవించుచుండిన దనుట క్రింది యుదాహరణము నిదర్శనము. సం. లుఞ్చామి 'తీసివేయుచున్నాను, ఒలుచుచున్నాను', గ్రీ. orussō, లా. runcare.—సం. లుంపామి 'విరచుచున్నాను', లా. rumpo, ప్రా. ఇం. reofan.

ఋగ్వేదమున నతిస్వల్పసంఖ్యాకములగు పదములలోనే లకార మగపడుచున్నది. పారసీకభాషలో లకారము లేనేలేదు. సంస్కృతమున రేఫలకారములు రెండును సమానముగా వాడబడుచున్నవి. మాగధీప్రాకృతమున రేఫము లేనేలేదు. కావున మనహిందూదేశమున పాశ్చాత్యభాషలలో మాతృభాషలోని లకారము రేఫములోనికి మారినట్లును, ప్రాచ్యభాషలలో మాతృభాషలోని రేఫము లకారములోనికి మారినట్లును తెలియుచున్నది. అట్లయినచో మధ్యదేశపుభాషలో మాతృభాషలోని రేఫలకారవ్యాప్తి సరిగా నిలచియుండవలయును. ఈయూహ కనుగుణముగా మధ్యదేశపుభాషయగు సంస్కృతమున మాతృభాషలోని లకారము స్వల్పసంఖ్యాకములగు పదములలోనే రేఫములోనికి మారియున్నది. అట్టిపదములు పాశ్చాత్యభాషనుండి గ్రహింపబడియుండవచ్చును. ఋగ్వేదమునందలి లకారయుక్తపదములు ప్రాచ్యభాషనుండి గ్రహింపబడియుండవచ్చును. పై యంశములనుబట్టి సంస్కృతభాష ఋగ్వేదభాషాజన్యము కాదని భాషాతత్త్వవేత్తలు తలంచుచున్నారు.

ఋగ్వేదభాషలో లకారము బహువిరళముగా బ్రయోగింపబడి యుండుటచేతను పారసీకభాషలలో

లకారము పొత్తుగా లేకపోవుటచేతను భాషాశాస్త్రజ్ఞులు ప్రప్రథమమున లకారము నవీనవర్ణమని తలంచుచుండిరి. 'ఫార్చునేటక్' నియమము కనిపెట్టబడినప్పటి నుండియు వారు లకారముకూడ ప్రాచీనమైన వర్ణమే యని నిశ్చయించిరి. సంస్కృతలకారమునకు మాతృభాషలోని లకారమే మూలము.

'ఇం.-యూ' l: సం. లమ్బతే 'వ్రేలాడుచున్నది,' వై. రంబతే, లా. lābor.—సం. లేహ్మి 'నాకుచున్నాను,' వై. రేహ్మి, గ్రీ. leichō, లా. lingō, గా. laigōn.—సం. లింపామి 'పూయుచున్నాను,' వై. దా. లిప్. గ్రీ. lipos, లా. lippus, గా. leiban.—సం. లుభ్యామి 'కోరుచున్నాను,' లా. lubet, గా. liufs.—సం. తులా 'త్రాసు,' గ్రీ. talanton, లా. tollo, గా. thulan.—సం. అల్పః 'చిన్న,' లి. alpti, alpmas.

కొన్ని పదములలో మాతృభాషలోని లకారము సంస్కృతమున రేఫములోనికి మారుటకూడ కలదు. సం. రక్షామి 'రక్షించుచున్నాను,' గ్రీ. alexō.—సం. రిరేచ 'విడిచిపెట్టితినట,' గ్రీ. leloipa, గా. laihw.—సం. రోహామి 'పెరుగుచున్నాను,' వై. రోధామి, గా. liuda. గ్రీ. eleusomai.—సం. పిపర్మి 'నింపుచున్నాను,' గ్రీ. pimplēmi, లా. im-pleō, plēnus, గా. fulls.—సం. ప్రథతే 'విశాలమగుచున్నది.' గ్రీ. platus. మాతృభాషలోని దంత్యపూర్వముగు లకారము సంస్కృతమున లోపించి యా దంత్యము మూర్ధన్యమగు నను విషయమును గురించి యిదివరలో జర్చింపబడినది. (చూ. పేరా ౨౦).

వేదమున మూర్ధన్యళకార మొకటి కలదు. ఇది యచ్చులమధ్యమ డకారస్థానమున గతిచిచ్ఛాఖాపాఠములలో కనబడుచుండును. ఉ. ఈడే లేక ఈళే కాని ఈడ్యః; మీఢుషే లేక మీళ్హుషే కాని మీఢ్వాన్ (చూ. పేరా. ౧౬.)

వకారము.—ఇది దంతోష్ఠ్యమని పాణినీయ వ్యాకరణమునను ప్రాతిశాఖ్యలలోను గూడ జెప్పబడియున్నది. ఇకారయకారములవలె ఉకారవకారములకు తరచుగా వినిమయము కలుగుటచే నిది పూర్వము శుద్ధోష్ఠ్యముగా నుచ్చరింపబడుచుండవచ్చును. ఇప్పుడును దరచుగా నట్లే యుచ్చరింపబడుచున్నది. దంతోష్ఠ్యమగు వకారమును అంతస్థమనుటకంటె నూష్మయనిన మిగుల సమంజసముగా నుండును. కొన్ని వేదశాఖలలో హల్స్వరమగు వకారమునకు పూర్వ ముకారమును జేర్చి యుచ్చరించుట కలదు.

యకారమువలెనే వకారము కూడ మాతృభాషలో రెండువిధములుగా నుచ్చరింపబడుచుండెనని భాషాశాస్త్రజ్ఞు లూహించియున్నారు. సంస్కృతమున కొన్నియెడల వకారమునకు సంప్రసారణము వచ్చుట చేతను గొన్నియెడల రాకపోవుటచేతను, మాతృభాషలో యంతస్థోష్మభేదమున వకారము రెండువిధములుగా నుండెననుచున్నారు. ఏభాషయందును నీరెండు విధములగు వకారములకును భేదము కనబడుటలేదు.

'ఇం.-యూ.' w (అంతస్థము): సం. వచః 'మాట,' గ్రీ. epos.—సం. వాక్ 'వాక్కు,' లా. vox, గ్రీ. op.—సం. వేద 'తెలిసికొనుచున్నాను,' గ్రీ. oida, గా. wait.—సం. వేశః 'గృహము,' గ్రీ. oikos, లా. vīcus, గా. weihs.—సం. నవః 'నూతనమైన,' గ్రీ. neos, లా. novus.—సం. శ్వసిమి 'నిట్టూర్పు విడుచుచున్నాను,' లా. queror.—సం. స్వాదుః 'తీయని,' గ్రీ. ēdus, లా. suāvis.—సం. సర్వః 'అంతయును,' గ్రీ. olos, oulos.

'ఇం.-యూ.' v (ఊష్మము): సంప్రసారణమును పొందని వకార మూష్మవకారమని నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును. సం. వస్తే 'ధరించుచున్నాడు,' వసనమ్, వస్త్రమ్ 'బట్ట,' గ్రీ. ennūmi, eanos, eima, esthēs, లా. vestis, vestiō, గా. wasjan, wasti.

వకారబకారములకు వినిమయము కలుగుచుండునని యిదివరలో చెప్పబడినది. (చూ. పేరా ౨౨). వకారమకారములకుకూడ వినిమయము సంభవించుచుండును. ఇది మాతృభాషలోనే ప్రారంభమయినట్లగపడుచున్నది. వై. అమః 'ఇది,' అ. ava,

ప్రా. స్లె. ovu.—సం. శ్యామః 'నల్లని,' శ్యావః, ప్రా. స్లె. sivu.—జై. దామనే, దావనే, గ్రీ. domenai, dofenai.—సం. ద్రమామి 'పరుగెత్తుచున్నాను,' ద్రవామి, గ్రీ. edramon, dedroma, dromos.

౭౮. ఊష్మములు.—వీని యుచ్చారణమున ముఖము వివృతముగా గాని యీషద్వివృతముగా గాని యుండును. వర్ణోత్పాదకావయవములకును నిశ్వాసవాయువునకును సంభవించు సంఘట్టమువలన నీవర్ణము లేర్పడుచున్నవి. ఇవి యన్నియును శ్వాసవర్ణములు లేక అఘోషములు—పాణినీయవ్యాకరణమున శషసహాః మాత్రమే యూష్మలని వ్యవహరింపబడియున్నవి. కొన్ని గ్రంథములలో నివియును విసర్గ జిహ్వామూలీయోపధ్మానీయములును గూడ నూష్మలని వ్యవహరింపబడియున్నవి. మరికొన్ని గ్రంథములలో వను స్వారము కూడ నూష్మక్రిందనే పరిగణింపబడియున్నది. శవర్ణము తాలవ్యముగను, షకారము మూర్ధన్యముగను, సకారము దంత్యముగను నున్నవి.

శవర్ణము:—దీని యుచ్చారణమున జిహ్వాద్యవయవములు ఇకారచవర్గ లుచ్చరించునప్పు డుండురీతినే యుండును. జిహ్వామధ్యభాగము తాలువునకు సమీపముగా నుండును. కావుననే యిది తాలవ్యమగుచున్నది. ఇది మాతృభాషలోని తాలవ్యవర్గప్రథమాక్షరజన్యము. దీని కుదాహరణము లిదివరలో కొన్ని యీయబడినవి (మా. చేరా. ౧౬). మరికొన్ని యిచ్చట చూపబడినవి. సం. శఙ్కుః 'కొయ్యమేకు', ప్రా. స్లె. sanku, సం. శాఖా 'కొమ్మ', లి. szaka.—సం. శంసామి 'స్తుతించుచున్నాను', లా. censeo.—సం. శూరః 'సాహసముకల', గ్రీ. kuros.—సం. వేశః 'ఇల్లు', గ్రీ. oikos లా. vicus.—సం. దశామి 'కొరుకుచున్నాను', గ్రీ. dakno.—జై. అశ్మ 'రాయి', గ్రీ. akmon, లి. aszmens.—సం. దదర్శ 'చూచితినట', గ్రీ. dedorka.

షకారము.—దీని యుచ్చారణమున టవర్గయుచ్చారణమున నుండునట్లే జిహ్వాద్యవయవము లుండును. కావుననే యిది మూర్ధన్యమని మన గ్రంథములలో చెప్పబడియున్నది. ఇది ప్రాచీనమైన వర్ణము కాదు. సకారము నుండి యుత్పన్నమైనది. ఇకారోకారఋకారములకును, రేఫకవర్గలకును బరముగు (మాతృభాషలోని) సకారము సంస్కృతమున షకారములోనికి మారినది.

'ఇం.-యూ.' s: సం. తిష్ఠామి 'నిలచుచున్నాను,' గ్రీ. istemi, లా. sisto.—సం. ఉష్టః 'తగులబడిన' లా. ustus.—జై. జోష్టా 'క్షేమించుచున్న,' గ్రీ. geusterion.—సం. ధృష్ణోమి, ధర్షామి 'సాహసించుచున్నాను,' గ్రీ. tharreo.—సం. శీర్షన్, శీర్షన్ 'తల,' గ్రీ. korse, లా. cerebrum.—సం. వర్షా 'వాన,' గ్రీ. erse.

కొన్ని ప్రదేశములలో షకారము ఖకారమువలె నుచ్చరింపబడుచున్నది. తదనుగుణముగా గ్రంథములలో షకారస్థానమున ఖకారమును, ఖకారస్థానమున షకారమును వ్రాయబడుచుండును.

సంస్కృత షట్ శబ్దప్రారంభమున షకార మెట్లు ప్రాప్తించినదో చెప్పజాలము. 'అవెస్తా' భాషలోని రూపము (ksvas) ననుసరించి సంస్కృతసామీరూప ప్రారంభమునగూడ పూర్వము కకారముండిన ట్లూహింప వలసియున్నది.

క్షకారము కకారషకారసంయోగమువలన నేర్పడుచున్నది. మాతృభాషలోని కకారసకారసంయుక్త వర్ణమును, ఇ, ఈ, ఉ, ఊ, య, వ అను వర్ణములకు పరముగు ద్విత్వసకారమును సంస్కృతమున నీవర్ణముగా బరిణమించినవి. సం. ధక్ష్యామి 'దహింపగలను,' లి. deksiu.—సం. వక్ష్యామి 'చెప్పగలను,' (వచ్మి), వాక్.—సం. వక్షి 'ఇష్టపడుచున్నావు,' (వష్టి), గ్రీ. ekon.—సం. ఉక్షామి 'పెరుగుచున్నాను,' గ్రీ. aexo, లి. auksztas.—సం. అక్షః 'ఇరుసు,' గ్రీ. axon, లా. axis.—సం. దక్షిణః, గ్రీ. dexios, లా. dexter.—సం. ద్వేక్షి (* dvaissi), 'అసహ్యించుకొనుచున్నావు,' ద్వేష్మి.—సం. శోక్ష్యామి 'కృశించగలను,' (* saussyami), గ్రీ. auso,

అకారాకారములకు పరమగు ద్విత్వసకారము సంస్కృతమున తకారపూర్వకసకారములోనికి మారినది. సం. వత్స్యామి 'ధరించెదను, నివసించెదను; విద్వత్సు (విద్వస్-శబ్దమునకు సప్తమీ బహువచనరూపము).

సామాన్యముగా సంస్కృత క్షకారఘటితపదముల 'గ్రీకు' భాషారూపములలో క్షకారస్థానమున కకారపూర్వకసకార (x) మగపడుచుండును. కాని యీ క్రింది సంస్కృతపదముల 'గ్రీకు' భాషారూపములలో వర్ణాంతరము లగపడుచున్నవి. వై. క్షయామి 'కలిగియున్నాను,' గ్రీ. ktaomai, ktema.—సం. క్షణోమి 'హింసించుచున్నాను,' గ్రీ. kteino.—సం. ఋక్షః 'ఎలుగు,' గ్రీ. arktōs.—సం. తక్షా 'వడ్రంగి,' గ్రీ. tekton.—సం. క్షిణామి, క్షిణోమి, (క్షయామి) 'ధ్వంసము చేయుచున్నాను,' క్షితిః 'నాశము,' గ్రీ. phthinō, phthisis.—వై. క్షాః 'నివాసస్థానము' భూమి,' క్షామః (బహువచనము), గ్రీ. chthon.—సం. క్షరామి 'ప్రవహించుచున్నాను, నశించుచున్నాను,' గ్రీ. phtheirō.

సకారము.—దీని యుచ్చారణమున జిహ్వాగ్రము దంతములకు గాని, దంతమూలములకు గాని దగ్గరగా నుండును. అప్పుడు నిఃశ్వాసము పైకిపోగా నీవర్ణము జన్మించును. ఇది స్పష్టమగు దంత్యము. ఇది మాతృభాషలోని సకారజన్యము.

'ఇం.-యూ.'—s: సం. సప్త 'ఏడు', గ్రీ. epta, లా. septem, గా. sibun.—వై. సనః 'ప్రాచీనమైన', గ్రీ. ene, లా. senex.—సం. స్రవామి 'ప్రవహించుచున్నాను', గ్రీ. reō, ప్రా. హై. జ. stroum.—సం. దాస్యామి 'ఇవ్వగలను', గ్రీ. dōso.—వై. జనః 'వంశము', గ్రీ. genos, లా. genūs.—సం. అశ్వః 'గుఱ్ఱము', గ్రీ. ippos, లా. equus.

'ఇండో-యూరపియన్' మాతృభాషలో ఘోషవర్ణములకు పూర్వమున నుండు సకారము ఘోషవంతమగుచుండెను. ఇది (z) సంస్కృతమున లోపించెను. ఆ సందర్భమున దీని లోపమును సూచించుటకేమో యనునట్లు తత్పూర్వమందుండు నచ్చు గాని, పరమందుండు హల్లు గాని, రెండును గాని రేదో యొక విపరిణామమును బొందుచుండెను. ఆకారము మాత్రము మారక యుండెను. వై. సేద్యాత్ (sa-sd-yāt), అ. hazdyāth.—సం. ఏధి (as-dhi), అ. zdi, గ్రీ. isthi.—సం. ఆధ్వే (ās-dhve), గ్రీ. ēstai.—సం. శాధి (śās-dhi).—సం. నీడః (nī-sd-as), లా. nīdus, ప్రా. హై. జ. nest.—వై. దూడాశ్ (dus-dāś) వై. అస్తోఢ్వమ్ (a-stu-s-dhvam).—సం. విద్వద్భిః (vidvas-bhis).—వై. మాద్భిః (mās-bhis).—సం. ద్విడ్భిః (dviś-bhis).—సం. విప్రుడ్భిః (viprūs-bhis).—సం. మద్గుః (mas-gus).—సం. మజ్జతి (mas-jati).—వై. అముగ్ధ్వమ్ (a-muc-s-dhvam).

హకారము.—వివృతమగు కంఠము ద్వారముగ నిశ్వాసవాయువు తీవ్రముగా పోవుటచే గంఠమునకును వాయువునకును గలిగిన సంఘట్టముచే నీవర్ణ మేర్పడుచున్నది. కాబట్టి అకారమువలె నీవర్ణమున కేస్థానముతోడను సంబంధ మున్నటుల దోపదు. కావుననే కావలయును తైత్తిరీయప్రాతిశాఖ్యలో హకారమునకు పరమందుండు నచ్చుస్థానముతో సంబంధించునో యీ వర్ణము కూడ దత్స్థానికమే యగుచుండునని కొందర భిప్రాయపడియున్నట్లు చెప్పబడియున్నది. పాణినీయవ్యాకరణమున అకారముతోపాటు హవర్ణముకూడ గంఠ్యమని చెప్పబడి యున్నది. ఇది ఘోషవర్ణమని మనవారి యభిప్రాయము. సంహితలో నిది నాదవర్ణమునకు రాదగిన విపరిణామములనే పొందుచుండును. వర్గచతుర్థవర్ణముల మహాప్రాణత్వము హకారమే యని కొందర భిప్రాయపడియున్నారు. వర్గతృతీయవర్ణమునకు హకారమును జేర్చి యుచ్చరించుటచే చతుర్థవర్ణ మేర్పడునని వీరి యాశయము.

హకారము ప్రాచీనమైన వర్ణము కాదు. తాలవ్యాచ్చులు గాని, యకారము గాని పరమందుండు మాతృభాషలోని కంఠ్యవర్గచతుర్థవర్ణమును, తాలవ్యవర్గ చతుర్థవర్ణమును సంస్కృతమున హకారములోనికి మారినవి. ఉదాహరణము లిదివరకే తెలుపబడినవి. (చూ. పేరాలు

౧౫, ౧౬.) మాతృభాషలోని కంఠ్యజ్జిర్ణజన్యమగు హకా రము కంఠ్యములోనికి మారుచుండును; తాలవ్యజన్యమగు హకారము తకారమునకు పూర్వమునను, ఋకారాంతమునను మూర్ధన్యములోనికి మారుచుండును. ఉ. దుహ్; దుగ్ధ,—ధుక్.—రుహ్; రూఢ.—లిహ్; అవాట్. ఇట్టి సందర్భములకు కొందరి వ్యాకరణములు భాషాంతర రూపముల సహాయము చేతనే నిర్ధరింపబడియుండును. సంస్కృతము న గనబడుచున్న రూపములనుబట్టి హకారాంతధాతువుల నిర్ణయించునది కొంతవరకు సులభముగా విభాగము చేయ వచ్చును. మొదటికక్ష్యలో చేరిన ధాతువులలోని హకా రము మాతృభాషలోని కంఠ్యజన్యము; రెండవకక్ష్యలో చేరిన ధాతువులలోని హకారము మాతృభాషలోని తాలవ్యజన్యము. అనేక ధాతువులలో సంస్కృతమున ప్రయుక్తము లగు రూపములనుబట్టి హకారస్వభావమును నిర్ణయించుట కవకాశము లేదు.

౧-వ కక్ష్య:—దహ్, దిహ్, దుహ్, ద్రుహ్, ముహ్, స్నిహ్.

౨-వ కక్ష్య:—వహ్, సహ్, మహ్, రిహ్, లిహ్, గుహ్, రుహ్, దృంహ్, బృంహ్, బృహ్, ఊహ్, స్పృహ్ (?).

ముహ్ధాతువునకు ముగ్ధమను రూపమే కాక మూఢ యను రూపముకూడ వ్యవహారములో కలదు. ఇది ముగ్ధ, మూఢ మొదలకు రూపముల బలమున చెప్పడి యుండవచ్చును.

మాతృభాషలోని కంఠ్యతాలవ్యదకారవర్ణముల నుండియే గాక దంత్యదకారవర్ణమునుండియు, ఓష్ఠ్య దకారవర్ణమునుండియుకూడ సంస్కృతమున హకార ముత్పన్నమైనది. ఉదాహరణములు వెనుక నీబడినవి. (చూ. పేరాలు ౧౧, ౨౨.) హకారమునకు ధకార భకారముల క్రింద చెప్పబడినను వివిధములగు కలిగిన గో, వట్టి హకార మాయావర్ణములనుండి వచ్చినదని చెప్ప వచ్చును. ఉ. వహ్; వధ, కత్స్వేషి.—ధ్యా; హిత.—కకుభ్; కకుహ.—మహ్యం; తుభ్యం.

సామాన్యముగా హకారఘటితసంస్కృతపద ములు గ్రీకు రూపములలో హకారస్థానమున స్వ్యక్తి యుక్త కొంత రూపత యుండును. ఈ క్రింది సంస్కృత పదములు గ్రీకు రూపములలో మాత్రము గకార మగ పడుచున్నవి. సం. హనుః 'దవుడ', గ్రీ. genus, లా. gena.—సం. హా (అవ్యయము), గ్రీ. ge.—సం. హ్యః 'నిన్న', గ్రీ. agostos.—సం. అహమ్ 'నేను', గ్రీ. egon; లా. ego.—సం. దుహితా 'కూతురు', గ్రీ. thugater.—సం. [illegible], గ్రీ. ogugin, ogugos, guges.—సం. మహత్ 'గొప్పది', గ్రీ. mega. ఇట్టి పదములనుబట్టి సంస్కృత హకారము మాతృభాషలో వివిధములుగా నుండెనని భాషాశాస్త్రవేత్త లూహించియున్నారు.

౨౫. అనుస్వారము.—ఇదియును విసర్గమును దుర్నిరూపకము లనబడుచున్నవి. దీనికి వాచికమాత్రము స్థానమని మన గ్రంథములలో చెప్పబడియున్నది. ముఖ్య ద్వయములను స్పర్శ లేక విస్పృష్టముగా నుండి వాచ యుక్త మగు నిశ్వాసము నాసామార్గమున వచ్చిన యెడల నీ వర్ణము పుట్టును. వర్గపంచమములు కాయావర్గల స్థానమున దీర్ఘస్వరములకు పూర్వ ముండగా దీనికి వేరుపాటులేదు వివేకము. దీని స్వరూపవర్ణనయందు మన గ్రంథములలో ఏకీభావము లేదు. ఋగ్వేదప్రాతిశాఖ్యలో అనుస్వార మొక స్వతంత్రవర్ణముగా పరిగణింపబడియుండ లేదు. అది ఒకారభిన్నమగు వర్ణములకు పూర్వమం దుండునప్పుడు దీర్ఘోర్వమం దుండు నప్పు డనునాసికముగా ఉచ్చ రింపబడును అను సంకేతము, ఒకారమునకు పూర్వ మునానాసికలకార ముచ్చరింపబడును అను నిదేశము నుంచినదని యీ గ్రంథమున చెప్పబడి యున్నది. మిగిలిన ప్రాతిశాఖ్యలలో ఒకారమునకు పూర్వమునకే యనుచు పూర్వముకూడ నునానాసికయగు అచ్చరింప బడును అనియు, రేఫమునకును నూష్మలకును పూర్వ మునానాసికమగు నొక స్వతంత్రవర్ణ ముచ్చరింపబడు ననియు చెప్పబడినది. ఈ స్వతంత్రవర్ణ ముకియోగ మనియు, నాసికామాత్రజన్య మనియు, విస్పృష్టమగు

ర్ణము కలదనియు, వర్గపంచమవర్ణములలోని నాద స్వరూప మనియు ఋగ్వేదప్రాతిశాఖ్యలో జెప్పబడి యున్నది. ఇది నాసికామాత్రజన్యమని వాజసనేయి ప్రాతిశాఖ్యలోగూడ చెప్పబడియున్నది. తైత్తిరీయ ప్రాతిశాఖ్యలో వర్గపంచమములవలె నిదికూడ ననునాసిక వర్ణమనిమాత్రము చెప్పబడి యున్నది. ఈ ప్రాతిశాఖ్య లలోగూడ గొన్ని పదములలో పూర్వాచ్చు ననునాసిక ముగా నుచ్చరింపవలసి యుండునని యంగీకరింపబడి యున్నది. పాణినీయవ్యాకరణమున ననుస్వార మొక స్వతంత్రవర్ణముగా నంగీకరింపబడియున్నది. ఈ వ్యాకర ణమున కనుస్వారమునం దధికపక్షపాత మగపడు చున్న ది. ప్రాతిశాఖ్యలలో వర్గపంచమవర్ణమును విధించిన స్థలములగూడ పాణిని యనుస్వారము నంగీకరించి యున్నాడు. అంతస్థలకు బూర్వ మనునాసికాంతస్థ లును, మరికొన్ని సందర్భములలో ననునాసికాచ్చును గూడ పాణినీయవ్యాకరణమున నంగీకరింపబడి యున్న వి. వైయాకరణులలో నిట్టియభిప్రాయభేద ముచ్చారణ భేదమును బురస్కరించుకొని వచ్చియుండవచ్చును. అను స్వారస్వరూప మెట్టిదైనను నది పూర్వవర్ణమునకు గౌరవాపాదక మగుచున్నది.

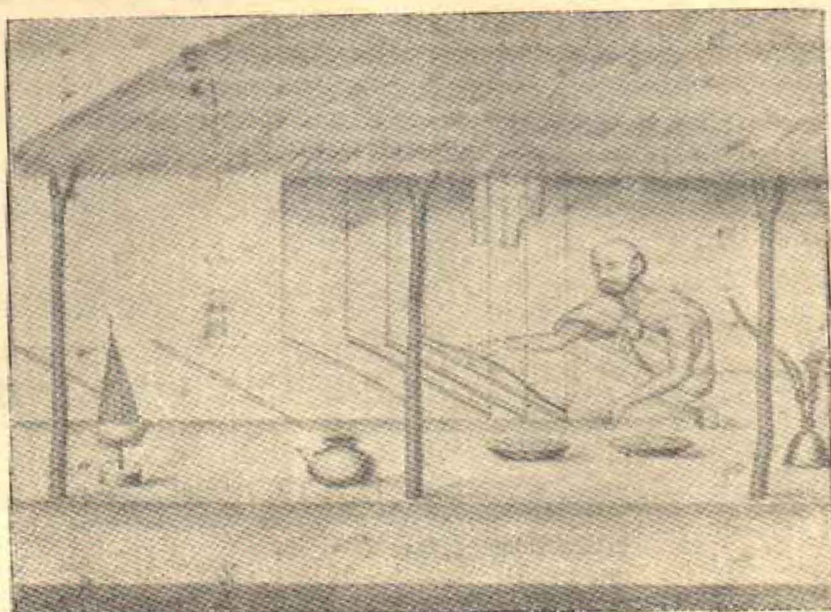
విసర్గము.—ప్రాతిశాఖ్యలలో నిది విసర్జనీయ మని వ్యవహరింపబడుచున్నది. విడిచిపెట్టవలసిన వర్ణ మగుటచే దీని కీనామము వచ్చియుండవచ్చును. ఇది కేవలశ్వాసాత్మకవర్ణము. పూర్వాచ్చుస్థానమున నుచ్చా రణావయవములనుంచి ప్రతిబంధకము లేక నిశ్శ్వాస మును వదలుటచే నీవర్ణ మేర్పడునని తైత్తిరీయప్రాతి శాఖ్యలో చెప్పిన విషయ మనుభవసిద్ధముగా నున్నది. కావున దీనికి కంఠము స్థానమని చెప్పుట సరికాదు. అకార హకారములవలె దీని కేస్థానముతోడను సంబం ధము లేదు. ఇది మాతృభాషలోని వర్ణము కాదు. సంస్కృతమున పదాంతసకారరేఫల కాదేశముగా వచ్చు చుండును. పదాంతరేఫసకారములు కకారఖకారము లకు పూర్వము విసర్గలోనికి కాక జిహ్వామూలీయము లోనికిని, పకారఫకారములకు పూర్వ ముపధ్మా నీయములోనికిని మారునని కొందరును, మారవచ్చునని కొందరును వైయాకరణులు చెప్పియున్నారు. ఈ భేదము వైయాకరణులు కల్పించినది కాని నిజముగా నాలోచింప విసర్గకును వీనికిని భేదమున్నట్లగపడదు. గ్రంథములలో నివి సాధారణముగా వేరువేరు గుర్తులతో సూచింపబడుట లేదు.

౨౬. సంస్కృతవర్ణములకు మనవారు పరిమాణ మును గూడ నిరూపించియున్నారు. అచ్చులు హ్రస్వ ములు, దీర్ఘములు, ప్లుతములునని మూడువిధములుగా నున్నవి. సంస్కృతమున ఏఓలకు హ్రస్వములును, ఌకార మునకు దీర్ఘమును లేవని మనవైయాకరణులు చెప్పి యున్నారు. ఌకారమునకు ప్లుతముమాత్రము కలదట. హ్రస్వ మేకమాత్రికము, దీర్ఘము ద్విమాత్రికము, ప్లుతము త్రిమాత్రికమునని చెప్పబడియున్నది. వ్యంజన మర్ధమాత్రి కము. ప్లుతము ప్రశ్నించునపుడును, దూరమునుండి పిలుచు నప్పుడును, వికల్పకథనమునను ప్రయోగింపబడును. పదాంతవర్ణము మాత్రమే ప్లుతముగా నుచ్చరింపబడును. అది యుదాత్త మగుచుండును. అనునాసికముగా నుచ్చ రింపబడుట కూడ గలదు. సంస్కృతవాఙ్మయమున ప్లుత ప్రయోగము క్రమముగా హెచ్చినది. ఋగ్వేదమున మూడుపర్యాయములు మాత్రమే ప్రయోగింపబడియుం డగా నథర్వవేదమున పదునైదు పర్యాయము లగపడు చున్నది. ఏచ్చులప్లుతమున వానిలోని అకారమే ప్లుత ముగా నుచ్చరింపబడును.

ఛందస్సుకొరకు వర్ణములు గురువులనియు, లఘు వులనియు రెండువిధములుగా విభాగము చేయబడినవి. దీర్ఘములును, సంయోగపూర్వములగు హ్రస్వములును, అనుస్వారవిసర్గలతో గూడిన హ్రస్వములును గురువు లనబడును. మిగిలిన వర్ణములు లఘువు లగును. మూ డేసి యక్షరములు చేరి యొకగణ మేర్పడును. వీనికి అక్షరగణము లని పేరు. మూడక్షరములలోను నొక్కొకటి గురువు గాని, లఘువు గాని యగుచుండుటచే నెనిమిదిగణము లేర్పడును. మూడుగురువులు గలది మగ ణము; ఒకలఘువు రెండుగురువులు గలది యగణము; గురువు లఘువు గురువు గలది రగణము; రెండులఘువులు

ప్రాచీనకాలపు నేతపరిశ్రమ

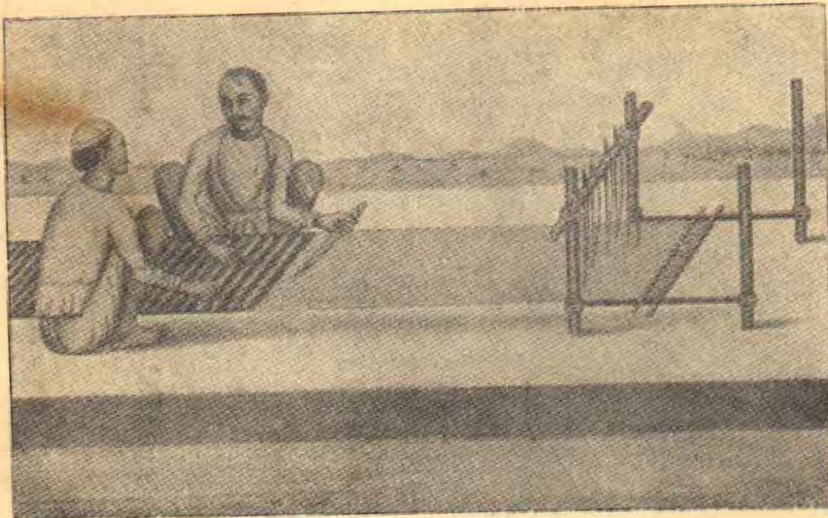
ఉత్తర హిందూస్థానము

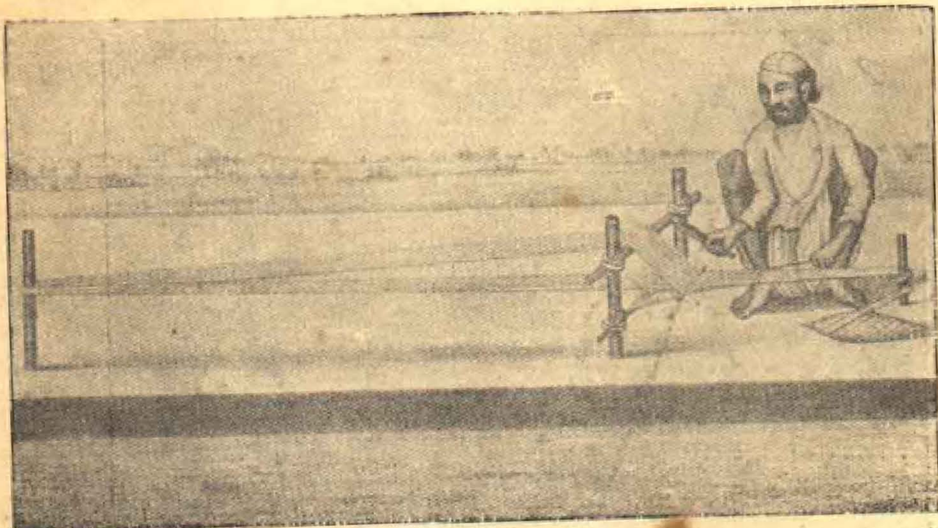
మగ్గమువద్ద

దూదిమేకుట

జముకాణముల నేత

నవారుపట్టలను తయారు చేయుట

నొకగురువును గలది సగణము; రెండుగురువులు, నొక లఘువును గలది తగణము; లఘువు, గురువు, లఘువు గలది జగణము; ఒకగురువు రెండులఘువులు గలది భగణము; మూడులఘువులు గలది నగణము. మాత్రాగణము లక్షరములసంఖ్య ననుసరింపక మాత్రలసంఖ్య ననుసరించి యుండును. నాలుగుమాత్రలుగల గణ సముదాయమున కొకగణ మని పేరు. ఈ త్ర్యక్షర మాత్రాగణములు వేరు వేరు విధములుగా కూర్పబడుటచే క్రమముగా వృత్తములును జాతులను చేర్పడును. వృత్తములు సమము లనియు, అర్ధసమము లనియు, విషమము లనియు మూడు విధము లగుచున్నవి. సమవృత్తముల నాలుగు పాదములలోను గణములు సమానముగా నుండును. అర్ధసమవృత్తములలో యుగ్మపాదము లొకవిధముగాను, నయుగ్మపాదములు మరియొకవిధముగాను నుండును. విషమవృత్తములలో నాలుగుపాదములును భిన్నభిన్నములుగా నుండును.

సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము గారు

నిద్రాదేవి

(WORDS WORTH'S "TO SLEEP")

ఒకటి వెనుక నొక్కటిగాఁగ నుండి, మంద
మందముగఁ జను గొఱ్ఱెల మంద; వాన
ధ్వని; యళుల మ్రోత; నదుల రావంబు; గాలి
హోరు; కడలి ఘోష; మొలక పైరులు; జల
జలముచు సరోవరము:లు; నిర్మల గగనము:
వరుసగా పీని నెల్ల భావంబునందుఁ
దలఁచి, యెన్ని భంగులఁ బ్రయత్నం బొనర్చి
నను, నిదుర రాదు నాదుకన్గవకుఁ దెలివి
తోడనే పాన్పుమీఁద నేదొరలినాఁడ:
ఇంకనో యింకనో యింటి యెదటి తోఁటఁ
గలుగు చెట్లపైఁ బిట్టల కలకలములు
వినఁబడును; గోకిలమ్మటు వెనుకఁగాక
లీస్వనంబునం బాడు జాలిం గొలుపుచు;
రేయి నాలుగుజాములీ రీతిగానె
నీకటాక్షంబుఁ బడయఁగాలేక, పడితి
నమ్మ, బాధ నిద్రాదేవి! యకట! నీవు
దారితప్పియు రావు నా తావునకును:
నేఁటి రాత్రికేనియుఁ గరుణింపుమమ్మ!
నీకరుణ లేకయున్నచో, వేకువసిరి
యెంత యున్న, దానఁ లాభమేమి తల్లి?
దినదినంబులనడిమి మేల్ తెరవు, క్రొత్త
తలఁపులకుఁ బంట భూమివి, తనువునఁ గల
సకలరుజలఁ బాపి సుఖమొసంగెడి ప్రియ
జననివీవమ్మ, రావమ్మ, కనికరమున.

కుటుంబతరంగిణి ౩.

బదలాయింపు

కవికొండల వేంకటరావుగారు, బి.ఏ.,బి.యల్.

పొగబండిలో ఉండవలసిన జనంకంటె ఎక్కువమందివుంటే గొలుసు లాగి బండిని ఆపేపని ధైర్యంగలవాళ్లు చేస్తూంటే ధైర్యంలేనివాళ్లు గొలుసులాగకుండా ఊరికే ఉన్న జనాన్ని లెక్కెస్తూవుండడం, ఎదురుగుండా కనబడే కనీససంఖ్య గమనిస్తూవుండడం చేస్తూవుంటారు ఆలాంటి ధైర్యంలేనివాళ్లల్లో ఒకడు మధుసూదనరావు.

అత డందరికంటె ఆఖరున బండిఎక్కాడు. అది మధ్యమతరగతిబండి. సమయం మంచి వేసంగిమిట్టమధ్యాహ్నము. బండి నిలిచినతావు "గోదావరి." ఉం — ఉక్కపోస్తూంది. వెనక్కితిరిగి చూడ్డానికన్నా వీలులేకుండా క్రిక్కిఱిసి పోయియుంది ఆ బండి—

అతనిభార్య జానికమ్మ, ఇద్దఱుపిల్లలు నేలనే నిలుచుకొనివున్నారు. 'మోలిమేను' పెట్టినుండి ఆలిమగల ఛాయాపటంవఱకు ఆ బండిలోనే సరదాలి.

శకటరక్షకు డీలేస్తున్నాడు. సేవకుడు గంటకొట్టబోతున్నాడు. బండిలాగేయంత్రము బుస్సుమని ఆవిరి వదిలేసిందప్పుడే.

భర్త సామానందుకుంటున్నాడు. భార్య అందిస్తూవుంది. పిల్ల లిటు అటూ చూపుడు స్తంభాలకేసి క్రొత్తచూపులు చూస్తూవున్నారు. కూలివాళ్లింకా సామానుమీద సామాను, సామానుమీద సామాను తెచ్చి పడేస్తున్నారు. అంతా వారిసామానే, అంతా వారిసామానే. అంత వారిసామానే యని యెల్లా తెలుసునంటే ప్రతివొక్కచెంబుమీద ప్రతి వొక్కపళ్లెంమీద కూడ "మధుసూదనరావు, కె. విజయవాడ" అని చిరునామా కాగితం అంటించివుంది. ఆ—సామానంతా ఆబండిలోకెక్కెయ్యాలి. ఆబండిలో కుక్కెయ్యాలి. జానికమ్మ వొక్కర్తుక యివతల పాపం! మొగాన్ని చెమట్లు పోస్తున్నాయి. మధ్యమధ్య కోపాన్నైతేం విసుగుచేనైతేం కనుబొమ్మలు ముడివడిపోతున్నాయి. "అమ్మా! నాసంగీతప్పెట్టి జాగ్రత్తేవ్!" అంటూ ఆడపిల్ల, "అమ్మా నాబంతిపడిపోయేనే" అని మగపిల్లవాడు అంటూంటే ఊరికే మెళ్లో గడియారపు గొలుసు సారెసారెకు సవరించుకుంటూ కిటికీలంట కొంతసామాను గుమ్మంఅంట కొంతసామాను గిరవాటేస్తోందా అన్నట్టు అందించి వేస్తూవుంది. మగడందుకుంటూ మధ్యమధ్యబండినే వ్రాసియున్న "కనీససంఖ్య ౮" అనేదిచూస్తూవుంటాడు. బండిలో అంతక్రితమే ఎక్కివున్న జనం ౭ గురు అని లెక్కెడుతూంటాడు.

పిల్లల్ని భార్యాను ఆ బండిలోకే ఎక్కమంటాడా? మఱోబండిలోకి పొమ్మంటాడా?

పిల్లల్ని ఏలాగో అందుకున్నాడు. అందుకొని పైని పడకకమరిచిన పరుపులమీాద కూర్చుండ బెట్టినాడు. భార్యను "ఎక్కవే. ఎక్కు. ఎక్క వేం" అని చెయిపట్టి లాగుతున్నాడు. "నే నీ బండిలో నెక్క"నన్నట్టు కొంత నే పిటూ అటూ ఆయిల్లాలు చూచింది. శకటరథికుడు ఈలేసి నాడు. కుటిలకుంతల బండిలో కెక్కి బండిగుమ్మ ముయొక్క కమ్ములుపట్టుకుని "ఇందులో కూరు కుండవలసిందేనా? గొప్పకి పోతాము. ఏదీ? పిసరైనా యెడంలేదు" అని ధాము ధూము చేసింది. ధూమశకట మంతకన్నా తాను ధాము ధూముచేయగలనన్నట్లు గుప్పుగుప్పుమని పొగ వదిలింది. ఇనపదండ కదిలించింది. వెనక్కి ఒకడొపుడొపు ముందుకుబండీనంతా లాక్కుంది "టకుటక్ టకుటక్ టకుటక్ టకుటక్"మని వంతెనమీాదకంటూ నడచి వంతెనమీాద కొంచెంతగ్గి, ఆపైని ఆగేకా డాగి సాగేకాడ సాగి అతివేగంగా పట్టాలమ్మటే పోతూవుంది.

తక్కిన ఏడుగురు గోదావరిలో ఎక్కి కొవ్వూరులో దిగేవాళ్లవడంచేత తరువాతి నిలుకడనే బండి ఖాళీచేసినారు. బండిలో దంపతులు పిల్లలు ఉన్నారని మరెవ్వరూ ఆబండిలో ఎక్కలేదు.

"ఈ ఆలస్యమంతా నీ" దన్నాడు మధుసూదనరావు మరెవ్వరూ తొంగిచూడని సమయం చూచి—"ఈ ఆలస్యమంతా మీా" దంది జానికమ్మ- "నీవు మధురచీర కట్టుకొని, కంచిరయిక తొడుక్కొని, పెనగపవ్వు లాగు పీకీచెక్క పటపటామనిపిస్తూ గుప్పెడు కవటాకు లెక్కట్టనమిలివచ్చేసరి కీవేళైంది. ఇంతశ్రమ అయింది" అన్నాడు.— "ఎవరైనా నవ్వుతుపోతారు - పిల్లలూ నేనూ వస్తావున్నాము అంటే ప్రయాణానికి ముందుగా ఒక ప్రత్యేకపుబండి ఏర్పాటుగా అట్టేవుంచు కోరూ—అయినా బండిలో ఇంతమందికంటె ఎక్కువ ఎక్కకూడదని వ్రాసియుండదూ— అబ్బా! ఎంత యిరకాటకం అయిపోయింది" అంది.

అంటూ తన మడతద్దంబల్ల చెక్కఎత్తి ఒకమాటు మొగంచూచుకొని చెంపలొత్తుకొని "యీాబండిలో నీళ్లుంటాయూ? నబ్బెటి రుద్దుకోవాలి" అని అడిగింది జానకమ్మ మధుసూదనరావుని—"ఎందు" కన్నాడు మధుసూదనరావు. "చెబుతాగా" అంది జానికమ్మ. "అయితే ఫరంగీనీళ్లెందుకు; మన కూజాలో నీళ్లుపెట్టి మొగం రుద్దుకో"మని కూజాలోని చల్లటినీళ్లు ఆమెచేతిలో పోసినాడు. జానికమ్మ పరిశుభ్రంగా తన మొగము చందనసబ్బుతో రుద్దుకొని దూదిమెత్త తువాలుతో తుడుచుకొని చేర్చుక్కపెట్టుకొని కోక కుచ్చెళ్లు కాలిగోళ్లమీాదికంటా తీసికొని తనయొడిలో పిల్లవాణ్ణి కూర్చుండబెట్టుకొని అమ్మాయిని సంకతప్పెట్టి ఊదుకోమంటూవొగ్గాడింది. మధుసూదనరావు ధైర్యం చిక్కబట్టలేక "చెబుతాగా అన్నావు. ఏమి" టని యడిగినాడు.

"చింపిరితలతోటి చెఱిగిన తిలకంతోటి విజయవాడలో నే దిగితినా నే నొక మూట

మనిషిననుకొని యితరులుకూడా తమసామా ను నానెత్తిని పెడతారేమోననే భయంచేత టన్నాగా ముస్తాబు అయినా” నని టకీమని జవాబు చెప్పింది. దాంతో మధుసూదనరావు పెళ్లాంచేత తానొక టోకు తిన్నానను కున్నాడు.

“గోదావరి”కడ తానే క్రిందవుండి జానకమ్మనే లోపలికెక్కించి సామానందించిడుంటే బాగుండిపొయ్యేదేమో నని యొకమాఱు, అసలు కుదర్చేటప్పుడే మఱినలుగురికూలీల్ని కుదర్చి తానూ జానికమ్మాకూడా తమసామానంతా కూలీలెక్కించే వఱకు, గొడుగులువేసికొని, జోళ్లుతొడుక్కొని పరిశీలిస్తూ వుండియుండియుంటే బాగుండిపొయ్యేదేమోనని యొకమాఱు, అక్కడకూ సామాను చాల వఱకు సామానుపెట్టి కొప్పగించి వేసాను. అంతకాలమేలాపట్టిందా యీకొద్దిపాటిసామానుకూ అని యొకమాఱు, గుక్కతిరగని పద్ధతిని, గుటకపడని రుద్ధతను ఆలోచించేడు. ఆలోచించి ఆలోచించి చివరకన్నాడు. “ఆబండిలో మనకుముందప్పుడే యేడుగురెక్కియున్నారని యెరుగవా”అన్నాడు. “ఎఱిగుంటే”అంది.“ఎనమండుగురుకంటె బండిలో ఒక్కడకూర్చోడానికి వీలులేదని తెలియదా” అన్నాడు. “తెలిస్తేనో”అంది.“నిన్నుముందెక్కిస్తే నేను తొమ్మిదవవాణ్ణిఅయిపోనా” అన్నాను. “అయిపోతేం” అంది. “గొలుసులాగితే నేను దిగిపోవద్దా” అన్నాడు. “దిగిపోతేం” అంది. “నాకు బదలాయింపు అయిందికదా! రేపు విజయవాడచేరి పనివొప్పగించుకోవడం నువ్వా? నేనా?”అన్నాడు. ఇద్దఱం వొక్కసారే ఎక్కిపోయి గొలుసు లాగితే ఉండే సదుపాయం మీకేంతట్టలేదా” అని అడిగింది. “ఏమి”టన్నాడు. “మిమ్మల్ని నన్ను విడదియ్యడంచేతకాక శకటరక్షకుడు తక్కినవారిలో ఇద్దఱిని దింపివేసియుండడూ? ఆ ఇద్దఱిని మఱియొకపెట్టిలోకి పంపేసియుండడూ?” అంది. “అంతధైర్య ముండవద్దూ నాకు?” “అంతధైర్యముండవద్దూ నాకు?” అన్నాడుమధుసూదన రావుచిరునవ్వునవ్వుతూ. ఆ చిరునవ్వు కొట్టకొన కిచకిచ ‘విజయవాడ’ ‘విజయవాడ’ అన్నట్టైంది. విజయవాడే అది.

తాబేదార్లు,క్రిందియుద్యోగస్థులు, సేవకులు, బండీదుయ్యమూగి ఒకరుతోలుపెట్టి పుచ్చుకుంటే ఒకరుచేతిబెత్త మందుకొని అరనిమిషంలో అంతసామాను దింపి, పంతులుగారూ! గుఱ్ఱపుబగ్గీ ఆవలవుంది. దయచేయండి పిల్లలు మీారూ” అని వేతే మధుసూదనరావుగాని జానకమ్మగాని సామానుకేసితిరిగిచూడనక్కఱ లేనంత వినయవిధేయతలతో నమ్మకముగా వారికి తమతమ చేతుల దారిచూపిస్తూ తోడ్కొని వెళ్లినారు.

ఆ స్వాగతిసమయమప్పుడు మధుసూదనరావు జానికమ్మకేసి చూచిచూడనట్టు నటిస్తూ ఆమెచేతిలో ఒకపటముంటే అది అందిపుచ్చుకొని తానుమోసిపెడుతాననే మోస్తరుగా ‘ఏదీ’ అన్నాడు. “అక్కఱలేదులెండి నే తెచ్చుకొంటానులేండి” అన్నట్టు బొమ్మవైపు తిన

జఘనభాగమునకంటేటట్టు దాపరికంగా వ్రేలు చేతనూచుచు మోచికొని జానికమ్మ తెచ్చినది.

మధుసూదనరావు తొంగి తొంగి కని పెట్టి 'ఆపటంమఱొకరుపట్టుకువస్తేం?'అన్నాడు. "మీపేరు నాపేరు కలిపి వ్రాసాను నాచేత్తో దానిమీద"నని తన ముసిముసిసిగ్గు దిక్కులు బుగ్గలంటి పుణికిపుచ్చుకొనుటకు వీలుగా ఆ పో డిమివ్రాతనాథునికిచూపిస్తూనడిచిందిజానికమ్మ.

"ఈపట మెంతసేపు మోచినా మోటు తనంగాని మూటతనంగాని లేదు. తక్కినవన్నీ మోస్తే మోటుతనం మూటతనమూనా?"అని అన్నాడు మధుసూదనరావు. "తక్కినవాటి మీద మీపేరొక్కటే 'మధుసూదనరావు, కె. విజయవాడ' అని వ్రాసికొన్నారు. దీని మీద నాపేరు, మీపేరు కలిపి వ్రాసికొన్నా ను. అదీ తేడా" అంది జానికమ్మ.

సందెలడింది. దిగినజనం వారికి పాయ యిచ్చి యెత్తిగిల్లేరు. దిగనిజనం చన్నపట్టాని కంటా ఆ ప్రేమవాక్యం స్మరించుకుంటూ వెళ్లేరు.

తొల్లిటి మానాడు

(స్వేచ్ఛాగానలహరి).

వ. రామారావు గారు

ఆనాటి సౌభాగ్యమేదీ!—మనమాత
యీనాడె యిట్లున్న దేమీ!

౧

చిపురుజొంపములచే, నవనవలాడింది
కవుల గానములచే క్రమరస మొలికింది
ఆనాటి.

౨

చిత్రకళలెన్నేని సృష్టించి వేసింది
ధాత్రినేలగజాలు తనయుల గాంచింది
ఆనాటి.

౩

జయదేవ కాళిదాసాది పుణ్యుల గాంచి
నయకవిత్వపుపెంపు ననుజూడుమనియుంది
ఆనాటి.

౪

జగమంతటకుచూప జాలింది తనశక్తి
మగటిమికి నేనపో మాతనన్నది యుక్తి
ఆనాటి.

౫

పరుల గూల్పగ జాలు పడంతులనె గాంచింది
యొరుల తనవారివలె యొప్ప చూపించింది
ఆనాటి.

౬

పట్టుసెల్లాలకే పట్టుగొమ్మయినాది
పట్టణములకు నెల్ల ప్రభ్వితా నయినాది
ఆనాటి.

తెల్లటివి అన్నీ పాలుకావు

శ్రీమతి అద్దంపూడి అన్నపూర్ణమ్మగారు

ఆ వేళ సోమవారం. రేవటిపాలెంలో సంత. అక్కడ విస్తారమైన బయలు ఉంది. చెట్లు కొంచెము దూరముదూరముగా ఉండడంచేత జనానికి యెండతగలకుండా నీడగా ఉండెను. ఆసంతలో అన్నిరకముల పండ్లదినుసులూ, పప్పునరుకులూ, కూరకాయలూ, మనకుటుంబ కాలక్షేపమునకు యేమివస్తువులు కావలెనో అన్నియూ దొరకును. వెంకట్రాజు అక్కడ ఒకస్థలంచూచుకొని గోనెలుపరచి, ముషిణిగింజలున్నూ, శేరున్నూ, దగ్గరపెట్టుకొని వ్యాపారముకొరకై యెదురుచూస్తూవున్నాడు. కొందరువచ్చి రూపాయకు నాలుగుశేర్లా, అయిదుశేర్లా అని అడిగినారు. వెంకట్రాజు మూడుశేర్లకుపైన ఇవ్వనని చెప్పినాడు పాపము అతనికి ఈ ధరలు యేమీ తెలియవు. తండ్రికి జబ్బుగావున్నందువల్ల బేరమునకు బయలు దేరినాడుకాని లేకపోతే వచ్చేవాడుకలేడు. వెంకట్రాజుకి సుమారు ౨౦ లేక ౨౧ సంవత్సరములే ఉండును. అంతకు ఎక్కువ వుండదు. ఇతనుపుట్టి ఇన్నిదినములవరకూ సంత అంటే యేలాగు ఉంటుందో కూడా యెరగనే యెరగడు. సాయంకాలం కావస్తూంది. ఏమో స్వల్పంగానే బేరమయినది. చూసినాడు. లాభంలేక పోయింది. ఆఖరుకు యెవ్వరికో వెయ్యిరూపాయలకు గుత్తకిచ్చివేసి రూపాయలు తీసుకొని, సంచిలోవేసుకొని, బొడ్డులో దోపుకొన్నాడు. వెంకట్రాజు చూపుకు చాలా అందమైనవాడు. ముక్కూ మొఖమూ తీరుగానే ఉన్నాయి. పొడగరిమనిషే. ఆ బిళ్ల గోచీ పంచకట్టూ, వాణ్ణిచూస్తే పెద్దకులంలో పుట్టినవాడిలాగనూ, మర్యాదస్థుడుగానూ కనుపించుతాడు. ముషిణిగింజలు అమ్మి గోనెలూ, ఇంకావాడి సామానులూ అన్నీసర్దుకొనే టప్పటికి అయిదు గంటలు అయినది. ఇంకా ఇక్కడనే ఉంటే ప్రొద్దుపోవును అని వాడి నివాసస్థలానికి బయలుదేరినాడు. సంతవిడిచి ఓ పది అడుగులువెళ్లేసరికి, నిర్ఘాంతపడి నిలిచిపోయినాడు. వానికి ముందు అడుగుపడలేదు. ఇదియేమని ఆలోచిస్తూవున్నాడు.

అక్కడ పెద్ద చింతచెట్టు. దానికొమ్మలు నాలుగువైపులనూ విజ్జిమ్ముకొని ఉన్నవి. ఆ చెట్టుక్రింద ఒకస్త్రీ సుమారు ౧౮ సంవత్సరముల వయస్సుగలది నిలిచివుండెను. చారడేసికండ్లూ, విశాలమైననుదురూ, బారెడుజెడా, ఈ కాలపు నాగరీకమైన నగలు వేసుకొన్నది. గనుక చూపరులకు చాలా ఆశ్చర్యముగా కనుపించెను.

వెంకట్రాజు ఆలోచించి "రేవటిపాలెంలో ఇటువంటి స్త్రీలుకూడా వున్నారా? ఇది యేకారణముచేత నిలచి ఉన్నది? నేను పోయి దానిని అడుగుదునా? ఛీ! వద్దు నేను అడిగినట్లయితే చూసినవాళ్లు యేమి అను

కుందురు." అని సందేహిస్తూ అక్కడ పనస పండ్ల దుకాణము దగ్గరకువెళ్లి బేరముచేస్తూ నిలువబడినాడు.

ఇంతలోపల సుమారు ౨౦ సంవత్సరముల లోపువాడు విర్రువిర్రున నడుస్తూ ఆ పిల్లదగ్గరకువచ్చి యేమోచెప్పి పండ్లుకొరుకుతూంటే, ఆపిల్ల వంచినతలయెత్తకుండా నిలువబడియుండినది.

వెంకట్రాజు తన మనస్సులో యేమని ఆలోచిస్తూఉన్నాడంటే, "వాళ్లది యేవూరై యుండవచ్చును? ఆయన యెవరు? తండ్రి, కూతురుని అత్తవారి యింటికి తీసుకొనివెళ్లుతున్నాడా? లేక, సంతకు వచ్చివున్నారా? నేనే బుద్ధిపొరపడుతున్నాను. తండ్రి అయితే అట్లా కోపించుకుంటాడా? ఆ ముసలివాడు తండ్రికాదు. భర్త అయివుంటాడు. లేకపోతే యింతకోపించుకోడు. ఒకవేళ రెండోపెండ్లి అయివుండును. నేను వాళ్లతోటి కలసి మాటలాడితేనే కాని విషయము తెలియదు." అని అనుకుంటూవుంటే వాళ్లు ఇద్దరూ కూడా ఈ పనసపండ్ల అంగడిదగ్గరకు వచ్చి బేరము చేసినారు. వాడు వెల సరిగా చెప్పనందువల్ల, వెంకట్రాజునుచూచి, "మీరు యేలాగు కొన్నారండీ?" అని ఆ ముసలివాడు అడిగినాడు. అప్పుడు వెంకట్రాజు వాళ్లవిషయం కనుక్కోవలెనని చాలా ఆతురతగా ఉండెను. ఆలా వున్న సంగతి బయటికి తెలుపక, "నేను అణాకు అయిదుతొనలచొప్పున కొన్నాను." అనిచెప్పినాడు. "ఆవిధముగానే, నేనూ తీసుకుంటాను" అని చెప్పి, అతనుకూడా తొనలుకొని కొంచెం ఆపిల్లకుఇచ్చి, తనుకొంచెం తీసుకొని, తింటూ వెంకట్రాజునిచూచి "మీది యేవూరండీ?" అని అడిగినాడు.

"మాది వడ్లపూడి" అని బదులుచెప్పెను.

"అయితే మీరు ఇప్పుడు అక్కడికే వెళ్లుతున్నారా?"

"అవును ఆవూరే వెళ్లుతున్నాను."

"మీ నాయనగారిపే రేమండీ?, మిమ్మల్ని యెక్కడనో చూచినట్లు వున్న దే?"

"యేమో నాకు జ్ఞాపకం లేదండీ, మా నాయనగారిపేరు వీర్రాజుగారు"

"ఓహో! మీరా, వీర్రాజుగారి కుమారుడుగారా? అయితే, యేమిపనిమీద వచ్చేరండీ? ఆయన పూర్వార్జితం చాలా ఉండేది కాదండీ? అదంతా ఇప్పుడు వుందా? అయితే మీ కేమి తెలుసునూ? అప్పుడు మీకు చాలా చిన్నతనం. నాలుగో, అయిదో యేళ్లు వుంటవి. వీర్రాజుగారికీ నాకూ చాలస్నేహం. మే మిద్దరం మునుపు ఒకేవూళ్ళో ఉండేవాళ్లం. ఒకేచోట తిరిగేవాళ్లం. మాకిద్దరికీ ఇప్పుడిప్పుడు వచ్చిన స్నేహంకాదు. పిల్లలుగా ఉండి బడిలో చదువుకుంటూన్నప్పటినుంచీ కలదు. అవునుగానీ, మీ నాయనగారూ అందరూ క్షేమమేనా?"

"చిత్తం. క్షేమంగా వున్నారండీ."

"అయితే, మీరు యేదైనా వ్యాపారం మీద వచ్చేరా?"

"అవును, వ్యాపారమే. మానాయనగారికి మొన్ననే కొంచెం వంట్లో సుస్తీగా వున్నందువల్ల నేనే వచ్చినాను."

"యేమిసరుకు వేసుకొచ్చేరండీ? యేమైనా లాభం దొరికిందా?"

"ఆధరలన్నీ నాకు తెలియవు. కాని, వెయ్యిరూపాయలకు గుత్త కిచ్చివేసినాను. యేమిలాభమోలెండి, ఇప్పుడే ఇంటికి బయలుదేరినాను. అయితే, తెలియక అడుగుతున్నాను. మనది యేవర్ణమండీ? ఏవూరికి వెళ్లదామని బయలుదేరినారు."

"మేమా, కోమట్లం. నాపేరు మీకు తెలియదేమోకాని, నాగన్నశెట్టి అంటారు. మేము కూడా ఆవూరికే బయలుదేరినాము. ఆవూరికి నేనువచ్చి చాలా రోజులయినది. అందుచేత చూచివత్తామని బయలుదేరితే, ఈ ఆడవాళ్లతోటి చాలాకష్టంగావుంది. ఇప్పుడు రాత్రి అయిపోయింది. నాకు వూరిలో యెవ్వరినీ తెలియదు. ఇక్కడ యెక్కడనైనా బసచూసి ఉండేదా? లేక, రాత్రి అయితేనేమి ఫరవా లేదని వెళ్లేదా, అని ఆలోచిస్తూవున్నాను." అన్నాడు నాగన్నశెట్టి.

"ఈపక్కనే హోటెలు ఉంది. అక్కడకు వెళ్లి మనమంతా అక్కడనే భోంచేసి ఒకగది పుచ్చుకొని రాత్రి అక్కడనే పడుక్కొని తెల్లవారు జాముననే బయలుదేరి అంతాకలసి వెళ్లుదాము." అన్నాడు వెంకట్రాజు. సెట్టికి చాలా సంతోషమయినది.

"మీఇష్టం మీరేలాచేస్తారో నాకూ అదే ఇష్టం. మా కీవూళ్లో యెవరినీ తెలియదు కదా? అయితే మీకు చాలా శ్రమకలుగజేసేవాడిని అవుతాను." అన్నాడు నాగన్నశెట్టి.

"మరియేమీ ఫరవాలేదు లెండి" అని వాళ్లనిద్దరినీ హోటలుకు తీసుకుని వెళ్లి భోజనం చెయ్యమని, తను ఒకగదిఅద్దెకు మాట్లాడి, వచ్చి భోంచేసి అందరుకలసి గదిలోపలకు వెళ్లినారు.

ఆపిల్ల అప్పటినుంచీ సిగ్గుపడేటట్టు నటిస్తూ వెంకట్రాజు చూచినప్పుడు తలవంచుకొని, లేనిసమయంలో వోరచూపులు చూస్తూండేది. ఆపెద్దగదిలో ఒకవార ఆపిల్లాను, ఇకనొకవార వెంకట్రాజున్నూ, నాగన్నశెట్టియున్నూ పడుక్కొన్నారు. వెంకట్రాజు చాలా అలిసినందువల్ల, తత్‌క్షణమే నిద్దురపోయెను. వెంకట్రాజు నిద్దురపోయిన తోడనే, నాగన్నశెట్టి యెక్కడకో లేచి వెళ్లిపోయెను. అప్పటికి సుమారు ౧౨ గంటలు అయ్యుండును. ఈలాగు ఉంటూండగా శెట్టి లేచివెళ్లినతోడనే, ఆపిల్ల మెల్లగా లేచి వెంకట్రాజు దగ్గరకు వెళ్లినది. నాలుగు ప్రక్కలా చూచి వాడి మొగమువంకనే రెప్పవాల్చకుండాచూస్తూవున్నది. గుభాలుమని తలుపుచప్పుడు వినబడ్డది. ఆశబ్దం వినినతోడనే, వెంట్రాజుకు మెలకువ వచ్చినది. అంతలోపల ఆపిల్లయేమో భయపడినట్లు వణుకుతూ వెళ్లి, "నన్ను కాపాడవలసినది. నాకు బంధుసంపర్కమైనవాళ్లు యెవ్వరూ లేరు. ఆ

సర్వేశ్వరుడే దిక్కు" అని, భయకంపములతో వెంకట్రాజును తలుపుతియ్యనీయకుండా, ఇంకా యేమో చెప్పతోవున్న సమయంలో, బయటి నుంచి తలుపు విరిగేటట్లు తట్టినలాగు విన బడెను. ఈపిల్ల వీడిని తీయనీయడం లేదు.

"నీకేమీ భయములేదు. నిన్ను కాపాడ వలసిన పూచీ నాది" అని ధైర్యము చెప్పి మెల్ల గా తలుపుదగ్గరకువచ్చి తలుపుతీసెను. తీసిన తోడనే, నాగన్న శెట్టి గబగబలాడుతూ వచ్చి, ఆపిల్లను తీసుకొనిపోయినాడు.

"ఏమిటీ, దానిని ఈ అర్థరాత్రివేళ తీసు కొనివెళ్లుతున్నాడు. అయితే ముసలివాడు కాదా? దానిపైని సందేహపడి హింస చేయ డానికి తీసుకొని వెళ్లుతున్నాడేమో, దానిని నేను రక్షించక తప్పదు" అని ఆలోచించుకొని లోపలనుంచి బయటికివచ్చి మెట్లు దిగుతూన్న సమయంలో, పెడేలుమని ఒక్కదెబ్బ తల మీదపడెను. ఆదెబ్బ పడినతోడనే క్రిందపడి మూర్ఛపోయినాడు. అరగంటసేపటికి వెంక ట్రాజుకు కొంచెం తెలివి వచ్చినది.

కండ్లు విప్పిచూచుసరికి వీడిచుట్టూ దీ పాలు పెట్టుకొని పోలీసువాళ్లు కూచుని ఉన్నారు. వెంకట్రాజు వాళ్లనిచూచి, "ఆ ముసలివాడు యెక్కడ? వాడిభార్యయెక్కడ? యెక్కడకు పోయినారు? కనపడడం లేదే, పాపం ఆపిల్లను యేమికష్టపెట్టుతున్నాడో!" అని మెల్లగ లేవపోతూంటే, వాడిని, వాడి మాటలనూచూచి, పోలీసువాళ్లు ఫక్కున నవ్వి, "ముసలివాడేం? ఆ ముసలివాణ్ణి పట్టు కుందుకే, ౧౦ సంవత్సరములుగా మాచేత కాకపోయింది. ఈరోజున వాడు సంతకు వచ్చి నాడని తెలిసి, మేము యెంతనో ప్రయత్నపడి తేకూడా, మాచేత చిక్కక మేము వచ్చేమని తెలసే మిమ్మలినికొట్టి, వాడు పారిపోయినది. మరి యేమనుకున్నారు, బాబూ? వాడు యెవరని అనుకున్నారేమిటి? మనజిల్లాఅంతా పేరుపొందిన మొదటిదొంగైన పూతిక నారా యుడు కాదా?

ఆ పిల్ల వాడికి దొంగతనానికి టక్కు చేసేది కాదా! మీరేమో పుణ్యంచేసుకున్నా రు. లేకపోతే, వాడిచేత దెబ్బతిన్నా, రూపా యలు దక్కించుకున్నారు, మీ అదృష్టమే అదృష్టము. లేకపోతే? ఒక్కదెబ్బతినేసరికి అట్లనే ప్రాణాలుపోవా! మీరు యెంత బల శాలులండీ." అని పోలీసులు చెప్పేసరికి, వెంకట్రాజు ఆలాగే చూస్తూ నిర్ఘాంతపోయి నాడు.

ప్రాచీన దేవాలయ శిథిలములు

సాగి వెంకట నరసింహం గారు, యమ్. ఎ.

శ్రీయుత రాజరాజ కులశేఖరుడర్థిజన ప్రపోషణా
త్యాయత దానశాలి బహుళాంధ్రజన స్తవనీయ సద్యశః
కాయుఁడు విష్ణువర్ధనుఁడుగాదె ఘటించె నమోఘమైన దే
వాయతనంబు జీర్ణమగునంచుఁ దలంచెనె యెన్నఁడేనియున్.

అల్లదె శాసనంపుశిల యాలయభిన్న శిలాతటంబులన్
మెల్లన నిల్చి చూపెడు నమేయమునై తగుపూర్వ శోభ మీ
యుల్లములం దలంప మహిమోన్నతి గుండెల నీరుచేయదే
కల్లయె కాలదేవత యకారణశత్రువుగాదె యేరికిన్.

అరరే! ఊహాకతీత మెంతటి మహార్హంబైన కల్యాణ మం
దిరమో యిద్ది ప్రతిష్ఠవేళ నృపనిర్దిష్టాధికంబైన వా
ద్యరమానాదము మంత్రరావము భటాద్యశ్రాంత సల్లాపమున్
బరమోత్సాహజనాభివాదము కటా, వమ్మయ్యె నిప్పట్టునన్!

శతములు వర్షముల్ గడచెఁ జాల్పడి క్రుమ్మెగ్గె విచిత్రశిల్పముల్
కతలయిపోయె నీప్రతిభ గర్హిత క్రూరతురుష్కహస్త మ
ర్దితమయి నాశమందె సముదీర్ణ శిలామయవిగ్రహంబు లీ
వితమును గాంచి కుందెదను వేంగిప్రభుత్వమహత్వ మెంచియున్.

ప్రాకారమా యిద్ది పరమాణుతుల్యమై పొడిపొడియై రాలిపోయె నయ్యో
మంటపస్థలములా మంటిదిబ్బల బోలి కుప్పలుకుప్పలై కూలిపోయె
శిఖరంబులా యివి శీర్ణమై రూపమే లేకుండ పుడమిలో లీనమయ్యె
మూర్తియా యిది విరాణ్మూర్తియయ్యునునామమాత్రావశేష తా పాత్రమయ్యె
ప్రకృతిపురుష సమ్మేళన ప్రకటమైన-జగ మనంతము నందిట్లు విగతినందు
నంచుఁజూపుటకా యిది యహహా యిట్లు-లయము చెందెను బృథివీలలామయందు.

అఖిలభారత వంద్యమైయలరునట్టి-వేంగిచాళుక్య శిల్పవిభిన్న గతికి
వేడిరక్తాశ్రుకణముల విడువనట్టి-యాంధ్రసోదరు డుండునే యవనియందు.

సిసింద్రీ పత్రిక

(ఇది 15-2-1930 తేదీని, రాజమండ్రీ ఆర్ట్సుకాలేజీలో విదన్ముక్తి జలదుర్గ ప్రసాదరాయుడుగారి ఆధిపత్యముక్రింద జరిగిన ఆర్ట్సుకాలేజి ప్రాత విద్యార్థిసంఘముయొక్క వార్షికోత్సవ సందర్భమున నందివాడ చిదంబరముచే చదువబడినది.)

1. ప్ర క ట న లు

(1) మీ భార్యారత్నము, మిమ్ములను వెనకాతల ఆక్షేపించుచున్న సంగతి మీకు తెలియునా? తెలిసినచో మీరింకనూ చిరిగిన దుస్తుల నేల ధరించెదరు? ఫేషనబుల్ కోట్లు, షర్టులు, లాగులూ, పంచలూ, తలపాగాగుడ్డలూ మాచేత ఏల కుట్టించుకొనరు? మేము ప్రతీ నిరక్షరకుక్షినీ, డిప్పకాయనీ, రాలుగాయనీ, చీమిడిముక్కునీ, అనాకునినీ గూడా, కేవలమూ అందముగా మా చేత కుట్టబడిన దుస్తులతోనే, బహుఘనా మనిషిగనూ, అందగానిగనూ, చేయుచున్నాము. నేయేల, మేము కుట్టిన దుస్తులను ధరించి యింటికి పోయినచో మీ భార్యారత్నము సహితమూ మిమ్ములను ఎక్కువగా love చేయును. అట్టి సందర్భములలో నామెయొక్క ప్రసన్నతకు కారణము, మిమ్ములను అందమైన క్రొత్తదుస్తులలో నుండుటవల్ల ఆమె గుర్తింపకుండుటయే అని ధైర్యముగా చెప్పగలము.

అనేకమంది మంత్రులూ, జడ్జీలు, లాయర్లు, డాక్టర్లు, టీచర్లు, కుట్టుపనియందు మా నేర్పరితనమును గురించి, విలువగల సర్టిఫికేట్లనున్నూ, అనేక యోగ్యతాపత్రములునూ, కోరినిదే మాకు ప్రసాదించి యున్నారు. కొంతమంది "వగైరాలు" గూడా మమ్ములను పొగడి యున్నారు.

వాహబ్ అండు కంపెని,

విశాఖపట్నం.

(2) జమీందారీ కాఫీ హోటల్-ఏలూరు

నవీనరుచులు!! నలభీమపాకం!!

రానవలె!! తినవలె!!

వంటబ్రాహ్మణులు:—

1. అపిది నరుసు. B. A., B. L.
2. పురం భీముడు. B. A., B. L.

వ.రా:—1. B. A.—Bachelor of అపడాలు

2. B. L.—Bachelor of లడ్డూలు

ధనము మాకు ప్రధానం గాదు. పదార్థములకు నూతన రుచిని తెప్పించుటయే మా పరమావధి. విద్యాధికులైన ప్లీడర్లు సహితమూ, పరగడుపుననే మా కాఫీహోటలుకు దయచేయుటయే, మా పదార్థములరుచికి తార్కాణము. అంతమాత్రాన, సదరు ప్లీడర్లు క్లైంట్లకొరకు వెదకులాడుచూ యిక్కడకు వచ్చెదరని అనుకొనుట తగు యోంట్లకు పాడిగాదు. ఇహ, పదార్థముల ఆరోగ్య విషయం చెప్పనక్కరయే లేదు. హెల్తాఫీసరుగారు సుమారు ఉదయమునుండి సాయంకాలమువరకూ యిక్కడనే కాలక్షేపము చేయుదురు. అంతమాత్రాన, సదరు ఆఫీసరుగారు డబ్బివ్వకయే సాయంత్రమువరకూ మా పదార్థములనే ఆరగిస్తూ ఉందురని ఊహించుట కేవలమూ అన్యాయము.

వ.రా:—గానమునందు అభిలాషగలవారికొరకు యిక్కడ శాస్త్రీగారి ప్లేటు ఉంచబడ్డది. గ్రామఫోను మాత్రము కించిత్తు చెడి మూలబడియుండిన నేమాయె, ప్లేటు క్రొత్తది. పిన్నులలోగూడ కొన్ని క్రొత్తపిన్నులు

కనబడకపోవు. క్రాపింగు, మీసములు వగైరా రామాచి దువ్వుకొనుటకువీలుగా పెద్దనిలువుటద్దములు, మా ప్రక్క షాపులోనే ఉంచబడియున్నవి. పదార్థములను చూచుటకు మాత్రమే, టిక్కెట్టు, 0-1-0.

(3) కాలికి జోడెందుకో! కళ్లకి జోడందుకే!!

కళ్ల జబ్బులేనివారుమాత్రమే ఉపయోగించుటకు అన్నిరకములైన అందమైన కళ్లద్దములనూ మాదగ్గర దొరకును. మాదగ్గిర అద్దములను వాడదలచినవారికి మా అద్దములను వాడినది మొదలుకొని మూడువారములలోపుగా ఏవిధమైన నేత్రవ్యాధియూ క్రొత్తగా ఏర్పడదని పూచీయిచ్చుచున్నాము. మా అద్దములను వాడినది మొదలుకొని 3 నెలలలోపుగా, మా అద్దములను వాడువారు వారిబంధువులనూ, స్నేహితులనూ, జోడు లేని సమయమునకూడా ఆనవాలు పట్టగలరని ఘంటాపథముగా చెప్పగలము. మేము అద్దములతోపంపెకి రోల్డు గోల్డు చట్రము (Frame) మిక్కిలి గట్టిది. కళ్లజోడు క్రింద బడినప్పుడు అద్దములమాట ఎటున్ననూ, చట్రం మాత్రము విరుగదని ఢంకామీద దెబ్బకొట్టి చెప్పగలము.

ధృతరాష్ట్రి ఆప్టికల్ కంపెని,
15, P. T. మద్రాస్.

(4) పదునైన కత్తి యిదిగో!!

రాడ్జర్సుని తోసిరాజన్నది!!

ఇది నోటితో కోతలు కోయువారికి మాత్రము ఉండదగిన ఆయుధము. పెళ్లి కోతలా, ప్లీడరీ కోతలు, పట్నవాసపుకోతలు, పొలిటిసియను కోతలు—అన్నిటికీ పనికివచ్చును. ఇది యుద్ధము చేయువారికి పనికి రాకపోయిననూ, దొంగవానిని బెదిరించుటకు గాంభీర్యముగా నుంచదగినదే. ఉమాపతి వైద్యులుగాని, ఆయుర్వేదవైద్యులుగాని, దీనితో శస్త్రచికిత్సచేయుటకు సాహసించిననూ, రోగికి ప్రాణభయం లేదని పూచీ యిచ్చుచున్నాము!! ఈ కత్తితో నడివీధిలో ఒకమనిషిని కోయుటకు ప్రయత్నించిననూ ఒక్కరక్తపుబొట్టయిననూ క్రిందబడకపోవుటవల్ల యిది మేజిక్ చేయువారికి ముఖ్యమైన పరికరము అనిచెప్పకతప్పదు. దీనికి Arms Act వర్తించదు!!! మీరు మామాటను నమ్మనియెడల తక్షణమే మా కత్తిని కొని మాజూటాను ప్రపంచకమునకు తెలియజేయవచ్చు.

కోతల కత్తుల కంపెనీ,
బెజవాడ.

(5) ఇన్సురెన్సు! ఇన్సురెన్సు!!

వెంటనే వేలకువేలు లాభము పొందదలచినచో, మా కంపెనీలోనే ఇన్సూరు చేయండి. మా కంపెనీ యొక్క ప్రత్యేకసదుపాయము ఏమనగా, మా కంపెనీలో ఇన్సూరు చేయించినవారు ఎప్పుడు రెండు మూడు ప్రీమియములుకన్న ఎక్కువ చెల్లించి యుండకయే పరలోకగతులగుచూ వచ్చి వారి బీదకుటుంబములకు చాలధనమును సమకూర్చుచుండెడివారు. ఇది మాకంపెనీ యొక్క చలనైన రివాజు. అందుచే, మీ భార్యాబిడ్డలమేలుగోరినచో మీరు వెంటనే మా కంపెనీలో ఎక్కువ మొత్తమునకు భీమా చేయండి. ఈ తరుణము పోయినచో తరువాత విచారింతురు. మీరు మాకంపెనీలో భీమాచేయించిన కొద్దికాలములోనే మీకుటుంబమునకు సర్వవిధములా లాభము గలుగునని మీకు మేము ధైర్యము నిచ్చుచున్నాము.

అర్జంటు ఇన్సురెన్సు కంపెనీ,
మద్రాసు.

2, కావలెను

(1) రాబోవు సెప్టెంబరు 1వ తారీకునుండి నవలాపురమందలి స్త్రీల కళాశాలలో ఉపాధ్యాయినిగానున్న మిస్, క. రావమ్మ. బి. యె. గారికి వంట చేయుటకై ఒకరు కావలెను. స్త్రీ లైనచో,—ముందే చెప్పితే మంచిది—రాత్రులయందు వారి యింట్లో పరుండుటకు వీలు లేదు. నెల 1 కి జీతము 15-0-0 భోజనమూ, జీతమూగాక, చివాట్లు రోజూ వేరే యివ్వబడును.

మిస్, కే. రావమ్మ, బి. యే.
నవలాపురం.

(2) రాబోవు అక్టోబరు 1వ తారీకునుండి పట్నూరు స్త్రీల ట్రయినింగు స్కూలునకు సైన్సుపాఠము గరపుటకు ఒక సైన్సు బి. యె. కావలెను. పురుషులైతే బ్రహ్మచారులుగాని, క్రాపింగు గలవారుగాని, కళ్లజోడు కలవారుకాని పనికిరారు. అదిగాక, పురుషులైతే గడ్డము నెలకి రెండుపర్యాయములకన్న ఎక్కువ గీకించకుండుటకు ఒప్పుకొనవలెను. ప్రైవేటు ట్యూషన్లు చెప్పుటకు వీలులేదు. పురుషులైతే "Light" లోని చీకటి గది Experiments ను చేయకనే విద్యార్థినులకు సంగతులను బోధచేయువలెను.

హెడ్ మిస్ట్రెస్సు, స్త్రీల ట్రయినింగు స్కూలు,
కుశాల్ నగరం.

3. వేలములు

నెల ౧కి. వెయ్యి రూపాయిలపైన జీతముపుచ్చుకొను ఒక ఉన్నతోద్యోగస్తుని గౌరవార్థము వారిగ్రసీమయందు ఉంచబడిన కర్పూరదండలు ౧౨ న్నూ, సదరు ఉద్యోగస్తుని దర్శనము చేయుటకై వెళ్లిన క్రింది ఉద్యోగస్తులు, ఆశ్రితులు, నాయకులు వగైరాలు సందర్శన సందర్భమున కానుకగా సమర్పించిన ౨౫ చక్కెరకేళీ గెలలున్నూ, బత్తాయి పళ్లు ౨౦౦ న్నూ, సదరు ఉద్యోగస్తుడు Camp లో నున్నప్పుడు రెండు మూడు పూటలకు వారికి భోజనపుసామగ్రి సప్లయిచేయబడినసందర్భంలో మిగిలిన ౬ మణుగుల నెయ్యిన్నీ, ౬ బస్తాల బియ్యమున్నూ, ఏలూరు కాలవ ఒడ్డున రాబోవు అక్టోబరు ౫ వ తేది వేలము వేయబడును గాన పాడుయువారు అక్కడకు రాగోరెదను.

అ. రత్నం,
వేలము వేయువాడు.

4. వివాహ విషయములు

ఒక జ్యోతిషపండితుడు, అనపత్యుడనైన నాకు ౧౨ నెలలలోపుగా నొక మగశిశువు కలుగునని ధైర్యము యిచ్చి యుండుటచే, నేను యిందుమూలముగా అందరికి తెలియచేయునది ఏమనగా:—

"నాకూ, మా ఆవిడకూ పుట్టబోయే కుమారునికి శ్రోత్రియకుటుంబములో ౧౨ నెలల తరువాత పుట్టబోయే, అవకరములు లేని ఆడపిల్లను యివ్వదలచినవారు తక్షణం నన్ను కలసికొని, కట్నకానుకలూ, రానూ పోనూ రైలుఖర్చులూ, ఆలక పానుపుమీద కట్నమూ, వగైరాలు స్థిరపరచుకొన వచ్చును. రాబోవు 1 వ ఏప్రిల్ లోపుగా వివాహం జరగవలెను గాబట్టిన్ని, జన్మించని వధూవరులకు బదులు ఎవరో ఉండాలి కాబట్టిన్ని, వరుని తండ్రియే వధువు తల్లికి ఒక Transferable మంగళసూత్రం కట్టుటకు ఏర్పాటు. వధూవరులు జన్మించిన మూడు సం॥ ములలోపున, కాలదోషము చిక్కులేకుండా సక్రమమైన మార్గమున ఆ మంగళసూత్రమును వరునిచే వధువుయొక్క కంఠసీమయందు ఉంచబడును. Factum valet ఉన్నంత వరకు ఈ వివాహం శాస్త్రీయమే అని ప్లీడర్లు సలహా యిచ్చుచున్నారు. ఇవి అన్నియూ అంగీకరించినవారు నన్ను కలసికొని వెంటనే మాట్లాడవచ్చును."

వ. రా:—పిల్లకి ఆస్తి సంక్రమించేయెడల, మాకు సాంప్రదాయముల పట్టింపూ, అందముల పట్టింపూ లేదు.

శారదాభయ దీక్షితులు,
అలకాపురం.

(2) గుంటూరునుండి, ౧౬ సం॥ నిండినంతని మిస్, కె. దమయంతీదేవి గారు—("దేవి" అని పేరు చివర ఉండుటవలన, దమయంతిగారికి వివాహం వగైరాలు అయినవని అనుకొనుట పొరబాటు)—యిట్లు ప్రకటించమని మాకు వ్రాయుచున్నారు:—

"నాకు శారదా బిల్లు అమలులోకి వచ్చిన తరువాతగాని వివాహం చేసికొనుట యిష్టములేదు. కావున, నాయందు అభిప్రాయమున్న యువకులను, వారికొరకై తొందరపడి యిప్పటినుండియూ తాము వీథులబడి నన్ను వీథులో పెట్టవద్దని వినయపూర్వకముగా ప్రార్థిస్తున్నాను. శారదాబిల్లు అమలులోకి వచ్చిన తరువాత నాయందు అభిప్రాయమున్నవారు విద్యావిహీనుడునూ అనాగరికుడునూ అగు మావాన్నగారితో

సంప్రతించక తిన్నగా నాలోనే ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు జరిపి వ్యవహారములు ఫైసలు చేసికొన ప్రార్థితులు.

వ.రా:—మధ్యవర్తిత్వము ద్వారా వ్యవహారము పైసలుచేయుటకు ప్రయత్నించిన అభ్యర్థి వివాహమునకు అర్హుడు కాడని స్థిరపరుపబడును.

5. కోర్టులు—తీర్పులు

CASE LAW ON PRESUMPTIONS

(1) పోలీసు ఇన్స్పెక్టరుగాని, సబ్ ఇన్స్పెక్టరుగాని, ఒక యూరునుండి మరియొక యూరునకు బస్సుమీద వెళ్లు సందర్భమున వారు బస్‌లో నెక్కుటకు టిక్కెట్టు కొనలేదని Presumption లేదు.

25 గుడివాడ, లాజర్నల్ 261.

(2) విద్యాశాలలో సైన్సుపాఠము చెప్పు ఉపాధ్యాయుల యిళ్లలో నగపడెడి స్టవుపొయ్యిలున్నూ, గాజు గిన్నెలున్నూ, సదరు విద్యాశాలల ఆస్తియే అని Presumption లేదు.

23, రాజమండ్రి లావీక్లీ, 37.

(3) తండ్రీ, కొడుకూ కూడా, ఒక వూళ్లోనే ప్లీడరీ చేయునపుడు, యిద్దరికీ సరిపడేటట్టుగా యిద్దరికీ కలిపి యిద్దరిలో పాడుగైనవారి ఆఫీకి ఒకటే ప్రెస్సు కట్టించినట్టు Presumption లేదు.

34, ఏలూరు లాజర్నల్, 651.

(4) తహసీల్దారులయింట్లో వాడుకునే నెయ్యి, కూరలు మొదలైన తినుబండారపు సరుకులు వారికి షప్లయిలమూలముగా వచ్చినవని Presumption లేదు.

12, తెనాలి లావీక్లీ, 67.

(5) జబ్బువిషయమైగాని, దెబ్బలతాలూకు గాయముల విషయమైగాని, డాక్టర్లు యిచ్చు సర్టిఫికేట్లలో యథార్థము లేదని Presumption లేదు.

44, విశాఖపట్నం, లావీక్లీ, 89.

6. రాకపోకలు

(1) ఫక్తు గ్లాజాగోమల్లు తాములలోనే విశేషలాభము సమకూర్చు నుద్దేశ్యముతో వివేకం ఆనందరావు పంతులుగారు భాగ్యాపమేతులయి గ్లాజాగోమల్లులు చవుకగా గొనుటకై తిన్నగా గ్లాసుగోకు నిన్ననే పయనమై పోయిరి.

(2) డచ్చీలు కొట్టుట నేర్చుకొనుటకు డచ్చివారి దేశమైన హాలండునకు వెళ్లినటువంటి కోతలపాటి నరనరసింహారావుగారు నేడే బొంబాయికి తిరిగివచ్చిరి.

(3) డాక్టరు టి. యస్. రావుగారు, నిన్నరాత్రి ౧౧ గంటలకు తిరువల్లిక్కేణి నుండి స్వంతకారులో బయలుదేరి గానసరస్వతి బిరుదాంకితయగు వి. పి. అమ్మాల్ గారింటికి వెళ్లి తెల్లవారకమునుపే తిరువల్లిక్కేణికి మరల తిరిగి వచ్చిరి. డాక్టర్ రావుగారు సదరు అమ్మాల్ గారింటికి వైద్యవిషయంలోనే వెళ్లినట్టు యింతవరకూ యిక్కడ నమ్ముచున్నారు

(4) శ్రీయుత బి. యస్. చౌదరి గారు పామఱ్ఱు నుండి విధన్యతయముచే బెజవాడలో యిటీవలనే స్థాపించబడిన కులాసా కాఫీహోటలులోని మైసూరు బోండాలను పుచ్చుకొనుటకై బెజవాడ బస్సుమీద నిన్న ఉదయముననే బెజవాడవెళ్లిరి

(5) తెనాలి తాలూకాకు చెందిన శ్రీయుత పి.టి. నాయుడు గారు ఆక్సుఫర్డు క్రాసింగు చేయించుకొనుటకు నిన్ననే, బొంబాయిలో "కార్నరన్" అనే ఓడనెక్కి తిన్నగా ఆక్సుఫర్డునకు పయనమై పోయిరి.

(6) లిబరల్ పార్టీకి చెందినవారిలో ముఖ్యుడనని మురిస్తూన్నటువంటిన్నీ, బొంతమూరు గ్రామమువారియొక్క "అభినవ గోఖలే" బిరుదాంకితులు అయినటువంటిన్నీ, శ్రీయుత స్వార్థపు రామారావుగారు, హిందూదేశమునకు రేపు అధినివేశస్వాతంత్ర్యం యిచ్చిన వెంటనే దగ్గిర ఉండి కూడా బట్టించుటకు సిద్ధామని పెద్ద నూటుకేసు పమేతుడయి నిన్ననే యింగ్లండునకు పయనమై పోయిరి.

7. స్థానిక వార్తలు

విశాఖపట్నం:— ఈ పురమునందు పిపలుగా 5 అడుగులకూ పీసుప్పెడో తక్కువపొడుగుగల పొడుగు పాటి వేంకటచలంగారు బి.యే., బి.యల్., ఈరోజున కోర్టునకు వెళ్లునపుడు లాంగుకోటు తొడిగికొని నప్పటి కిని పంచెకూడ గట్టికొని కోర్టునకు వెళ్లి నందుకు శ్రీ జిల్లాజడ్జీగారు సదరు వేంకటచలంగారిని అభినందించిరని యూ, ఆ సందర్భముననే విశాఖపట్నం మహిళాసంఘము వారు తత్క్షణం సమావేశమై సదరు వేంకటచలంగారికి తమకృతజ్ఞతను సూచించుచూ తీర్మానమును ప్యాసుచేసి పంపిరనియూ, తెలియుచున్నది.

విజయనగరం:— రెండు వందల యిరవై రెండు పౌనులు బరువుగల, శ్రీయుత జీలుగకెండు రామారావు గారు, బి. యే., యల్. టి. నిన్న బరంపురము నుండి విజయనగరమునకు వచ్చుసందర్భమున, బరంపురం స్టేషను మాస్టరుగారు రామారావుగారిని చూచిన తోడనే ఆయనను కాటామీదకు ఎక్కించి, తూచి గుండెలుమీద చేతిని ఉంచి, "అమ్మో! మీకు వేరే సామాను Allowance యిచ్చుటకు వీలులేదు" అని అనిరట. దానిమీద, శ్రీరామారావుగారు ఘర్షణ చేయుచుండగా ప్యాసెంజరు ప్లేటుఫారముమీదకు వచ్చెననియూ, కొందరలో రైలు ఎక్కుటకు ప్రయత్నించగా, రెండుమూడు పెట్టెలయొక్క దారి శ్రీరావుగారి లావునకు చాలనందున వారు లోపలికి ప్రవేశింపలేక పోయిరనియూ, తత్సమయమున రైలుగార్డుగారు తొందరగా శ్రీరావుగారిని ట్రాలీలో పడేసి, రైలు చివరనున్న Break van దాకా యీడ్చుకొనిపోయి అందులో బల్లవేసి కూర్చొపెట్టినట్లునూ తెలియవచ్చుచున్నది. పురప్రముఖులందరు రైలుకంపెనీవారు శ్రీరావుగారికి చేసిన అన్యాయమునకు తమ అసమ్మతిని తెలియచేయుచూ తీర్మానములు ప్యాసుచేసి కంపెనీవారికి పంపినట్లు తెలియుచున్నది.

ఏలూరు:— రాబోవు నవంబరు మూడవ తేదీని ముఖ్యముగా ముగ్గురు మంత్రులూ, ఈపురమునకు దయచేయుదురని తెలియుచున్నది. మంత్రుల ఆహ్వానమునకై చాల ఏర్పాటులు జరుగుచున్నవి. కొందరు నాయకులు శ్రేష్ఠులు శుభ్రతకొరకై మూడు రోజులనుండి ఏరోజున కారోజు స్నానము చేయుచున్నారు. కొందరు వైశ్యులు సబ్బులసహాయ్యమున కంసాలుల అవసరములేకయే తమ కృష్ణవర్ణమునకు మెరుగుపెట్టుచున్నారు. బ్రాహ్మణులు కొందరు విలువగల కోట్లను తమఅల్లుళ్ల దగ్గరనుండి ఎరువు తెచ్చుకొని అప్పుడే జాగ్రత్త పడుచున్నట్లు తెలుస్తూంది. కొందరు గవర్నమెంటువారి జ్ఞాతులు మంత్రులను ఎలా సంతోషపెట్టవలెనా అని ఆలోచించి, చిట్ట చివరకు ముగ్గురు మంత్రులూ మీసములు లేనివారగుటవల్ల తాము కూడా చిన్నినాటనుండి పోషించిన మీసరాజములను నిర్మూలించుటకు నిశ్చయించిరి. అయితే మీసరాజములను నిర్మూలించుటకు మున్ముందు మీసములకు ఒక Farewell Address న్నూ, తత్సందర్భముననే పురప్రముఖులకు ఒక టీపార్టీయున్నూ యిచ్చెదరని తెలియుచున్నది. బోర్డులలోనూ కౌన్సిల్సులోనూ స్వామిసేవనుద్వారా దొడ్డిగుమ్మము ద్వారా దూరజలబడినవారు అప్పుడే వాళ్ల వాళ్ల ప్రయత్నాల్లో ఉన్నారు. మీటింగులో vote of thanks చెప్పే ఆయన అప్పుడే రానున్నదేదో కంగారు పడుతూ అభినయం విషయంలో నిలువుటద్దం ఎదుట రోజూ Rehearsal చేయుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఇవన్నియూ అటుండగా, మంత్రుల రాక సందర్భమున ఈ పురమున నవంబరు మూడవ తేదీ ఉదయాన్నే ౨౦౦౦ మాసిన గడ్డములు మంగలుల పాలగునని మంగలులు హైర్యసంతోషములతో నున్నారు. మంగలుల సంఘము ఈ సందర్భమున తమకృతజ్ఞతను మంత్రులకు దెలుపవలెనో, లేక మంత్రులను ఆహ్వానించినవారికి దెలుపవలెనో దెలియక లావిషయం బాగా తెలిసినవారిని చెన్నపట్నంలో సంప్రతించెదరని తెలియవచ్చుచున్నది. మొత్తముమీద మంత్రులకు ఏలూరునందు మంచిఆహ్వానముండునని తలచెదము.

కర్నూలు:— సుప్రసిద్ధవైద్యశిఖామణియని పేరు వడసిన డాక్టరు కె. ఆనందరావు, యం. బి. బి. యస్. గారి దగ్గరకు ఈ సంవత్సరము మొత్తంమీద 22 మను

ష్యులు శస్త్రచికిత్సకై వెళ్లియుండిరనియూ, సదరు డాక్టరు గారు చాకచక్యముతో 20 మనుష్యులకుమాత్రము శస్త్రముచేసి తక్కిన యిరువురిని శస్త్రము చేయకయే పంపి వేసిరనియూ, అందులో శస్త్రము చేయబడక పంపి వేయబడిన యిరువురు మాత్రం యిప్పుడు సజీవులై యున్నట్లునూ తెలియవచ్చుచున్నది. ఈ సందర్భమున పుర ప్రముఖులు మొన్న ఆదివారమునాడు సమావేశమై, శ్రీ ఆనందరావుగారు మిక్కిలి తెలివి తేటలతోనూ దూర దృష్టితోనూ బ్రతికియున్న ఆ యిరువురకీ శస్త్రము చేయక పంపివేసి ప్రాణములు రక్షించినందులకు శ్రీరావు గారిని మిక్కిలి కొనియాడుచూ తీర్మానము నొకదానిని ప్యాసుచేసి వారికి పంపిరని తెలియుచున్నది. డాక్టరు గారు దానిని సంతోషపూర్వకంగా స్వీకరించి, ఆ కాగితమునకు పటమును కట్టించి, హాలులో నుంచుకొనిరనికూడా తెలియవచ్చుచున్నది.

తుని:—మొన్న ఉదయం మ. రా. రా. శ్రీ వి. పి. వేంకట్రావుగారు. బి. యె., యల్. టి. తమ భార్యామణిగారిపై తగినంతకారణమువల్ల మిక్కుటమగు ఆగ్రహముపూని, భార్యామణిగారికి కఠినమైన శిక్షను విధించుటలో దీర్ఘాలోచనచేసి చేసి, తుట్టతుదకు తమ బిరుసు గెడ్డమును 15 రోజులవరకూ తీయించకుండుటకు నిశ్చయించినట్లు తెలియుచున్నది. ఈ వార్త సాయంత్రం అగుసరికి పురమంతయూ వ్యాపించినదనియూ, అప్పుడే పురస్త్రీలలో గయ్యాళులు సహితమూ పురుషులంటే కొంచెం భయపడుతూన్నట్లునూ తెలియవచ్చుచున్నది.

అనపర్తి:—అనపర్తి సబ్ జడ్జీగారు నేడు కోర్టునకు సరియైన టైమునకు వచ్చుటయేగాక కోర్టుగుమాస్తాల పైనను ప్లీడర్లపైననూ మామూలువలె అయినదానికీ కానిదానికీ రుసరుసలాడలేదు

8. శుక్ల సంవత్సరఫలము

శుక్ల సం॥ర ఫలమునుగూర్చి ఈ క్రింది విధముగా నుండునని ఏలూరునుండి ఓకజ్యోతిష పండితుడు మాకు వ్రాయుచున్నాడు.

౧. ఈ శుక్ల సంవత్సరమునందు చివరభాగములో చాలమంది విద్యార్థులకు నష్టము గలుగును.

౨. ఈసంవత్సరము బ్రహ్మచారులకు సంతానము కలుగదు.

3. ఈసంవత్సరము న్యాయస్థానములయందుండు జడ్జీలు విచారణసమయమున ప్లీడర్లు చెప్పు వాదములను నిద్రపోకుండా ఉండి శ్రద్ధగా విందురు.

౪. ఈ సంవత్సరం విదేశవస్తుదహనం చేయుటలో ప్రజలు మళ్లీ గాంధీగారిమాట శిరసావహించడం వల్ల యిదివరకు కన్న రెండురెట్లు అధికముగా బహిర్దేశపు సిగరెట్లు తగుల పెట్టబడును.

౫. ఈ సంవత్సరము పై ఉద్యోగస్థులు వివేకములో చెవిటివారిని చివాట్లు పెట్టరు.

౬. ఈ సంవత్సరములో మొదటిభాగమునందు యింటి యజమానులు తమ యిళ్లలో అద్దెకు ఉన్న వారిని అనవసరంగా బాధపెట్టరు.

౭. సరియైన పథ్యవర్తులు దొరకక పోవుటచే ఈ సంవత్సరములో చివరభాగమునందు గవర్నమెంటు ఉద్యోగస్థులకు, బహుమానపూర్వకంగా వచ్చేరాబడి చప్పగా క్షీణించిపోవును.

౮. ఈసంవత్సరం చైత్రవైశాఖములలో వైశ్యుల తూనికయందు దగా ఏమియునుండదు.

౯. ఈ సంవత్సరము రైతులు కాలువలలో నీటికొరకు ధనవర్షము కురిపింతురు.

౧౦. ఈ సం॥రము మార్గశిరపుష్యమాసములలో భర్తలు భార్యానుకూలురై యుందురు.

౧౧. ఈ సంవత్సరము విద్యాశాలల యొక్క ప్రధానోపాధ్యాయులు కర్రపెత్తనమునందు ప్రావీణ్యమును జూపుటయే గాక విద్యార్థులకు పాఠములుగూడ చెప్పుటకు ప్రయత్నింతురు.

౧౨. ఈ సం॥రము శ్రావణభాద్రపదములందు నదులెట్లు ప్రవహించిననూ మ్యునిసిపల్ రోడ్లమీదుగా మురికి కాలువలుమాత్రం చక్కగా ప్రవహించును.

౧౩. ఈ సం॥రము అక్షరజ్ఞానము లేనివారికి మాత్రం ఉన్నతగౌరవోద్యోగములు లభించును.

౧౪. ఈ సం॥ము బ్రాహ్మణాగ్రహణం చాల కాలము ఉండును.

స్వస్తి సర్వేషాం, సమస్తసన్మంగళాని భవంతు.

9. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం

ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ సెనేటునందు మెంబరు అవ్వడామని ప్రయత్నాలు చేస్తూన్న ఒక ఆసామి తాను మెంబరు అయిన తక్షణం యీ క్రింది తీర్మానము సెనేటు సభయందు ఉపపాదించుటకు నిశ్చయించినట్లు పెంటపాడు సంతలో అనుకుంటున్నారని మాకు తెలిసిన సంగతిని మేము నమ్ముతున్నాము:—

"విశ్వవిద్యాలయముయొక్క Convocationలో ఒకేసారి భార్యయు భర్తయూగూడా బి. యే డిగ్రీగాని, తదితరడిగ్రీగాని, పుచ్చుకొనుటకు వచ్చినచో ఆదంపతులు ఇరువురూ ఒకే గౌనులో దూరి Convocation నకు హాజరైనను, విశ్వవిద్యాలయమువారికి ఏ అభ్యంతరమూ లేదు."

10 మోడరన్ రిసర్చి ఇన్‌స్టిట్యూట్, పట్లూరు

౧ శ్రీయుత టి. యస్. మణి, బి. యే., డి. యస్. సి. గారు, యిటీవలనే కర్పూరపు కేళీలో కర్పూరము గాని హారతికర్పూరముగాని లేనట్లు స్థిరపరచిరి.

౨. శ్రీయుత పి. టి. సుబ్బ. యం. ఏ గారు, మిఠాయికిళ్లీలో మిఠాయి లేనట్లును, చేతి బీరకాయిలో నెయ్యి లేనట్లునూ కనిపెట్టిరి.

౩. పైపులు ఉన్న ఊళ్లలో పిచ్చుకలు ఎక్కువగా ఉన్నట్టు చెప్పుతుండుటవల్ల ఈ మధ్య ఆచార్య పి. యల్. నంగళి, బొంబాయి గారు, కొన్ని Experiments మూలంగా, గాలిలో పిచ్చుకవలె ఎగిరెడి వన్నియును పిచ్చుకలు గావనియును వాటిలోని చాల భాగము బలిసిన దోమలనియును కనిపెట్టిరి. దీనిని బట్టి దోమ తెరలలో యింక గొప్పగొప్ప మార్పులు గలుగవచ్చు.

11. మరణవార్త

"మావ ప్రియ," "నేతిలోల," "గారెహంతక," "ఆవడానంద," "పులిహోరభక్షు" "లడ్డూపచివ," "భోజన ప్రియ" వగైరా బిరుదములు గొట్టిన శ్రీయుత అప్పడాల ఆదినారాయణశాస్త్రిగారు మొన్న అమలాపురంలో జరిగిన సమసంతర్పణయందు భోజనము చేసిరనియూ భోజనానంతరమున కస్సిలు అవసరము లేకయే కూర్చునిన చోటునుండి యిద్దరు వంటబ్రాహ్మణుల సాహాయ్యమాత్రమున లేవనెత్తబడిరనియూ, అట్లు సదరు శాస్త్రిగారు లేచుసందర్భమున వారి పొట్టమడతలలో నెప్పుడో యిరికి వలిగియున్న ఒకనల్ల తేలు వారిపొట్ట మడతలలోనుంచి క్రిందబడి ఆకస్మికముగ మరణించెననియూ, మా స్వకీయవిలేఖరి మాకు వ్రాయుచున్నాడు.

12. సంభాషణలు

(1) రామా—నాకు తీపి సరుకు లిష్టం లేదండి.

వెంక.—మరి మీరు తరుచు మిఠాయి కిల్లీ వేస్తారని చెప్పిందే, వామనరావు భార్య.

(2) వెంక.—ఏవండీ, రామావధానిగారూ, చూస్తూ చూస్తూ మా అమ్మాయిని నరసింహారావుకి ఎలా కండి యివ్వడం? అతనికి బాగా నత్తి ఉందట.

రామా—నయమండోయి! ఏమిటి, అలాంటూరూ? నరసింహారావుకి మాట్లాడేటప్పుడేగాని, వ్రాసేటప్పుడు ఏమీ నత్తి ఉండదు. అతడు గజవ్రాతగాడు.

(3) సు.—యివాళ మంత్రిగారు జిల్లాబోర్డు ప్రెసిడెంటుగారితో చాలాసేపు ప్రసంగించారుటగా?

రా—అవును. మంత్రిగారు అధిక ప్రసంగం చేశారని నేనూ విన్నా.

(4) కేశ.—అయితే వేంకట్రాయుడు పొట్టిగా ఉండి చిన్నవాడిలాగున కనబడతాడుటగా?

చిదం—అవును. అతను ఆట్టే పెద్దమనిషి గాడు.

13 ప్రెస్సుఫోటో బీరువా

మొదటి పటం:— మొన్న సాయంత్రం కాకినాడలో మంత్రుల గౌరవార్థం యిచ్చిన టీపార్టీకి ఆహ్వానము లేకయే దయచేసిన అతిథులు.

రెండవ పటం:— ఈ సంవత్సరము నేసినచందాలలో మొత్తముమీద రెండువేల రూపాయలు కన్న ఎక్కువ ఎగగొట్టిన లక్షాధికారులు మొన్న మద్రాసులో సమావేశమయిన సందర్భమున తీయబడిన గ్రూపుఫోటో.

మూడవ పటం:— మీసమును కత్రించుటలో నేర్పరితనమును సంపాదించుటకై ఫ్రాన్సుదేశమున కేగిన శ్రీయుత టి. ఆర్. నాయుడుగారు సగం బి. యే, శేడే ఫ్రాన్సునుండి మద్రాసునకు తిరిగివచ్చిరి.

14. విచిత్ర ప్రభుత్వ గెజెటు

ఇన్‌కంటాక్సు శాఖ:— పెంటపాడు జిల్లా ఇన్‌కంటాక్సు ఆఫీసరుగారైన పి. సుబ్బారావుగారికి వారి భార్యామణిగారియొక్క ఔపోసనసందర్భమున మెడికల్ సర్టిఫికేటుమీద మార్చి 3 వ తారీకునుండి 3 రోజులు "సిక్కులీవు" యివ్వడమైనది.

అబ్కారిశాఖ:— అంబరపేటజిల్లాలో సర్కిలు యిన్స్పెక్టరుగారయిన ఆర్. టి. మొదలియారుగారి భార్యారత్నము కల్లు సారాయి స్వయముగా త్రాగుట మొదలిడి గవర్నమెంటు గారికి అబ్కారీరాబడి ఎక్కువ చేయుటకు స్వయముగా ప్రయత్నములు చేయుచున్నందున, ఆమెను ప్రోత్సాహపెట్టుటకు గవర్నమెంటువారు ఆమెభర్తగారిని కమీషనరుగా నియమించడమైనది.

15. లోకల్ సెల్ఫు గవర్నమెంటు

(1) పొట్టూరు గ్రామమునందు పార్టీలు లేకదానివల్ల అల్లరు లేక ఉండుటనుబట్టి గవర్నమెంటు వారు ఆగ్రామమునందు ప్రజలు అనాగరికులుగానున్నారని తెలిసికొని అక్కడ ఒకయూనియన్ బోర్డును పెట్టుటకు నిశ్చయించినారు.

(2) పి. టి. సుబ్రహ్మణ్యంనాయుడుగారు మెడ్దూరు తాలూకా బోర్డుమెంబరు బోర్డుమీటింగులకు హాజరవలసిన సమయములయందు కారణాంతరములవల్ల తమ భార్యారత్నంగారిని ఒంటరిగా గృహమునందు వదలి వెళ్లుటకు యిష్టములేనట్లు తెలిపియున్నందున సదరు మెంబరుగారి భార్యారత్నంగారైన తులశమ్మగారిని కూడ మెడ్దూరు తాలూకాబోర్డు మెంబరుగా నియమించడమైనది.

(3) వైద్యశాఖ:— దెందులూరుగ్రామములోని సబ్ అసిస్టంటు సర్జనుగారికిన్ని వారిక్రింద పనిచేయుచున్న మంత్రసానిగారికిన్నీ రెండు నెలలబట్టి భేదాభిప్రాయములు బయలుదేరి ఆసుపత్రి సరిగా నడచుట లేనందున, గవర్నమెంటువారు సదరు సబు అసిస్టంటుసర్జనుగారిని కల్లూరునకు ట్రాన్సుఫరు చేస్తూ దెందులూరు ఆసుపత్రిలో క్రొత్త డాక్టరుగారు వచ్చేవరకూ, సదరు ఆసుపత్రి కాంపౌండరుగారున్నూ మంత్రసానిగారున్నూ కలిసి పని చేస్తూండవలసినదని ఆర్డరుచేయడమైనది.

(4) ఆరోగ్యశాఖ:— ప్రెసిడెన్సీలో నీక్రింద చెప్పబడిన అంటువ్యాధులు దిగువ చెప్పబడిన జిల్లాలలో ఎక్కువగా జూలైమాసమునందు వ్యాపించినట్లు తెలియుచున్నది:—

మద్రాసు:— లెజిస్లేటివు కౌన్సిల్సులో "నిద్ర" అనే అంటువ్యాధి.

పశ్చిమగోదావరి:— కాఫీ హోటళ్లలో గ్రామఫోను ఉంచడం అనే వ్యాధి

తూర్పు గోదావరి:— విద్యార్థులలో డబ్బు పెట్టి పేక ఆడుటయందు ఉత్సాహము.

కృష్ణా:— ధనికులే ఓట్లు వ్యవహారములలో జయము కాంచుట.

16. విచిత్రచట్టనిర్మాణచండశాసనసభ

(1) ఈసభయొక్క రాబోవుసమావేశమున ఈక్రింది తీర్మానమును గవర్నమెంటువారి స్నేహవర్గమునకు చెందిన గౌరవనీయులగు శ్రీయుత జె. పి. నాయుడుగారు ఉపపాదించెదరని ఉద్యోగముకొరకై ఆయనను నమ్ముకొని యున్న ఒక చిన్న పెద్దమనిషి మాకు తెలియజేయగా అది నిజమని నమ్ముచున్నాము:—

"హిందూదేవాలయాధికారులు దేవాలయముల యొక్క ధనమును, ఆస్తినీ, బాధ్యతలేక యిష్టానుసారముగా అనవసరమైన ఖర్చులనుబెట్టి పాడుచేయు చున్నారు గనుక ఈసభవారు ఆదుర్వ్యయమును ఆపుటకు రెండవ ఏర్పాటుగా (మొదటిది "Endowments Act"), ప్రస్తుతం మనరాజధానిలోని గుళ్లలో నుండెడి వెండిశఠగోపములను విక్రయింపజేసి శిలగోపములకు బదులు చవుకధరలో దొరకు మూర్ మార్కెటులోని ఈవెనింగు హేటు (Evening Hat) లకు ఒక్కొక్క గుడికి ఒక్కొక్కటిగా సప్లైచేయించవలసిన దని దేవాలయాధికారులకు గవర్నమెంటువారు తెలియజేయ మని గవర్నమెంటువారిని గోరుచున్నారు."

(2) ఈసమావేశమువందే గవర్నమెంటువారి "జ్ఞాతి వర్గము"నకు చెందిన ఇ. పి. ఫాక్సుగారు, ఈక్రింది తీర్మానమును ఉపపాదించెదరని, మాకు తెలియవచ్చుచున్నది.

"ఈ రోజులలో కొందరు మనుష్యులకు వారి రూపలావణ్యముచేతనైతేనేమి, సహజగుణసంపత్తిచేతనైతేనేమి, వారికిగల మానవజాతియొక్క లక్షణములు క్రమక్రమముగా అదృశ్యమగుచున్నట్లు గనపడుటవల్ల అట్టివారికి దేహారోగ్యము భంగము కలిగినప్పుడు వారిని పశువైద్యశాలలోనికి రానియ్యవలసినదనియు, తత్సందర్భమువలనే మనకుగల పశువైద్యశాలలో ప్రత్యేకముగా నొకమనుష్యులవార్డును పెట్టించవలయుననియు, ఈ సభవారు గవర్నమెంటువారిని కోరుచున్నారు."

(6) దేశీయమహాజనసభయొక్క ఆజ్ఞానుసారంగా గవర్నమెంటు విరోధివర్గమునకు చెందిన స్వరాజ్యవాదులు తమ సభ్యత్వములకు రాజీనామాలనిచ్చిన తదనంతరము పార్టీలు కూర్చుండు ఆసనములలో మార్పుల విషయము ఆలోచనవచ్చినది. ఈసందర్భమున గవర్నమెంటు యొక్క మిత్రవర్గమునకు చెందిన జె. పి. నాయుడు గారు, ఈక్రింది తీర్మానమును మొన్నటి సమావేశము నందు, ఉపపాదించిరి:—

"స్వరాజ్యవాదులు ఎన్నిదినముల నుండియు తమపూర్ణస్వతంత్రపు అభిప్రాయములతోనూ, స్వతంత్రపు కరతాళధ్వనులతోనూ, స్వరాజ్యపు పోటుదుస్తులతోనూ, కొన్ని ఆసనములలో గూర్చుని వాటిని మలినము చేసినందున ప్రభుత్వమువారిని మన్నించు ఏపార్టీవారైననూగాడ ఆ యాసనములలో గూర్చునినచో వారుగూడా స్వతంత్రపు అభిప్రాయములూ, స్వరాజ్యకాంక్షా వగైరాలతో పాడైపోవుదురు గావున, అట్టి విపత్తు దేశమునకు గలుగకుండా ఉండేటందుకు స్వరాజ్యవాదులు గూర్చుని పాడుచేసిన ఆసనములను ఈ సభవారు "ఫెనైలు"తో గడిగించి శుభ్రపరచవలయునని గవర్నమెంటువారిని గోరుచున్నారు."

ఈ తీర్మానమునకు గవర్నమెంటువారి జ్ఞాతి వర్గమునకు చెందిన గా॥ ఇ. పి. ఫాక్సుగారు, "ఫినైలు" నకు బదులు "లైసాల్"ను వాడుటకు సవరణను ఉపపాదించిరి.

దాని మీదనే యిండిపెండెంటు వర్గమునకు చెందిన గా. పి. రంగాధామరావు గారు రసాయనశాస్త్రపండితు డగుటచే, స్వరాజ్యవాదులు గూర్చొనిన ఆసనములలో నొక్క సమావేశమున గవర్నమెంటువారి జ్ఞాతివర్గమునకు చెందిన యూరోపియనులు గూర్చునినచో స్వరాజ్యవాదులయొక్కయూ, యూరోపియనులయొక్కయు అభిప్రాయములలోని పరస్పర భేదములకు Neutralisation కలిగి ఆసనముల యందలి అభిప్రాయకల్మషము పూర్తిగా నిర్మూలింపబడుననియు, తెలుపు ఒక సవరణను ఉపపాదించిరి.

ఈ తీర్మానముమీద నామినేటెడ్ సభ్యుల తరపున ఒకరు యిట్లు మాట్లాడినట్లు తెలియవచ్చినది:— "గవర్నమెంటువారు దయతో ఎన్నాళ్లు మమ్ములను సభ్యులుగానుండనిచ్చెదరో అన్నాళ్లూ మేము ఈ ఆసనము బాగులేదనిగాని ఆ ఆసనము బాగులేదని గాని, పేచీపెట్టువారము గాము అమాటకువస్తే మమ్ములను క్రింద కూర్చోమనినను మేము సంతోషముగా ఏదో మూల జాగా మాకునని సద్దుకొని కూర్చుండుటకు సంసిద్ధులై యున్నాము. మమ్ములను సభనుండి వెడలగొట్టకుండా ఉంటే అదే మాకు పదివేలు. ఈతీర్మానముమీద మేము

ఏపార్టీవారికి మావోట్లు నియ్యవలెనో మేము యింకా నిశ్చయము చేయలేదు గాని గవర్నమెంటువారు ఎటు తిరిగితే మేమునూ అట్లే తిరిగెదమని సభవారికి మనవి చేయుచున్నాను"

పై సవరణలమీద విశేషముగా ఉపన్యాసములు అయినతరువాత, ఓటునకుపెట్టగా రంగధామరావుగారి సవరణ నెగ్గినది.

ఈ విషయము తరువాత సభ ముగిసినది.

17. ఇంటర్మీడియేటుపరీక్ష: రసాయనశాస్త్రము

రాబోవు యింటర్మీడియేటుపరీక్షకు కూర్చుండదలచినవారు రసాయనశాస్త్రములో నీదిగువ నుదహరించిన ప్రశ్నలను జాగ్రత్తగా చూచుకొని జవాబులను తయారుచేసికొనినచో లాభ ముండక పోదని ఒక రసాయనశాస్త్రజ్ఞుడు మాకు వ్రాయుచున్నాడు:—

రసాయనశాస్త్రము

(1) ఏ రసాయనపద్ధతులవలన ఈ క్రింది పదార్థములు దిగువచెప్పబడిన Compounds లో నుంచి extract చేయగలవు?

(ఎ) "వంటలక్క"నుండి "లక్క"ను దీయుము.

(బి) "కలెక్టరు మామిడికాయ" నుండి ఒక కలెక్టరుగారిని గాని, డిప్యూటీ కలెక్టరును గాని దీయుము.

(సి) "ఆవుకాయ" నుండి "ఆవును"గాని, కనీసం "దూడను" గాని దీయుము.

(డి) "పెరుగు తోటకూర" నుండి "పెరుగును" గాని కనీసం "మజ్జిగను" గాని దీయుము.

(2) ఈ క్రింది వాటిలో ఏది భౌతికమార్పు (physical change), ఏది రాసాయనిక మార్పు (chemical change) కారణములతో కనబర్చుము:—

(ఎ) "రాజకీయవ్యవహారములలో, ఒకమానవుడు చిరకాలమునుండియు కాంగ్రెసుమతావలంబకుడైయుండి, హఠాత్తుగా రంగు ఫిరాయించి ఏ జస్టిసుపార్టీవాడగనో మారుట."

(బి) "గాంధిమహాత్ముని బ్రతికియుండగనే పాతిపెట్టవలెను" అని సెలవిచ్చిన ఒక ఉద్యోగస్థుడు ఉద్యోగమును విడిచి కాళ్లూచేతులూ కడుగుకొని కళ్లుతుడుచుకొని స్వదేశమునకు బోవునప్పుడు ఆగాంధీని గురించియే ఒకపత్రికా విలేఖరితో, "గాంధిమహాత్ముడు మహాపవిత్రమైన ఆత్మగలవాడు" అని అనుటలో సదరు ఉద్యోగస్థునియందు కలిగినమార్పు.

(3) "కాఫీహోటలులలో కాఫీకొరకై ఉపయోగించెడిపాలున్నూ, భోజనపు హోటలులలో "మజ్జిగ" అనెడి పదార్థమున్నూ, రైలుస్టేషన్లలో నుంచబడ్డభోజనశాలలలో దొరికెడు చారున్నూ, ఒకే కుటుంబములోనివి" ఈ వాక్యమునందలి యదార్థమును తేటపరచుచూ, పైమూడు పదార్థములలోనుండి నీరువచ్చునో, లేక నీటినుండియే పైమూడు పదార్థములు వచ్చునో, లేక ఈ మూడు పదార్థములున్నూ నీటియొక్క Allotropic Forms ఓ, తెలియచేయునది.

(4) (ఎ) గవర్నమెంటు ఉద్యోగమును మాన్యుఫాక్చరుచేయు సందర్భమున దేనిని (Catalytic Agent) గా వాడవలెను?

(బి) అల్లుడు మామగారి దగ్గరనుండి ధనమును Extract చేయు సందర్భమున దేనిని Catalytic Agent గా వాడవలెను?

(5) కోర్టులలో యిచ్చెడి "జడ్జిమెంటు" అనే Compound లో (1) "జడ్జీ" (2) ఆయనయొక్క "మెంటాలిటీ" అనే రెండుపదార్థములేనా, లేక యింకా యితరము లేవైనా గలవా? యితరవస్తువు లేవైనను ఉన్నయెడల. వాటిని ఎట్లు కనిపెట్టగలవు?

18 ప్రకటన

–నాథపురంలో నున్న "విడోస్ హోమ్" అనే వితంతుశరణాలయమునకు పురుషులలో భార్యలను గోల్పోయినవారుగూడా "మమ్మల్ని చేర్చుకోండి, మమ్మల్ని చేర్చుకోండి" అని చాలామంది అర్జీలు పెట్టుచున్నారు. గాబట్టి, యిందుమూలముగా మగవిధవలకు నేను తెలియచేయునది ఏమనగా, సదరు "విడోస్ హోమ్"

లోనికి పురుషులను చేర్చుకొనకూడదని సదరు శరణాలయము నిబంధనలలో నున్నందున పురుషులను "ఆ విడోస్ హోమ్" లోనికి చేర్చుకొనరు.

సెక్రటరీ, విడోస్‌హోమ్,
అనాథపురం.

19. నిరుద్యోగసమస్య: మద్రాసు కాన్ఫరెన్సు

మొన్న సాయంకాలము మద్రాసులో నిరుద్యోగశేఖర బిరుదాంకితు లగు శ్రీ యం. ఆర్. రావు గారి ఆధిపత్యముక్రింద జరిగిన నిరుద్యోగశిఖామణుల యొక్క సమావేశము జయప్రదముగా జరిగినదని చెప్పక తప్పదు. సభికులయొక్క సంఖ్యవలన నేమి, విషయము యొక్క ఆధిక్యతవలన నేమి, వక్తలయొక్క వాగ్ధాటి వలన నేమి, ఆమోదింపబడిన తీర్మానములబట్టియేమి, నిర్మాణకార్యక్రమముయొక్క బలమువలన నేమి, నిరుద్యోగచూడామణుల కాన్ఫరెన్సు ఎప్పుడును యింత బాగుగ జరిగియుండలేదు. యీ దిగువ నుదహరించిన తీర్మానములు మొన్నటి కాన్ఫరెన్సులో పాసుచేయబడిన వాటిలో ముఖ్యములు:—

తీర్మానములు:—

౧. ఈ నిరుద్యోగ సంఘములోనికి శ్రీ తిప్పేజగ్గు గాని, శ్రీ త్తిడాక్టర్లుగారి, చేరదలచినచో యీ సంఘమువారికి ఏ అభ్యంతరము లేదు.

౨. ఈ సంఘములోనికి కోడళ్లుగల 'అత్తగార్లు' కూడా సభ్యులుగా నుండవచ్చును.

3. ఉద్యోగస్థులే ఈ సంఘసభ్యులకు ఉద్యోగములు యివ్వక యిన్నిదినములనుండియూ బాధపెట్టుచున్నందున వివాహాదులలో నిరుద్యోగులు ఉద్యోగస్థులతో సంబంధబాంధవ్యములు గలుపుకొనకూడదు.

4. ఉద్యోగస్థులకు పనిచేయు మంగలులను చాకలులను గూడ నిరుద్యోగులు బహిష్కరింపవలెను.

5. ఉద్యోగస్థుల గౌరవార్థము యివ్వబడే విందులకూ, పేరంటాలు పార్టీలకూ నిరుద్యోగులు వెళ్ళగూడదు.

6. సంవత్సరాదినాడు అపరాహ్ణము తిరుగకముందు ఏ నిరుద్యోగియూ ఉద్యోగిని చూడరాదు. అట్లు 'అపశాత్తూ' చూచినయెడల వెంటనే స్నానము చేసి ప్రాయశ్చిత్తము చేయించుకొనవలెను.

7. నిరుద్యోగులకు ప్రత్యేకముగా ఒక నియోజకవర్గమును (Constituency) యివ్వమనిన్ని దానినుండి యిద్దరు ప్రతినిధులు లెజిస్లేటివు కౌన్సిలుకు వెళ్లునట్లు చేయవలెననిన్ని గవర్నమెంటువారిని ఈ సభవారు గోరుచున్నారు.

౮. జిల్లాబోర్డు ప్రెసిడెంటు, తాలూకా బోర్డు ప్రెసిడెంటు, వగైరా గౌరవపదవులు ఈ నిరుద్యోగులకే నామినేషను ద్వారా యివ్వవలెనని యీ సభవారు గవర్నమెంటువారిని గోరుచున్నారు.

౯. ఈ సంఘసభ్యులు ఉద్యోగాన్వేషణము తమ అప్లికేషనులను పంపు సందర్భమున కవర్లకు అణాబిళ్లను అంటించుటలో Exemption యివ్వవలసినదని పోస్టల్ డిపార్టుమెంటువారిని యీసభవారు గోరుచున్నారు.

౧౦. ఈ నిరుద్యోగులకు గవర్నమెంటు వారు ఉద్యోగము నివ్వదలచినచో సదరు నిరుద్యోగులు మీసములవిషయములో గవర్నమెంటువారు ఎలా చెప్పితే అలా చేయుటకు—అనగా, మీసము ఉంచమనిన ఉంచుటకు, తీసివేయుమనిన తీసివేయుటకు—సంసిద్ధులయి యున్నారు.

౧౧. ఈ నిరుద్యోగులను "Depressed Classes"లో చేర్చమని యీ సంఘమువారు గవర్నమెంటు వారిని గోరుచున్నారు.

యిట్టి నిరుద్యోగులయొక్క దీనస్థితి యీ సంఘమువారు తీర్మానించిన తీర్మానములబట్టియే చెప్పక చెప్పుచున్నది. గవర్నమెంటువారును, వారి జ్ఞాతులును, కాస్త కనిపెట్టకపోయినచో, ఈ నిరుద్యోగులు ఏమగుదురో ఊహించుట కష్టము గాదు. నిరుద్యోగసమస్యను పారద్రోలుటకు ముందుగా ప్రయత్నములు చేయవలసియున్నను, దానికన్న నెందు సదరు సంఘమువారు గవర్నమెంటువారు కోరిన విషయములలో గవర్నమెంటు వారనుభూతి చూపుట ముఖ్యావసరమై యున్నది. నిరుద్యోగులకు శీఘ్రమే మేలుగలుగుగాక యని మేము ఆశీర్వదించుచూ యింతటితో విరమించెదము.

భారతవృద్ధరాజప్రతిజ్ఞ

దేశభక్త, కొండ వెంకటప్పయ్య గారు

ప్రోలన్ గుట్టల గట్టులన్ జడజనవ్రాతంబునున్ బ్రోవ నా
కాలంబెల్ల గతించె; వార లెఱుఁగంగాలేరు నారీతి; వా
రాలున్ బిడ్డల స్వార్థచింతనల నాయాసంబులన్ స్రుక్కఁగా
బోలున్; నాకు జనంగయుక్త మెట పెంపుంబొందు విజ్ఞానమో.

స్థిరతన్ ద్రిమ్మరువాఁడ జీవితదశాశేషంబు సార్థంబుగా
ధరనెల్లన్; సుఖదుఃఖసంతతులు నాదాయాదులై పోర నొం
టరినైనన్, ధరణీజలంబులను పూర్ణప్రజ్ఞ జాటించుచున్
బిరుదుల్, కాన్కలు, పేరుకీర్తులను నేవిస్తారమార్జించితిన్.

జనభూయిష్ఠ విశాలదేశములు; సంసర్గాది నైసర్గముల్
మనరాజ్యంబుల పాలనావిధులు; సమ్మాన్యక్రియాచారముల్
దనరన్ గాంచి గ్రహింపగల్గితిని తత్తద్వస్తు తత్వంబు; నో
య్యన రారాజులగౌరవంబుగొన నాహ్లాదంబు రెట్టించెఁ జూ!.

సోదరయోధవీరసమరోత్సవ సంజనితాభిలాష చే,
మేదురసంగరావని సమేయభుజాబల మొప్ప, మిత్రు లా
మోదముఁ బొంద నే విజయముల్ గని; భారతయుద్ధమందు స
మ్మోదము మీఱ నిల్చి కురుముఖ్యులదాడి నెదిర్చి పోరితిన్.

మణులహారమునందు న మణులచాయ-సరసులందున పద్మసంచయము సరణి
సకలవిధభోగ్యవస్తు సంస్థానమందు భాగసంస్మృతిగల్గి నే బరగుచుంటి.

ఇచటనే యుని చేరగానేగ నంత-కంతకున్ దూరమరుగు దిగంత మటులు
నెఱిఁగినకొలంది తరుగక పెరుగుచుండు-నంత మొందదుజ్ఞాన మనంతె మరయ.

సానఁబెట్టిన మెఱయు వజ్రంబుభాతి-చికిలిచేసిన ఖడ్గ పుత్రికవిధాన
వాడుకను వన్నెమీరెడి వస్తువట్లు-దేహపతనంబు దనుకను ధృతిదలిర్ప.

ఫలముగోరక తపవిధుల్ నలుపవలయు-గాని కార్యకర్మంబుల గట్టివెట్టి
మానమూనుట వీరులమార్గమగునె?-రిత్త బ్రదుకుట పందలరీతి గాదె?

కనవశమె జ్ఞానమూలము?-కనుగొనగా జన్మలెన్నిగావలయు నోకో!
చనె నాజీవితకాలం-బని చింతల నేల నున్న దల్పంబైనన్.

గడియగడచిన మరిదాని బడయఁదరమె? పరమగంభీరకాల గర్భంబుఁ జొచ్చి
గడియగడియయు చరితాత్మకంబుగాఁగ-గడపఁదలచితి కాలంబు గణుతిగాంచ.

వృద్ధతనువున తారుణ్యహృదయ మొప్ప-మనుజ బుద్ధి కతీతసన్మార్గపథము
నస్తమించు నక్షత్రంబు ననుకరించి-విపులవిశ్వంబునందు నే వెదుకఁబోదు.

చంద్రసేనుఁ డితండు సౌజన్యశీలుండు కూరిమిసుతుండు నా కులము ఫలము
ప్రజలబిడ్డలవోలె పాలించి లాలించి విద్యావిధానంబు పెంపుజేయు
తోటిరాజ్యంబుల ద్రోసిరా జనురీతి దేశసౌభాగ్యంబు దేజరిల్ల
కార్యధుర్యతనాత్మగౌరవప్రతిపత్తి సుగుణసంపదలను సొంపొనర్చ
నట్టివానికి పట్టంబుగట్టి నేను-నాదు ధర్మంబు నెరవేర్పఁబోదు నితఁడు
వంశకీర్తి స్వధర్మ సంవర్ధనముగ-కులము పెద్దలవేల్పుల గొల్చుచుండు.

అల్లదె రేవు; సిద్ధముగ నచ్చటగన్పడు నావ; చాపయున్
పెల్లుగ గాలి నింపుకొని పెంపుదలిర్చు; మహాంబుధిన్ జలం
బెల్లెడ నీలమేఘరుచు లింపుగఁ బూసిన చాయఁదోప నా
యుల్లము పల్లవించును; మహోదధిరూపము చిత్ర మారయన్.

సరిసాటిన్ గనరాని కష్టసుఖ సంసర్గంబులన్ దాటుచున్;
సరసాలాప వినోదముల్ సలుపుచున్; కావ్యంబులో వర్ణనల్
పరగన్ జేయుచు, గ్రీష్మవాతముల కుంభద్రోణవర్షంబులన్
భరియింపన్ జరియించు నావికులు నా భ్రాత ల్గదా సర్వదా.

పొడమిన వార్ధకంబు విడిపోదు; శుభాశుభకర్మశూన్యతన్
తొడరి క్రియాకలాపములు తోఁచినమాత్రము చేయఁగాఁదగున్;

వడిగొని మృత్యుయోగమది వచ్చెడిలోపల చిత్తశుద్ధితోఁ
దడయక నెద్దియే నలిపి ధన్యతముండనకీర్తి గాంచనే.

క్రక్కున భానుమండలము కాంతిదొరంగి తొలంగె నింగిపై
చుక్కలు మిక్కుమిక్కుమను సొంపుజనింప నభఃస్థలంబునం
దక్కజమొప్ప ఘూర్ణిలు మహాంబుధి జన్యతరంగ సంఘముల్
రిక్కలరేడు తూర్పున వెలింగెడి బంగరురంగు లీనుచున్.

వెతకుచు నభినవభువనము-లతిరయమునబోవ నిప్పు డదె నటు గాన్
చతురతకోలల నొడ్డుచు-కుతుకంబున నడపుదుదధి ఘోషిలనావన్.

పరమపదసుఖంబుపై లక్ష్యము న్నిల్పి-తారకాళిగ్రుంకు స్థలము గడచి
భానుఁ డస్తమించు పదము ను దాటియు-జీవుడుండు దనుకఁ జేర నెంతు.

చేరురె నెంతొకొంత; మఱిచేకురయత్న మొనర్పగాఁ దగున్;
ప్రాకటశక్తి నింటికిని మంటికి రెంటికి నొక్క తాళముల్
జేకొని పూర్వఁగాదగిన చేవ గతించిన లోప మున్నదే?
మాకును మీకు జంకు నణుమాత్ర మెఱుంగని శౌర్యముండెగా.

కాలము కర్మముల్ గలసి కాయబలమ్మును వమ్మొనర్చినన్
జాలును చిత్తనిశ్చలత; సాధనసంతతి నేడి సాటిరాఁ
బోలును దీనికిన్; నలుపఁబూనిన కార్యము పట్టువీడకే
లీలనొ చేయఁ యత్నము ఫలించును దైవకృపావశంబునన్.

[నా మిత్రులగు శ్రీయుత దేశభక్త కొండ వెంకటప్పయ్యగారు, టెన్నిసను కవికృతమగు యూలిసనును (Ulysses), కొంతకాలముక్రిందట ఆంధ్రీకరించిరి. బెజవాడవాస్తవ్యులును, నాస్నేహితులును నగు శ్రీ యస్. వి. రాఘవయ్యంగారు, ఆపద్యములను గొంతిసవరించినమీఁద, వాని నిందుఁ బొందుపరచితిని. రాయసం వెంకటశివుఁడు.]

యమునాతీర విహారము

చిత్రకారుడు: శ్రీ డి. యస్. మూర్తిగారు.

౧

'సులతానీ!'

ఈపిలుపు ముగియక మునుపే సులతానీ పెదవులమీఁద చిఱునవ్వు పంచదార వలెను, లలాటమున శ్రామముషి అలచందపూవు వలెను కానిపించెను. తనను ఇటులు పిలిచిన శాంతయ్య కడకు వచ్చి అది 'నీభాంఛను; నీ కాల్ మొక్త*, అసలు పేరున పిలవండి బాబయ్యా!' అన్నది.

అది యిటులు వేఁడుకొనఁగా శాంతయ్య కొంత శాంతస్వరముతో 'నీ అసలు పేరు లోకు లందఱూ మఱచిపోయారు నరేకాని, ఇవ్వేళ అదోమోస్తరుగా ఉన్నావు, చంకలో ఆరైక ఏమిటి? బుజంమీఁద ఆ చీరేమిటి? ఏదో జరిగినటు లుంది' అని తేఱి పాఱఁజూచెను.

దాని చేతిమీఁద కపోలముల మీఁద ఎఱ్ఱని కదుములు, లలాటము మీఁద మంకెన పూవు అతికించినటులు నెత్తురు, చూచిన శాంతయ్య కనులనిండ నీరు.

ఇంటిలోనుండి శాంత వచ్చి చూచి 'ఏమిటో రగడ జరిగింది. చెప్పవే' అనెను.

సులతానీ గిరుక్కున వెనుదిరిగి 'అమ్మా! నేను మీాయింటిలో ఉండిపోతా' అనిఅన్నది.

అలాగే ఉండు మంచిది అని శాంత అన్నది.

ఈ సమాధానము వినిపించుకొనకయే సులతానీ తాను అంట్లుతోము మావి మొక్కకిందికి వెళ్లి చంకలోని రైకయు బుజముమీఁది కోకయు మావిపంగటిలోఁ బెట్టి కూర్చుండి అంట్లు తోమ మొదలిడెను.

శాంత లోలోపలనే నవ్వుకొనుచు 'మాఱుమనుములో మాయ కామోసు' నను కొనుచు లోనికి వెళ్లిపోయెను. శాంతయ్యయు మామిళ్ల క్రింద అల్లపు మళ్లలో కలుపు తీసి కొనుచుఁ గూరుచుండెను.

సులతానీ అంట్లుతోమి ఇల్లలికి తుడిచి శుభ్రము చేసెను. ఇతరుల పనిగూడఁ గొంత చేసెను. ముంగిటికి వచ్చి కూర్చుండెను.

ఏమియు తోఁచనినాఁడు ఊరక కూరుచుండినను తోఁచదు.

సెలవు పుచ్చికొనవచ్చిన పాలేరు పోతఁడు ఊరక కూరుచున్న సులతానీని చూచి 'నీవు ఇక్కడే ఉండిపోతావా ఏమిటి? ఇంటికి వెళ్లవూ!' అన్నాఁడు.

సులతానీ మాటాడలేదు. పోతఁడు ఎదుటికి వచ్చి సులతానీని చూచెను. ప్రతిదినము కౌతుకముతోఁ జూడఁబడు ముఖము కాదు ఆనాఁటి ముఖము. సులతానీ చూపునెదుట

* 'నీ శానిసను; నీకాలు మొక్కుతా.'

వాఁడు అఁగఁజాలకపోయెను. వెనుకకు మర లెను. కొంచెము దాపున నిలిచి 'ఇన్వేళ సుల తానును వదిలిపెట్టస్తావా ఏమిటి ?' అనెను.

సులతానీ మాటాడలేదు.

మామిళ్ల క్రింద చప్పుడాయెను. పోలఁడు ఉలికిపడి చూచుచుండఁగా శాంతయ్య ముంగి టికి వచ్చెను.

పసుల పాకలోనుండి వీరఁడు మెల్లగా వచ్చెను.

'సరే మీరు అన్నాలకు పోయిరండి' అని శాంతయ్య అనఁగా పాలేళ్లిరువురును ఇండ్లకు వెళ్లిరి.

శాంతయ్య లోని కేఁగఁగనే శాంత 'దీనిని మీరు మన ఇంట్లో ఉండనియ్యొద్దు' అనెను. మొగము చిట్లించుకొని శాంతయ్య 'నన్ను ఉండనియ్యొద్దని నీవు ఉండనియ్యడానికా ?' అనెను. శాంత 'అదేమి? నేనూ శాంతయ్యను' అని అనెను.

లోపలి పలుకులు ఆలకించుటకు చెవులు దోయిలించుకొని కూరుచున్నది సులతానీ.

వెనుకనుండి పిల్లులు పట్టువానివలె సుల తాను వచ్చెను. ఇలు వాకిండ్లు పరికించి చూ చెను. సులతానీ ముందు వాలెను.

సులతానీ రెండడుగులు వెనుకకు జరిగి కూరుచుండెను.

'నాదిబుద్ధితక్కువలయింది; నన్నుకూడా రెండుకొట్టు' అని సులతాను మేనువంచెను.

సులతానీ మెడవాల్చి కూరుచుండెను.

'నాకు చిన్నతనం లేదు. బాబుగారితో చెప్పకు. ఆలోచించి వెంటనే నా మాట పాటించు. లే ఇఁక లే. బాబుగారు చూస్తే బాగుండదు.' అని సులతాను అనెను.

సులతానీ మెడ ఓరఁబెట్టెను. నల్లకలు వలకు మెల్లకనులు పెట్టు సులతాను కాటుక కనులు సులతానీ కనులలోఁబడెను. సులతానీ కనులు మెలమెల్లగా ముకుళించుకొనిపోయెను. ఒక రెప్పపాటులో సులతానీ కనులు తెఱచెను. సులతాను లేచి దాని ముందు విచిత్రముగా నాట్యము చేసెను. గవాక్షమునుండి శాంత కును శాంతయ్యకును ఆనాట్యము కానిపించు చుండెను.

సులతానీ లేచెను.

సులతాను మామిడి మొక్క క్రిందికిపోయి చీరను రైకను తీసికొనివచ్చెను. 'రా పోదాం' అనెను.

'పద! నీవు ముందర పద! ఇఁక నోరెత్తకు!' అని సులతానీ దారికేసి చేయి చూపెను.

కిక్కురుమనక సులతాను పోయి పెం డెము కడ నిలువఁబడి చూచుచుండెను.

లోపలినుండి శాంత వచ్చెను. 'అమ్మా! ఇంటికి పోతాను సెలవియ్యండి' అని సులతానీ అనెను.

'అదేమే మేఁకల జగడ మయింది?' అని శాంత యనెను.

'అమ్మా, ఏమీ లేదు. ఇంటికి పోతాను' అని ప్రత్యుత్తరము అపేక్షింపక సులతానీ వెళ్లి పోయెను.

౨

చుట్టును ఎఱుకల గుడిసెలు, దొమ్మర గుడిసెలు; చాకలి పేట, మంగల గూడెము. నడుమ పెద్ద గంగానమ్మ — వేపచెట్టు. దాని క్రిందనే సులతానీ గుడిసె.

సూర్యుఁడు అస్తమింపఁబోవ నున్నాఁడు. ఎఱుకతలు పిల్లలకు సోదె పాఠములు చెప్పు చుండిరి. దొమ్మర సానులు పదములు పాడు చుండిరి. శుద్ధి దేవతలు చాకితలు మడతలు పుచ్చుకొని గ్రామములోనికిఁ జనుచుండిరి వరాహావతారములు, వీరభద్రవాహనములు రాకపోకలు చేయుచుండెను.

సులతాను వేపచెట్టుక్రిందఁ బ్రేపచువ్వలతో బుట్టలల్లుచుఁ గూరుచుండెను. దాపుననే కూరుచుండి గురువు చింతయ్య సిద్ధప్ప ద్విపదలు పాడుచు తన్మయత్వము చెందుచుండఁగా సులతానీ ఆలకించుచుండెను. శివల మల్లయ్య, సాలె శ్రీరాములు, మంగల మంగి, చాకల పుల్లి, ఎఱుకల మస్తాను, వీ రందఱును శ్రోతలు. రాత్రివేళ మబ్బులమీఁది నగలు నక్షత్రముల నన్నిటిని తన పురిమీఁదనే మోచి ఒక నెమలి సులతానీముందు నాట్యము చేయుచుండెను.

సులతాను సులతానీతో రాజీపడిన తరువాత కల్లు త్రాగి పండువు చేసి కొనెను. ఆ పండుగులోనే బుట్టలల్లుచు కూరుచుండఁగా చాకల సుబ్బఁడు వచ్చి "రాత్రి పొద్దుపోయిందాఁకా యీరి రేవులో బట్టలుఉతుకుతూందట" అనియు, మంగల శోభనాచలము 'శ్రీరాములు ఈఊరునుంచి లేచిపోతాట్ట; వాఁడికి శాస్తి చేయకుండా వెళ్లనియ్యఁగూడ' దనియు-ఇటులే పలువురు పలుతగవులు చెప్పుకొనిరి. సులతాను రాజీలు డిక్రీలు ఇచ్చి అందఱను పంపివైచెను.

గురువు చింతయ్య మాధుకరమునకు లేచెను. ఎవరిదారిని వారు వెడలిపోయిరి.

సులతానుచూపులు పిఱుఁదులకు తాఁకు చుండఁగా బజరుమీఁద కడవతో సులతానీ చెఱువునకుఁ బోయెను.

చీపురుకట్టతో శుభ్రముగా ఊడ్చినటులు ఉన్న ఒకసందునుండి వచ్చి మొగిలో నిలిచి సులతానుఅక్క తొంగితొంగి చూచు చుండెను. సులతాను దానిని చూచి 'బోగీ! రా!' అనెను. బోగి గుడిసెలోనికి పోయి నాలుగు మూలలు చూచి వెలికి వచ్చెను. సులతాను కూర్చుండు మని పేపచదరు వైచెను. బోగి కూర్చుండెను.

'నీ డబ్బంతా సులతానీ మాయం చేస్తూంది. నీకు తెలియుడం లేదు.'

'చీ చీ! అబద్ధం. ఎవఁడు చెప్పాఁడే నీకు?

'శాంతయ్యగారిదగ్గఱ పదికాసులు దాఁచిందట. ఆసంగతి శాంతయ్యగారు మునసబుగారితో చెప్పుతుంటే మీ బావ విన్నాఁడు.'

'నిజం?'

'నిజం;'

'అలా అయితే సంకురుమయ్యపండుగు నాఁడు బావతో జూదం ఆడానన్న మాటే. నీ కోకాసు ఇచ్చా నన్నమాటే.'

'ఆ అన్నీ యిచ్చావు. నిన్నటి అయిదు రూపాయలలో నా కేమయినా అంద నిచ్చిందీ?'

'ఈ తేప అల్లాకాదు. నీకు కాసియ్యకపోతే నేను సీతమ్మణ్ణి కాదు.'

'చేతిలో చెయ్యి వెయ్!'

సులతాను బోగిచేతిలో చెయి వేయఁబోయి కొంచెము తూలిపడెను. పిదప లేచి 'ఇదిగో ఇదిగో ఇది చెఱువునుంచి వచ్చేవేళ అయింది. నీవు మెల్లగా వెళ్లు! పోనీ కూచో! పోనీ వెళ్లు! పోనీ ఈ!' అనెను.

బోగి లేవఁబోవుచుండఁగా సులతానీ అడుగుబెట్టెను. రుసరుస లాడుచు దాపునకు వచ్చి 'రా వద్దంటే నీ విక్కడికి ఎందుకు వచ్చావ్?' అనెను.

'పోనీ రానులే' అని బోగి పోఁబోయెను. సులతాను కొంచెము గుక్క తిప్పకొని 'వస్తే యేం? రాకూడదా?' అనెను.

'రాకూడదు ముమ్మాటికి రాకూడదు.'

'వస్తుంది ముమ్మాటికి వస్తుంది.'

'వస్తే నీ గుడిసెకు నిప్పెట్టి లేచిపోతా. బాబయ్యగారు నాకు కూడూ గుడ్డా ఇస్తామన్నారు తెలిసిందా? అది ఇక్కడికి వస్తుందా? మానుతుందా? చెప్పు. వస్తే ఈకుండ ఇక్కడే పగలేసి ఈదారినే బాబుగారింటికి పోతా. ఏ మాటా చెప్పు.'

సులతాను ముఖము జేగురుగడ్డ.

'మహా వారింట్లోనే ఉంటానంటావు. ఏ మ్మాత్రం తిండి పెడతారో చూదాం. పో లేచి పో!'

'నా వెళటంమాట అటుంచు! బోగి ఇక్కడికి రాకతప్పదా? నాడబ్బంతా నాకుఁ గాకుండా నీకుఁ గాకుండా తప్పదా?'

'మన ఇద్దఱికీగాదు, బోగికీ గాదు. శాంతయ్యగారికి కాక తప్పదు. నీవు ఆయనకుఁ గాక తప్పదు.'

'ఛీ ఛీ. బాబయ్యగారివద్ద డబ్బు ఉంచుకుంటే కడుపులో ఉంచుకున్నట్లే.'

'అయితే ఎంత ఉంచావు.'

'ఎంతో కొంత. నేను లేచి వచ్చేటప్పుడు నాపాఁతమగఁడు ఇచ్చాఁడు నా కాడబ్బు. దాన్ని గుఱించి నీవు అడుగవలసినపనిలేదు.'

'వాఁడు వట్టి వెధవ. వాఁడిపేరు నాదగ్గిఱ చెప్పకు. నీవు నాదగ్గిఱకు ఎప్పుడు వచ్చావో అప్పుడే అది నాడబ్బు. నాడబ్బు నాకు తెచ్చిపెట్టు, ఇయ్యి!'

'ఇయ్యను ఇయ్యను ఇయ్యను.'

సులతాను అల్లుచున్న బుట్ట నావలఁ బాఱవైచి ఒక నిడుదచువ్వతో సులతానీని వేసెను. చువ్వ పొడుగునను తోలు లేచెను. మూపుమీఁది కడవ లక్క చిల్లపెంకులై నేల నావరించెను. సులతానీ నేలవాలెను.

'దొంగవేసం' అని బోగి మెల్లగా ననెను.

'వేసాలూ గీసాలూ నాదగ్గిరా?' అని సులతాను సులతానీని ఎడపెడఁ గొట్టెను. రాత్రి కేని దెలియుఁగాని సులతానీకి తెలియదు.

బోగి మెల్లగా జారెను. సులతాను సులతానీని కదిలించి తెల్లఁబోయెను.

నలుగురును చేరిరి. తలాయొక మాట అనిరి. సులతాను గబగబ గుడిసెలోనికిఁ బరుగెత్తి మంచముక్రింద దాఁగుకొనెను.

పదిమంది చూచుచుండిరి గాని వారి కేమి చేయను తోఁచలేదు.

సులతానీ మొదటి మగఁడు పరమానందాయియు ఆగుంపులో నుండెను. ఒక ముంతతో నీరుతెచ్చి దానినోటఁ బోసెను. చెమట తుడిచి బట్టతో విసరుచు కూరుచుండెను. 'వెళ్లిపొం'డని అందఱను అనుశాసించెను.

క్రమక్రమముగా ఒకరొకరే వెళ్లిపోయిరి. లోపల దాఁగియున్న సులతాను గీతకత్తితో తొంగితొంగి చూచుచుండెను.

కొంతసేపటికి సులతానీ మో మెత్తెను. ఎదుట పాఁతమగఁడు పరమానందాయి.

'ఛీఛీ, లేచిపో! ఊఁ! వెంటనే లేచి పో! చస్తావు పో' అని సులతానీ అనెను. అని వెనుకకు విఱుచుకొని పడిపోయెను.

మునసబుకరణములు వచ్చిరి. సులతానును పట్టుకొనిపోయి బండకొయ్యవైచిరి.

3

శాంతయ్య మోసాలముందు సులతానీ తనను తాను మొదట తెలిసికొనెను. తన మీఁదనున్న మర్రికొమ్మలు విసరుకర్ర చేయు పనిని చేయుచుండెను. ఏఁటిరింతలు బాలసూర్యునకు బాకా లూఁదుచుండెను. వడ్రంగి పిట్టలు ఎర్రతలపాగలు పెట్టుకొనిన పోలీసులవలె చెట్టు పైకొమ్మలనుండి చూచుచుండెను.

సులతానీ మర్రియూడ పట్టుకొని లేచి కూరుచుండెను. శాంతయ్య ఎదురుగా వచ్చెను.

'బాబయ్యా! మీకు దణ్ణం. మీరే నాకు తండ్రి మీరే నాకు తల్లి' అని సులతానీ లేచి శాంతయ్యకు జేజే పెట్టెను. శాంతయ్య మోమును అటు తిప్పుకొనెను. సులతానీ గుమ్మము కడకు వచ్చి 'అమ్మా! అంట్లు వెయ్యండి! తోలిచి మఱి పోతాను' అనెను.

శాంత లోపలినుండి వచ్చి నివ్వెఱపోయి 'ఈ రాత్రల్లా స్మారకం లేదు, ఒళ్ళంతా కదుములు కట్టిపోయింది. అప్పుడే పని చేయడానికి నీకు సత్తువ ఎక్కడినుండి ఊరిందే?' అనెను.

'చేయకపోతే ఎల్లాగమ్మా!'

'ఇవ్వేళ నేనే చేసుకుంటాను గాని పాలేరును తీసుకొని నీవు ఇంటికి వెళ్లు!'

'నేనే పాలేర్లను ఇంటికి పంపఁగలను, కాని అంట్లు వెయ్యండి తోలుస్తాను.'

శాంత ఏమనుకొనెనో ముఖము ముఱ కటించుకొని అంట్లు పడవైచి లోనికి వెళ్లి

పోయెను. సులతానీ అంట్లన్నియు తీసికొని మామిడిమొక్క క్రిందికి వెళ్లి కూరుచుండెను. లోఁగడ కుండలో జాగ్రత్తపెట్టుకొనిన నీటిలో గిన్నెలు తొలుచుచుఁ దొలుచుచు 'అబ్బ' అనుకొనెను. చేతినుండి గిన్నె జారెను. తల గిర్రున తిరిగెను. మావి మోక కానుకొనెను.

శాంత నేపటికి ఒడలెల్ల పరికించి చూచు కొనెను. కనుల వెంట నీరోడఁదొడఁగెను. అతి ప్రయత్నమున వెక్కు లాఁపుకొనెను. శాంతయ్య ముంగిటికి రాఁగనే గిన్నెలు చేతఁ బుచ్చుకొని సులతానీ ఎదురుగా వచ్చెను. దాని పచ్చనిశరీరముమీఁద చబుకు దెబ్బలు శాంతయ్యకు కానిపించెను. శాంతయ్య కనుల నీరు గ్రమ్మెను. సులతానీ కనులును నీటఁదోఁగెను. ఒక రొకరు మాటాడకుండ కొంచెము సేపు అటులు నిలువఁబడియుండిరి.

'సులతానీ! నిన్ను మా అమ్మలాగా పోషిస్తా. మాయింట్లో ఉండిపో! కూడూ గుడ్డా ఇస్తాను. భగవంతుణ్ణి తలఁచుకుంటూ కాలం గడుపు!' అని శాంతయ్య అనెను.

'అయ్యా! దేముఁ డింకా నా తలలోకి దిగలేదు. నాకు సులతానే దేవుఁడు. కాని తమరిని ఒకటి వేఁడతాను' అని సులతానీ అనెను.

శాంతయ్య ఈమాటలతో కొంత విరక్తి కొంతరక్తి చెంది 'ఏమిటా వేఁడుకోవడం?' అని అన్నాఁడు.

'మీవద్ద నేను దాఁచికొన్న సొమ్ము నేను చచ్చినానరే సులతానుకు ఇవ్వద్దు; ఇది ఒకటే నాకోరిక' అని సులతానీ అనెను.

శాంతయ్య మాటాడకుండెను. శాంత వచ్చి 'మీదగ్గిఱ ఆకాసులు ఉంచద్దు; దానికే ఇచ్చివేయండి! సులతానే దీనికి దేవుఁడైనపుడు ఈకాసులు ఆదేవుఁడికే నివేదన చెయ్యాలిసి వుంటుంది. మీదగ్గిఱ ఉంటే, ఆ డబ్బుకోసం కూనీలు అయిపోతవి. మీాకూ మాట వస్తుంది' అనెను.

సులతానీ శాంతను ఆచి చూచెను. పిదప శాంతయ్యకేసి తిరిగి 'అయ్యా! అలాగైతే ఆ బాధ నేనే పడాలి; నాకే ఇచ్చి వెయ్యండి' అనెను.

'సరే, ఆలోచించి మళ్లీ చెప్పు! ఇచ్చి వేస్తాను.' అన్నాఁడు శాంతయ్య.

సులతానీ గిన్నె లన్నియు వాసివాని తావులలోఁ బెట్టి ఇంటిపని యెల్లయు చెల్లగాఁ జేసి శాంతయ్యకడకు వచ్చి 'బాబూ! నే నిఁక మీపాదాలకడనే ఉండిపోతాను' అని అనెను.

'సులతానును వదిలేస్తావా?'

'వదిలేస్తా.'

'భేష్. అలాగే ఉండిపో! ఇఁక నీకు శ్రీరామరక్ష' అని శాంతయ్య అనుచుండఁగా శాంత వచ్చి నీదేవుణ్ణి రాత్రిచూచి కొందువు గాని ఈపూఁట ఇక్కడే అన్నం తిని పొద్దూకిందాఁకా ఉండు!' అన్నది. సులతానీ జేజే పెట్టి 'సరే నమ్మా!' అన్నది.

ప్రొద్దు గ్రుంకుచుండఁగా మునసబు కడ నుండి తలారి శాంతయ్యకడకు వచ్చెను.

వచ్చుచు వచ్చుచునే తలారి — 'ధొర గారూ! సులతానుగాఁడు చంక కింద కత్తి దాఁచుకున్నాఁడు. రాత్రిరి ఎవరికీ కనబడలే పొద్దున్నే కనఁబడింది. మీకు కాస్త ఈకబుర చెప్పి తీసుకో రమ్మన్నారు.'

ఈమాటలు వినుచు శాంతయ్య సులతానీ మోమును జూచెను. ఆముఖమునఁగాని ఆకనులఁగాని ఇసుమంతేని భేదము కానుపింప లేదు.

'సరే వస్తున్నాను పద' అని శాంతయ్య అనెను. ఇటులు అని వెంటనే కర్ర దీసికొని తలారి ముందు నడుచుచుండఁగా శాంతయ్య కచేరీచావడిలోనికిఁ జనెను ఎదురుగా బండ కొయ్యలో సులతాను. వానిని జూచుచు వాని ప్రక్కనే పరమానందాయి. వాని ప్రక్కనే మునికోల పుచ్చికొని గ్రుడ్డిగురవాయి.

౪

గ్రామమున నేదేని విశేషము జరుగుఁగాక అది అందఱకును వలయును — "అనాహూతోఽ ధ్వరం గచ్ఛేత్."

ముందర ఒక ఎల్లయ్యాయు పిదప నొక పుల్లయ్యాయు వచ్చి దూరముగా నిలువఁబడి చూచిరి. పిదప నొక ఎల్లమ్మ పిమ్మట నొక పుల్లమ్మ. తరువాత తట్టాయ బుట్టాయ కట్టాయ కంపాయ. పిమ్మట మేకలు గొర్రెలు ఆవులు బఱ్ఱెలు— ఇది యెల్లయు నొక మహాసభ. రమ్మనువాఁడు లేఁడు; పొమ్మనువాఁడును లేఁడు—స్వరాజ్యము. అచటి స్థలము సార్వజనికము, కాలము సార్వజనికము. కొంతగుండా రాజ్యము—ఒకఁడు 'కొట్టు' అనుచో రెండవ వాఁడు ఆ'కొట్టు'తో ఆఁగక 'పొడు' అనియు చేర్చును. దానితో తేనెపెర కదిలినటులు అందఱును 'కొట్టుకొట్టు,పొడుపొడు!','పాపం' అని ఒకఁడనుచో రెండవ వాఁడును 'అయ్యో పాపం! వదిలెయ్యండి, వదిలెయ్యండి'. అందఱును కలిసి 'వదిలెయ్యండి వదిలెయ్యండి వదిలెయ్యండి వదిలెయ్యండి.'

సూర్యుఁ డీ మహాసభ నుండి ఎవరికిని దెలియకుండ తప్పుకొనెను. అది పిఱికితనమో మంచితనమో యెవరికిఁ దెలియును? చీకటి జనవలె అల్లుకొనియెను.

మునసబుగారు లేచి అందఱను చూచి వీఁడు సులతానీని కొట్టాఁడు కాఁబట్టి, వీఁడికిన్నీ అదే శిక్ష. 'ఒరే గుడ్డిగురవా! వీణ్ణి గదిలోకి తీసకపోయి తడికె మూసి ఇరవై దెబ్బలు కొట్టు! కళ్లు కనఁబడక గోడలను కొట్టేవు సుమీ' అని అన్నారు.

గురవాయి లేచి గ్రుడ్లుత్రిప్పుచు మునికోల సవరించుచు—'ధొరగారూ! అంధఱికీ మొహాం మీఁద కళ్లుంటే గురవాయికి చేతులమీఁద ఉన్నాయి' అని అనెను.

పరమానందాయియు బ్రహ్మానందాయియు సులతానును బండకొయ్యనుండి తీసి గదిలోనికి తీసికొనివెళ్లిరి.

చూడవచ్చిన మహాజను లందఱు 'సరి యయిన శాస్తి అయిన'దనిరి. కొందఱు వెళ్లి పోఁదొడఁగిరి. జంతుజాలము కొంత అటు, కొంత ఇటు, ఓహరిసాహరి అయెను. పిల్లలు నలిగిపోవుచుండఁగా పెద్దలు రెక్కలు పట్టు కొని అవలికి ఈడ్చుచుండిరి. గలభా ఎక్కువ అయెను.

ఆ గందరగోళములో ఎవరికిని దెలియ కుండ దూఱివచ్చి తడికె మెల్లగా తొలఁగించి సులతానీ గదిలో ప్రవేశించెను. సులతానీని చూచి సులతాను అవురు మనెను

'కొట్టినప్పు డిల్లో లేదేం?' అని గురవాయి అనెను.

సులతానీ తన కుడి అఱచేయి పైకెత్తి ఎడమచేతి చూపుడువేలు పెదవులమీఁద నిలు వుగా వేసికొనెను. గ్రుడ్లుఱిమెను.

సులతాను తెలిసికొని కిక్కురు మన కుండెను. 'చేయి చాఁపు!' అని గురవాయి గద్ద రించెను.

సులతానును ఒకమూలకు త్రోసి సుల తానీ కుడిచేయి చాఁపి ఎడమచేతి వేలితో సులతానును పొడిచెను. తెలిసికొని 'చాఁ పాను' అని సులతాను అనెను.

'ఏదీ?' అని గురవాయి పట్టుకొన వచ్చె ను. వెంటనే సులతానీ సులతాను చేయి అం దిచ్చెను. గురవాయి తడవి చూచుకొనెను. సరిగా వెనుకకు నడచెను. చేయెత్తి దైవము నకు మ్రొక్కుకొనెను.

వెంటనే సులతానును మూలకు త్రోసి వైచి సులతానీ తనచేయి చాఁపెను.

సులతానీ చేతిమీఁద దెబ్బలు ఫళఫళ మోఁగెను. ఆ చేతినుండి రక్తమే జాఱెనో, రాగిమే జాఱెనో ఆచీకటిలో ఎవరుచూచిరి? దాపులనున్న సులతాను చూచెనా ?

గురవాయి తఃపని ముగించుకొని తడికె తెఱచెను. సులతానీ సులతానును ముందులకు త్రోసెను. గురవాయి ముందు నడవఁగా సుల తాను వెనుక వెళ్లెను.

'ఎవళ్ల యింటికి వాళ్లు వెళ్లి పొండి!' అని మునసబుగా రనిరి.

తుమ్మెదలవలె సంగీతములు తీసికొనుచు ఎక్కడివా రక్కడికి పోఁదొడఁగిరి. సులతాను తడికెకేసి చూచుచు ముందు ముందులకు నడ చెను వాని వెనుకనే శాంతయ్య.

సులతాను వెనుక వెనుక చూచుచునే నడచుచుండెను. 'మఱెవరూ కాదు నేనేరా' అని శాంతయ్య అనెను. సులతాను ఏడుపు నాఁపుకొనలేకపోయెను. వెక్క వెక్క మొద లిడెను.

'పాపం! దెబ్బలు బాగా తగిలినవి కాఁబోలు' అని శాంతయ్య అనెను.

'కాదండి బాబూ! ఆ దెబ్బలు తిన్నది సులతానీ' అని సులతాను వెక్కివెక్కి యేడ్వ దొడఁగెను.

శాంతయ్య నిర్ఘాంత పోయెను. జరిగిన సంగతి యంతయు సులతాను చెప్పెను. శాం

రాట్నముపై నూలువడకుట

తివాసీలను నేయుట

ప్రత్తినుండి విత్తులను విడదీయుట

వెండ్రుకల కుంచెయందలి వెండ్రుకలను ఒకపలకపై అతికించి చిత్రించబడిన చిత్రము

తయ్య ముక్కుమీద వేలువైచికొని నిలువఁబడెను.

శాంతయ్య కొంత సేపటికి 'వెంటనే సులతానీని ఇక్కడికి తీసుకో రా!' అనెను.

సులతాను వెనుకకు కాలు పెట్టుటకు కొంత తచ్చాడెను. శాంతయ్యకు విరక్తి కలిగెను. 'నేనే వెళ్లి తీసుకవస్తాను' అని శాంతయ్య అనెను.

మొగసాలనుండి ఈప్రసంగము నంతయు వినుచున్న శాంత ఎలుఁగెత్తి--'సులతానీ ఇక్కడికి వచ్చింది, రండి' అన్నది. శాంతయ్య గబగబ లోనికేఁగెను. వెనుక నే సులతాను. వాని వెనుక నే మెలమెల్లగా పరమానందాయి.

※

వాకిట వ్రేలాడుచున్న దీపముముందు సులతానీ నిలువఁబడి యుండెను. దీపములో నున్న జడతేజస్సును ఒకతూరి, సులతానీముఖములోనున్న చేతన తేజస్సును ఒకతూరి, శాంతయ్య రెండుమూఁడుసారులు చూచెను.

సులతానీ తనచేతిని వస్త్రములో దాఁచికొనెను.

ముందుకు మెలమెల్లగా అడుగులు వేసికొనుచువచ్చి సులతాను నిలువఁబడెను. వాని వెనుక పరమానందాయి.

'చూచితివా నేఁటి తమాషా? చెప్పిందా నీకు సులతానీ?' అని శాంతయ్య శాంతతో అనెను.

'ఆ, దాని దేవుణ్ణి సులతానును తన్నించింది అని మీరు కూడా సంతోషించాలి' అని శాంత యనెను.

'పనికిమాలినదానా! నీకెప్పుడూ తొందరే! ఇవ్వేళ వాఁడికి బదులుగా ఈ దెబ్బలు తిన్నదికూడా సులతానీయే' అని శాంతయ్య అనెను.

శాంత కనులు రెండును ఏకాగ్రము లాయెను.

సులతానీ వెనుదిరిగి చూచెను—దూరముగా నిలువఁబడి యున్నారు సులతానును పరమానందాయియు. సులతానీ ముఖమును మరల ముందుఁకు త్రిప్పుకొనెను. దాని ముఖమున మార్పేమియు లేదు.

ఇంతలో ప్రకృతికి వచ్చి 'శాంత అది యేమిటి?' అనెను.

'సులతానీ! ముసుగునుండి నీచేయి తీసి చూపు' అని శాంతయ్య అనెను.

సులతానీ చూపలేదు.

'సులతానీ! నీలో ఒక తేజస్సు ఉన్నదని నాకు మొదటినుంచీ తెలుసు. కర్మ చాలక ఇక్కడ పడ్డావు. నీవిఁక మాఇంటివద్ద ఉండిపో. నిన్ను మాఅమ్మలాగా చూచుకొంటాను. భగవంతుణ్ణి తలఁచుకుంటూ కాలం గడుపు!' అని శాంతయ్య అనెను.

శాంత చేరువకువచ్చి 'సులతానీ! చేయేది చూపు, చూపు!' అనెను.

సులతానీ ఏమిరోజించుకొనుచుండెనో శాంత మాటలుగాని శాంతయ్యమాటలుగాని వినలేదు. అపుడు తలయెత్తి చూడఁగా తన యెదుట శాంతయు శాంతయ్యయు నుండిరి. అది వెంటనే వారి యిరువురికి సాష్టాంగనమస్కారము చేసెను. దాని చేతినుండి రక్తము స్రవించుచుండెను.

సులతానీ సొమ్మ సిల్లి దోఁగెను.

శాంతయ్య నీరు తెచ్చి ముగము మీఁద కొట్టి చేతికి కట్టుకట్టెను. శాంత విసరుచు నిలువఁబడెను.

సులతాను దగ్గఱకు వచ్చి—'అమ్మా, మీరు విసరఁగూడదు, నేను విసురుతాను' అని అడ్డము వచ్చెను.

'అంట్లవెధవా! మళ్లా దెబ్బలు కొట్టించడానికి నడుమ చేరావా?' అని పరమానందాయి దగ్గఱకు వచ్చెను.

సులతాను గ్రుడ్లుఱిమెను. పరమానందాయి పండ్లు పటపట గొఱికెను

సులతానీ లేచెను. చూపుడువేలితో వారిరువురిని బెదిరించెను. ఇరువురును ఎడముగా నిలువఁబడిరి.

సులతానీ శాంతయ్యనుఁజూచి 'అయ్యా! నా డోమనవి' అనెను.

'ఏమిటది?'

'తమ వద్ద నా కాసు లిపుడు సిద్ధంగా ఉన్నవా?'

'ఉన్నవి.'

'పరమానందయ్యవద్ద నేనుండఁగా కూలీ నాలీ చేసి సంపాయించాను. అవి ఆయనవి. ఆయనకు ఇయ్యండి బాబూ!'

'మంచిది.'

'నేను తమ యింట్లో ఉంటే తమకూ బరువే అవుతుంది, నాకూ బరువే అవుతుంది. ఈమాట సత్తెం.'

'కాదు' అని శాంత అన్నది.

సులతానీ శాంతమాట వినిపించికొనలేదు. శాంతయ్యను చూచుచు, 'అయ్యా, దేవుఁ డింకా నాతలలోకి దిగలేదని పొద్దున తమతో అన్నాను. ఇందాఁక దెబ్బలకుముందు నాతలలోకి దిగాఁడు.'

శాంతయ్య పెదవులపై చిఱునవ్వు కానిపించెను. శాంత తెల్లపోయి చూచుచుండెను. సులతానును పరమానందాయియు ఆశ్చపడిరి.

'ప్రాణాలయినా ఇచ్చే నేస్తం నాది. మళ్లా నాకు మళ్లే ప్రాణాలిచ్చే నేస్తం నాకు దొరకలేదు. ఇఁక అక్కర్లేదు.'

సులతానును పరమానందాయియు తలలు వంచుకొని నిలువఁబడిరి

'బాబూ! నేస్తంలో చేదు విఱిచి తీపి సంపాయించాలి. నేను తమకూ బరువు మోపను. నేనూ బరువు మోయను. బిచ్చ మెత్తుకొనే బికారినయి పోతా. తిరుపతి వేంకటేశ్వర్ల దాసరి నవుతా. నా కిఁక వెయ్యి నామములవాఁడితోనే నేస్తం. నాకు మీరందఱూ సెల విప్పించండి.'

మబ్బు

ఉభయభాషాప్రవీణ, మిన్నికంటి గురునాథశర్మగారు

ఏమో పొంగెదు నాకు సాటి గలఁడే యీవిం జగంబందు నం
చో మేఘుండ! సమస్తజీవనము స్వాదూదంబునం బొంది యు
ద్దామస్పర్శనగాఢఘాతములఁ గాదా దాతవై తీవు? నీ
కే మాత్రంబును దోడఁ బుట్టినవి గా వీత్యాగవైదగ్ధ్యముల్.

చీరికిం గొనక నీన్, జే సాఁపకున్న శుక్తికిఁ బొట్టనిండ ముత్తెములు వోసి
ముట్టకు మమ్మంచు మోము వాల్చిన పద్మినులకుఁ జిత్రపురత్నములఁ దగిల్చి
విహాయాశ్రితులమె సుమీ యన్న ద్విజుల మొగాన నెంగిలి చేయఁ గసరివిసరి
లేనివారల మంచలేనివారల మాదుకొమ్మన్న హంసలఁ గోపగించి
నీకృపారస మెంతయే లేకయున్న-నయ్య! మాఁడిపోదురు బిడ్డలన్న యుర్వ
రాలతొంగి పొట్టఁ బగిల్చి జాలి లేక-యుఱిమెదవు మేఘుఁడా! యిదియును ఘనంబె!

నెఱదాతవు గావయ్యా!-మెఱమెచ్చుల దాతవే సుమీ నీ వీవిన్
బరమార్థంబుగఁ జేయక-పరు లెఱుఁగన్ బొగడఁ జేయువాఁడవు గానన్.

సప్తసాగరమ్ములు నిండఁ జాలునట్టి-నీ వొసంగు జలమ్మును ద్రోవలోని
చిన్ని చెలమ యొసంగు దోసెఁడుజలమ్ము-తుల్యమసుమీ సఖుండ! పాథోధరుండ!

చెఱువులఁ గుంటల నిడిగో-పురములు నిర్మింపకున్నఁ బోనీ పగవన్
జెత్తెచెద వొరు లొనరింపఁగ-హారియశోవ్రరసమ! యేమనందును నిన్నున్.

ఇంకొకమారు సాలుఁదశీ యెత్తినఁ బండుఁ గదయ్య స్వామి! నా
వంకఁ గటాక్షముంచుమని పల్కు కృషీవలు పొట్టఁగొట్టితే
జంకక గాలివాన విరసంబుగఁ జోపి సమస్తసస్య మిం
ట్లింకఁగఁ జేసి ద్వీపవతి, నేటికి మ్రొక్కిన చేయిఁ గోయఁగాన్.

ఎట్టిక్రమ! పిడుగునకు మున్-దొట్టు నుఱుము దానికి మును దోడరు స్మెఱుమున్
గొట్టక మును దిట్టు బుధుఁడు-తిట్టక మును గంటి కెఱుపుఁ దెచ్చు ననునటుల్.

తిప్పలకూఁతులో నదులఁ దిన్నఁగ నిల్ వెడలించి మెల్లెడల్
ద్రిప్పుచు భంగపెట్టి పయిఁ ద్రేలెదు కూడదు 'ఘోష' యంచు నీ

వెప్పఁడు విద్యుదంగనను నిల్ వెడలింపక ఘోషపెట్టు దీ
చెప్పుట లేమి యన్యులకుఁ, జేయుట లేమి? పరప్రతారకా!
నీలనిచోళసంవరణనిష్ఠ గృహంబున నెంత దాఁచినన్
లోల కటాక్షపఙ్క్తిఁ ద్రుటిలోనఁ గనుంగొనిపోయె సుమ్మ నీ
యాలి క్షణప్రభాతరుణి; యంబుద! కృష్ణను గంకణాల, ము
త్యాలసరాలసూక్తిమతిఁ దన్పి రహస్యము లాడు నీవగల్.

ఉన్నమ్మకె యున్నమ్మయు-నన్నమ్మకె లేనియమ్మయుం బెట్టునటుల్
మున్నీటికె మిగుల నీ్ని-యున్నదులుంగూడ జలము పోయుట ఘనుఁడా!

ఇచ్చె జలముమాత్రమ్మ-న్వచ్చె జగత్ప్రభూత మేఘునకును, సవితయున్
నిచ్చలు కరములు సాఁచుచు-వచ్చుటఁ గద చూడరానివాఁ డయ్యె భువిన్.

జలదా! నీదానంబున-సలలితకిసలయయుతములు సర్వద్రుమముల్
భళి! భళి! గాజిల్లెళ్లకుఁ-దొలుతటి యాకులకె బెడఁద దొడరెం గదరా!

భాసురసత్పథక్రమముఁ బాడొనరించియు, రాజహంస ప
ద్మాసన సంస్థితిం జెఱిచి యంతటఁ బంకకులంబుఁ జోపి వి
శ్వాసవిహీన! మిత్రవసుసంగతి గుప్తము సేసి నాకు నే
నే సరి, నే ఘనుండ నని యేటికిఁ బొంగెదు మిన్ను ముట్టఁగాన్.

ఏకడఁగన్న భేకముల యేడుపు లబ్బకరోదనాలె సూ
ర్యాకృతి గానరాదు, జగమంతయుఁ బంకమయంబు, రాజహం
సాకులత న్వచించుటకె యంతము లే, దిది యేటి పొంగుపా
టో కదె? మింట నాడెడిఁ గడు న్మదిరుం డిఁక నెంతకాలమే?

వనలన్ ద్రుమాఁకులఁ గూర్చితో హరితవర్ణచ్ఛన్నలం జేసి యం
త నదీకాంతల నల్లన న్మెలపితో నవ్యాంబరాడంబరం
బున సింధ్వీశునిఁ జేరఁ దారలను సంపూర్ణేందు వాక్రువ్వ నే
ల? నట త్వద్వినిన్ రవిం గలుప వేలా? గర్జ లంబు ప్రదా!

మబ్బా! మబ్బా నీకును?-గొబ్బున నడికడలినుండి కొనితెచ్చి జలం
బిబ్బడిగఁ జవిటినేలల-ద్రొబ్బెదు కల్పకుజ మానతోఁ గనుచుండన్.

—(అడవిపువ్వులు.)

నల్లదొర

ఉప్పులూరు వెంకట సుబ్రహ్మణ్యము గారు

ఒకపుడు ఒకయోగి విక్రమాదిత్యుని భవనమున కెదురుగా నున్న నదియొడ్డున కూర్చుండియుండెను. అతడు ఒక మాంత్రికుడు. విక్రమాదిత్యు డాయోగి నిద్రాహారములులేకయే బ్రతుకగలడని విని యతనిజూడ వలయునని తలచి భిక్షుకునివేషమున అతనిని చూడబోయెను. యోగి భిక్షుకుని వేషమున నున్న రాజును జూచి కొన్ని మంత్రముల నుచ్చరించెను. వెంటనే రాజు నల్లకుక్కగా మారి యచ్చటినుండి కదలలేకపోయెను.

మఱునాడు రాజు ఇంటికి తిరిగి రాకుండుటచే నగళ్లలోవారు, మంత్రులు, అందరు భీతినొందిరి. అంతఃపురమున ఏడుపులు పుట్టినవి. మంత్రులు రాజును వెదుక సేవకులను బంపిరి. రాజుపోయిన జాడను వారు కనుగొనలేకపోయిరి. రాజుమాంత్రికులు మంత్రశక్తిచే రాజు యోగిదగ్గర నల్లకుక్క రూపమున నున్నాడని తెలిసికొనిరే కాని వారికి అతనిని విడిపించుకొను ఉపాయము తెలియకపోయెను. అప్పుడు వారిలో నొక బుద్ధిమంతుడు "అయ్యా, మనము రాజు కడపటి కొడుకును బంగరురంగు తలవెండ్రుకలు గలవానిని దుప్పిగాజేసి యోగికుటీరము వద్దకు బంపుదము. అప్పుడు కుక్కయై అక్కడ నున్నరాజు ఈ దుప్పివెంటబడివచ్చును. మన మప్పుడు మన మంత్రశక్తిచే రాజు తొల్లిటిరూపమునుపొందునటులు చేయుదము" అనిచెప్పెను. ఈ ఉపాయమున కందరు సంతసించిరి. అంతట వారు రాజుకొడుకును సమీపించి కొన్ని మంత్రముల నుచ్చరించిరి. రాజపుత్రు డంతలో ఒక తెల్లని దుప్పియయ్యెను. రాజకుమారుడని తెలియుటకా దుప్పి నాలుగుకన్నులను, బంగరువన్నెగల కొమ్ములను, వెండ్రుకలను గలిగియుండెను.

తరువాత ఈ దుప్పి యోగి పర్ణశాలదగ్గరకు పోయెను. నల్లకుక్క దీనినిచూచి తరుముకొని వచ్చెను. బుద్ధిశాలియైన దుప్పి మాంత్రికుల యాజ్ఞానుసారము నదీజలంబులం బడి యావలిగట్టుచేర నీదుచుండెను. ఆవలియొడ్డున రాజమాంత్రికులు దానికయి వేచియుండిరి. యోగి యీ తంత్రమును తెలిసికొని వారు

తన్ను మోసగించినందులకు మండిపడుచు తా నొక గద్దరూపమును బూని నీటిలోనీదుచున్న దుప్పికన్నులను రెంటెని పొడిచెను. కాని, దుప్పి యోర్చుకొని, యెట్టులో గట్టు జేరి, దట్టమైన యడవిలోదూరి, గంతులు వేయుచు పరువెత్తి పోయెను. గ్రద్దయైన యోగి దానిని వెంబడించ లేక ఆయడవియంతయు కాల్చివైచెను. రాజ మాంత్రికు లామంటలలోబడి మృతి జెందిరి దుప్పిమాత్ర మొక నీటిగుంటలో బరుండి చావు తప్పించుకొనెను. కాని నీటిలో మునుగనిబడలి పైభాగము కొంత కాలిపోయెను. ఇట్లు బ్రదికిన ఈదుప్పియే మొదటినల్లదుప్పి. దీని సంతతివే ఇపుడున్న దుప్పులు.*

గో. వెంకయ్యగారు

బసవన్న

ఈశ్వరుడు మానవలోకాన్ని సృజించాడు మానవులకు వ్యయప్రయాసలు లేకుండా, సుఖంగా—హాయిగా జీవనోపాధి గడిచేవిధం, కల్పించాలనుకున్నాడు. ఆలోచించాడు—ఆలోచించాడు.—యేమార్గమూ కనుపించక పోయింది. పోనీ, పూర్తిగా సుఖము లేక పోయినా కొంతవరకైన, నదుపాయాలు చేద్దామని తిరిగి యోచించగా యోచించగా ఆఖరుకు ఒకమార్గము మనస్సుకు తట్టిందికాబోలు; చివుక్కున లేచి "ఔనౌ" నని పెద్దపెట్టున యొక హర్షనాదము చేసి సంతోషంతో ఉప్పొంగిపోతూ బసవదేవుణ్ణి పిలిచి "నీవు మనుజలోకానికి పోయి వారానికి రెండు మార్లు భోజనమూ, దినానికి ముమ్మారు అభ్యంగనము చేసుకోండని వారితో చెప్పిరా" అన్నాడు. బసవన్న వెళ్లుతూ మార్గంలో ఒకచోట కూర్చుని ఆలోచించాడు. "ఈశ్వరుని ఉద్దేశ్యము యేమీ బాగుండలేదు. దాంట్లో కొంత మార్పుచేస్తే బాగుంటుంది" అనుకొని దీర్ఘంగా యోచించి "ఏమైనా సరే ఈశ్వరుడు చెప్పినదానికి తల్క్రిందుగా వారానికి రెండుమార్లు అభ్యంగనమూ—దినానికి ముమ్మారు భోజనము—" అని చెపుతామని స్థిరపరుచుకున్నాడు.

అంత బసవన్న అనుకున్నట్లు తనపని నెరవేర్చుకుని చక్కా ఈశ్వరుడు దగ్గిరకు వెళ్లి నిలుచున్నాడు. ఈశ్వరుడు "ఏం చెప్పావు?" అని అడిగాడు బసవన్నను. బసవన్న

---

* విక్రమాదిత్యు డేమయ్యెనో, మఱి యతం డెట్లు మనుష్యరూపమును పొందెనో తెలియదు. కాని నల్ల దుప్పియొక్క పుట్టుక తెల్లమాయెను. ఇప్పటికిని, కాలిపోవుటవలన నల్లనైన దేహభాగమును, నీటియందు మునిగియుండి దాని తొల్లిటియందమును తెల్పు బంగారురంగును తెల్లనిరంగును కల క్రిందిభాగమును దుప్పియందు మనము చూడవచ్చును. అగ్నిజ్వాలలకు గ్రాగుటచేతనే దుప్పికొమ్ములు నల్లనై మెలితిరిగి యున్నవి. దుప్పి కనుల క్రింద, కనుగ్రుడ్లులేని రెండు తోలుసంచులు కానవచ్చును. అవి యోగి గృధ్రరూపమున పొడిచిన రెండుకన్నులు.

తాను చెప్పివచ్చిన విధం చెప్పాడు. బసవన్న తన ఆజ్ఞమీరినందుకు ఐతిమీరిన కోపం వచ్చింది ఈశ్వరుడికి. పాదరక్ష తీసుకుని బసవన్న మూతిపై విసిరికొట్టాడు. ఆ దెబ్బకు బసవన్న పైపళ్లన్నీన్ని గవ్వల్లాగా రాలి పడ్డాయి. భయముతో గడగడ లాడుతూ నిలుచున్నాడు బసవన్న.

ఈశ్వరుడు మహాకోపంతో చూస్తూ "పో. వాళ్లకు పెద్దకుమారుడవై పాటుబడి వాళ్లను పోషించుకో. నీవు చేసుకుంది నీకే వచ్చింది" అన్నాడు. నాటినుండి బసవన్న సంతతి అయిన ఎద్దులు పాటుబడుతూన్నాయి మనకోసం. మఱెన్నీ వాటికి పైపండ్లును లేవు.

పూరిడిపిట్ట కథ

అనగా అనగా వొకవూరు. ఆవూళ్లో వొక అమ్మి వుంది. ఆ అమ్మి కొక కూతురు. ఆ అమ్మి వొకరోజున అడివి కెళ్లి యేడుగంపల విప్పపువ్వు తెచ్చింది. ఆ యేడుగంపల విప్ప పువ్వు యెండలో పోసింది. పోసి, కూతుర్ని కాపలా పెట్టింది. తర్వాత ఆ అమ్మి యేదో పనిమీద వూళ్లోకి వెళ్లిపోయింది. సాయంత్రం మళ్లా యింటికి వచ్చింది. ఎండిన విప్పపువ్వం తా గంపల్లోకి యెత్తడం మొదలెట్టింది. అంత పువ్వు వొక్క గంపకే సరిపోయింది, దాని కనుమానం కలిగింది. కూతురితో "యేమే నాతుసీ, ఆరుగంపల విప్పపువ్వా యే మొగుడి కిచ్చేసేవే" అంది. "అదేమోనే అమ్మా, నే నేమి యెరగను, పువ్వంతా అంతే"అని కూతు రంది. అమ్మికి కోపం తగ్గలేదు. "ఇదిగో! యివాళ కెందుకని వూరుకున్నా. మళ్లా యిలాగే మరోమాటు చేసేవంటే చూడు నిన్నేంచేస్తానో" అంది.

మర్నాటి పొద్దున్నే ఆ అమ్మి అడవి కెళ్లింది. మళ్లా యేడుగంపల విప్పపువ్వు తెచ్చింది. ఎండలో పోసింది. కూతుర్ని కాపలా పెట్టి "ఇవాళ యెవరికేనా యిచ్చేసేవంటే చూసుకో" అని కూతుర్ని భయపెట్టి తన పనిమీద వెళ్లిపోయింది. సాయంత్రం యథా ప్రకారం యింటికి వచ్చింది ఆ అమ్మి. విప్ప పువ్వు గంపల్లోకి యెత్తడం మొదలెట్టింది. ఒక్కగంపెడే అయింది. కూతురివైపు వురిమి చూసింది. కళ్లెఱ్ఱపడ్డాయి. మాటలు తడబడ్డాయి. కోపం పట్టలేక పోయింది. దగ్గర వున్న వొక యిటికబొంతను తీసి కూతురి మీద విసిరికొట్టింది. కెవ్వన కేకవేసి ఆపిల్ల కింద పడింది. గిలగిల తన్నుకొని కళ్లు మూసేసింది.

మర్నాడు ఆ అమ్మి మళ్లా అడివి కెళ్లింది. ఏడుగంపల విప్పపువ్వు తెచ్చింది. ఎండలో పోసింది. తనే కాపలా కూచుంది. అతి జాగ్ర

త్తతో చూస్తూంది. ఎవ్వరూ యెత్తుకు పోకుం డా కాస్తూంది. సాయంత్రం పడింది. ఎండిన పువ్వంతా గంపల్లోకి యెత్తుదా మనుకుంది. ఎత్తడం మొదలెట్టింది. ఒక్క గంపెడే అయిం ది. అమ్మ కంగారు పడింది. నిశ్చేష్టురాలై పోయింది. మూర్ఛపడింది. కొంచెంసేపటికి తెలివి వచ్చింది. "అయ్యో నా కూతురా" అంటూ కేకవేసింది. దుఃఖం పట్టలేకపోయింది. కిందపడ్డాది. పూరిడిపిట్టగా మారిపోయింది.

విప్ప పువ్వ
నా కూతురు
భూకాంత!

(అర్థం: ఓభూదేవీ, విప్పపువ్వకోసం నే చంపేసిన నాకూతురేదీ అని)

అని పాడుతూ యెగిరిపోయింది. ఆపాట యిప్పటికి పూరిడిపిట్టలు పాడుతూ వుంటాయి. కావాలంటే యెవరైనా వినిచూడొచ్చు.

టే. రా.

పిల్లలపాటలు

(యం. వి. పాపన్నగుప్తగారు సంపాదించినవి.)

౧

పసిబిడ్డలను నిలువబెట్టికొని చక్కిలిగిం తలు బెట్టుచుండ వారి నవ్వుల మాధుర్యమును గ్రోలుచు ఆ మందస్మితవదనారవిందమునుండి చిన్నచిన్నగ తొంగిచూచు పలువరుసను గాం చి తల్లు లీవిధముగ సహజకవిత్వము తేటపడ పల్కుదురు.

చింతాకు చిగురాకు ఏడ వున్నాది?
చింతమ్మతోటలో కాన వున్నాది
అబ్బబ్బ! దానిలో బూచి వున్నాది
బూచికి నాచేత మందు వున్నాది
మందూకు నానోట మంత్ర మున్నాది
మంత్రాన్కి మావిడి పండువున్నాది[యి.
పండ్లన్ని అమ్మాయి నోటిలో నిండివున్నా

అని "సారి గిలగిల! చక్కిల గిలగిల" అని తిరిగి నవ్వింతురు.

౨

బొమ్మల పెండ్లి

బాలబాలికలు బొమ్మలకు పెండ్లిండ్లు చేయునప్పుడు పెండ్లికూతురివంక బాలిక పెండ్లి కొమారుని, వేషమును వారిమర్యాదను, పరు వును పరిహాసించుట.

గజ్జకాయిలే గంటీలు
కుక్కతోలే కుళ్లాయి
నక్కతోలే నడికట్టు
పులితోలే పూలహారం
అగిశాకే తోరణము
అలసందులే పూరణము
ఔరౌర! పెండ్లికొడుక
నీమనుసే కారణము.

కన్నడిగలు-తెలుగలు

విద్వాన్, కూరిగనూరు నరసింగరావుగారు, బి.ఏ., యల్.టి.

౨

'గీ. మునుపు మన కర్ణ యుగ దేశమును గడు నల
రారఁజేసినయట్టి కర్ణాటదేశ
మదియిదిగో పరికింపఁగదయ్య నయన
యుగిని మిగులఁగ నలరించుచున్న దిపుడు.'

— తెలుగు విశ్వగుణాదర్శము.

ఉన్నతమై భూమ్యంతరాగ్ని ప్రకోపోద్భూతలోహ రసప్రవాహమున నల్ల బాఱిన నేల గలదియై కమ్మని చెట్లుగలదియై కృష్ణానదిని నీలగిరులకు లోఁగాని దక్షిణోత్తరములందు గోదావరీకావేరీనదులనే మేరలుగా గల విశాలప్రదేశమే కర్ణాటమని సకారణముగా నిర్ణయించితిమి. పరిపాలనా సౌలభ్యమునకై పంచబడిన మద్రాసు మహారాష్ట్ర రాష్ట్రములలోని కర్ణాటఖండములు అల్పములుగాగానవచ్చినను, భావనుబట్టి వానినెల్ల నొక్కటిగా జేర్చిన వాని అఖండమైశాల్యవైభవము విశదమగుననియు ముందు దెలిపితిమి. పైఁజేర్కొన్న యెల్లల నడుమనుండు నేలయందు తమ జన్మస్థానము లుండెనని చెప్పికొన్న పంప, పొన్న, రన్న, జన్న, సోమనాథ, [illegible]నాథ, కృష్ణదేవరాయ మొదలగు మహాకవులు కర్ణాటకులని వారి గ్రంథోక్తవాక్యములను బట్టియే నిరూపించితిమి. నన్నయభట్టును, నారాయణభట్టును ముందు దెలిపిన కారణములం బట్టి కర్ణాటకులే యైయుండురనియు కనుగొంటిమి. కర్ణాటమునుగుఱించి కొంత తెలిసె. ఇక కన్నడిగలగూర్చి కొంత దెలిసికొందము.

కర్ణాటకులు పురాతనకాలమునుండి దక్షిణహిందూస్థానములో బుట్టి, పెరిగియుండు, ద్రావిడ వర్గమును సంఘములోనివారు. సంప్రదాయములనుబట్టి హిందూదేశనివాసులు గౌడులనియు, ద్రావిడులనియు రెండు ప్రత్యేకమైన తెగలుగా విభాగింపఁబడినారు. వింధ్యోత్తరవాసులు గౌడులనియు వింధ్యపర్వతమునకు దక్షిణమునందుండువారు ద్రావిడులనియు చెప్పబడినారు. ఛందశ్శాస్త్రమునందు సంస్కృతవృత్తములు, జాతివృత్తములు అని భేదమును కనుపఱచియుండుట, కన్నడిగలు, తెలుగలు, ఆర్యేతరులని నిర్ధరించుట కొక ప్రబలతార్కాణమని మున్నే నుడివితిని. ఈ గౌడ ద్రావిడ వర్గవిభాగమును ద్రావిడుల ఆర్యేతరతను బలపఱచు మఱొకతార్కాణముగానున్నది. ద్రావిడులలో ముఖ్యమైనవారు తమిళులు, మలయాళులు, కన్నడిగలు, తెలుగలు. విద్వాంసులు పైజాతుల పేరుల కర్థములను వివిధరీతుల జెప్పినారు. అయ్యవి తృప్తికరములుగా లేవనియు దేశజాతిప్రధానలక్షణములను దెలుపవనియు, ఆయాజాతివారే వానికి వివిధార్థములను కల్పించుటవలన వెల్లడిచేయుచున్నారు. ప్రకృతిప్రధానలక్షణమును బట్టిచూచిన, చిక్కు లేమియు లేక, పై పేరుల కెల్ల సమంజసమైన యర్థములు సిద్ధించుచున్నవి. దాని నింత పరీక్షింతము. తమిళ్ అనగా తమిళదేశమున నుండువాడు. తమిళ్ అనువాక్యమును విడదీసిన తమ్ + ఇల్ అని రెండు పదములగును. తమ్ అనునది జలసంబంధమును జూపు పదము. నీటబుట్టు తామరకు 'తమ్మి' యనుచున్నాము. చలువకు కన్నడమున 'తంపు' అందురు. నీళ్లకు తమిళమున 'తణ్ణి' యనుపదమును వాడుదురు. ఉండుచోటునకు తెలుగున 'ఇల్లు' అందురు. దానికి తమిళమున 'ఇల్' అనుచున్నారు. కన్నడమున నాశబ్దము క్రియారూపమున నున్నది. ద్రావిడభాషలలో నొక భాషయందు నామవాచకముగానే యొకశబ్దము వాడబడిన, నయ్యది మఱొకభాషయందు క్రియావాచకముగా వాడబడుచుండును. ఉదాహరణము—మనె యనిన కన్నడమున నిల్లని యర్థము. ఈ నామవాచకము తెలుగున మనుధాతువుగానే విశేషముగా ప్రయోగింపబడుచున్నది. దానినుండి మనుగడ యను వాక్యమురెయ్యెను. అలలు, ళయగుట ద్రావిడభాషా సంప్రదాయము. కన్నడమునందలి ఇర్ ఇల్ అయినది, మఱియు తమిల్ నందలి కడపటి అక్షరము ళ్ గా మారినది. ఇట్లు తమిళ్ అను పదరూపము సంభవించినది,

దీనినే సంస్కృతమున తమిళ, దమిళ, దమిడ, ద్రవిడ యను మార్పులుగా గొనివారు. ఇప్పుడు తమిళ్ అనిన చలనగలచోటని అర్థము జేసితిమి. అట్టిచోటనుండువాడే తమిళుఁ. ఈ తమిళుఁ ఉండుచోటు చలనచో టెట్లా రైనన్ని తమిళులు దొలుత సముద్రతీరవాసులే అయి యుండురు (Castlanders). పిదప వారు సముద్రయాను లగ వచ్చియుందురు. వారు చేపలబట్టువృత్తిని బ్రదికెడు వారు కాబోలు. ఇప్పటికిని వారు జెస్తలుగా నున్నారు. అందుచేతనే వారు ద్రావిడసంఘములోని తదితరజాతుల వారికంటె సముద్రయానమునందు ఎక్కువ సామర్థ్య సాహసములు గలవారై యున్నారు. మలయాళులు పర్వతప్రదేశమందు జీవించువారు (Mountaineers). కన్నడిగలు నల్లనేలయందు నివసించువారు. తెలుగలు నల్ల నేలగాని చేలుచోటున నుండియుందురు. అదిగాక, తొలుత కర్ణాటకులతో నుండి చీలిపోయిన సుందరాంగు లైన వయియుందురు.

ఉ. హారసురస్రవంతులు, కు
     చాచలముల్ మృదురోమవల్లికా
  సూరతనూభవల్ భువన
     సుప్రకరంబులు, నాభివాపికల్
  విూఱుట నుర్విమార్గులన
     మించెడు నాంధ్రపురంధ్రులన్ మహీ
  దారులు నా భుజించెదరు
     ధన్యులిటన్ పరిపూర్ణయౌవనుల్.
          — తెలుగు విశ్వగుణాదర్శము.

వీరిని కర్ణాటకులు మూడలవారని పిలుచుచున్నారు. మూడలవారన్న ప్రాచ్యులని యర్థము. వీరు కర్ణాటకులకు పూర్వదిశలో నుండబోయిరి కాబోలు. ప్రథమమున ద్రావిడులందఱు నొక సంఘముగా జీవించియుందురు. తరువాత, వారు జనసంఖ్య యెక్కువ కాగా జీవనోపాయనిమిత్తమున తమిళులు, కన్నడిగలను, రెండు తెగలై చీలిపోయియుందురు. అటుమీద తమిళులను విడిచిపోయినవారు మలయాళులును, కన్నడిగలనుండి వేఱయిపోయినవారు తెలుగలు, నయియుందురు. ఇందుకే అర్వాచీనపు తెలుగుకవులు తాము కర్ణాటకులనియు, తాము తెలుగున వ్రాసినను వయ్యది కర్ణాటభాష యనియు నుడివినారు. దీనివల్లనే తెలుగుబాసలో కర్ణాటజాతిపద జాలమును, దాని వ్యాకరణమార్గపై ఖరియు, ఛందస్సామ్యమును చూపట్టుచున్నవి. మధ్యమయుగమునందు పెక్కెయెంత పెద్దదియైనను తెలుగుకూతురు కన్నడతల్లి సంబంధమును జెప్పికొనక యుండలేదు. ఇట్టి నడతయందు కొంత యేమియు లేదు. అందువలన తెలుఁగుబాసయొక్క అందమున కేమియు కుందు రాలేదు. తల్లిని మించిన పిల్ల యుండరాదా? కన్నడతెలుగుబాసల నడుమ పరస్పర సంబంధముండుటయు, కన్నడిగల తెలుగలలోనుండు శీల సంప్రదాయములు పోలికగలవై యుండుటయు, ప్రాచ్య చాళుక్యపరిపాలనకాలమునచేనో తెలుగు మన్నెలు స్వతంత్రులై కన్నడిగలనుండి వేఱగుటయు, తెలుగు నాడి మధ్యమయుగమునందు సంస్కరింపబడుటయు, తొలుత కన్నడిగలు తెలుగలు కలసిమెలసియుండిరనుటకును, తెలుగును కన్నడమునియుండుటకును కారణములుగా పరిణమించుచున్నవి.

గీ. 'తూర్పు దూరూర నధిపతి; ఖోణిసురుడు
  కరణమయి వానిచెంత లెక్కలను బలుకు
  మరువునం జెలుపెట్టు లొక్కరుడు వైది
  కుడు గలిగె నేని విస్తరిపట్ట బంతు'
          — తెలుగు విశ్వగుణాదర్శము.

ఇది యిట్లుండ కన్నడిగలలోనే పలుతెగలవారున్నారు. అందు తుళువారు, తోడలు, బడగవారు, కొడగలు ముఖ్యులు. తుళుశబ్దము తుడుశబ్దమునకు రూపాంతరము. ద్రావిడభాషలలో 'డు' అనుయక్షరము 'ళు' అనురూపాంతరము జెందుట ప్రసిద్ధము. తుడువారు అనిన అమ్ముల దొడుగువారని యర్థము. 'తుడు' అనిన కన్నడమున, ఎక్కుపెట్టు అని యర్థము. తుళువారు శస్త్రోపజీవులు. తుళువారిలో బిల్లవరు (archers) ముఖ్యమైనవారు. ఇది వృత్తిబట్టి వచ్చినపేరు. తోడలు కన్నడిగలతోనుండినవారు కాబోలు. తోడయనుశబ్దము తెలుగు తోడయనుమాటకు సమానమైనది. తోడ యను శబ్దము కన్నడమున ప్రత్యేకముగా వాడబడుచున్నను తోడ= తోళ + మడుమగ=తోళమడుమగ యను సమాసోక్తిని

నున్నది. తమిళమునందు నయ్యది యాయర్థముననే వాడబడుచున్నది. బడగలు తమిళులకు నుత్తరమున నివసించువారు కాబోలు. కోడగలు కొండమలలయం దుండువారు. కోలంగు అను తమిళపుమాటయు కోడగమను కన్నడ మాటయు పర్వతవనసంబంధమునుబట్టియే కోతికి వచ్చియుండవలయును. మక్కడ మనుపదమును మర = చెట్టునే కడ గాగలది కోతియని యర్థము. వనపర్వతప్రాంతముల నివసించు కన్నడిగలు తమపతాకమున కోతినే గుఱుతుగా నుంచికొనిరి కాబోలు. తెలుగువారిని ఆర్యులనిపించుటకు వంగూరి సుబ్బరావు పంతులుగారు పలుత్రిప్పులు ఇడినారు. అట్టివారి త్రిప్పులు జూచి ఆంధ్రు లార్యులా? యని మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య, యం. ఎ., గారి వంటివారు అపహాస్యము చేయుచుందురా? (భారతి 7 th March 1925) తెలుగు - రు ఆర్యులైన వీకకటుంబమునకు చేరియుండిన కన్నడిగలును ఆర్యులే కావలయు. కన్నడిగలు ఆర్యులైన భాషయందేమి చరిత్రయందేమి నికటసంబంధముగల తమిళులును ఆర్యులు గావలయును. అట్లు 'సర్వం ఆర్యమయం జగత్' కావలసియుండును. ఆర్యులనిపించుకొనుటబట్టి గొప్ప యేమియు లేదు. ఆర్యేతరులనిపించుకొనుటబట్టి కొఱతయేమియు లేదు సత్యాంశమునకు గౌరవ మీయవలసియున్నది. ద్రావిడవర్గమనిపించుకొను తమిళ, మలయాళ, కన్నడిగ, తెలుగ, తెగలవారు ఆర్యేతరులని భూగోళవిభాగమునుబట్టియు జనాంగవిభాగమునుబట్టియు నిర్ధరించితిమి. ఇక మతకొన్ని విషయములను పరీక్షింతము. ఈ విషయములకు మనము వారి మతభాషావిషయసంప్రదాయములకు బోవలసియున్నది. ఆర్యశబ్దమునకు అవయవార్థము స్పష్టముగా లేదు. ఘనతగలవాడు ఆర్యుడని నుడువబడియున్నది. Aura యనిన ల్యాటిన్ భాషయందు కాంతి యని యర్థము. చక్రము అరలుగలది అరి + యనిపించుకొనుచున్నది. ఇయ్యది కాలచక్రము. కాలచక్రమైన సూర్యుడు కాంతిమంతుడే. అరవింద మనగా కేసరములు బొందినదియని యర్థము జేసినారు. సూర్యకాంతినిబొందునది యని యర్థము చేయరాదునా? సూర్యోపాసకులైన శీతమండలనివాసులు శ్వేతవర్ణమువలన కాంతినిబొందిన వారగుటనో సూర్యకాంతిచే ధరింపబడువారగుటనో కాంతిచే దెలుపు దివిజాలు దేవులు మొదలగుపదములతో పాటు ఆర్యులని పేరు పెట్టుకొనిరేమో? అట్లున్న నది వారికి తగినపేరే. అయిన నిది యుష్ణమండలమున నల్లవన్నెను గలిగియుండు ద్రావిడులకు తగినపేరు గాదు. ఆర్యేతరు లసభ్యు లనుధైర్యమెవరికైన బోడమునా? వ్యక్తిచరిత్రమునుబట్టి సభ్యాసభ్యతను నిర్ణయింపవచ్చును గాక వేఱు గాదు. అదిగాక ఉష్ణమండలమున నుండు ద్రావిడులకు సూర్యు డుపాసనాదేవతయు గాదు. శీతమండలమువారైన ఆర్యులు వెలుతురును వేడిమిని వేడిన, ఉష్ణమండలమువారు నీడను నీరును గోరుచుందురు. అందుకే ఆర్యులు సూర్యుని మిత్రుడనియు, లోకబాంధవుడనియు, జగచ్చక్షువనియు, కర్మసాక్షియనియు, త్రిమూర్త్యాత్మకుడనియు, పొగడుచుందురు. అగ్నిని వారు గృహదేవతగా బూజింతురు. ఆర్యేతరులైన ద్రావిడులయందీసంప్రదాయము లేదు. పెండ్లిపేరంటంబు లెవ్వియైన ద్రావిడులు వననివాసులగుటంబట్టి నీడనిచ్చు, నీరోగులుగా నుంచు వేపచెట్టునో మఱ్ఱిచెట్టునో దేవతగా బూజింతురు. దప్పిని దప్పించు నీటిని అర్చింతురు. కావున దేవతారాధనమునందును ఆదిమనివాసమునందును ఆర్యులకును ద్రావిడులకును అత్యధిక భేద మగుపడుచున్నది. ఆర్యులు హిమప్రళయమునకును అంధకారమునకును వెఱచిరి. ఎక్కువవేడిమికిని వెలుతురునకును వెఱచు నుష్ణమండలపు ద్రావిడులు దవాగ్నికిని పర్వతాగ్నికిని భయపడిరి. ఆర్యులయొక్క నాగరికత హిమప్రళయములవలన నెట్లు నాశము జెందెనో అట్లనే ద్రావిడులనాగరికత అగ్నిపర్వతప్రకోపములవలనను గనదహనమువలనను రూపుమాసెను. ఆర్యులు వైదికనిలయమునకు దిగువనుండు దక్షిణప్రదేశములను అధోలోకములనియు, పితృయానమనియు, రాక్షసనివాసములనియు పిలిచిరి. వారు తొలుత క్రిందిలోకముల నంతగా నెఱుగరు. సూర్యు డీభాగమునం దుండుటంజేసి యాసూర్యుని బంధనమునకు కారణ మీలోకము లేయని, వానినెల్ల రాక్షసమనిరి. ద్రావిడులే ఆర్యులైయున్న తమ్ము తా మట్లు పిలిచి కొందురా? తమదేశమును అధోలోకమందురా? ఉష్ణమండలమునందు వేడి, వెలుతురు, నీరు, వలసినంత

యుండుటంబట్టి వృక్షసంపత్తి విశేషముగా నుండును. అందువలనే దక్షిణహిందూస్థానమునందు వనము లనేకము లుండెను.

క. 'ప్రతినగరంబు వనమ్ములు
ప్రతివనమును బూగతరులు పాకోన్ముఖముల్
ప్రతిపూగంబు సుమమ్ములు
ప్రతిసుమమును మధురసంబు, బరగెడు నిచటన్'.

—తెలుగు విశ్వగుణాదర్శము.

అట్టివనములనే ఆర్యులు పితృవనములని పిలచిరి. లయకర్తయగు రుద్రునికి ఆదేశమును నిర్దేశించిరి. ద్రావిడులే ఆర్యసంతతికి జేరినవారయిన తమ నివాసస్థానమును శ్మశానమునకు బోల్చికొనరుగదా! ద్రావిడులు మరమ్మను = మారెమ్మను = చెట్టుతల్లిని భయభక్తులతో బూజింతురు. తమ్మ కాపాడు కాటప్పకు నోములు జేయుదురు. తమజాతి యాడవాండ్రకు మగవాండ్రకు మారెమ్మ, కాడమ్మ, కాళమ్మ, కాడప్ప, కాటప్ప, యను పేరులను బెట్టుదురు. కట్టెపనిజేయు కమ్మరివారి యందీపేళ్లు చాల కనబడుచున్నవి. వారే మారెమ్మ అర్చకులుగా నున్నారు. ఇట్టి నామకరణ మార్యులందు జూపట్టదు. శైవము బహుకాలమునుండి దక్షిణహిందూస్థానమునం దుండినను అయ్యది వనదేవతాపూజకు జాలవచ్చినమతము. శైవము ఆర్యపితృయానాసమ్మిశ్రితము. లేకున్న ద్రావిడులు తమ శైవమతమునందు విష్ణుపాదోద్భూతయైన గంగను శివుని తలకెక్కించి యుండరు. విష్ణుని మూడవయడుగు అధోలోకమున నుండుటం బట్టి దానినుండి బుట్టిన గంగ వారి యిష్టానుసారముగా శివుని శిరోభూషణము జేయబడియున్నది. మితిమీరిన ప్రతాపముగల ఉష్ణమండలపు సూర్యున్నేమి శీతకరుడగు చందురుడేమి, సమానముగా నప్రియములే. వానిని వారు, లయకర్తగా నియమింపబడిన శివుని మూడుకన్నులుగా జెప్పిరి. శివుని దిగంబరుడనియు, వనవాసియనియు, చర్మవసనుడనియు, శబరరూపుడనియు బల్కిరి. ఇవి యన్నియు వన్యనిలయముగల యుష్ణమండలమువారి ప్రియాప్రియములను జీవనవృత్తులనుబట్టి పొందించినవి ఇవి యార్యేతరలక్షణములని యొప్పికొనక తప్పదు. పగటిని మూడుభాగములుగా జేసి ఆర్యులు వానికి ముగ్గురధిదేవతలని జెప్పిరి. ప్రాతఃకాలమున సూర్యుడు బ్రహ్మరూపియనియు, మధ్యాహ్నమున రుద్రరూపియనియు సాయంసమయమున విష్ణురూపియనియు వాక్రుచ్చిరి. ఇందు సృష్టి, స్థితి, లయములు క్రమముగా జెప్పబడలేదు. మధ్యనుండుస్థితి కొనకుబోయినది. కొననుండదగుకర్త మధ్యస్థానమునకు వచ్చినాడు. మధ్యందినమార్తాండుడుగా రుద్రుడు జెప్పబడినాడు. ఇయ్యది యోర్వరాని వేడిమిగల సూర్యునుండు ఉష్ణమండలమునకే అన్వయించునుగాని తదితరప్రదేశములకు గాదు. వైష్ణవులు శివుని విష్ణుమనుమనిగా జేసి యతనికి పితృవనాధిపత్యమునిచ్చి యతనిని విష్ణుపాదోదకము ధరింపజేసి వీరవైష్ణవునిగా వర్ణించిరి. శైవులు శివుడు బ్రహ్మశిరస్సును దునిమెననియు, మన్మథుని దహించెననియు నరసింహముతో శరభుడై పోరాడెననియు ననేకక్షుద్రకథలను ప్రతీకారబుద్ధినిబట్టి ప్రారంభించిరి. మొత్తమున శివవైష్ణవమతకలహములందుండు విరుద్ధోక్తులే ద్రావిడులకును ఆర్యులకు నుండిన విరోధమును జాత్యభిమానములను చూపించుచున్నవి. ఇదియు ద్రావిడు లార్యేతరులనుదానిం దెలుపుచున్నది. ఈ రెండు జాతులవారు తమతమ దైవములకు లక్షణనామముల నిచ్చుటలోనే తమ ప్రత్యేకతను భేదభావమును జూపించినారు.

ఇందుకు నిదర్శనము:—

విష్ణువు	శివుడు
చక్రపాణి	ఖండపరశు
విశ్వంభర	విశ్వనాథ
వైకుంఠుడు	గిరీశుడు
పీతాంబరుడు	కృత్తివాసుడు
శార్ఙ్గి	పినాకి
వనమాలి	రుండమాలి
బలిధ్వంసి	క్రతుధ్వంసి
గరుడధ్వజ	వృషధ్వజ
పుండరీకాక్ష	విరూపాక్ష
జనార్దన	హర
త్రివిక్రమ	త్రిపురాంతక

గంగాజనక	గంగాధర
హృషీకేశ	వ్యోమకేశ
అచ్యుత	స్థాణు
శ్రీపతి	ఉమాపతి

ఇట్లు పేరులపేరులు గట్టి 'శివాయ విష్ణురూపాయ శివరూపాయ విష్ణవే' యని పందెమువేసికొని పాటుబడినారు. వీనినుండి యొక గొప్పఫలము గలిగినది. ఆర్యులు తమదేవుని కిచ్చిన పరివారనామప్రదేశములనుబట్టి వారు ద్వీపవాసులనియు ద్రావిడులు తమదేవత కిచ్చిన పరివారనామప్రదేశములను బట్టి పర్వతప్రదేశనివాసులనియు చక్కగ దెలియుచున్నది. మఱియు వేడిమి వల్ల బాలిన ద్రావిడులను ఆర్యులు రాక్షసులనిరి. వారివలన దాక్షిణాత్యులనుపదము రాక్షసపర్యాయపద మైపోయినది. రాక్షసులకు నలుపువన్నె వర్ణింపబడినది. ద్రావిడులే ఆర్యులైన తమ్ము తామట్లు గేలి చేసికొందురా? వైష్ణవమతసంభవము ఉత్తరలోకములతోను శైవమతసంబంధము దక్షిణలోకములతోను సంబంధముగలవి యని స్థూలముగా జెప్పవచ్చును. ద్వీపవాసులగు ఆర్యులు అనంతాసనము, శ్వేతద్వీపము మొదలగువానినే విష్ణునివాసస్థానములుగా జెప్పుటయు, విష్ణువును సాగరశయనునిగా వర్ణించుటయు, సంసారమును సాగరమునకు బోల్చుటయు ద్వీపవాసులదేవజీవనాభిప్రాయములని కాన్పించుచున్నవి. (Island dweller's conc eption of god and life) శివుని వనవాసిగను, వనచరుడుగను, ఖండపరశుగను, భూతపతిగను, చర్మధారిగను, సారంగధరుడుగను, గిరీశుడుగను, గిరిజాపతిగను, నాగభూషణుడుగను, గజారిగను, నందిధ్వజుడుగను వర్ణించియుండుటయు, సంసారమును ఘోరాటవికి పోల్చుటయు వనప్రదేశవాసుల దేవజీవనాభిప్రాయములను సూచించుచున్నవి (Land dweller's conception of god and life). ఒక్కమాటలో ఆర్యద్రావిడుల మతసంప్రదాయములను జెప్పవలయునన్న నయ్యవి క్రమముగా ద్వీపవనసంబంధములవలన గలిగినవి అనిన చాలును (Islandish and landish conceptions). మానవజాతి కతిప్రీతిగానుండు మతము నందే యిట్టి ఘనభేదము కన్పట్టిన ద్రావిడులు ఆర్యులు ప్రత్యేకజాతి వారని జెప్పుట కెట్టి సందేహము నుండదు. సంఘము గాలివానలకు చలికేదుములకు తాళజాలక తొలుత జనులు గవి గళు=పర్వతగుహాలయందును గుడిగుండార=తాళ్ల చేరికలయందును కప్పులయందును నివసించియుండుట ప్రకృతిధర్మము. అట్టిసమయములందు సంఘమువారు క్రూరమృగముల బాధనుండి కాపాడికొనుటకై గుంపులుగా జీవించియుండు టావశ్యకము. అట్టి గుంపులకు నాయకు డొక డుండును. అతడే గణపతి, వినాయకుడు. వన్యవైచిత్ర్యమున పొడమిన యద్భుతాశ్చర్యములనుండి కార్తేయమతము బుట్టినట్లు, వనాంతరపశుసంపత్తిని సంభవించిన విస్మయుంబునుండి పాశుపతము బుట్టినట్లు జనవర్గముల నాయకత్వమునుండి గాణాపత్యము బుట్టియుండును. శైవవైష్ణవజైనమతములు తరువాత వచ్చినవి. గాణాపత్యము కొడగుదేశమునందు చాలప్రసిద్ధము. పేరుపెట్టుటయందు అందలి జనులు గణపతిపదమునే విశేషముగా నుపయోగింతురు. గణపతి ఆహారవిహారములందు తనగుంపునకు మేటియై ముందు బంటుగానుండు. ఆహారాన్వేషణమునందు వారు పులులతోను సింహములు మొదలగు హింస్రమృగములతోను పోరాడవలసియుండును. అందుకే వారు శస్త్రాస్త్రనిపుణులుగా కావలసివచ్చెను. కన్నడిగలందు తుళువారు=బల్లవరు అట్టివారు. ఉష్ణమండలములో నగప్రదేశమున నాగములు పెక్కులుండును. కొండచిలువలకును త్రాచుపాములకును జనులు మిగుల భయపడుచుండిరి. ఆకారణమునుబట్టి ద్రావిడులయం దిప్పటికిని నాగారాధనము భయభక్తులతో జేయబడుచున్నది. పామునోము ద్రావిడులకు ప్రధానమైనది. ఆనోము జేసినవారికి కంటికి రాదందురు. దుర్గమవన్యప్రదేశములందు పాములు వారికంటబడవని దానియర్థము. శీతదేశములందలి పాములవలెగాక ఉష్ణమండలపు పాములు మారకములు. వీనివిషము అనివార్యము. అందుకే ద్రావిడులు అంతభయపడి పాములకు నోములుజేయసాగిరి. ఈయాచారమునే, ఆర్యులు దక్షిణమునకువచ్చి ద్రావిడులతో సంబంధములు కల్పించుకొన్న తరువాత దానిని "అనంతవ్రతము"గా మార్చిరి. పాముకఱచినపుడు విషము దింపుటకై ద్రావిడులు

తమ వనదేవతారూపమైన, మఱియు చేదుగలిగిన వేపాకుల నుపయోగించిరి ఇప్పటికిని విషమును దింపుటకును విషక్రిములను సంహరించుటకును వ్యాధిభూతవేదనలను నివారించుటకును ద్రావిడులు వేపాకులను వాడుచున్నారు. వనలక్ష్మీవ్రతమునో వరలక్ష్మీవ్రతమునో ఆర్యులు వరలక్ష్మీవ్రతముగా మార్చియుందురు. వటసావిత్రీవ్రతము నిట్టి మూలముగలదియే యగు. వ్రతము లన్నియు గణపతి పూజతో ప్రారంభ మగుచున్నవి. తరువాత పవిత్రజలములు పూజింపబడుచున్నవి ఇష్టదేవతావ్రతము నదీతీరములందును వనాంతరములయందును కావలయు నను ఆచారము విధింపబడినది. గణపతిపూజ, జలపూజ, వన్య పూజాస్థానము ఇవి యన్నియు నార్యేతరులనివాసమగు సంప్రదాయములను స్పష్టముగా నిరూపించుచున్నవి. అనేకవ్రతములు స్కాందపురాణమందే దొరకుచున్నవి. స్కాందము శైవపురాణము. ద్రావిడులు శైవమతాసక్తి గలవారు. ఈ కారణములనుబట్టి ద్రావిడులు ఆర్యజాతివారు గారు. ద్రావిడులకు వేదగ్రంథములు లేవు.

గీ. వేదవైదికకర్మవిద్వేషమూని
తలను భస్మవిలేపనధూసరితులు
లింగసంగతవక్షస్థలీవిషములు
చండరూపులుగలరు పాషండు లిచట.

—తెలుగు విశ్వగుణాదర్శము.

ఇది దాక్షిణాత్యులను గుఱించి చెప్పిన ఆర్యుని యభిప్రాయము. ధ్రువమండలనివాసమును వదలివచ్చిన యార్యులు మతాభిమానమును విడువక తమ వేదగ్రంథములను వ్రాసియుంచికొనిరి. ద్రావిడులు ఆర్యసంతతివారైన వారి వేదములును వేదాభిమానమును ఎక్కడ? వా రార్యజాతివారుగాని యీరెండును వారియందు గన్పట్టవు. ఆర్యులందుండు బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రజాతులు ద్రావిడులందు లేవు. వృత్తులనుబట్టి బయలాసెనివింది కులము లున్నవి. గోత్రర్షులు ద్రావిడులకు లేరు. మఱియు నుత్తరహిందుస్థానమందలి యార్యులు సౌరమానమును బట్టి కాలమును లెక్కించుచున్నారు. దక్షిణహిందూస్థాననివాసులగు ద్రావిడులు చాంద్రమానమును బట్టి కాలమును లెక్కించుచున్నారు. ఇవియుగూడ ద్రావిడులు ఆర్యేతరులని తెలుపుచున్నవి. ఇవి గాక, భాషాపదములును, వ్యాకరణఛందోలంకారములును ద్రావిడు లార్యేతరులని నిర్ణయించుచున్నవి. ఈ విషయము సాహిత్యమును గుఱించి వ్రాయుచోట విస్తరముగా తెలుపబడును. ఇప్పుడుండు ఇన్ని ప్రబలకారణములను బట్టి మనము ద్రావిడులను ఆర్యేతరులనియే యందుము. ఆర్యశబ్దము గౌరవవాచకముగా ప్రయోగింపబడుటంజేసి ద్రావిడులను అనార్యులను పదముతో పిల్చుట అనుచితముగను అసభ్యముగను ఉండును. గనుక ద్రావిడులను ఆర్యేతరు లందము. కన్నడిగలు ద్రావిడులనిపించుకొనుట గౌరవహీనముగా దలపరు. ద్రావిడులని తమిళుల కేల యంత పెద్దతన మీయవలయునని తెలుగులు భావించినచో దాక్షిణాత్యులనియో ఆర్యేతరు లనియో పిలువ నంగీకరింతురు గాక!

ద్రావిడులు ఆర్యేతరులని నిదర్శనములు జూపి నిర్ధరించితిమి. ఇక నార్యేతరులలో నొకరగు కన్నడిగలు చాలకాలమునుండి దక్షిణహిందూస్థానమున నుండినవారని పలికితిమి. ఎంతకాలమునుండి యుండినవారో దాని నింత విచారింతము. కర్ణాటపదమే ప్రాచీనమను నర్థమున వాడబడుచున్నది. ఎంతప్రాచీనము? ఈ యిరువది నూఱేండ్లలో అగ్నిపర్వతప్రకోపము దక్షిణహిందూస్థానమున కలిగినట్లు లేదు. అడవియగ్గు లప్పుడప్పుడు కలిగి యుండవచ్చును. భాగవతమున నట్టి దవాగ్నిదహనము చెప్పబడియున్నది. అది యుండనీ. కర్ణాటకులు ఈ రెండువేలేండ్లనుండి కన్నడిగలై యుండుటకు వివాదమేమియు లేదు. దానికిముందు ద్వాపరాంతమున నున్న పాండవులు దక్షిణమున నుండిన వనముల వాసముజేయ వచ్చియుండిరని భారతమువలన దెలియుచున్నది. అజ్ఞాతవాసకాలమున పాండవులు కర్ణాటకమండలమున నుండిన విరాటనగరిని నివసించియుండిరని తెలియుదుము. మత్స్యభూపాలుడని విరాటరాజునకు పేరు. మత్స్యమన కన్నడమున మీను. మీన్గొంద యనునది బళ్ళారి మండలమున నున్నది. ఆలూరుతాలూకానందు చిన్నహొట్ట పెద్దహొట్టయను రెండు గ్రామములున్నవి. అవి దీనికి సమీపమునను న్నవి. ఈ పెద్దహొట్ట చిన్నహొట్ట గ్రామ

మూలుండుచోటనే విరాటనగరముండెనని స్థలపురాణము నందు వ్రాయబడినది. స్థలపురాణోక్తవాక్యము లంత విశ్వసనీయములుగావు. అయిన సత్యాంశము లేకయుండదు. గొందెయున్న కొండ. మీనగ్గొందెయున్న చేపవలెకనబడుకొండ. అట్టికొండయుండుప్రదేశము మత్స్యదేశమనబడెనేమో. ఆనెగొందె-ఏనుగుకొండ. ఏనుగువలె నాకారముగలకొండ యని భావము. శేషాచలము-పామువలెనుండు కొండ. ఇవి యాకారములబట్టి చెప్పినవాక్యములేగాని వస్తువునుబట్టి చెప్పినవిగావు ఈమీనగ్గొందెచెంతనుండిన విరాటనగరమే హాన్యటయను రూపాంతరము జెందినదని యచ్చటి జనులు చెప్పుదురు. బొంబాయి కర్ణాటమున నట్టి స్థల మొకటి గలదని యందలివా రందురు. అందుకే స్థల పురాణము లంత నమ్మదగినవి కావనుట. ఇందు సత్యాంశ ముండెనేని యది కర్ణాటకుల దయాదార్యములను,పరంపరాగతమైన ధర్మపక్షపాతమును స్థిరపఱచుచున్నది. ఇది యెట్లున్నను అర్జును డశ్వమేధహయరక్షకుడై దక్షిణ దేశరాజ్యముల నెల్ల దిరిగె. అందు కుంతలదేశమును జొచ్చె. కుంతలాధిపుడైన చంద్రహాసుని సందర్శనమును సఖ్యమును సంపాదించె. కుంతలాధీశుడు న్యాయవర్తియు, దైవభక్తుడును, శూరాగ్రేసరుడును సుందరుడును నగు చంద్రహాసుడు. ఇయ్యది కర్ణాటకుల ప్రాచీనతను చంద్రహాసునివఱకు గొంపోయినది. పితృవాక్యపరిపాలనమునకై శ్రీరాముడు దండకారణ్యమును బ్రవేశించె. అందు పంపాక్షేత్రమున వాలిని సుగ్రీవుని హనుమంతుని జూచె. శ్రీరాముడు వాలిని వధించి, సుగ్రీవునకు జేసిన కిష్కింధపట్టాభిషేకమును, సుగ్రీవాంజనేయ ప్రముఖులు సీతను రామునియెడ జేర్చుటకై చేసిన సాహాయ్యమును శ్రీమద్రామాయణమునందు వాల్మీకి మహర్షియే వ్రాసియున్నాడు. అతనికి కర్ణాటకాభిమాన మేమియు నుండియుండదుగదా? వాల్మీకి మహర్షి రామాయణమున నున్నంత, విన్నంత, కన్నంత, రామచరిత్రమును వ్రాసినాడు. కర్ణాటకదేశమున కిష్కింధ యున్నది. కిష్కింధాఖండమున పంపాక్షేత్ర మున్నది. కర్ణాటులు వీరులనుటకు రావణుని పదితలల పురుగని అంగదవినోదార్థము ఉయ్యాల కాడగట్టిన వాలిబల మొక సాక్షి. అధికారమున కర్ణాటులు దక్షులనుటకు సుగ్రీవాజ్ఞ యొక నిదర్శనము. ఆర్తుల కాశ్రయమిచ్చి దుష్టశిక్షణమును శిష్టరక్షణమును చేయుటయందును, దైవభక్తిని, పాపభీతిని, ప్రజానురక్తిని గలిగి వివేకవర్తనము జేయుట యందును కర్ణాటకులు ఆసక్తిగలవారనుటకు దేదీప్యమానమైన మారుతి సచ్చరిత్ర మొకదృష్టాంతము. కర్ణాటకుల ప్రాచీనత త్రేతాయుగమువఱకు బ్రాకినది. అయిన దాని ప్రాచీనత కృతయుగమువఱకు కన్పట్టకపోలేదు. కర్ణాటపు పశ్చిమభాగము పరశురామక్షేత్ర మనిపించుకొనుచున్నది. వృక్షములవలె నున్న కార్తవీర్యార్జునుని కరములను పరశురాముడు తన పరశువుతో దునుమె నను వర్ణన వనభూయిష్ఠమైన దక్షిణమునకే అన్వయించుచున్నది విష్ణువు చక్రమునుమాని పరశువును ధరించె ననునదియు అలంకారోక్తి గల ఆర్య ద్రావిడవైరములోని వర్ణనగా నున్నది. మలయాళులు పరశురాముని నిగ్రహానుగ్రహములకు పాత్రులైరి. వారికి చేరువనుండువారు కర్ణాటకులగు తుళువారు, పితృవాక్యపరిపాలనార్థము పరశురాముడు తనతల్లి తల గోసిన స్థల మిదియని కర్ణాటకులు హులిగిహొసూరులను జూపుదురు. అం దిప్పటికిని రేణుకాదేవి శరీరమునకు పూజ జరుగుచున్నది. ఈ విషయములనుండి జమదగ్ని యాశ్రమము కర్ణాటమున నుండెనని యూహింపవను. ఇంత ప్రాచీనత చాలును.

కర్ణాటకులు ప్రాచీనులై వీర్యశౌర్యౌదార్య న్యాయవర్తనములు గలవారొక్కటియేగాక వర్తకులై వివిధదూరదేశములకు బోయియుండిరనియు వలసబోయిన స్థలములు తెలిసినంతవఱకు గ్రీసుదేశమువఱకును ఇటలీ దేశమువఱకును వ్యాపించియుండెననియు దెలియుచున్నది. క్రీ. పూ. సాలమన్ మున్నగువారి కాలమందు ప్యాలస్టైన్, బ్యాబిలోనియా రాష్ట్రములకు నెమళ్లను దంతపువస్తువులను బంగారును సముద్రయానమం దారి జేరిన తమిళులు గొనిపోవుచుండిరని ఇతిహాసాధారముల దెలియుచున్నది. దక్షిణహిందూస్థానము, కుమారస్వామికి వాహనముగా నెన్నబడు నెమళ్లయందును, శివుని దర్పమునకు పాల్పడిన యేనుగులయందును కరాటమున వలసి

నంత కన్పట్టు బంగారువందును ప్రసిద్ధికెక్కి యుండెను. పొన్ అనిన బంగారని యర్థము. కర్ణాటకులకు, లోహములలో బంగారు మొదట కనబడియుండును. వారు బంగారువ్యాపారము చేసియుందురు. ఏలనన కర్ణాట దేశము బంగారునకు బుట్టినిల్లు. మఱియు వారు ఇనుమును కర్బొన్ = నల్లబంగారు, బెళ్పొన్ = తెల్లబంగారు అనియు వాడుచున్నారు. పొన్ అనిన లోహమని యర్థము చేసికొనినను ద్రావిడులకు లోహములు పురాతన కాలమునుండి తెలిసినవి యని తెలియుచున్నది. గ్రీసు దేశమునం దాక్సిరింకస్సను ప్రదేశమున దొరకిన గ్రీకు నాటకమునందు కర్ణాటపుమాటలు కన్పట్టుచున్నవి. దీనివలన కర్ణాటజనవ్యాప్తియును భాషావ్యాప్తియు నంతవఱ కుండెనని చెప్పవచ్చును. ఏసుక్రీస్తు భారతీయుడని రామస్వామి అయ్యరుగారు ఊహించి కారణములు జూపినది యంత నిరాధారమైన సిద్ధాంతము గాదు. ఏసు వలసపోయిన దక్షిణహిందూస్థానమువాడయి యుండవచ్చును. మేరి మరమ్మ=మారెమ్మ ఏసుతల్లి. సక్కరయ్య మొదలగు నామములును దక్షిణహిందూదేశీయు లందుండునవి. అది యటుండనిండు. మఱియొక నూతనవిషయ మే మనిన క్రైస్తవుల వేదమునందు (Bible) 'హొసన్నా' యనుపదము వాడబడినది. అక్కడివారు ఏసుక్రీస్తును హొసన్న యని పిలిచిరి. ఇది శుద్ధకర్ణాటపదము. తమిళమునుగాను, తెలుగును గాదు. తదితర విస్తృత దేశభాషలలో నిదియు గాదు. హొసన్నయన కన్నడమున క్రొత్త అన్న యని యర్థము హొసన్న=new brother. వలసపోయిన కర్ణాటకు లాతని నట్లు సంబోధించియుందురు. ఏసు దేవపితృత్వమును మానవభ్రాతృత్వమును బోధించెను (Fatherhood of God & Brotherhood of men.) దానిబట్టియే యాతడు కన్నడిగలచేత నట్లు పిలువబడెను. ఇది ఐతిహాసికోక్తి; క్రైస్తవుల వేదవాక్యము.

కర్ణాటకులు మతసహిష్ణుత గలవారు. కర్ణాటము త్రిమతస్థులకు శరణాలయమై యుండెను. వారు తొలుత వనదేవత నారాధించుచున్నట్లు కనబడుచున్నది. వారిలో తుళువారు మంచి యోధులైరి. తోడలు గొల్లలైరి. మహిషమండలము కర్ణాటములోనిది, పాలుపితుకు బర్రెలు మెండు. వానిని పోషించి పాడిచేసి బ్రదుకువారైరి. బడగలు పాడి పంట చేసికొని యుండువారైరి. తదితర కన్నడిగలు వర్తకము మొదలగు వివిధవృత్తులందును, విద్యలందును ప్రవీణులైరి. వనపర్వతప్రదేశముల నుండు కిత్తిలో నందఱును వీరవృత్తినే యవలంబించియుండిరి. ధీరోదాత్తులైన వీరు లెప్పుడును ఔదార్యభావముగలవారై యుండుట సహజము. వీరియందు నదియే కన్పట్టుచున్నది. తరువాత కర్ణాటమున పాశుపతము సంభవించినది. అటుపిమ్మట శైవము ప్రవేశించినది. అపిమ్మట వైష్ణవము చొచ్చినది. ఈమూడుమతముల సంకరము జైనమయినది. గుణగ్రహణ పారీణులగు కర్ణాటకులు ప్రస్తుతమతములను సమదృష్టిని, సమరసభావమునను సంరక్షించినారు. ఇప్పుడు మహమ్మదీయ క్రైస్తవమతములకు నట్టి స్వాగతమే యొసగబడెను. ఏమతమువారికి నట్టితొందరలు లేవు.

గీ. 'బుధునకును మూర్ఖునకు నొక్క పోల్కి గార
వంబు సేయుదు రిచ్చటి ప్రాక్యజనులు.'
— తెలుగువిశ్వగుణాదర్శము.

కర్ణాటకులు పండితపామరుల నొక్కపగిది సమాదరమున జూచుచుందురు. కన్నడిగలు మతోద్రేక మను మాట నెఱుగరు. ద్వైతవిశిష్టాద్వైతాద్వైతమతము లెల్ల ఇందు ప్రబలినవి.

కన్నడిగలు ధర్మప్రవర్తనమును, నైతికసంపత్తిని గలవారై యుండిరని కనబడుచున్నది. వారి శౌర్యౌదార్యములు రామాయణభారతములందు వర్ణింపబడియుండుటయే గాక మధ్యమయుగమునందు వచ్చియుండిన హ్యూన్త్సాంగను చీనాప్రవాసి గ్రంథమునను కర్ణాటకుల సత్యసంధతను గుఱించియు, న్యాయప్రియత్వమును గూర్చియు, శౌర్యౌదార్యములను గూర్చియు పొగడ్తయున్నది. అక్క, అమ్మ, అత్తె, మావ, గండ, హెండతి మున్నగు నామపదములుండుటం బట్టియు, ప్రకృతిశీలసంప్రదాయములం బట్టియు కన్నడిగలు సౌశీల్యము గలవారని తెలియుచున్నది. కన్నడిగ లనుకంపాపరులని తెలియుచున్నది. వారి భూతదయాబుద్ధియే అహింసాపరము లగు జైన రామానుజమాధ్వ బసవారాధ్యమతములకు సానుభూతిని,

సంరక్షణమును నొసగ తోడ్పడియుండునని తోచుచున్నది. మఱియు వారి యుదారగుణమే ప్రజారంజనము చేయు జాలు రాజవంశ మెద్దియైనను దానికి సింహాసనారోహణ సుయోగమును గలిగించినది. పూర్వకాలమునుండి వారు గణపతియధికారమున మున్నవారు. నాయకునియందు వినయవిధేయతలు చూపు అలవాటు కన్నడిగలకు మొదట నుండి యుండుటం బట్టి ప్రభువగువాడు తమజాతివాడు కాకుండినను ప్రజారంజకుడుగా నుండిన వానిపరిపాలనకు లోబడెడివారు. అందుకే అనేక రాజవంశములు కర్ణాటము నేలినవి.

కర్ణాటకులు పరిపాలనశక్తియందును పేరుబొందిన వారు. సుగ్రీవాజ్ఞయను గాథయే వారి అధికారాసక్తిని దెలుపుచున్నది. పురాణకాలపు రాజులు గాక కర్ణాటము నేలిన ఇమ్మడిపులికేశి, కృష్ణదేవరాయలు చక్రవర్తులై స్వజన స్వధర్మ స్వదేశరక్షణము జేసి ఆచంద్రతారార్కమైన కీర్తిని గడించిరి. రాజభక్తి కేమి, చక్రవర్తిభక్తి కేమి మైసూరు రాజ్యమును, బ్రిటిష్‌కర్ణాటరాష్ట్రమును ఇతర రాష్ట్రములకెల్ల నాదర్శప్రాయములుగా నున్నవి.

కన్నడిగలు లలితకళలయం దతినిపుణులు. వారి శిల్పశాస్త్రపరిజ్ఞానము చూచి కన్నులపండువు చేసికొన గోరినయెడల హంపి, ఎల్లోర, బేలూరు మున్నగుస్థలము లందుండు కట్టడములనుమాత్రము పరికించిన చాలును. ఈ కట్టడముల జూచి ప్రశంసింపని పరదేశప్రవాసియే లేడు. జాత్యభిమానమున బోడము ఈర్ష్యామూఢులను సైతము మాని వీనిని బొగడని మనుజుడే లేడు. ఇక సంగీతశాస్త్రము దన్ననో, దక్షిణహిందూస్థానపు సంగీతము కర్ణాట సంగీతమనియే ప్రసిద్ధిజెందినది. హుసితాళమును పదములు కర్ణాటపదములు. కర్ణాటసంగీతము హిందూస్థానిసంగీతము కంటెను సూక్ష్మమైనదియు, సంపూర్ణమైనదియు, శాస్త్రీయమైనదియు, సౌఖ్యదమైనదియు నై యున్నదని సమస్తజాతులవారు సమ్మతించినారు. ఇట్టి సంగీతజ్ఞానము గల కర్ణాటకుల సాహిత్యమందు సంగీతమున కేమి తక్కువ? కర్ణాటసాహిత్యమునందు పాడుంగబ్బమని యొకసాహిత్యవిశేషమే గలదు. కర్ణాటకులు సంగీత ప్రియు లగుటంబట్టియే

‘ బిందువిసర్గం వ్యంజన
మొందిద దడ్డక్కరల పదాంత్యం దీర్ఘం.’
—నాగవర్మఛందస్సు.

అని పాదముయొక్క కడపటి లఘువును సైతము గురువుగా జేసికొని విడిచినారు. తెలుగునం దిట్టి స్వాతంత్ర్యము లేదు. పదియవ శతమానమునం దుండిన కావ్యమీమాంసాకర్తయగు రాజశేఖరుడను సంస్కృతకవి కర్ణాటకులు పద్యములను టంకారముతో చదువుదురని సోంకముగా బలికినాడు. హిందూస్థాని సంగీతము ఆర్యసంపర్కము గలది. అయ్యది ఆహాహూహాహూశబ్దనలతో మునిగియుండు. కర్ణాటసంగీతమున్న సప్తస్వరముల సూక్ష్మోచ్చారణములతోను, రాగతాళరక్తితోను హృదయానందకరముగా నుండు. సప్తస్వరముల ధ్వనులు వన్యమృగపక్షులధ్వనులతో పోల్పబడినవి. వనగిరులందు వసించుచుండిన కర్ణాటకుల చెవి కివి చిన్నప్పటినుండియే తెలిసియుండును. ఈ కారణమునుబట్టియే కాబోలు, కర్ణాటకులు సంగీతకళయందు ప్రవీణులైరి. వీణను కర్ణాటకులే కనిపెట్టియుందురు. సంగీతము నెఱింగినవారు సాధనముల జేసికొనకయుందురా? వీణకు వలసిన కఱ్ఱ, సొరకాయ, తంతులు కర్ణాటకుల కున్న చోటనే దొరకువస్తువులు. వీణసింహాముఖము సకీలతము వన్యజాతికర్తృత్వమును వెల్లడించుచున్నది. వనపర్వతప్రాంతముల నివసించుచుండిన ద్రావిడులు పాములను నయభయభక్తులతో జూచుచుండిరి. వానిని జంపిన పాపమని భావించుచుండిరి. అయిన విషప్రాణియైన నాగమునుండి తప్పించుకొనుటకై విషపద నలనైన తల లాపజేసి శ్రోత్రేంద్రియపరవశులుగా జేయు జాలు మంగళకరమైన నాగస్వరమునుకూడ సంగీతమునందు సహజమైన పాండిత్యముగల కర్ణాటకులే కనిపెట్టియుందురు. నాగములు చక్షుఃకర్ణము లగుట వినువపుడు కనుగొనజాలవు. అట్టివేళ ద్రావిడులు వానినుండి తొలగి పోవుచుండిరి. ద్రావిడులు నాగస్వరము వాయించుటయందు నిపుణులనుట లోకప్రసిద్ధము. ఇట్లు కర్ణాటకులు సంగీతమును, సంగీతసాధనములను వృద్ధికి దెచ్చినవారు. సంగీతసాహిత్యసమ్మేళనము జేసిన కర్ణాటకులలో పురందరదాసు ముఖ్యుడు. అతడు ఆనందమత సాహిత్యము

తోపాటు సంగీతమును చేర్చి పాటల వ్రాసి త్యాగరాజులకు ఆదర్శకవి యైరెను.

క. 'దురితవ్రాతము లెల్లను
బరిహార్యంబులు హరిగుణముల బాడుచు నెపుడున్
పరవశుడై విలయపురం
దరదాసుని మహిమములను దలచెద మదిలోన్.'

అని త్యాగరాజు తన ప్రహ్లాద భక్తవిజయ మను రూపకమున పురందరదాసుని ప్రస్తుతించినాడు. త్యాగరాజు కృతుల నెల్ల ద్వైతము నిండియున్నది. హరిహరులను భాగవతసంప్రదాయమున సమముగా స్తుతించినాడు గాని ద్వైతాద్వైతమతభేదమును శాస్త్రానుసారముగా గుర్తింపక పోయినాడు. 'ద్వైతము సుఖమా? అద్వైతము సుఖమా?' యని డోలాయితమనస్కుడై పోయినాడు. అయిన ననుభవమున ద్వైతమునే యనుసరించినాడు. తన సాహిత్యమందు దతడు రామదాసోహమ్మని పలుమారులు పలికియుండినను శ్రీరాముడు తనదాసుడైన త్యాగరాజును 'పదిపూటలపై గాచెద'నని పలికియుండినను, కొంద ఱితని సాహిత్యమును, స్వభావస్వానుభవములను వేఱుగా దలచుచున్నారు. పురందరదాసులు భావకవిత్వమును సంగీతముతో గలిపి, పండితపామరరంజకముగా త్యాగరాజు సంగీతమును భావకవిత్వముతో గలిపి శాస్త్రజ్ఞులు కలబోసి కర్ణాటసంగీతకీర్తిని కేంద్రస్థానము చేర్చిరి. ఇంతియె కాదు కర్ణాటకులు నాట్యకళయందును అసమాన పాండిత్యము గలవారు. నాట్యము తాండవము, లాస్యమని ద్వివిధము. తాండవము పురుషనాట్యము, లాస్యము స్త్రీనాట్యము. తాండవము ద్రావిడులదైనను శివుని నాట్యమగుటచే నది పురుషనాట్యముగా భావింప బడియె. శివునకు మహానటుడను బిరుదు గలదు. నాంది శివునిభక్తుడగు నంది మంగళవాక్యము. కొడగువారియం దిప్పటికిని తాండవమాడు వాడుక గల దందురు. మైసూరు మొదలగు కర్ణాటదేశపువారి నాటకప్రదర్శనపాండిత్యము సర్వజనవిదితము. ఉష్ణమండలమునందు వేడిమి, వెలుతురు నుండుట నచిరకాలములోనే వస్తువులు పక్వము లగునని ట్రిక్కడివారి బుద్ధియు శీతలమండలమువారి బుద్ధికంటెను శీఘ్రకాలములోనే పరిపక్వమగుచున్నదని ప్రఖ్యాతభూగోళశాస్త్రజ్ఞుల సిద్ధాంతము; అనుభవవేద్యము. జలసమృద్ధియందును, ఫలాహారసమృద్ధియందును కొదవలేని యుష్ణమండల ప్రదేశములందు జనులకు జీవనోపాయప్రయత్నము లల్పవిషయములై యుండుట వారు విశ్రాంతిని మెండుగా గలవారై యుందురు. అట్టి విశ్రాంతి కాలమున వారు సకల తత్త్వశాస్త్రశ్రద్ధాపరులై యుందురనియు, సహజముగనే కుశాగ్రబుద్ధి గలవారై యుందురనియు మానవచరిత్రము నుండి మనము తెలిసికొనవచ్చును. ద్రావిడు లుష్ణమండలమున నుండువారు. అందువను కర్ణాటకులు సుందరదేశమున నుండువారు. వారు సకలశాస్త్రములందు ఘనపాండిత్యమును గడించిరి. కనుకనే వారిట్లు వర్ణింపబడినారు.

గీ. 'వేదముల నభ్యసింపక వీరు శాస్త్ర
వాదముల నెల్లవేళల నాదరింత్రు.'

— తెలుగు విశ్వగుణాదర్శము.

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ 'చందాదారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము. చందాదారుల సంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందాదారులకు భారతి ౧౦-వ తేది లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తపాలువారికిని, మా కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము.

మేనేజరు, 'భారతి.'

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

౫

(ఇది ౮ వ గుహయొక్క వెనుకటిట్టు గోడపయిన ద్వారమునకు కుడిప్రక్కగా నున్నది.)

మూలము: ప్రాకృతము

౧ దాసకస ముగూదాసకస[1] సపరివారస లెణ[2] దెయ ధమ[3].

సంస్కృతము (ఛాయ)

౧ దాశకస్య ముగూదాసస్య సపరివారస్య లేణం దేయధర్మమ్.

ఆంధ్రీకరణము

ఈ గుహను సపరివారుడయి ముగూదాసుడు ధర్మముచేసినాడు.

సంగ్రహవ్యాఖ్య

'సపరివార' శబ్దమునకు సరియైన అర్థము చెప్పుట కష్టమని పాశ్చాత్యదేశపు పండితులు అభిప్రాయపడిరి. భారతదేశీయులకు సపరివారు డన్నమాటకు అర్థము సులభముగా తెలియుచున్నది. కొందరూహించినరీతిగా 'సకుటుంబముగా' నని యనుకొనినచో లేఖరి అట్లు అర్థమిచ్చు బంధుత్వమును దెలుపు పదముల నేల వాడియుండ లేదని ప్రశ్న వచ్చుచున్నది. అందువలన 'సపరివారు' డనగా చుట్టును కొలిచియున్నవారలతోగూడి యనిగాని భిక్షులతో కలసి యనిగాని అన్వయము చేసుకొనవచ్చును. ఈ ముగూదాసుడు దాశకుడు. ఈతని పేరుగలవాడు "మాలాకారు" డొకడు కూడ నితని సమకాలికు డనదగువాడు కలడు. అతనిగూర్చి ముందు తెలుపబడును.

౬

(ఇది ౮ వ గుహయొక్క వసారా వెనుకటిగోడపయిన ద్వారమున కెడమప్రక్క నున్నది.)

మూలము: ప్రాకృతము

౧ చెటిక-ఉపాసకియస ముగూదాసస[1] సపరివారస లెణం[2] దెయధమ[3]

ఎతస లెణస[4] బొధిగుత-

౨ ఉపాసకస పుతేన ధమనందినా దతం[5] ఖెతం[6] అపరిలీయ కణ్హాహినియ

ఎతో చ ఖెతాతో చీవరికం[7] పవైతస.

౧. 'ముగుడా' యని చదువవచ్చును. రెండవఅక్షరముపై దీర్ఘము కానుపించుటలేదు. ౨. లెణం. ౩. ధమం.
పాఠభేదములు:—౧. మూగూ. ౨ లెణ. ౩. ధమొ. ౪. లెణస. ౫. దత. ౬. ఖెత. ౭. చివారిక.

సంస్కృతము (ఛాయ)

౧ చేటిక ఉపాసకీయస్య ముగూదాసస్య సపరివారస్య లేణం దేయధర్మమ్.
ఏతస్య లేణస్య బోధిగుప్త
౨ ఉపాసకస్య పుత్రేణ ధర్మణనందినా దత్తం క్షేత్రం అపరస్థలీయ కణ్హహి
నీయ ఏతత్ చ క్షేత్రం చీవరకం పరివ్రాజకస్య.

ఆంధ్రీకరణము

'చేటిక' సంఘమునకు చెందిన ఉపాసకుడు ముగూదాసుడు సపరివారుడై యీగుహను ధర్మముచేసెను. ఈ గుహయందు నివసించు పరివ్రాజకులకు వస్త్రములనిమిత్తము పడమటికణ్హహిని గ్రామమునం దున్న ఒకపొలమును ఉపాసకుడైన బోధిగుప్తుని పుత్రుడు ధర్మణనందనుడు దానముచేసెను.

సంగ్రహవ్యాఖ్య

ఈ శాసనమును, పై శాసనమును సరిపోల్చి చూచునది. 'చెటిక' కులము అనునది ఈకాలమున నేసులమునకు సంబంధించినదో యని యూహ పొడముచున్నది. చెటికకులమువాడైన ముగూదాసుడు చేపలబట్టువృత్తి చేయుచున్నాడు. చెటిక ఇప్పటి చెట్టి, లేక సెట్టికులమున కేమైన వర్తించునా? ఇంకను విమర్శింపవలసియున్నది. ఈ శాసనమునందు "అపరిలీయ కణ్హహినియ" అను పదములు అర్థముగాకున్నవి. 'అపరిలీయ' 'అపర' (పశ్చిమ) శబ్దముయొక్క విశేషణమా యని సందియము కలుగుచున్నది. ఈ రూపము ఎక్కడను కనబడదు. పరియు పై పల్లవశాసనమందు పేర్కొనబడిన 'అపర కఖడియ' అను పదములందలి 'అపర' శబ్దమునకు సరిపోవుటలేదు. 'అపర కణ్హహినియ' గ్రామమున గల యీ దత్తక్షేత్రనామముగూడ కానబడదు. ఇంతికును 'అపరిలీయ' పదము సందిగ్ధముగానుండి బోధపడకున్నది.

౧౦

(ఇది పదియవగుహయొక్క వసారాలోని వెనుకతట్టు గోడపైన పైకప్పునకు క్రింద నున్నది.)

మూలము: ప్రాకృతము

ఈ శాసనమును డాక్టర్ హెర్ జల్ గారు ఇండియను ఆంటిక్వేరీ ౧౨వ సంపుటము ౨౭వ పుటయందును డాక్టరు భండార్కరుగారు ౫౦వ ౧౩౯ పుటయందును ప్రకటించియున్నారు. చదువరులు పరిశీలింపదగును.

౧ సిద్ధమ్. రాజ్ఞః క్షహరాతస్య క్షత్రపస్య నహపానస్య జామాతా౧ దీనీక
పుత్రేణ ఉషవదాతేన త్రిగోశతసహస్రదేన నద్యా బార్ణాసాయాం
సువర్ణదానతీర్థకరేణ దేవతాభ్యః బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ షోడశగ్రామదేన
అనువర్షం౨ బ్రాహ్మణ శతసహస్రీ భోజాపయిత్రా

---

౧. 'జామాత్రా' లో 'త్రా' స్పష్టముగా తప్ప గానవచ్చుచున్నది. ఇది లేఖకదోషము 'త' కు క్రింద ఉకార మిచ్చినట్లు కనబడుటచేత 'జామాతు' అనికూడా చదువవచ్చును. ౨. 'వర్ష'

౨ ప్రభాసె పుణ్యతీర్థె బ్రాహ్మణెభ్యః అష్టభార్యాప్రదేన భరుకఛె దశపుర గోవర్ధనె శోర్పారగె చ చతుశాలావసథ ప్రతిశ్రయప్రదేన ఆరామ తడాగ[3] ఉదపానకరేణ ఇబా పారాదా దమణ తాపీ కరబెనా దాహనుకా నావా పుణ్యతరకరేణ ఎతాసాం చ నదీనాం ఉభతో తీరం సభా–

3 ప్రపాకరేణ పిండీ[4]తకావడె గోవధనె సువర్ణముఖె శో[4]ర్పారగె చ రామతీర్థె చరకపర్షభ్యః గ్రామె[5] నానంగోలె ద్వాత్రీశతనాళీగెర మూల సహస్రప్రదేన[6] గోవధనె త్రిరశ్మిము పర్వతెషు ధర్మాత్మనా ఇదం లెణం[7] కారితం ఇమా చ పోథియో[8] [||*] భటారకా అంజ్ఞాతి య[9] చ గతోస్మిం[10] వర్షారతుం మాల యె హి రుధం ఉతమభాద్రం[11] మొచయితుం

౪ తె చ మాలయా ప్రసాదెనెవ అపయాతా ఉతమభద్రకానం[12] చ క్షత్రియానం సర్వె పరిగ్రహా కృతా తతోస్మి[13] గతో పొక్షరాణి తత్ర చ మయా అభిసెకొ కృతో త్రీణి[14] చ గోసహస్రాణి దతాని గ్రామొ[15] చ [||*] దతచానెన[16] క్షెత్రం[17] బ్రాహ్మణస వారాహిపుత్రస అశ్వభూతిస హథెకినితా మూలెన[18] కాహాపణసహస్రెహి చతుహి ౪౦౦౦ య సపితు సతక నగరసీమాయ ఉతరాపరాయ దీసాయ[19] ఎతో మమ లెణె వస—

౫ తానం[20] చాతుదీసస[21] భిఖుసఘస ముఖాహారో భవిసతి.

సంస్కృతము (ఛాయ)

౧ సిద్ధమ్! రాజ్ఞః క్షహరాతస్య క్షత్రపస్య నహపానస్య జామాత్రా దీనీక పుత్రేణ ఋషభదత్తేన త్రిగోశతసహస్రదేన నద్యాం బార్ణాసాయాం

3. 'తడాగ' ౪. 'పిండీ' ౫. 'గ్రాము' ౬. 'సహస్రదెన' ౭. 'లెణ' ౮. 'పొధియొ' ౯. 'అం జ్ఞాతియా' యందు 'అ' తరువాత అనుస్వారము పొరపాటుచేత లేఖరి వ్రాసియుండవచ్చును. ౧౦. 'స్మి' ౧౧. 'ఉత్తమ భద్రం' ౧౨. 'కానాం' ౧౩. 'స్మి' అనుస్వారము తప్పు. ౧౪. 'తీనిగొస' ౧౫. 'గామొ' ౧౬. 'చానెన' ౧౭. 'క్షెత్ర' ౧౮. 'మూలె' ౧౯. 'దిసా' ౨౦. 'తాన' అనుస్వారము తప్పు. ౨౧. 'చతుదిస'

సువర్ణదాన తీర్థకరేణ దేవతాభ్యః బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ షోడశగ్రామదేన
అనువర్షం బ్రాహ్మణశతసహస్ర భోజయిత్రా

౨ ప్రభాసే పుణ్యతీర్థే బ్రాహ్మణేభ్యః అష్టభార్యాప్రదేన భరుకచ్ఛే దశపురే
గోవర్ధనే శోర్పారగే చ చతుశ్శాలావసథ ప్రతిశ్రయప్రదేన ఆరామ
తటాక ఉదపానకరేణ ఇబా పారాదా దమన తాపీ కరబేన దాహ
నుకా నావా పుణ్యతరకరేణ ఏతాసాం చ నదీనాం ఉభయతీరం సభా

3 ప్రపాకరేణ పిండీతకావడే గోవర్ధనే సువర్ణముఖే శోర్పారగే చ రామతీర్థే
చరకపర్షభ్యః గ్రామే నానంగోలే ద్వాత్రింశత నాళికేర మూలసహస్ర
ప్రదేన గోవర్ధనే త్రిరశ్మిషు పర్వతేషు ధర్మాత్మనా ఇదం లేణం కారితం
ఇమాం చ పృథివీం భట్టారకైః ఆజ్ఞప్తశ్చ గతోస్మి వర్షర్తుం మాల
యైః రుద్ధం ఉత్తమభద్రం మోచయితుం

౪ తే చ మాలయాః ప్రనాదేనేవ అపయాతాః ఉత్తమభద్రకానాం క్షత్రి
యానాం సర్వే పరిగ్రహాః కృతాః తతోస్మిన్ గతః పుష్కరాణి తత్ర
చ మయా అభిషేకః కృతః త్రీణిచ గో సహస్రాణి దత్తాని గ్రామశ్చ
దత్తం చా నేన క్షేత్రం బ్రాహ్మణస్య వారాహిపుత్రస్య అశ్వభూతేః
హాథేకీనితా(?)* మూల్యేన కాహాపణ సహస్రైః చతుర్భిః సపితు
సుతక(?) నగరసీమాయ ఉత్తరాపరదిశాయ ఏతన్మమ లేణే వస

౫ తః చాతుర్దిశస్య భిక్షుసంఘస్య ముఖాహారో భవిష్యతి.

ఆంధ్రీకరణము

స్వస్తి! క్షహరాత క్షత్రపుడను రాజును అగు నహపానుని అల్లుడును, దీనీకుని పుత్రుడును, అగు ఋషభ దత్తునిచేత నీయబడిన ధర్మము: దేవతలకును బ్రాహ్మణులకును బార్ణాసావదియొద్దను మూడులక్షలగోవులను దానము చేసినవాడును, సువర్ణదానములను తీర్థములను (తిరువాళ్లు) జరిపించినవాడును, షోడశగ్రామములను బ్రాహ్మణుల కును దేవతలకును దాన మొసంగినవాడును, అనువర్షము (సంవత్సరపర్యంతము) శతసహస్రసంఖ్యాకులగు (లక్షమంది) బ్రాహ్మణులకు భోజనములు పెట్టువాడును. 'ప్రభాస' పుణ్యతీర్థమున బ్రాహ్మణులకు అష్టభార్యల నొసంగినవాడు ను*, భరుకచ్ఛ, దశపుర, గోవర్ధన, శోర్పారగ నగరములందు వాసయోగ్యము లయిన చతుశ్శాలా (నాలుగిండ్ల భవంతివంటిది, చుట్టును వసారా గలిగినటువంటిది) సత్రములను కట్టించినవాడును, ఆరామ, తటాక, ఉదపానము

*. ఇదియేమో నాకు తెలియుటలేదు. ఒక క్షేత్రము పేరా యని సందేహము కలుగుచున్నది. ఇంకను ఈ విషయము విచార్యము.

*. వ్యాఖ్య చూడుడు.

(పశువులుం నీరు త్రాగు తొట్టెలవంటివి?) లను నిర్మించినవాడును, ఇబా, పారాదా, తాపీ, కరబెనా, దాహనుకా నదులను ఉదిత్రముగా దాటించుటకై పుణ్యముగొఅకు నావలు వేయించినవాడును, ఈ నదుల యుభయతీరము లందును విశ్రాంతిమందిరములను, పానీయశాలలను (చలివేంద్రలు) నిర్మించినవాడును, 'నానంగొలా' గ్రామమున ముప్పదిరెండువేల నారికేళమూలములను (కొబ్బరితోటయా?) (కొబ్బరి అంట్లుగాని, మొక్కలుగాని కావచ్చును) పిండీతకావడ, గోవర్ధన, సువర్ణముఖ, శోర్పారగము, రామతీర్థము మొదలగు నగరములందు గల చరకసంఘముల (యజుశ్శాఖీయు లగు బ్రహ్మచారులు గావచ్చును) కు దానముచేసినవాడును అగు ఋషభదత్తుడు ధర్మచింతతో ధర్మాత్ముడై గోవర్ధనమం దున్న త్రిరశ్మి పర్వతములపై యీ గుహను ఇందలి నీటిగుండములను దొలిపించి దానము చేసెను. [నేను] భట్టారకుని (రాజు) చే యాజ్ఞాపింపబడి ఉత్తమభద్రుల నాయకుని వర్ష ఋతువులో మాలయులచే (దక్షిణ కొంకణవాస్తవ్యులు కావచ్చును) బంధింపబడినవానిని చెఱనుండి విముక్తునిచేయుట కరిగితిని. వారాక తెలిసి నట్లుగానే మాలయులు భీతచిత్తు లయి పారిపోయిరి. అంతట ఉత్తమభద్రకులచేత వా రందరు పట్టుకొనబడి బంధింపబడిరి. అప్పటినుండి (పుష్కరిణి) పొష్కరతటాకమున కరిగి యందు స్నాన మాచరించి మూడువేల ఆవులను ఒక గ్రామమును దానము చేసితిని. అప్పటనే వారాహి (భట్టు) కుమారుడైన 'అశ్వభూతి' వలన అతనికి పైతృకమైనట్టియు, పూర్వార్జితమైనట్టియు తనకు నిరాటంకముగా సంక్రమించినట్టియు పొలమును, మరియు నగరసీమలందు ఉత్తరాపరదిశ (వాయవ్యదిశ)గా నున్న 'మాభేకీనిత' యను పొలమును రెంటెని నాలుగువేల కాహాపణములు మూల్య మిచ్చి క్రయమునకు తీసుకొని దానముచేయుచున్నాను. నేను దొలిపించిన యీ గుహయందు మార్గస్థులుగావచ్చి నాలుగుదినము లుండిపోవుచుండు భిక్షుకసంఘమునకు, ఈ దత్తిక్షేత్రమునుండి వచ్చు ఫలాదాయములు ముఖ్యాహారమై సాగుచుండవలయును.

సంగ్రహవ్యాఖ్య

ఈ శాసనములో మొదటిభాగము అనగా 'అష్టభార్యా ప్రదేన' అను పదనారంభిముగలుగు గల వాక్యము ఒకటిరెండు స్వల్ప పాఠభేదములతో తప్ప కార్లీ గుహాశాసనములలో ౧౩ వ దానితో సరిపోవుచున్నది. ఈ విషయమును కార్లీ గుహాశాసనములను సంపాదించి ప్రకటించినపుడును చర్చింతును.

'అష్టభార్యా ప్రదేన' అనుటచేత ఒక్కొక్కనికి ఎనమండుగురు భార్యల నిచ్చిన అని యర్థముచెప్పుట నా కంత సమంజసముగా తోచుటలేదు. ఆకాలమున నట్టి యాచార మేమయిన నుండెనేమో మనకు తెలియదు. అయినను నా కొకయూహ పొడముచున్నది. అది వింత యని కొందఱకు తోచవచ్చును. పురాణములందు మనకు తెలిసినంతవఱకు అష్టభార్యాయుతు డొకడే యున్నాడు. అతడు శ్రీ కృష్ణుడు. మన సహపానుని కాలమునాటికి శ్రీ కృష్ణుని పరమాత్మస్వరూపుడుగ పరిగణించి ఆరాధించుట బ్రాహ్మణులలో నాచార మైనట్లు గానవచ్చెడిని. అందుచేత శ్రీ కృష్ణభగవానునకు అష్టమహిషీకళ్యాణము గావించి యా సువర్ణవిగ్రహములను బ్రాహ్మణులకు దానము చేయుచుండువా డని యర్థము చెప్పవలయును. పండితులు దీని నింకను విమర్శింతురుగాక.

దశపురము తక్క మిగిలిన నగరము లన్నియు నీవఱకే నిర్ధారింపబడియున్నవి. ఈ దశపురము మాళవమందలి మందసోర్ అని ఫ్లీటుపండితుని యభిప్రాయము. (గుప్తచక్రవర్తుల శాసనములు, పుట ౭౯. ౨ వ నోటు) మాళవ రాజపుత్రస్థానమం దున్న దశపురమయినచో నదియే గావలయును. ఇచ్చట శకజాతులు నివసించుచుండినట్లు ముందు ౨౦ వ శాసనమందు తెలుపబడియున్నది. కావున నీ పుర ముత్తరప్రాంతమున నున్నదే యని నిర్ధారింపవచ్చును.

సిండీతకానడ, సువర్ణముఖి, ఇంతవఱకు నిర్ధారణ చేయబడియుండలేదు. నానంగోల గ్రామము తాణా నది మీద సంజాము నగరమునకు సమీపముగా నాలుగుమైళ్లదూరమున నున్న నార్గోలు గ్రామమునకు సరిపోవుచున్న దని భగవన్‌లాల్ ఇంద్రాజీ పండితుడు ముడిపెట్టుచున్నాడు.

‘చరక పర్షత్భ్యః’ అనగా బౌద్ధ (మహావస్తు ౩, ౪౧౨.) జైనగ్రంథములందు ‘అన్యతీర్థంక చరక పరివ్రాజకా’ అని పేరుతో గానవచ్చెడి. బ్రాహ్మణసన్యాసులు గావలయునని యూహ పొడముచున్నది. అయినను చరకశాఖీయులు అనగా యజుశ్శాఖీయు లగు బ్రాహ్మణు లని యర్థము చెప్పుటకు వీలుగలదు.

‘గోవర్ధనము’ నాసికకు ఆరుమైళ్లు దూరములో నున్న ‘గోవర్ధన’ గంగాపురము కావలయును. ‘సోపారా’ తాణాజిల్లాలో ‘బేసిను’కు సమీపముగా నున్నది. ఇప్పటికి నచ్చట ‘రామకుండమ’ని యొక కోనేరును చూపించుచుందురు. ఇందు స్నాన మాచరించుటవలన పుణ్యము ప్రాప్తించు నని జనుల విశ్వాసము. భరుకచ్ఛము నేటి బ్రోచ్ పట్టణ మనుట నిస్సంశయము.

ఇందు పేర్కొనబడిన నదులను భగవన్‌లాల్ ఇంద్రాజీ పండితు డీవిధముగా నిరూపించుచున్నాడు ఇబానది అంబిక, పారాదానది పార్, కరబెనా నది గుజరాత్ దేశమునం దున్న కావేరి, దమన నది దమణ గంగ దహనుకానది నేటి దహాను ఉప్పుటేరు బర్ణాసానది సంస్కృతమున పురాణములందును మహాభారతమునందును పేర్కొనబడిన పర్ణాశానదితోడను, రాజపుత్రస్థానములోని బానాస్ యేటితో పరిపోల్పవచ్చును. పర్ణాశానది అబూపర్వత శిఖరప్రాంతమున జనించి కచ్ఛి సింధుశాఖలో కలియుచున్నది. బానాస్ చంబల్ నదికి ఉపనదిగా నున్నది. వీటిలో రెండవదానితోటికంటె మొదటిదానితోడనే బార్ణాసానదిని ముడిపెట్టవచ్చునని పండితుల యభిప్రాయము. బానాస్‌నది వర్ష కాలమున తప్ప నితరఋతువులందు ప్రవహింపదు. కావున ఋషభదత్తుడు అచ్చట నదిలోనికి సోపానములు కట్టింపవలసిన అవసరము కలిగియుండ దని వారి యూహ.

ఈ శాసనమునందు పేర్కొనబడిన దానపతి నహపానునృపాలుని యల్లుడు ఋషభదత్తు డనువాడు. ఈతడు బ్రాహ్మణుడు లేక బ్రాహ్మణమతావలంబకుడు. ఈ శాసనమం దాతడు పూర్వము బ్రాహ్మణులకొఱకు జేసిన మహాదానము లన్నియు నుదాహరింపబడియున్నవి. అతడు బ్రాహ్మణుడయినను, అప్పటి కాలధర్మానుసారముగా గాబోలు బౌద్ధ భిక్షుసంఘమునకుగూడ కొన్ని దానములను చేసినాడు. ఇంతమాత్రమున కొందఱు పండితులు తలంచినట్లు ఋషభదత్తుడు బ్రాహ్మణ్యమును వీడి బౌద్ధమతమును స్వీకరించుటచే జరిగియుండెనని తలంపరాదు. ఈ దానములబట్టి యాతని ఉదారశీలతయు, త్యాగబుద్ధియు, పరమతసహనమేగాక, పోషణచింతయు మనకు తేటపడుచున్నవి. ఈ త్రిరశ్మిపర్వతముపై ఈ శాసనమున్న పెద్దగుహను (౧౦ వ సంఖ్యగా ఆర్కియాలజికలు డిపార్టుమెంటువారిచే గుర్తింపబడుచున్నది.) ఇరువదిమంది బౌద్ధభిక్షువులు సుఖముగా వర్షఋతువులలో నివసించుటకనుకూలమైనదానిని దొలిపించి, ఋషభదత్తుడందు సంచారముచేయుచు నాలుగుదినము లుండుచు పోవుచు నివసించు సన్యాసులకు భోజనాదికవసతులు విరివిగా నేర్పఱచినాడు.

ఇందు పేర్కొనబడిన ఉత్తమభద్రు లెవరో యింకను రూఢికపడలేదు. మాలయులు ఎవరోకూడ తెలియుటలేదు. వీరు మలయపర్వతవాసు లనుటకంటె, మహారాష్ట్రవాసు లయిన మావళేలు అగుదురా యని సందియము కలుగుచున్నది. పోఖర లేక, పొష్కర అనునది అజ్మీరునకు ఏడుమైళ్లదూరములో నున్న ‘పుష్కర్’ కావలయును.

(సశేషము.)

కాటరాయందలి బోధిసత్వవిగ్రహము
ఎత్తు 2 అ. 8¾ అం

జమాల్ పురపు పాటిదిబ్బయందలి బుద్ధవిగ్రహము;
గుప్తయుగమునాటిది
ఎత్తు 7 అ. 2½ అం.

ఆకస్మిక ఛాయాచిత్రములు

ఒంటిమిట్ట కోదండరామస్వామి దేవాలయపు లోపలిభాగము

భిన్నభావములు

విశాఖపట్టణము

ఛాయాచిత్రకారుడు : ద్వారము జగన్నాథరావుగారు.

తుపాను

ఛాయాచిత్రకారుడు : యన్. వెంకటరావుగారు.

సర్ హమ్ఫ్రీ డేవీ

జి. వి. రాఘవరావు గారు, బి. ఏ. బి. యల్.

విద్యుద్దీపములను, పొటాసియమ్ మొదలగు ధాతువులను, క్షేమదీపికలను గనిపెట్టి లోకమునకు మహోపకారము చేసిన డేవీ యను పరిశోధకుడు ఇంగ్లండు దేశములోని 'పెజాన్సు' పురమున ౧౭౭౮ సంవత్సరము డిసెంబరునెల 17 వ తేదీని జననము నొందెను.

సర్ హమ్ఫ్రీ డేవీ

ఇతని పూర్వులు పురాతన కాలమునుండి గౌరవముగా కాలక్షేపము చేయుచుండిరి. ఇతనితండ్రి కొయ్యనగిషీ పనివాడు. వీరియింటి పొరుగున 'టాంకిన్' అను ఘనవైద్యుడొకడు కాపుర ముండెను. అతడు మంచి భాగ్యవంతుడు. అతనికి వీరికుటుంబముపై చాల యభిమాన ముండెను.

డేవీ అయిదారుసంవత్సరముల ప్రాయముగల బాలుడై యున్నపుడు తలిదండ్రులు వానిని బడి కంపించిరి. కాని యాబాలు డెపుడును పాఠములు సరిగా చదివెడివాడు కాడు. చిత్రలేఖనమునందును, వనవిహారమునందును వానికిగల ప్రీతి బడికిపోయి పాఠములు చదువుటలో కనబడకుండెను. ప్రగల్భోక్తులు చెప్పి తోడిబాలుర విస్మితులజేసి యాడించుటలో నితనికి మరియొకడు సాటిలేకుండెను. మంచి మంచి పద్యము లింపుగా చదువుటయందును, వినువారు హాయిచెందునట్లు చక్కగా పాటలు పాడుటయందును, కథలు రసవంతముగా కల్పించి చెప్పుటయందును బహు సమర్థుడు. కనుక తోడిబాలురందరు నితనిచుట్టు జేరి కథలు చెప్పుమనియు, పాటలు పాడుమనియు కోరుచుండిరి. 'అల్లులలో మల్లుపెద్ద' యని వారికందఱకు నితడే పెద్ద యయ్యెను. రాజులను గూర్చియు, యుద్ధములను గూర్చియు నితడు చెప్పుకథలు చెవులారవిని తోడిబాలకులు వీరరసపూరితులై కఱ్ఱకత్తులను, అట్టల డాళ్లను పట్టుకొని యుద్ధములకు బయలు వెడలుచుండిరి. వేట తమకముచేత కొందఱు అతనితో గూడ సమీపమున నున్న కొండలమీదకు బోవుచుండిరి. మఱియొకప్పుడు వా రందరును సాయంతనవిహారమునకు సముద్రమున కరిగి, ఆ తీరమందు బడియున్న గవ్వలు, గువ్వలు, చందమామలు నేఱుకొని వినోదించుచుండిరి.

ఈసందర్భములో చదువు నన్నమగుచుండెనని వేరే చెప్పవలెనా? పాఠములు సరిగా

అప్పకెప్పకపోయినపుడు ఉపాధ్యాయుడు డేవీ చెవులు రెండును నులిపి బుద్ధి చెప్పుచుండెను. ఒకనా డాకొంటెబాలుడు రెండు చెవులకును బంకపట్టించుకొని బడికి వచ్చెను. అది చూచి ఉపాధ్యాయుడు "ఏమిరా! అబ్బాయి! చెవుల కేమో పట్టించుకున్నా వేమి?" అని యడిగెను. "మీరు మాటిమాటికిని నా చెవులు నులిమి నలుగురిలో నన్ను చిన్నబుచ్చుచున్నారు. ఇక నాలాగు నులిపినపక్షమున మీచేతికంటుకొనుటకు నా చెవులకు బంకపట్టించుకున్నా"నని డేవీ ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను.

బడిసంగతి యిట్లున్నను వీరి యింటిపొరుగుననున్న ఘనవైద్యునికడ నితనికి చాల చనువుండెను. ఈవైద్యునియొద్ద నీబాలుడు విద్యుద్యంత్రములను గూర్చియు, లేడెన్ సీసా (Leyden-Jar)ను గుఱించియు, వోల్టామహాశయుడు కనిపెట్టిన విద్యుద్ఘటమాలను (Voltaic Cells and battery) గూర్చియు పెక్కు సంగతులు తెలిసికొని స్వయముగా కొన్ని ప్రయోగములుకూడ చేసెను.

ఇంతలో నితనితండ్రి కాలము చేసెను. తరువాత వీరిపొరుగుననున్న వైద్యుడు టాంకిన్ దొర యీబాలునిపై మరింత యభిమానముంచి తరిఫీదునిమిత్తము (Apprentice) ఇతనిని వేరొకవైద్యుని కప్పగించెను. ఆ వైద్యుని మేడమీదగదిలోనే ఇతని శాస్త్రపరిశోధనమారంభమయినది. వైద్యగురుని మందులు, మ్రాకులును, వంటయింటి పాత్రసామగ్రులను మేడమీద నొకగదిలో పెట్టి, అదే ప్రయోగశాల (Laboratory) గా నేర్పఱచుకొని డేవీ పరిశోధనలు చేయ నుపక్రమించెను. అపుడే ధర్మాత్ముడొకడు ఒక గాలిపంపు (Air-Pump) లు అపిన్నవానికి బహుమానముగా నిచ్చెను. కనుక ప్రకృతి శాస్త్రవిషయములను గూర్చిన విజ్ఞానము వృద్ధిచేసుకొనుటకు అతనికి కావలసినన్ని యవకాశము లేర్పడినవి. డేవీ సహజముగా మంచి ధైర్యశాలి. ఒకప్పుడితనిని కుక్క కఱచెను. ఆ సంగతి యెవ్వరితో చెప్పక, తనకుతానే కత్తి చేతబుచ్చుకుని, పండులో కుళ్లినభాగము మనము తీసివేయునట్లే, కుక్కపండ్లు తగిలినంతమట్టుకు చుట్టును, సునాయాసముగా చరచరకోసి పారవైచి మందుపెట్టుకొని, కట్లు కట్టుకొని గాయము మాన్పుకొనెను.

అతడు తనకు తెలియని సంగతు లెవ్వడెవరు చెప్పినను నేర్చుకొని, తనకు తెలిసినదంతయు నందఱకును చెప్పవలయునని యెప్పుడు నుత్సాహపడుచుండెడివాడు. మరియు తనకు తెలియవచ్చిన శాస్త్రాంశములు సమయము వచ్చినపుడు సరిగా ఉపయోగమునకు తెచ్చుకొని తాను సంకల్పించిన కార్యము నెరవేర్చుకొనుచుండెను ఇందుకు రెండు ఉదాహరణములు:

౧. ఒకనాడొక చిన్నబాలు డీతని చేరవచ్చి "అయ్యా! పేపబెత్తపు ముక్కలు మథించగా వేడిపుట్టి వెలుగగుపడెను. ఇట్లగుటకు

కారణ మేమి? అని యడిగెను. ఆ సంగతి డేవీ కంతవఱకు తెలియదు. అది విని డేవీ "అలాగునవా? అనుచు తత్క్షణమే రెండు బెత్తపు ముక్కలు తెప్పించి మథించి చూచి బాలుడు చెప్పినది నిజమే నని తెలుసుకొనెను. పిమ్మట పేమును సూక్ష్మముగా పరిశీలించి చూడగా దానిపై పొరమీద నిసుకతో గూడిన గఱుకుతొక్క యేర్పడియున్నట్లు స్పష్టమయ్యెను. ఇట్టి గఱుకుతొక్కల రాపిడి చేత తేజ ఉష్ణము లిందు సులభముగా పుట్టు చున్నవని యతడు గ్రహించెను. తరువాత బహుకాలమునకు ఒకప్పుడు ఐర్లండు దేశము లో రయితులయెదుట వ్యవసాయరసాయన శాస్త్రములకు గల సంబంధమునుగూర్చి యుప న్యాసము లిచ్చునపు డీ యంశమునుగూర్చి చాలవఱకు చెప్పి, తన చిన్నతనములో నీ సంగతి యొకబాలునివలన తాను నేర్చుకొని నట్లుకూడ తెలిపెను.

౭. మరియొకప్పుడు 'డంకిన్' అనునొక దొరతో డేవీకి గట్టిగా వాదము పొసగెను. వా రుభయులు ఉష్ణధర్మములనుగూర్చి వాద ప్రతివాదములు సలుపుచుండిరి. రాపిడిచేత మంచుగడ్డలలోనయినను వేడిపుట్టునని డేవీ వా దించెను. "ఏడిసినట్లే యున్నది. మంచుగడ్డలో వేడి పుట్టునా! నీ మొగము! నీకేమి తెలుసును" అని డంకిన్ ఖండించుచు తూలనాడెను. అయి నను మథించుటవలన ఉష్ణ ముదయించుటలో నాశ్చర్యమేమని డేవీ ప్రశ్నింపగా, "ఒరే" అబ్బాయి! నీకుతోచదు. మావంటివారు చెప్పినను వినవు. నీవుబట్టిన కుందేటికి మూడే కాళ్లను మూర్ఖుడవు. నీతో మాటలేల?" అని నిరసించెను. మాటలేల? క్రియకే చూతము రమ్మని డేవీ తన ప్రతిపక్షిని సమీపనదీతీర మునకు తీసుకొనివెళ్లి నదిలోని మంచుగడ్డలు రెండుతెచ్చి గట్టిగా మథించెను. అందువలన వేడిపుట్టి మంచుగడ్డలు రెండును లోపలిభాగ మున కరగెను. మథించుట మానినతరువాత వేడిలేక, మంచుగడ్డలు కఱగుట మాని రెం డును ఏకమై ఒక్కటే గడ్డయయ్యెను. ఈక్రియ యిట్లు చేసిచూపి డేవీ ప్రతిపక్షి నోరడచెను. తరువాత చాలకాలమునకు లండనులో తగు మనుష్యుల యెదుట ప్రకృతి వైచిత్ర్యములను గూర్చి యుపన్యసించుచు డేవీ యీప్రయోగ మునే విశేషార్భాటముతో చూపగా సభికు లద్భుతరసమగ్నులయిరి.

౧౭౯౮ సంవత్సరములో నసగా నిరువది సంవత్సరముల ప్రాయమపు డితనికి మంచియు ద్యోగము లభించినది. ఇంగ్లండు దేశములో క్లిప్టను నగరమున డాక్టరు బెడ్డోసు అను నాతడు పెద్ద వైద్యశాల కట్టించి, శస్త్రచికి త్సాదులలో తనకు సాయముగావలసి, తగు వేతన మిచ్చి యీపిన్నవానిని తనకార్యా లయమునకు రమ్మనెను; ఈయుద్యోగము స్వీకరించుటకు బయలుదేరుచు నితడు భగవం తు నిట్లు ప్రార్థించెను. "దేవా! నావంశమా గొప్పదికాదు. నాకు ధనమూలేదు. అధికార మూ శూన్యము. అయినను ఇట్టిలోపములవలన నే జేయదలచిన శాస్త్రజ్ఞానాభివృద్ధికిని,మానవ

సేవకునుమాత్రము లోపము రాకుండున ట్లను గ్రహింపుము" అని యిట్లు సవినయముగా లోకేశ్వరుని ధ్యానించి, పెద్దల యాశీర్వచనములబొంది మహోత్సాహముతో డేవీ యిల్లు వెడలెను.ఉద్యోగలాభ మటుండ యితని కిపుడు చదువుకొనుటకు కావలసినన్ని పుస్తకములు, గొప్పగొప్పవారితో పరిచయము ననులాభములు మరిరెండు కలిగినవి. కొంతకాల మీయుద్యోగములో నుండినతరువాత నితడు తాను చేసిన రాసాయనికప్రయోగములను గూర్చియు, పదార్థతత్త్వవిషయములను గూర్చియు నొక చక్కనిగ్రంథము వ్రాసి ప్రకటించెను. ఈ గ్రంథప్రకటనమువలనను, వారిగొప్ప సిఫార్సులవలనను రాజసంస్థాపిత మగు శాస్త్రపాఠశాల (Royal College of Science) లో నితనికి సహోపాధ్యాయపదవి లభించినది. ఆ వెంటనే యీతని తెలివితేట లింకను పరిమళింపదొడగినవి. వింతవింత ప్రయోగము లకుతోడు సహజముగా రసవంతమగు వాక్చమత్కారము గలవాడగుటచేత నాతడు శ్రోతల మనస్సులను పూర్ణముగా రంజింపజేసి వారలను విస్మయానందములయం దోలలాడించుచుండెను. మరి కొలదికాలముననే ఇతనికి ప్రధానోపాధ్యాయపదవికూడ లభించినది.

ఇక గావలసిన దేమున్నది? ఇనుమడించిన యుత్సాహముతో నితడు క్రొత్త పరిశోధనలు చేయదొడగెను. ప్రశస్తములైన విద్యుద్ఘటమాల లతనిచేతులలో నున్నవి. కనుక ముందుగా క్షారలవణములను నీటిలో విలీనము గావించి బలమైన విద్యుత్ప్రవాహముచేత నా ద్రావణములను భేదించిచూడగా క్రొత్త ధాతువు లిట్టె బయల్పడజొచ్చెను. ౧. పొటాసియము, ౨. సోడియము, 3. మెగ్నీసియము ౪. కాల్సియము, ౫. స్ట్రాన్షియము, ౬. బేరియము అను నీయారు క్షారధాతువులను వేర్వేర ప్రత్యేకించి ఇతడు రసాయనశాస్త్రమునకు ముఖ్యము లయిన నూతనాధ్యాయములను చేర్చగలిగెను. ఇందు గొన్నింటి విశేషముల నిచట సంగ్రహముగా వ్రాయుచున్నాను.

౧. పొటాసియము:—ఇది వెండివలె ధవళమయినది. మైనమువలె మెత్తనిది. గాలి తగిలినంతనే అందలి వాయుసంపర్కముచే ధావళ్యము గోల్పోవును. చిన్నముక్క చన్నీళ్లలో బడవైచినను తత్క్షణమే వర్తులాకార సుందరమై చిటపటమనుచు జిఱ్ఱున దిరుగుచు నేరెడుపండుఛాయగల జ్వాలతో మండిపడుచు నీటిని రాసాయనికముగ భేదించి హైడ్రోజను వాయువు నవలదోలివైచి బలమైనక్షారముగా నేర్పడును. కనుకనే దీనిని నీసాలలో చమురులో ముంచియుంతురు. ఈ లోహము అగ్గిరామునివంటిది.

౨. సోడియము:—ఇదిగూడ పొటాసియమువంటిదేగాని అంతశక్తిసుంతమయినది గాదు. చన్నీటి నంతగా భేదించజాలదు. వేడినీటిలో చిన్నముక్క బడవైచినపుడు వర్తులాకారసుందరమై పదియారవన్నె బంగారు ఛాయతో భగ్గున మండుచు నేత్రోత్సవము చేయుచుం

డును. ఇదికూడ సీసాలలో చమురులో నుండ వలసినదే.

3. మెగ్నీసియము:—ఇది సోడియము కంటెను శక్తిహీనమయినది. తెల్లగ, మెత్తగ నుండు నీలోహము ముట్టించినపుడు కనులు మిరుమిట్లుగొనునంతటి యద్భుత తేజస్సుతో మండును. మనదేశములో దీపావళి అమావాస్యనాడు మన బాలబాలికలు కాల్చి వినోదించు గాఱడీ తీగె యీ మెగ్నీసియమే. పచ్చమతాబాలలో దీనిగుండ కలుపుదురు.

౪. కాల్సియము:—ఇది సున్నము, సుద్దముగ్గు లోనగు పదార్థములలో నున్న ధాతువు. దీనిసంపర్కముగలిగిన జ్వాల, ఎఱ్ఱగా ననగా కాల్చిన యిటుకల ఎఱుపు గలిగియుండును.

౫. స్ట్రాన్షియము:—ఇది పగడమువలె నుండును. ఎఱ్ఱమతాబాలలో దీనినికలుపుదురు.

౬. బేరియము:—ఈవర్గము లోహము లన్నిటిలో నిదిస్తబ్ధు. ఈధాతువు తగిలిన జ్వాల ఆకుపచ్చ వర్ణము గలిగియుండును.

పిమ్మట విద్యుచ్ఛక్తిచేత నితడు హైడ్రక్లోరికామ్లమును (Hydro Chloric Acid) భేదించగా పసుపువలె పచ్చగానున్న 'క్లోరిన్' అను క్రొత్తవాయు వొకటి పొడచూపెను. ఈ క్లోరిన్ వాయువుతో పైని వర్ణింపబడిన సోడియముధాతువు సమ్మేళనమైనపుడు ఉప్పుపుట్టుచున్నది. ఇదే మన "రుచులకు రస"మైనఉప్పు.

ఇట్టి చిత్రవిచిత్రవిషయములు గనిపెట్టి తెలుపుచుగా నితడు ప్రకటించుచుండుటచేతి నాకాలపు రాసాయనికులలో గొప్ప గందరగోళము పుట్టెను. "వీడెవడోగాని అసాధ్యుడు బయలుదేరి మాశాస్త్రమును తలక్రిందుచేయుచున్నా" డని వారితని దిట్టుచుండిరి.

డేవీ మంచివక్త. సమయస్ఫూర్తి గలవాడు. ప్రజాహితరతుడు. తనకు తెలిసిన శాస్త్రాంశములన్నియు తోడిమానవుల కందఱకును తెలియజెప్పవలయు నను నుత్సాహము కలవాడు. కనుక నందఱకును చక్కగా తెలియునట్లు శాస్త్రవిషయములను గురించి తేటమాటలతో నుపన్యాసము లిచ్చుచు చెప్పిన దంతయు వినువారి మనస్సులకు పట్టునట్లు వారియెదుటనే ప్రత్యక్షముగా ప్రయోగములు చేసిచూపుచు నాబాలగోపాలమును విస్మయానందములచే మైమఱచునట్లు చేయుగల్గుచుండెను. జనసామాన్యమునకు జ్యోతిషవిషయములు ఫెర్గుసన్ పండితుడును, పదార్థవిజ్ఞానరసాయనశాస్త్రవిషయములు డేవీయును, తేటతెల్లముగా నుపన్యసించుచు, ప్రశంసాపాత్రమగు సేవచేసిరి. ఫెర్గుసన్ పండితుని యనంతరము హెర్షిల్ జ్యోతిశ్శాస్త్రమును విస్తరింపజేసినట్లు, డేవీ యనంతర మతని శిష్యుడగు మైకేల్ ఫేరడే ఈశాస్త్రజ్ఞానము నింకను వృద్ధిచేసి నేటి నాగరకజీవనమునకు ప్రాణపదములనదగు విద్యుద్యంత్రసమితి నెట్లు స్థాపింపగల్గెనో ఫేరడే జీవితచరిత్రలో వర్ణింతుము.

డేవీద్వార కీర్తి ఐర్లండుదేశమునకు వ్యాపించెను. అచటి రయితులందరును చందాలు

డును. ఇదికూడ సీసాలలో చమురులో నుండ వలసినదే.

3. మెగ్నీసియము:—ఇది సోడియము కంటెను శక్తిహీనమయినది. తెల్లగ, మెత్తగ నుండు నీలోహము ముట్టించినపుడు కనులు మిరుమిట్లుగొనునంతటి యద్భుత తేజస్సుతో మండును. మన దేశములో దీపావళి అమావాస్యనాడు మన బాలబాలికలు కాల్చి వినోదించు గాఁడీ తీగ యీ మెగ్నీసియమే. పచ్చ మతాబాలలో దీనిగుండ కలుపుదురు.

౪. కాల్సియము:—ఇది సున్నము, సుద్ద ముగ్గు లోనగు పదార్థములలో నున్న ధాతువు. దీనిసంపర్కముగలిగిన జ్వాల, ఎఱ్ఱగా నసగా కాల్చిన యిటుకల ఎఱుపు గలిగియుండును.

౫. స్ట్రాన్షియము:—ఇది పగడమువలె నుండును. ఎఱ్ఱమతాబాలలో దీనినికలుపుదురు.

౬ బేరియము:—ఈవర్గము లోహము లన్నిటిలో నిది స్తబ్ధము. ఈధాతువు తగిలిన జ్వాల ఆకుపచ్చ వర్ణము గలిగియుండును.

పిమ్మట విద్యుచ్ఛక్తిచేత నితడు హైడ్రక్లోరికామ్లమును (Hydro Chloric Acid) భేదించగా పసుపువలె పచ్చగానున్న 'క్లోరిన్' అను క్రొత్తవాయు వొకటి ప్రొడచూపెను. ఈ క్లోరిన్ వాయువుతో పైని వర్ణింపబడిన సోడియముధాతువు సమ్మేళనమైనపుడు ఉప్పుపుట్టుచున్నది. ఇదే మన "రుచులకు పస"యైనఉప్పు.

ఇట్టి చిత్రవిచిత్రవిషయములు గనిపెట్టి తెలుపుచుగా నితడు ప్రకటించుచుండుటచేత నాకాలపు రాసాయనికులలో గొప్ప గందరగోళము పుట్టెను. "వీడెవడోగాని అసాధ్యుడు బయలుదేరి మా శాస్త్రమును తలక్రిందుచేయుచున్నా" డని వారీతని దిట్టుచుండిరి.

డేవీ మంచివక్త. సమయస్ఫూర్తి గలవాడు. ప్రజాహితరతుడు. తనకు తెలిసిన శాస్త్రాంశములన్నియు తోడిమానవుల కందఱకును తెలియజెప్పవలయు నను నుత్సాహము కలవాడు. కనుక నందఱకును చక్కగా తెలియునట్లు శాస్త్రవిషయములను గురించి తేటమాటలతో నుపన్యాసము లిచ్చుచు చెప్పిన దంతయు వినువారి మనస్సులకు పట్టునట్లు వారియెదుటనే ప్రత్యక్షముగా ప్రయోగములు చేసిచూపుచు నాబాలగోపాలమును విస్మయానందములచే మైమఱచునట్లు చేయుగల్గుచుండెను. జనసామాన్యమునకు జ్యోతిషవిషయములు ఫెర్గుసన్ పండితుడును, పదార్థవిజ్ఞానరసాయనశాస్త్రవిషయములు డేవీయును, తేటతెల్లముగా నుపన్యసించుచు, ప్రశంసాపాత్రమగు సేవచేసిరి. ఫెర్గుసన్ పండితుని యనంతరము హెర్షిల్ జ్యోతిశ్శాస్త్రమును విస్తరింపజేసినట్లు, డేవీ యనంతర మతని శిష్యుడగు మైకేల్ ఫేరడే ఈశాస్త్రజ్ఞానము నింకను వృద్ధిచేసి నేటి నాగరకజీవనమునకు ప్రాణపదము లనదగు విద్యుద్యంత్రసమితి నెట్లు స్థాపింపగల్గెనో ఫేరడే జీవితచరిత్రలో వర్ణింతుము.

డేవీద్వార కీర్తి ఐర్లండు దేశమునకు వ్యాపించెను. అచటి రయితులందరును చందాలు

యుండును. కాని దేశబాంధవుడును, ప్రజాహితరతుడును నగు నీ మహాపురుషునకు ధనరాసులే జీవితాశయము కాదు గనుక పేటెంటు చేయించ లేదు. 'మీ సేవయే నాసంతోషము'ని యత డుదారబుద్ధితో వదిలిపెట్టెను.

విద్యుత్ప్రవాహముచేత దీపములు వెలిగించుకోవచ్చునని ఇతడే మొట్టమొదట లోకమునకు నిరూపించినాడు. 'మర్డల్ 'చేత కల్పించిన గాస్‌దీపములకు డేవీకల్పితములైన విద్యుద్దీపములు ప్రబలప్రతిస్పర్థులై యున్నవి. ప్రపంచరంగమం దీరెంటికిని జరుగుచున్న పోటీలో విద్యుద్దీపములకే జయ మెక్కువ గల్గుచున్నట్లగుపడుచున్నది.

పిమ్మటకూడ నితడు రాజసన్మానమును విశేషముగా పొంది 'బారొనెట్' బిరుదము గూడ బడసెను. రాయల్ సొసయిటీ (Royal Society) కి అధ్యక్షు డయ్యెను. రసాయన, విద్యుత్, కాంతిశక్తులనుగురించి యావజ్జీవము నేతో పరిశోధనలు చేయుచునేయుండి, ౧౮౨౯ సంవత్సరము మేనెల ౨౯ వ తేదీని స్విట్జర్లండు దేశములోని జెనీవా నగరమున నితడు కాలధర్మము నొందెను.

స్వామి!

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు, యం. ఏ

పరిగాఢశర్వరీచ్ఛవి దరిద్ర
 తానిధానము, తేజోవిహీన, మనవ
రతపరిస్రుత బాష్పధారామిళితము
నన్ను నీవుండుమన్నంగణంబు తండ్రి!

ఈ మహాంధకారంబున నెపుడొ ఒక్క
సారి మెఱసితి వానాడు స్వామి! నా కు
టీర మానందవాయుప్రచారశతన
హాసకుసుమపరీమళవ్యాప్తతంబు.

దానితోసరి! మరల నాంధ్యంబు క్రమ్మె
తొలి చివురులేని యీచీకటులును నేను
నొక్కరొక రప్పళించుకొం చుండినాము
నిన్ను నీనాటిమెఱుపు మన్నించుకొంచు.

గుంటూరు పాపయ్యగారు

బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి గారు

గుంటూరు పాపయ్యగారు గుంటూరు పెద్దయ్యగారి (చూ. భారతి విభవ సం॥ మాఘమాస సంచిక) రెండవ కుమారుడు. ఈయన అన్నగారయిన సుబ్బయ్యగారికి తండ్రిగారి సాహిత్యమూ, కవిత్వమూ అబ్బలేదు. లౌక్యప్రజ్ఞ కుదిరెను. ఆయన హెడ్డుపోలీసుగా గవర్నమెంటు కొలువులో ఉండేవారు. పాపయ్యగారికి తండ్రివిద్యలు కొంతకొంత పట్టుపడెను. సాహిత్యమూ, కవిత్వమూ అటుండగా ఆయన వాక్చాతుర్యము చాలా జనరంజకముగా ఉండేది. ఆయన గ్రామానికి పొరుగున ఉన్న గ్రామములో ఉండే రాజబంధువులైన ఉత్తమక్షత్రియకుటుంబములోనివారొకరు తమ కొడుకును పాపయ్యగారివద్ద సంస్కృతమూ, తెనుగూ నేర్చుకోవడానికి పంపేవారు. ఆరాజుగారు, "మాపిల్లవాడికి సంస్కృతసాహిత్యమూ, తెనుగుసాహిత్యమూ అబ్బినా అబ్బకున్నా పాపయ్యగారిమాటలు, నేర్పయినా కొంత అబ్బితే మాకు అదే చాలా సంతోషము." అనేవారు. సమయోచితమైనమాట, సమయోచితమైన ఊహ ఆయనకు తడుముకో నక్కరలేకుండా తోచుతూ ఉండేవి. ఆయనస్వభావము సాత్త్వికము. ఆయన ఆపత్కాలమందయినా తొట్రుపాటు చెందరు.

ఆయన న్యాయబుద్ధి గలవారనీ, తగవులు తీర్చడములో చాలా నేర్పరులనీ ఆయన గ్రామములోనే కాకుండా, చుట్టుపట్లనున్న గ్రామాలలో కూడా ప్రసిద్ధి వ్యాపించెను. అందువల్ల జనులు చాలామంది తమ తగవులు ఆయనచేతనే తీర్పించుకొనేవారు. ఆయనతీర్పు సాధారణముగా ఉభయపక్షాలకూ సమ్మతముగానే ఉండేది. దుర్మార్గులయిన బలవంతులు దిక్కుమాలిన పేదలను బాధించిన తగవులలో మాత్రము ఆబలవంతులకు ఇష్టమయేది కాదు.

ఆలాగు ప్రతికూలపుతీర్పు పొందినవాడొకడు ఒక మాలవాడికి దిట్టముగా కల్లు పోయించి వాడిచేతికి కత్తి యిచ్చి, పాపయ్యగారు సాయంకాలము పొలములోనుండి యింటికి వచ్చేలోపలో కాచియుండి ఆయనను నరికి చంపుమని పంపెను. ఆ మాలవాడు ఆలాగే కాచుకొని ఉండగా చీకటిపడుతూ ఉన్న సమయములో పాపయ్యగారు ఒంటిగా వస్తూఉండిరి. "ఆ! నిలు, పాపయ్యా!... గారు నిన్ను నరికి చంపుమన్నారు." అని ఆమాలవాడు కేక వేసెను. కల్లుమత్తుచేత తూగిపడుతూ ఉన్న వాడిస్థితి చూచి పాపయ్యగారు, "ఓరీ, ఒక్కనరుకుతో చంపుమన్నారా, రెండు మూడు నరుకులు వెయ్యమన్నారా?" అని లేశమూ తొట్రుపాటు లేనిమాటలతో అడిగిరి. "ఒకనరుకో, రెండునరుకులో ఆరు సెప్పలేదు," అని మాలవాడు మయికపుమాటలతో జవాబు చెప్పెను. "పోయి అడిగి రారా," అని పాపయ్యగారు శాంతముగా చెప్పిరి. వాడు అడుగడానికి వెళ్లెను. పాపయ్యగారు గండము తప్పి యిల్లు చేరిరి.

మరి ఒకప్పుడు మరొక బలవంతుడు ప్రతికూలమైన తీర్పు పొంది పాపయ్యగారిని నోటికసి తీరగా తూలుమాటలాడిపోయెను. తరువాత అతడు తన మామూలు దుర్మార్గపుపని యేదో చేయగా హెడ్డుపోలీసుగారు అతణ్ణి నక్కపల్లిలో కచేరీయెదుట బొండలో పెట్టించిరి. అకస్మికముగా పాపయ్యగారు ఆరోజున నక్కపల్లి వెళ్లిరి. బొండలో ఉన్నతడు చదువుకున్నవాడూ, ధనవంతుడూ, మాట చెల్లుబడిగలవాడూ—పాపయ్యగారిని చూడగానే, కళ్లనీళ్లు పెట్టుకుని, 'పాపయ్యబావగారూ!' అని అరచెను; తనవృత్తాంతము చెప్పుకొనెను. ఆ హెడ్డుపోలీసుగారికి పాపయ్యగారియందు అత్యంతమయిన గౌరవము. పాపయ్యగారు ఆయనవద్దకు వెళ్లి యేమిమాటలాడిరో తెలియదు గాని, తిరిగి బొండవద్దకు వచ్చి,

"నీవకార్యకర్త్వపుఁ జనమ్ము-సేయఁగలయ!
లెమ్ము, సెల విచ్చితి, రిఁకఁ బోతె-పొమ్ము, పొమ్ము!"

అని తమచేతితో బొండకొయ్య ఊడదీసిరి.

పాపయ్యగారి జనరంజకత్వానికీ, ఉదారస్వభావానికీ, సమయస్ఫూర్తికీ నిదర్శనా లయిన చిన్నచిన్న కథలు ఇంకా ఉన్నవి గాని అవి అటుంచి ఒకచిత్రమైన వృత్తాంతము మాత్రము ఇక్కడ వ్రాస్తున్నాను:

సత్యవరము ఏలుతూ ఉండిన కాకరలపూడి రాజకుటుంబములో తుదిరాజుగా రయిన అప్పలపాయకరాయనింగారు ఆన 1776 సం.లో కాలము చేసిరి. ఆయనకు సంతానము లేదు. ఆయన భార్యకున్నూ, తల్లికిన్నీ ఏటా రు. 10,000-0-0 ఇచ్చే షరతుమీద బ్రిటిషుగవర్నమెంటువారు ఆజమీందారీ విజయనగరము సంస్థానమువారికి కవులు ఇచ్చిరి. అప్పల పాయకరాయనింగారి భార్య ఆన ౧౭౮౮ సం.లో కాలము చేసెను. ఆమె కుమారుణ్ని పెంచుకున్నట్టు చెప్పెను గాని ఆ పెంపకము బ్రిటిషు గవర్నమెంటువారు అంగీకరించలేదు. ఆమె మరణానంతరము ఆమెకు ఇస్తూ ఉండిన అల్లవెన్సు ఆపివేసిరి. ఆ కోపముచేత దత్తపుత్త్రుడి అన్నగా రయిన జగన్నాథరాజుగారు ఆన ౧౭౯౨ సం.లో కొందరు అనుచరులను పోగుచేసుకుని పాయకరావు బిరుదు వహించి ఫితూరీ ఆరంభించెను. రస్సెలుదొరగారు ఆయనను ఆన ౧౭౯౮ సం.లో ఉరిదీయించిరి.

ఆయన ఫితూరీకాలములో సత్యవరానికి రెండు మయిళ్లదూరములో ఉన్న పెంటకోట అనే గ్రామము ఆయన దోచుకోవడానికి వెళ్లిరి. గ్రామస్థులలో చాలామంది భయపడి సొమ్మూ, ధాన్యాలూ ఇచ్చి బతికూలు కొనిరి. ఆలాగున తమంతట తాము ఇయ్యనివారిని కట్టించీ, కొట్టించీ, వారి తలుపులూ, పెట్టెలూ బద్దలు కొట్టించీ దోపుడు చేయించిరి.

ఆ గ్రామములో అప్పుడు వం.వ. గారుఅనే శ్రోత్రియుడు ఉండేవాడు. ఆయన ధనికుడు కాడుగాని చేయి చాపకుండా బీదకాలక్షేపము చేయడానికి చాలిన మాన్యాలు గలవాడు. ప్రొద్దుటిపూట స్నానమూ, జపమూ, రాత్రి భోజనము కాగానే పురాణమూ, ఈ విధముగా ఆయన నెమ్మదిగా, ఒకరికత్యము లేకుండా దినాలు వెళ్లబుచ్చుతూ ఉండేవాడు.

పాయకరావుగారు పేదలను బాధించడము మామూలు లేదు. అందుచేత, ఊళ్లో దోపుడు జరుగుతూ ఉన్నా నాడుసహా వం. వ. గారు ఎప్పటిలాగే పురాణకాలక్షేపముచేస్తూనే కూర్చుండిరి. కాని ఓర్వలేనివాళ్లెవళ్లో ఆ బ్రాహ్మణుడి యింట్లో చాలా ఆస్తి ఉన్నదని పాయకరావుగారి చెవిని వేసిరి. ఆ మాట నమ్మి పాయకరావుగారు ఆయనయింటికి తమ అనుచరులను పంపిరి. సొమ్ము ఇమ్మని వారు ఆయనను చాల బాధలు పెట్టిరి. ఆ బీద బ్రాహ్మణుడు నిజముగా సొమ్ములేనివాడే కనుక ఏమీ ఇయ్యలేకపోయెను. ఆయనను పాయకరావుగారి యెదుటికి తీసుకుపోయిరి 'ఆస్తి యే నూతిలోనో, యే గోతిలోనో దాచినావు, చెప్పు' మని ఆయనను అక్కడ చాలా తర్జించి బాధలు పెట్టిరి. ఆయన ఆస్తి లేదని చెప్పుకొనిరి గాని పాయకరావుగారు ఆయనమాటలు నమ్మక చెప్పుడుమాటలు నమ్మి ఆయనను కాళ్ళూ చేతులూ కలియగట్టించి తమబస అయిన డొంకాడలోనకు తీసుకుపోయిరి.

అక్కడ మర్నాడు కూడా ఆయనను చాలా బాధపెట్టిరి గాని ఆయన ఆస్తి యేమీ దాచుకోలేదనే చెప్పిరి. పాయకరావుగారికి మాత్రము ఆమాటమీద నమ్మకము కలుగలేదు. తుదకు అనుచరుల దుర్బోధవల్ల నాటి సాయంకాలము ఆ బ్రాహ్మణుణ్ణి డొంకాలమ్మకు బలి వేయడానికి నిశ్చయించి ప్రయత్నములు జరిపిరి. ఆయనకు ఒకగోచిమాత్రం పెట్టి మొగానికి పసుపు పూసి మెడకు వేపమండలు కట్టి ఎండలో ఒకరాతిబండమీద కూర్చుండబెట్టిరి. దీపాలవేళ బలివేయడానికి అంతా సిద్ధముచేసిరి.

డొంకాడలో ఇలా ఈ పనులు జరుగుతూ ఉండగా పెంటకోటలో వం. వ. గారికుటుంబములోవారు తెల్లవారుజామున లేచి, అక్కడకు ఎనిమిదిమైళ్లదూరములో ఉన్న కొంపాడు పరుగుపెట్టి అక్కడ మనకథానాయకు లయిన పాపయ్యగారికాళ్లమీద పడి ఆయనతో తమ దుఃఖము చెప్పుకొనిరి. పాపయ్యగారి రెండవ భార్యా, వం. వ. గారూ అన్నదమ్ముల బిడ్డలు. ఆవచ్చినచుట్టాలూ,

పాపయ్యగారిభార్య ఏడవడం చూచి పాపయ్యగారు డొంకాడలోవకు బయలుదేరిరి. అప్పటికి జాము ప్రొద్దెక్కెను. అటువంటి సమయములో భోజనము లేకుండా యెండలో బయలుదేరిన ఆయనను చూచి గ్రామములో ఉన్న ప్రముఖులయిన రాజులు కొందరు, ఆయన బయలుదేరినందుకు కారణము విని, "మీ ప్రాణానికి తెగించి మీరు బయలుదేరుతూ ఉంటే రాజపుట్టుక పుట్టి మేము ఇంట్లో కూర్చుంటామా?" అని చురకత్తులు మొలను వేసుకుని చేపాటికర్రలు పట్టుకుని బయలుదేరిరి. పాపయ్యగారు వద్దనిరి గాని వారు మానలేదు. అక్కడకు డొంకాడలోవ ఆరుమైళ్లదూరము ఉంటుంది. వీరందరూ అక్కడకు చేరబోయేటప్పటికి మధ్యాహ్నమయినది.

పాయకరావుగారికిన్నీ పాపయ్యగారంటే చాలా గౌరవమే. పాపయ్యగారితో కూడా వెళ్లిన రాజులను చూడగా ఆయనకు కొంచెము అనుమానము కలిగెను. గాని, శాంతిరసమే కనపడుతూ ఉన్న పాపయ్యగారి మొగము చూడగానే ఆ అనుమానము పోయెను. పాపయ్యగారు సమీపించి,

చ. "బళి! నరసింహ భూమిపతి
పాయకరాయ! సుధీవిధేయ! నీ
కలకల నవ్వ నబ్బురపు
గబ్బిజజాయి తుపాకిదెబ్బచేఁ
గలఁగె విశాఖపట్టణము,
కంపము నొందెను చెన్నపట్న, మా
కులపడె గోలకొండ, పడి
ఘూర్ణిలె నా కటకాదు లన్నియుఁ."

అని చదివెను. పాయకరావుగారు నమస్కరించి, పాపయ్యగారి నొసట గంధాక్షతలు లేకపోవడము చూచి, "ఈఅబోధవేళ భోజనము లేకుండా యీలాగు వచ్చినారేమి? మీరూ, రాజులూ కూర్చుండండి" అని రాజుల వైపు తిరిగి కొంచెము లేచినట్టు అభినయిస్తూ, "లేచినానండి" అనిరి.

పాపయ్యగారు—"నేను కాశీకి ప్రయాణమై ప్రభువువారితో మనవిచేసి సెలవు పుచ్చుకోవడానికి వచ్చాను. ఈరాజులు నాయందున్న అభిమానము చేత నన్ను విడువలేక కొంతమేర నాతో వచ్చినారు." అనిరి.

పాయకరావుగారు:—మిట్టమధ్యాహ్నము భోజనము చెయ్యకుండా కాశీకి ప్రయాణ మేమి? సామగ్రి అంతా సిద్ధము చేయిస్తాను. వంట చేసుకుని భోజనము చెయ్యండి. రాజులకు మాకందాలో ఏర్పాటు చేస్తాను.

పాపయ్యగారు:—నేను భోజనానికీ, సుఖానికీ నోచుకోలేదు, మహాప్రభూ! నాయింటివద్ద జరుగబోయే విపత్తు వినకుండా వీలయినంతవేగం నేను దేశం విడిచి పోవలెను; సెలవు దయచేయండి.

పాయకరావుగారు:— అంత మహావిపత్తు ఏమిటండీ?

పాపయ్యగారు:—నా అవస్థ యేమి చెప్పుకుందును? నా ప్రథమకళత్రము కాలముచేసిన తరువాత మళ్లీ వివాహము చేసుకున్నాను. ఇప్పుడు మళ్లీ మను పటిగతే పత్తూఉన్నది. అందువల్ల సంసార మెల్లక కాశీకి పోతున్నాను. సెల విప్పించండి.

పాయకరావుగారు:—ఏమి? ఇప్పుడు లోగిట్లో దేహము అస్వస్థముగా ఉన్నదా? వైద్యము చేయించ లేదా!

పాపయ్యగారు:—దేహము అస్వస్థముగా ఉంటే యేమందయినా యిప్పించకుందును. మనోవ్యాధికి ఏమి మందు తెత్తును?

పాయకరావుగారు:—మీవంటివారు దేశం విడిచి వెళ్లిపోతారంటే ప్రాణానికి నొప్పిగా ఉన్నది. అంతటి మనోవ్యాధి హఠాత్తుగా ఇప్పుడే కలిగినదా?

పాపయ్యగారు:— తమరు మాకు తలిదండ్రుల వంటివారు. అందుచేత మనవిచేస్తున్నాను. పెంటకోటలో ఉండే సం. న. అనే పరమదుర్మార్గుడు నా భార్యకు అన్నగారు. ఇన్నాళ్లకు ఆదుర్మార్గుడి పాపం పండి అతడు తమకు చిక్కినాడట. అటువంటి పాపిష్ఠుడికి ప్రభువువారు తగినపని చేయించి భూభారము తగ్గిస్తారని మేము సంతోషిస్తూ ఉంటే ఆమూర్ఖురాలు

మేము ఎంత ఊరడించినా వివశ ఉరిపెట్టుకోడానికి సిద్ధపడుతూ ఉన్నది. రాత్రీ పగలూ కాచుకోలేము గదా. ఎప్పుడో అంతపనీ చేస్తుంది. ఇక నాకు ఏమి సంసారము ?

పాయకరావుగారు:—అన్నా! గట్టి చిక్కు తెచ్చారే!

పాపయ్యగారు:—చిక్కు ఏమీ లేదు. నాకు కాశీ యాత్రకు సెలవు దయచేయించండి. ఆ దుర్మార్గుడికి ప్రభువులు చేయించవలసినపని చేయించండి. దుష్టశిక్షణము ప్రభుధర్మము.

పాయకరావుగారు:—మీరు దేశాలపాలయి వెళ్లిపోతారంటే మామనస్సునకు చాలా నొప్పిగా ఉన్నదండీ. ఆదుర్మార్గుడు ఆమెకు అన్నగారా ? ఆతణ్ణి ఈ సాయంకాలము డొంకాలమ్మకు బలి వేయించడానికి ఏర్పాటు చేయించి—

పాపయ్యగారు:—(హర్ష మానసతో) భేష్! ప్రభువువారు అందరూ మెచ్చదగినపని నిశ్చయించినారు. ఆపని తప్పకుండా జరిపించవలసినదే. అలాగు జరిగితే అందరూ సంతోషిస్తారు.

పాయకరావుగారు:—ఎవరు సంతోషించినా మీవంటివారికి కుటుంబహాని అవుతూవుంటే ఏలాగు సహింతుము ?

పాపయ్యగారు:—నా ఒక్కడికోసము తమరు తలపెట్టినపనిలో వెనుకదీసి దొరికిన దుర్మార్గుణ్ణి విడిచిపెట్టితే అందరూ విచారిస్తారు. తమరు మాకు ప్రభువులు. తమపూర్వులు ఇప్పించిన మాన్యాలు నేటికిన్నీ మా కుటుంబమువారు అనుభవిస్తున్నారు. అందుచేత దేశాంతరము పోతూ తమ సెలవు పొందడానికి వచ్చాను. అంతకన్న మరేమీ లేదు.

పాయకరావుగారు:—(కొంచెము ఆలోచించి, లేచి నిలబడి) రండి (అని ముందు నడచిరి).

పాపయ్యగారున్ను, రాజులున్ను లేచి ఆయన వెంట వెళ్లిరి. వా రందరున్ను వం. న. గారు ఎండలో పిట్టలు మాడుతూ, మొగాన్ని పసుపు పూతతోనూ, మెడను వేపమండలతోనూ కూర్చున్న బండరాతి దగ్గరకు చేరిరి. పాపయ్యగారిని చూడగానే వం. న. గారు కళ్ల నీరు పెట్టుకొనిరి. పాపయ్యగారు శోకావేశమును అపుకుని బలవంతముగా ముఖానికి చిరునవ్వు తెచ్చుకుని, "ఓహో! బావగారికి ఇన్నాళ్లకు తగిన సత్కారము జరగబోతూ—ఉన్న దని లోకమంతా సంతోషిస్తూ ఉన్నది. ఈవేషములో ఉన్న మిమ్మల్ని చూచి మా కళ్లు సఫలము లయినవి. ఆహా! స్వామిరూప మడగనా?" అనిరి. పాయకరావుగారు లోలోపల నవ్వుకుంటూ, "పాపయ్యగారి మూలాన్ని బతికిపోతూ ఉన్నావయ్యా, మూర్ఖుడా," అని వం. న. గారి కట్లు విప్పబోయిరి. పాపయ్యగారు, "మహాప్రభూ, ఈపాపిష్ఠుణ్ణి విడిచిపెట్టి లోకులసంతోషమూ, అమ్మవారితృప్తీ రెండుకు చెడగొట్టుతారూ? ఇంతకు మునుపు తమరు తలపెట్టినసత్కార్యమే కొనసాగించండి" అనిరి. పాయకరావుగారు వం. న. గారి కట్లు విప్పివేసి, పాపయ్యగారి వైపు తిరిగి, "వేగంగా ఈమూర్ఖుణ్ణి తీసుకువెళ్లి లోగిట్లో చూపించండి. మీరు భోజనం లేకుండా యింతశ్రమ పడవలసి వచ్చినందుకు విచారిస్తున్నాము" అనిరి. పాపయ్యగారు "మహాప్రభూ, నాకుటుంబము నిలబెట్టినందుకు సంతోషమూ, దుష్టుడు తప్పిపోతూ ఉన్నందుకు విచారమూ నామనస్సులో తొట్రుకుంటూ ఉన్నవి. ఏలినవారికి ఆయురారోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధి కోరుతూ సెలవుపుచ్చుకుంటాను," అనిరి. పాపయ్యగారితో వెళ్లిన రాజులు నమస్కరించి, "ప్రభువులు మా గ్రామముదీపము మళ్లీ నిలబెట్టినారు, సెలవు," అనిరి. పాయకరావుగారు, "పాపయ్యగారు మనకందరికీ పూజ్యులే,"అని పాపయ్యగారికీ, రాజులకూ నమస్కరించిరి. పాపయ్యగారున్నూ, రాజులున్నూ మెల్లగా వేంపాడు చేరిరి.

పాపయ్యగారితో సంబంధించిన వినోదకరమైన రెండు చిన్న కథలుమాత్రము ఇక్కడ వ్రాస్తాను:

పాపయ్యగారి ప్రథమభార్య పోయిన తరువాత రెండవభార్య అత్తవారింటికి వచ్చేవరకూ పాపయ్యగారి

యింట స్త్రీదక్షత లేకపోయెను. అసమయములో పాపయ్యగారియందున్న గౌరవబుద్ధిచేత, పరంపరాబంధువయిన వసలి............అనే అతడు పాపయ్యగారి యింట ఉండి ఆయనసంరక్షణ చేస్తూ ఉండేవాడు. అతడు జీతము అపేక్షించి వచ్చిన వంట బ్రాహ్మణుడు కాడు; మర్యాదకుటుంబములోవాడు. కొంత కొంత కవిత్వము నేర్చినవాడు. అందుకు అతడు కోమటి.. ......మీద చెప్పిన పద్యమే సాక్షి. అతడు చాలా హాస్యప్రియుడు, పాపయ్యగారివద్ద చాలా చనువుగా మసలేవాడు. అతడు చెప్పినది సీసపద్యము గాని సీసపాదములలో మోటుమాటలున్నవి. గీతముమాత్రము ఇక్కడ వ్రాస్తున్నాను:

గీ. తాటకా శూర్పణఖలకు సాటిసేయ
వచ్చునన మించు మిక్కిలి గచ్చు మీరి
చిత్తగింపుడు..............
ముండ మిండలకాల్వోడ మోటుముండ

హెడ్డుపోలీసుగారు తాము ఉండుచున్న సానిచేత ఉపమాక దేవాలయములో భాగవతము కట్టిస్తూ తాలూకాలో తనమనుష్యులందరికీ కబుర్లు పంపి రప్పించిరి. పాపయ్యగారున్ను ఆయన హాస్యప్రియపరిచారకుడున్ను వెళ్లిరి. భాగవతము ప్రారంభమయి భామవేషము తెర బయలుదేరే సమయానికి వచ్చి హెడ్డుపోలీసుగారు వాణీ ఒల్లెవాటుగా వేసుకొని, చేతికర్ర తుంటికి ఆనుకని, పొగచుట్ట కాలుస్తూ సభకు పక్కగా నిలబడిరి. పాపయ్యగారి పరిచారకుడు అది చూచి చటుక్కున లేచి ఆవలకు పోయి తానున్ను వాణీ ఒల్లెవాటుగా వేసుకుని, చేతికర్ర తుంటికి ఆనుకుని, పొగచుట్ట చేత పట్టుకుని సభకు రెండవపక్కను హెడ్డుపోలీసుగారికి ఎదురుగా నిలబడెను. హెడ్డుపోలీసుగారు ఆవేషము చూచి, "ఎవడురా పోకిరీ," అని కేకవేసిరి. వసలి, "మీ డొకచిన్న పోకిరీ," అని కేకవేసి పారిపోయెను. అతడు హాస్యప్రియుడనిన్నీ, పాపయ్యగారి పరిచారకుడనిన్నీ తెలిసినందున హెడ్డుపోలీసుగారు క్షమించి ఊరకుండిరి.

ఒక సంవత్సరము పాపయ్యగారి యింట వివాహము తటస్థించెను. వా రున్నది చిన్నపల్లె కావడముచేత సామగ్రి చాలాభాగము దగ్గిర పెద్దగ్రామ మయిన తుని నుండి తెప్పించుకునేవారు. ఆవివాహానికి కావలసిన బెల్లముకోసము తుని చీటి వ్రాసి పంపుమని ఆవూరి కోమటితో చెప్పిరి. అప్పటికి కాకితాల సమృద్ధి లేదు. తాటాకులమీదనే చీట్లు వ్రాసుకునేవారు. తాటాకూ, గంటమూ పుచ్చుకొని కోమటి పరపర చీటి వ్రాసెను.

ఆచీటి పట్టుకుని తుని వెళ్లడానికి ఏర్పాటుచేసిన గొల్లవాడు కోమటితో "బావా, యాగబంబ రాసినావు. అదేటో సదూ" అనెను. కోమటి ఆచీటిలో తాను వ్రాసిన అక్షరాలు తానే పోల్చుకోలేక, "చీకటి పడ్డదోయి," అనెను "దీపంకాడికి ఎల్దాం పద" అనెను గొల్లవాడు. వారు దీపమువద్దకు వెళ్లిరి. కోమటి అక్షరములను ఎంత శోధించినా పోల్చుకోలేక తుదకు, "తెల్దాయి, బావా" అనెను. గొల్లవాడు ఆచీటిని పాపయ్యగారి వద్దకు తీసుకపోయి యిచ్చెను. ఆయన పెద్దదీపము చేసి రెంతో శోధించి సాధించగా అందులో ఈక్రింది అక్షరము లుండెను:

"సుటురిపపయగారిటు యిమోకంగవ్క మ అరం బెల్లపపిత్సాపలె ౯." పాపయ్యగారు నవ్వుకుని తాజాచీటి వ్రాసి యిచ్చిరి.

పాపయ్యగారు చెప్పిన చాటుపద్యములు కొన్ని యిక్కడ వ్రాస్తున్నాను.

శ్రీకాకుళం జిల్లా జడ్జీకోర్టులో శిరస్తాదారుగా ఉండి నిరతాన్నప్రదాత అని పేరు పొందిన చింతా జగన్నాథం పంతులుగారు పాపయ్యగారి రెండవ అల్లుడు. పాపయ్యగారు ఆయనమీద చెప్పినపద్యము:

చ. తెనుఁగుఁ దనర్చు నెంతయు, ను
దీర్ణఫలాభ్యుదయంబుఁ గాంచుఁ ద
క్కఁగఁ గరమం దమర్చుఁ, దను
ఖండనలాడును, వాఁడి మీఁలు న్నే
హాగరిమ మించు, సద్గుణస
మందితమై చను నెల్లవేళ, న
ప్పగిది నెనంపఁజాలుఁ గద
పంతులచిత్తము చాయకత్తియే.

కాండ్రేకుల పాపయ్యగారిమీద సమస్య పూర్తి చేస్తూ చెప్పినపద్యము:

క. సాంద్రంబగు నీ తేజము
తీండ్రించి విపక్షరాజతిమిర మడంపన్
బండ్రెండు సూర్యులనఁదగుఁ
గాండ్రేఁకుల పాపయాఖ్య, గతరిపుముఖ్యా.

ఈ పద్యము విని వారు మవకవిమీద ఈ క్రింది పద్యము చెప్పించిరి:

శా. కాళీదాసమయూర బాణమురజిత్
కల్పున్, గుణాకల్పునిన్
నాళీకాసనసుందరీకవిత వీ
ణావాదనప్రక్రియా
పాళీభాసికవిత్వశాలిని దగన్
బాటింతు గుంటూరు వం
శ్యాళి క్షీరపయోధి శీతఘృణిఁ బా
పయ్యాఖ్యవిద్వన్మణిన్.

సింపాటి రాజులమీద చెప్పిన పద్యము:—

సీ. రంగత్తురంగమాతంగమంగళగృహ
ప్రాంగణుండను పెద్ద రంగరాజు
అక్షతప్రతిపక్షపక్షశిక్షాదక్ష
లక్షితభుజశాలి లచ్చిరాజు
తారహారపటీరశారదానీహార
హారకీర్తివిహారి పేరరాజు
సకలార్థిరాధేయ సద్గుణధారేయ
రాయరాయవజీరు రాయరాజు

గీ. శౌర్యగాంభీర్యధైర్యసత్కార్యములకు
వీరి నల్గురితోఁ బోల్ప వారు వీరు
సాటి యన రార యెవరారు చక్రవర్తు
లార్గు రైనను, నృపులు పదార్గు రైన.

గురిజాల కృష్ణంరాజు గారిమీద చెప్పినపద్యము:—

సీ. తాడు చెక్కు తుపాకి తగ రొమ్ము కత్తిచేఁ
బులులకు బెదురు, రిపులకు వదురు
బల్లెమ్ము చేఁ బట్టి బరికాళ్ళ గాదిచేఁ
బంది కురుకుటు, పరిపంథి కదుటు
చేకత్తి యొర దూసి చేఁ గత్తి పట్టితే
బంట్లకు నులుకు, పెన్ బంట్ల కలుకు
కైజారు పరిజేఁచి కైజాఱుచేసితే
దొరలకు దడుకు, వైరులకు వడుకు

గీ. ఆహాహా! నీవేఁట మహనీయ మైన దౌట
నోరు లెవరు పూఁట నీతోడ నొక్కపూఁట
....
కృతబలాటోప, గురిజాల కృష్ణభూప!

పాపయ్యగారి ముగ్గురు కొమారులలో పెద్దవారయిన సుబ్బారాయుడుగారికిని, మూడవ వారయిన శ్రీహరిగారికిని సాహిత్యమూ, కవిత్వమూ పట్టుపడినవి.

స్త్రీ నీతిరత్నావళి

(ఏప్రిల్, 1905.)

కీ. శే. శ్రీమన్మహోపాధ్యాయ
బ్రహ్మశ్రీ కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రి గారు

[కుమారికి జనని యుపదేశించినట్లు భావించి సులభశైలిని నాచే రచియింపఁబడిన యిప్పద్యంబులు స్త్రీజనోపయోగంబులు గావున స్త్రీజనోపయోగంబగు నితర పత్రికారత్నంబులయందుఁ బ్రకటింపఁ దత్పత్రికాధిపతులు ప్రార్థితులు.]!

ఒడలిక నుస్సురుస్సురని వచ్చిన భర్తకుఁ దెల్పకమ్మ! నీ
యిడుములు; పాదశుద్ధికొఱ కిచ్చి జలంబును దాళవృంతమున్
వడిఁ గరమందుఁ బూని నునుపాన్పున జేరిచి, సేద దీర్చి, నీ
వడుగుల నొత్తి, సౌఖ్యముల నందఁగఁ జేయుము మానినీమణీ.

వరుఁ డొకవేళఁ దిట్టినను, బైఁ బడి నీ వెదు రాడకమ్మ! యె
వ్వరు పతిభక్తి నుండుదురొ వారికి ముక్తి ఫలించుఁ గా మనో
హరవరు నెల్లయప్డు మనసార భజింపుచుఁ గన్నతల్లి! మం
దిరశుభలక్ష్మి నాఁగ నవని యశ మొందుము మానినీమణీ.

చిన్నతనాననుండి యఱచేత మెలంగెడునట్టి నిమ్మపం
డున్న తెఱంగునం బెరుఁగుచుండిన నా మురిపెంపు దొంతి! నీ
కన్నది యాది యొక్క త్రుటికాలము న మ్మెడఁ బాయనైతి వో
యన్నులమిన్న! యుత్తమతి నత్తచు వర్తిలు మానినీమణీ.

మఱఁదుల నెల్ల సోదరులమాడ్కిఁ బ్రియంబుగఁ జూడు మమ్మ! యెం
దఱు నినుగూర్చి దూషణ మొనర్చిన నీదగు సత్ప్రవర్తనం
బెఱుఁగని మూఢు లౌదురు గదే కొదు వేమి భవచ్చరిత్రకున్?
జిఱుతల శ్రేయ మీవు పరిశీలన చేయుము మానినీమణీ.

పొరుగున నున్నవారిపయి మోపకు మమ్మ వృథాపవాదముల్
కొఱకొఱలాడఁబోకు మనుఁగుం గొమరుల్ చిఱుపోరువెట్టినం
బరులు యశోధనంబులను బచ్చఁగ నుండిన నోర్వలేమితో
దురుసుఁదనంబుఁ జూపకుము తుల్వతనం బగు మానినీమణీ.

కాండ్రేకుల పాపయ్యగారిమీద సమస్య పూర్తి చేస్తూ చెప్పినపద్యము:

క. వేండ్రంబగు నీ తేజము
తీండ్రించి విపక్షరాజతిమిర మడంపఁగ
బండ్రెండు సూర్యులవఁదగుఁ
గాండ్రేఁకుల పాపయాఖ్య, గరిరిపుముఖ్యా.

ఈ పద్యము విని వారు మనకవిమీద ఈ క్రింది పద్యము చెప్పించిరి:

శా. కాళీదాసమయూర బాణమురజిత్
కల్పున్, గుణావల్పునిన్
వాళీభాసనసుందరీకవిత వీ
ణావాదనప్రక్రియా
పాళీభాసికవిత్వశాలిని దగన్
బాటింతు గుంటూరు వం
శ్యాళి క్షీరపయోధి శీతఘృణిఁ బా
పయ్యాఖ్యవిద్వన్మణిన్.

కొంపాటి రాజులమీద చెప్పిన పద్యము:—

సీ. రంగత్తురంగమాతంగసంగళగృహ
ప్రాంగణుండగు పెద్ద రంగరాజు
అక్షత్రప్రతిపక్షపక్షశిక్షాదక్ష
లక్ష్మీశభుజశాలి లచ్చిరాజు
తారహారపటీరశారదానీహార
హారకీర్తివిహారి పేరరాజు
సకలార్థిరాధేయ సద్గుణధారేయ
రాయరాయవజీరు రాయరాజు
గీ. శౌర్యగాంభీర్యధైర్యసౌకుమార్యములను
వీరి నల్గురితోఁ బోల్ప వారు వీరు
సాటి యన రార యౌనరారు చక్రవర్తు
లార్థు లైనను, నృపులు పదార్థు లైన.

గురిజాల కృష్ణంరాజుగారిమీద చెప్పినపద్యము:—

సీ. తాడు చెక్కు తుపాకి తగ రొమ్ము కత్తితేఁ
బులులకు బెదురు, రిపులకు వదురు
బల్లెమ్ము చేఁ బట్టి బరిగాపు గాచితేఁ
బంది కుమ్మటు, పరిపంథి కదుటు
చేకత్తి యొర దూసి చేఁ గత్తి పట్టితే
బంట్లకు సులుకు, పెన్‌బంట్ల కలుకు
కైజారు పరిజించి కైజాలుచేసితే
దురులకు దుడుకు, వైరులకు నడుకు
గీ. ఆహహా! నీవేఁట మహనీయమైన దాట
నోరు లెవరు ప్రాఁట నీతోడ నోర్కుప్రాఁట
....
కృతబలాటోప, గురిజాల కృష్ణభూప!

పాపయ్యగారి ముగ్గురు కొమారులలో పెద్దవారయిన సుబ్బారాయడుగారికిని, మూడవ వారయిన [illegible]హరిగారికిని సాహిత్యమూ, కవిత్వమూ పట్టు పడినవి.

స్త్రీ నీతిరత్నావళి

(ఏప్రిల్, 1905.)

కీ. శే. శ్రీమన్మహోపాధ్యాయ
బ్రహ్మశ్రీ కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రి గారు

[కుమారికి జనని యుపదేశించినట్లు భావించి సులభశైలిని నాచే రచియింపఁబడిన యిప్పద్యంబులు స్త్రీజనోపయోగంబులు గావున స్త్రీజనోపయోగంబగు నితర పత్రికారత్నంబులయందుఁ బ్రకటింపఁ దత్పత్రికాధిపతులు ప్రార్థితులు.]!

బడలిక నుస్సురుస్సురని వచ్చిన భర్తకుఁ దెల్పకమ్మ! నీ
యిడుమలు; పాదశుద్ధికొఱ కిచ్చి జలంబును దాళవృంతమున్
వడిఁ గరమందుఁ బూని నునుపాన్పున జేరిచి, సేద దీర్చి, నీ
వడుగుల నొత్తి, సౌఖ్యముల నందఁగఁ జేయుము మానినీమణీ.

వరుఁ డొకవేళఁ దిట్టినను, బైఁ బడి నీ వెదురాడకమ్మ! యె
వ్వరు పతిభక్తి నుందురో వారికి ముక్తి ఫలించుఁ గా మనో
హరవరు నెల్లయప్డు మనసార భజింపుచుఁ గన్నతల్లి! మం
దిరశుభలక్ష్మి నాఁగ నవనిన్ యశ మొందుము మానినీమణీ.

చిన్నతనాననుండి యఱచేత మెలంగెడునట్టి నిమ్మపం
డున్న తెఱంగునం బెరుఁగుచుండిన నా మురిపెంపు దొంతి! నిన్
గన్నది యాది యొక్క త్రుటికాలము మ మ్మెడఁబాయవైతి వో
యన్నులమిన్న! యుత్తమతి నత్తుచు వర్తిలు మానినీమణీ.

మఱఁదుల నెల్ల సోదరులమాడ్కిఁ బ్రియంబుగఁ జూడు మమ్మ! యెం
దఱు నినుగూర్చి దూషణ మొనర్చిన నీదగు సత్ప్రవర్తనం
బెఱుఁగని మూఢు లౌదురు గదే కొదు వేమి భవచ్చరిత్రకున్?
జెఱుతల శ్రేయ మీవు పరిశీలనచేయుము మానినీమణీ.

పొరుగున నున్నవారిపయి మోపకు మమ్మ వృథాపవాదముల్
కొఱకొఱలాడఁబోకు మనుఁగుం గొమరుల్ చిఱుపోరువెట్టినం
బరులు యశోధనంబులను బచ్చఁగ నుండిన నోర్వలేమితో
దురుసుఁదనంబుఁ జూపకుము తుల్వతనం బగు మానినీమణీ.

పలుమఱు నిల్వకమ్మ తలవాకిట! పక్కన నవ్వకమ్మ! బం
ధులయెడఁ బ్రీతి దాల్పుమ! దుర్గుణకాంతలతోడ నెన్నఁడుం
గలియకుమమ్మ! నిద్దురను గాలముఁ బుచ్చక సత్ప్రవర్తనం
బులను జెలంగవమ్మ! గుణభూషణశాలిని! మానినీమణీ.

అలుగకుమమ్మ నీవు కలనైనను దెమ్మని భూషణావళుల్!
చెలులకు దివ్యభూషణము సేవ యొనర్చుట గాదె భర్తకుం?
దులువలయట్లు వస్తువులతోఁ దులఁదూఁగుదు నందు వట్టి భ్రాం
తులఁ బడకమ్మ! దాన నగు దుర్భర మాపత, మానినీమణీ.

పతి పొరుగూరి కేఁగిన సెబా సని ద్రిమ్మర కమ్మ వీధులం
గుతుకముతోడఁ బుష్పములు గ్రొమ్ముడిఁ దాలిచి వన్నె చీరలం
బతియెడ లోప మున్న నది పాటిగఁ జూడకుమమ్మ! కొమ్మ! నీ
పతిగుణమే త్రికాలముల స్వాంతమునం దిడు మానినీమణీ.

పుట్టిన యింటి గౌరవము పోయినఁ జుల్కన యౌఁ గదమ్మ! నీ
మెట్టిన యింటివారికి సమీపమున న్వసియించు వారికిఁ
గుట్టును జెప్పకమ్మ! యదిగో యదిగో యని త్రిప్పి బీదలం
జెట్టలఁ బెట్టి యన్నిటికిఁ జెం గొడిగట్టకు మానినీమణీ.

కనికర ముంపవమ్మ! పనికత్తెలెడ న్దయ మాలి యేరినై
నను గఠినంపుమాటల మనంబును నొవ్వఁగ జేయకమ్మ! నీ
కనుపమ కీర్తి గల్గునమ! యార్యులు విన్నను మెత్తురమ్మ! యే
వనితలలోన నైన నగుఁబాటులు పొందకు మానినీమణీ.

అత్తకు మామకు న్వలయునట్టి సపర్యలు సేయుచుంటలోఁ
జిత్తము నిల్పవమ్మ! యది సేమము నీకును బుట్టినింటికిం
బుత్తడిబొమ్మ! యెన్నఁడును బోకుము నీపొరుగిండ్ల కూరకే
యొత్తిజినైన బొంకకుమి; యెందును నమ్మరు మానినీమణీ.

పనులను జక్కఁ బెట్టుటను దాసినవై, విభుమ్రోల నిల్చి యు
క్తిని బచరింప మంత్రివయి, క్లేశముఁ బాపఁగ నౌషధంబవై,
చనవునఁ బాయసాన్నములఁ జక్కని కూరలఁ బిండివంటలం
దనుపఁగ మాతవై, సతులధర్మము నిల్పుము మానినీమణీ.

తడిసిన యట్టిపుట్టములు దాల్పకుమమ్మ! విశేషభాగ్యముల్
గడన నొనర్పలేదనుచుఁ గాంతునిపైఁబడి తిట్టకమ్మ! యె
ప్పుడును బరోపకారమును బూని యొనర్పఁ దలంపుమమ్మ! నీ
యెడఁదను; లేని యాగడము లెన్నఁ డొనర్పకు మానినీమణీ.

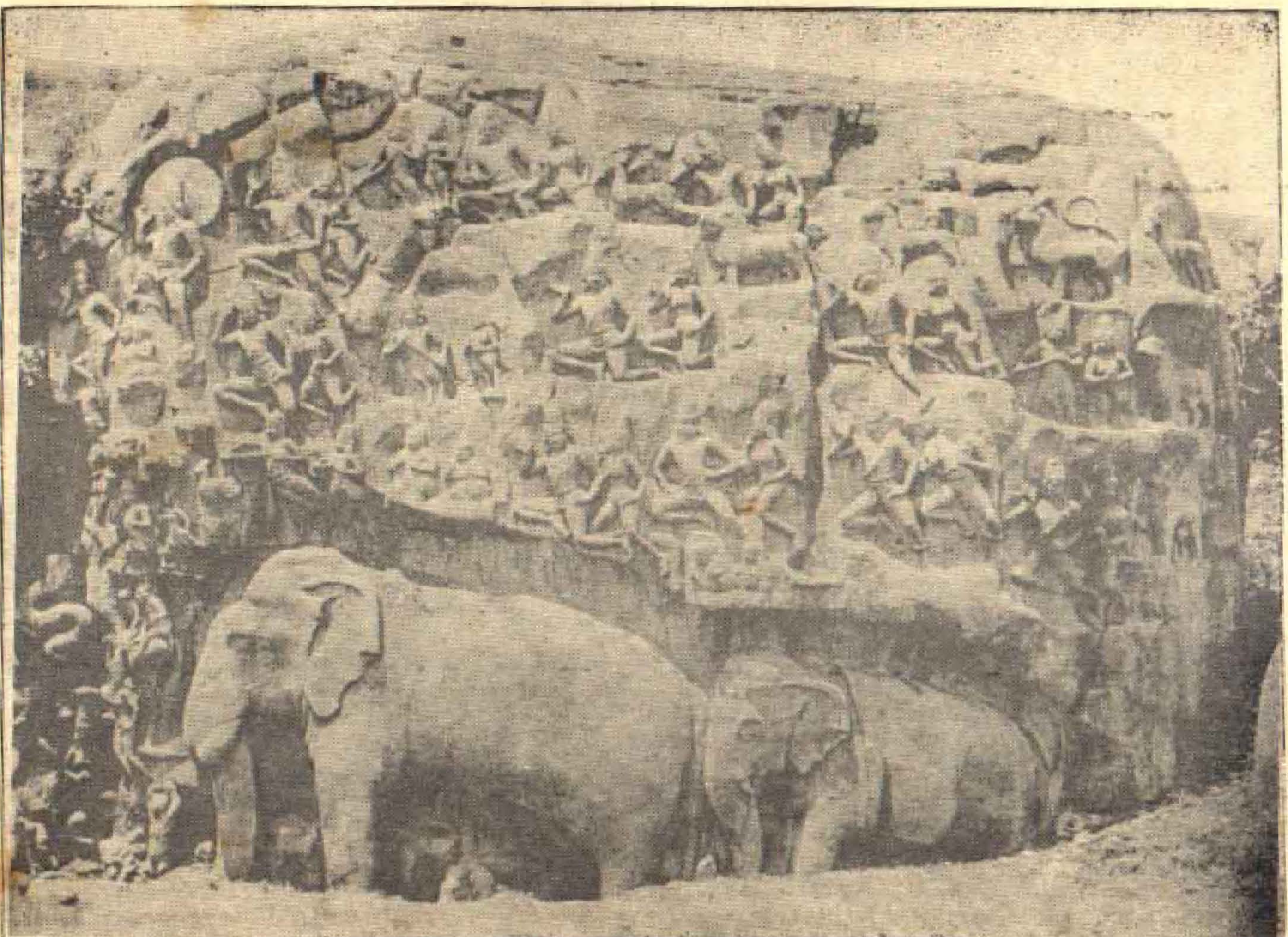
మగనికిఁ దెల్పకుండ మటుమాయము సేయఁదలంపకమ్మ! నీ
నగలను; బెద్దలం గనిన నమ్రతఁ జూపుము; భర్తకన్న ముం
దుగ భుజియింపకమ్మ! యతిథుల్ సనుదేరఁగ వారివారికిం
దగు విధ మెంచి పూజల నొనర్చి చరింపుము మానినీమణీ.

ధవునకు నెన్నఁడుం బ్రతిహతంబుగ వర్తన సేయకమ్మ! మా
ధవుని స్మరింపుమమ్మ, యవధానము గల్గిన యెల్లయప్డు! వ
స్తువులను జూచి వాడుకొనుచున్ భయభక్తుల నుండవమ్మ! జం
తువులయెడ న్దయారసముతోఁ జరియింపుము, మానినీమణీ.

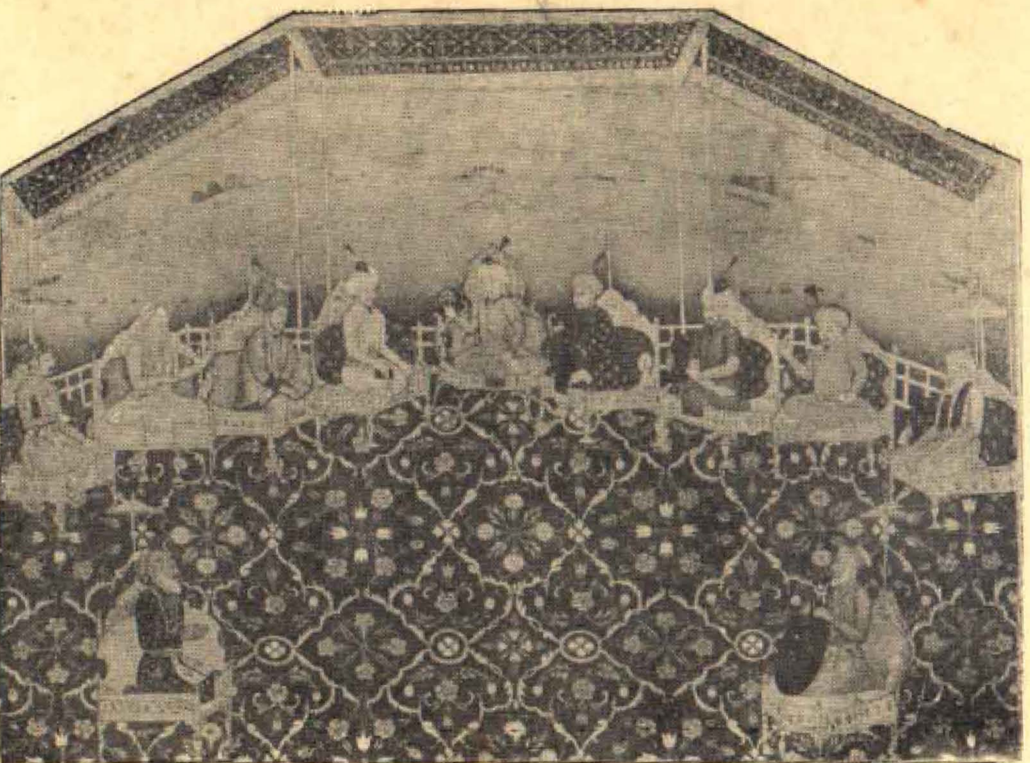
ముసుఁగిడి నిద్దురింపకుము మో మటు ద్రిప్పకుమమ్మ! యెవ్వరే
న్విసిగిన యంతమాత్రమున వేగిరపాటును జెంది యన్యులం
గసరకుమమ్మ! బావలెడ గౌరవ ముంపుము; మంకుమాటలన్
మసలకుమమ్మ, నీకు నవమానము గల్గును, మానినీమణీ.

నిలిచినచోటనే నిలిచి నిందలు వొందకుమమ్మ! కార్యముల్
నలుపునెడం బ్రమాదమున జా గొనరింపకుమమ్మ! యింటనుం
గలిగినదాననే తనివి గల్గి మెలంగుము నీదు భర్తకుం
దెలియక యెన్నఁడున్ ఋణము దీయకు మమ్మరో! మానినీమణీ.

చిలుకలకొల్కి! మామెదుటఁ జేసెదు చిన్నతనంపుఁ జేష్టలన్
గులుకకుమమ్మ! యత్తకును గోపము వచ్చును, మామ తిట్టు; నాఁ
కలి గొను వేళలందుఁ గినుక న్భుజియించుట మానకమ్మ! పెం
దలకడ లేచి యింటిపని దప్పక చేయుము మానినీమణీ.

శిల్పములు చెక్కిన ఱాయి, మాహావెల్లిపురము

దేవలోకమందలి దర్బారున గద్దెలపై తైమూర్ షా లేక టామర్ లేను వఱకుగల
ఔరంగజేబు పూర్వపురుషులు — —
శ్రీ శ్రీ శ్రీ జయపూరు మహారాజావారి ఒక భారతీయవర్ణచిత్రము నుండి.

పూర్వుల పంచ భూతములు

జి. నరసింహామూర్తిగారు

౧

ఈ వ్యాసమును ప్రారంభించుటలో తొలుదొల్త భారతదేశముయొక్క శాస్త్రాభివృద్ధిని గూర్చి కొలది తెలిసికొనుట మిక్కిలి ముఖ్యము. హిందూదేశచరిత్ర పరికించిచూడ మన పూర్వులకు అనాదినుండియు శాస్త్రములలో అభిరుచి యుండని స్పష్టమగుచున్నది. వీరు, వారికాలమందు వృక్షశాస్త్రము, రసాయనశాస్త్రము, వైద్యశాస్త్రము, ఖనిజశాస్త్రము మొదలగు శాస్త్రములన్నియు విశేషముగా అభివృద్ధి గాంచినట్లు చిహ్నములు ఈనాటికిని నిలిచియున్నవి. పైన పేర్కొనిన శాస్త్రము లన్నిటిలోను ముఖ్యముగా నభివృద్ధి గన్నది వైద్యశాస్త్రము. వైద్యశాస్త్రమునకును రసాయనశాస్త్రమునకును గల పరస్పరసంబంధముచే రసాయనశాస్త్రమును గూడ ప్రాచీనహైందవులు విశేష పరిశ్రమ చేసినట్లు కానవచ్చుచున్నది. ఇందులకు ఒక నిదర్శనమును కనబర్చవచ్చును. ఢిల్లీ సమీపమున నున్న కుతుబ్ మీనారున పూర్వులచే తయారుచేయబడిన ఒక యినుప స్తంభము ఈనాటికిని నిల్చియున్నది. ఈ స్తంభాగ్రమున నమర్చిన యిత్తడి శిఖరముపై చిత్రించిన సంస్కృతమును బట్టి యీ స్తంభము క్రీస్తుపూర్వము సుమారు రెండువేల సంవత్సరముల క్రిందట నిర్మించినట్లు శాస్త్రపరిశోధకులు నిర్ధారణచేసిరి. ఈ స్తంభమును తయారుచేయుటయందు మన ప్రాచీనులు కనపర్చిన నిపుణత నవీనశాస్త్రజ్ఞులకు ఆశ్చర్యమును నెలకొల్పుచున్నదనుట శాస్త్రలోకమునకు విశదమే. ఇట్టి విశేషములకు దాఖలాలు కనపర్చవచ్చును. ఇచ్చో చదువరులు మన శాస్త్రజ్ఞాన మిట్లు అడుగంటుటకు కారణమేమని ప్రశ్నింపవచ్చు. దానికి అనుకూలముగా ఒక్కకారణము తెలియవచ్చుచున్నది. నానాటికి మనపెద్దలు భౌతికశాస్త్రములం దిచ్చ మాని ఆధ్యాత్మికశాస్త్రపరాయణులగుట వల్లను, రానురాను ప్రభుప్రోత్సాహము లేకపోవుట వల్లను, ప్రస్తుతము శాస్త్రజ్ఞానము కడు విచారకరమగు స్థితిలో నున్నదనుట మిక్కిలి సత్యము.

౨

ఇక ముందు వారికాలపు కొన్ని శాస్త్రీయాంశములచర్చ ప్రారంభింతము. శాస్త్రీయాంశము లన్న వివిధశాస్త్రములలో నున్న అంశములను ఇచ్చట ముచ్చటింతునని చదువరు లూహింపవచ్చును. కాని, అట్లొనర్చుట యీవ్యాసమున కెంతయు అనవసరము. అది యటుగాక యీ చిన్నవ్యాసమున దుర్లభము. కాబట్టి ప్రస్తుతము రసాయనశాస్త్రమున విశేషము మార్పు చెందిన కొన్ని యంశములనే విమర్శింపదలచినాను. అట్టివి మనపూర్వులచే అనాదినుండియు గుర్తింపబడి ఋషికుల సంప్రదాయముగా వచ్చుచున్న భూమ్యాకాశాదిపంచభూతములు. ఈభావన మన కెట్లవసరము? అది యెట్లు ఉత్పత్తి గాంచినది? రానురాను ఈ భావన యెట్లు భిన్నాభిప్రాయములచే నావరింపబడి తుట్టతుదకు ప్రస్తుతము (ఈవ్యాసమున చూపింపబోవు)మార్పు చెందినది?— అను అంశములనే చర్చింప నీవ్యాసము ముఖ్యోద్దేశము.

ఏశాస్త్రమునకైనను ముఖ్యమైనది సృష్టిరహస్యముల నొక్కొక్కటిగా బహిరంగపరచుట. ప్రకృతిశాస్త్రదృష్టితో పరికించి చూడ మనస్సు నాకర్షించువిషయము లనేకములు చూపట్టుచున్నవి. ఒకచో వృక్షప్రపంచము చిత్రవిచిత్రములగు వలువలు ధరించి ప్రకృతిమతల్లి మందహాసమును వెల్లడించుచున్నది. వేరొకచో జంతుప్రపంచము విశ్వమంతయు తన ప్రభావమే యని చాటుటకో యన మితిలేని యాందోళన మొనర్చుచు, తనకై, తరువాత తనజాతికై యిచ్చట నిత్యమగు స్థావర మేర్పర్చుకొనుటకుగాను యుద్ధసంరంభములు గావించి కట్టకడకు మృత్యువు వాతం బడుచున్నది. ఇట్లు

సృష్టి దృశ్యాదృశ్యములచే నిండియున్నది. ఇట్టిచో పైనూహించిన భిన్నచేతనుడైన సృష్టికి మూల మేదైన కలదా యను ప్రశ్న శాస్త్రజ్ఞుని మనంబునకు చిర కాలము క్రిందటనే తట్టె ననుటయందు ఆశ్చర్య మేమున్నది? వేదాంతశాస్త్రజ్ఞుడు ఊహాయను తపస్సువ సిద్ధి పొంది యీ సృష్టికంతకు శక్తిసంభూతుడగు ఈశ్వరు డొక్క డున్నట్లును, జీవప్రపంచము ఆయనలీల యనియు వెల్లడించుచున్నాడు. అట్లే మనము చర్చింప బోవు రసాయనశాస్త్రమునకూడ. ఈచరాచరసృష్టి కంతయు సృష్టికర్త యొకడేనా లేక ఆదిద్రవ్య మేదైన నుండి దానినుండి యీ వస్తుసముదాయము పుట్టినదా? ఈ అంశము శాస్త్రము అనాదినుండియు శాస్త్రజ్ఞుల మనంబుల గట్టిగ బట్టి యున్నది. పూర్వపు పాశ్చాత్య శాస్త్రజ్ఞులును, భారతీయశాస్త్రజ్ఞులును తీవ్రముగ ఊహాశక్తిచే ఐదు ద్రవ్యములను మూలపదార్థములు (Elements)గా గుర్తించిరి. వీనినే పంచభూతము లందురు. ఈఐదున్ను భూమి, వాయువు, జలము, అగ్ని, ఆకాశము. కాబట్టి యీఐదు ద్రవ్యములరసాయనపుమార్పులచే పదార్థసముదాయ మేర్పడుచున్నదని వారి యభిప్రాయమై యున్నది. అనగా ఈ చరాచరసృష్టి యంతయు ౫ విధములగు పదార్థములుగా విభజింపవచ్చునని యు, అందు ఘనపదార్థములన్నిటికి 'భూమి' యాధారమనియు, ద్రవపదార్థములన్నిటికి 'జల'మాధారమనియు, గాలి, మేఘము, శ్వాస మొదలగువానికి 'వాయు'వాధారమనియు, సూర్యుడు వంట మొదలగువానికి 'అగ్ని' యాధారమనియు వారిభావన. వారి 'ఆకాశము' ఈనాటి యీథర్ (Ether) కు పోలియుండు నని మన మూహింపవచ్చును.

ఈపంచభూతములన నర్థ మేమో జాగ్రత్తగా తెలిసికొనవలసి యున్నది. పై నుదాహరించిన ౫ పదార్థములున్ను మూలద్రవ్యములనిన్ని (Elementary Materials), వీనియొక్క సంయోగము (Combination) చేత వస్తుసముదాయము (Material Universe) ఏర్పడుచున్నదనియు పూర్వుల యుద్దేశము లయినట్లుగా ఇంతక్రితమే చెప్పియుంటిని. మూలద్రవ్య మను పదము రసాయనపరిభాష (Chemical Nomenclature)యం దొక్కటై యున్నది. ఈ పదమునందుండు సరియగునర్థము చదువరులకు తెల్లమగుటకుగాను కొన్ని ఉదాహరణములను చూపవచ్చును. బంగార మున్న దను కొందము. బంగారపుముక్క నొక్కదానిని తీసి రేకుగా కొట్టవచ్చును. తీగగా తీయనగును. ఇట్లెన్నిమార్పులు చెందినను బంగారము బంగారమే. దాని వన్నెయును కాంతి, ఘనపరిమాణము, శబ్దము మొదలగు సహజలక్షణములు వీడవు. వీనిక్రమచేతనైనను బంగారునుండి తద్వ్యతిరిక్తమగు వస్తువు వేరొకటి తీయలేము. అనగా బంగారు నుండి యెట్టిప్రయోగముచేసినను వెండిగాని, తామ్రముగాని మరియే యితరపదార్థముగాని తీయలేము. ఇట్లే రజతము, తామ్రము, పారదము, ఉదజని (Hydrogen) ఆమ్లజని (Oxygen) (ప్రా. వాయువు) మొదలగునవి. వీనినే రసాయనశాస్త్రమున మూలద్రవ్యములు (Elements) అందుము. ఈపదార్థము లెన్ని రసాయన-మార్పులపొందినను తమ నైసర్గికధర్మములను కోల్పోవు.

ఈ యుద్దేశముల పూర్వుల పంచభూతములకు ప్రయోగించిచూతము. వీలన, వారు పంచభూతముల పేరొక్కనుటయందు వారియుద్దేశము మూలద్రవ్యములనియే. కాబట్టి భూమి, జలము, వాయువు, అగ్ని, ఆకాశము మూలపదార్థములని వారి యుద్దేశము. అనగా ఈ ఐదు పదార్థములనుండి తామ్రము, బంగారు, రజతమువలెనే తద్వ్యతిరిక్తమగు పదార్థములను లాగ నశక్యమని వారి యుద్దేశము. ఈ ఉద్దేశమెంతవఱకు నిజమో క్రిందికాలములో చెప్పవచ్చును. భూమి తీసికొందము. ఈభూమి యెన్నివిధములగు ఘనజలవాయుపదార్థముల సముదాయమో చదువరులకే గ్రాహ్యము. ఇట్లే జలము. ఈజలమును గూర్చి విపులముగా తర్కించి మన నవీనుల యుద్దేశము లెట్టివో పరికింతము.

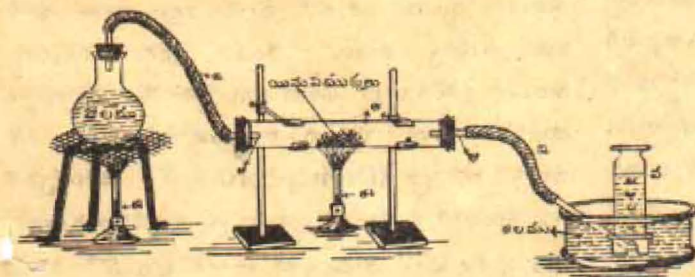
౩

జలము మూలపదార్థమను నమ్మకము సుమారు క్రీ. శ. ౧౭౮౦ వరకును వచ్చుచునే యున్నది. ౧౭౮౧ సం. న పాశ్చాత్యశాస్త్రజ్ఞులు 'ప్రీస్ట్లే' (Priestley),

'కేవన్‌డిష్' (Cavendish) మొదలగువారు ఉదజని గూర్చి పరిశోధనలు జరుపుచు, ఆ సందర్భమున ఉదజని గాలిలో మండుటచే జలమేర్పడుచున్నట్లు గుర్తించిరి. తరువాత వారి పరిశోధనల ననుసరించి తదితరులు, అనగా 'లెవాయిజియర్' (Lavoisier) మొదలగువారు మిక్కిలి సుప్రసిద్ధములగు పరిశోధనలచే నీరు మూలపదార్థము కాదనియు, అది ఆమ్లజని ఉదజని యను రెండువాయువుల రసాయనసంయోగ మనియు సిద్ధాంతీకరించిరి. వారు ఈ సందర్భమున జరిపిన ప్రయోగములు రెండు తెగలుగా విభజించి చదువరులకు తేటతెల్లము చేయనున్నాను. ఎట్లన ఒకపదార్థము రెండు మూలపదార్థముల సమ్మేళన మన్నచో ఆపదార్థము ఆయా మూలపదార్థముల సంయోగము (Synthesis) చే ఏర్పడవలయు నొకటి; రెండవది ఆ పదార్థమును పృథక్కరణము (Analyze) చేసిన దానిలో నుండు రెండు మూలపదార్థములు వెలువడవలయును. కాబట్టి పైన చెప్పిన సిద్ధాంతముయొక్క సత్యమారయవలెనన్న వారొనర్చిన యీరెండు తెగల ప్రయోగములను మనము పరిశీలింపవలయును. అట్లు చేసిన రెండు తెగల ప్రయోగములు పై సిద్ధాంతమును బలపరచినచో సిద్ధాంతము సత్యమని యే తాత్పర్యము. కాబట్టి వారొనర్చిన రెండు తెగల ప్రయోగములను రకమున కొకటిగా తీసి తెల్లము చేయనున్నాను.

పృథక్కరణము

ప్రయోగము (Experiment)

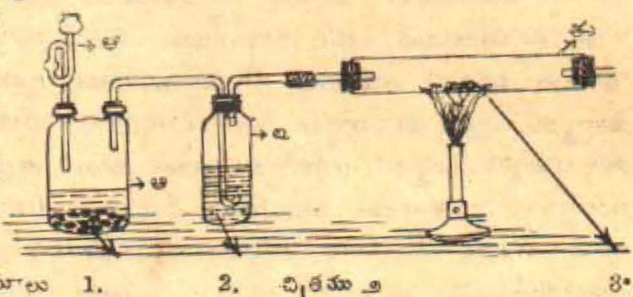
చిత్రము ౧

జలముయొక్క పృథక్కరణమం దుపయోగింపబడు ఉపకరణముల (Apparatus) నమర్చిన విధంబు పై పటమునందు తెల్లముగుచున్నది. పటమం దుపయోగింపబడిన వివిధోపకరణములు తొలుదొల్త చూచుటకు వింతగా నుండినను వానిపేర్ల సహాయమున అంతయు సులభముగా తెలిసికొనవచ్చును. రెండడుగుల నిడివిగల యొక్క బలమగు గాజు (hard glass) గొట్టము (అ)ను శుభ్రమగు ఇనుపముక్కలతో సుమారొక యరడుగు నింపవలయును. పిమ్మట నాగొట్టము ఇరుపార్శ్వముల సన్నని యేకరంధ్రముగల రబ్బరు బిరడాలచే మూయవలెను. ఈ రంధ్రములగుండా సరిగాపట్టు నాల్గంగుళముల గాజునాళికల (ఆ, అ) పోనిచ్చి పిదప దానిని పటములో కనపరచిన ట్లమర్చియుంచవలెను. అదియట్లుండ, వేయిశతాంశమీటర్ల ఘనపరిమాణము గల్గి (thousand cubic - centimetres capacity) గుండ్రని పొట్టగల యొక గాజుపాత్ర (Flask)ను గాని, రాగిపాత్రనుగాని శుభ్రపరచి మూడువంతులు నీరుచే నింపవలెను. తరువాత నాపాత్రమూతి నొక సన్నని యేకరంధ్రము గల రబ్బరు బిరడాచే మూయవలెను. ఈసన్నని రంధ్రముగుండా సుమారు నాల్గంగుళముల నిడివి కల గాజునాళిక నొకదాని నమర్చవలెను. ఇట్లమర్చిన యుపకరణముయొక్క గాజునాళికను మొదట పేర్కొనిన గాజుగొట్టము (అ)తో రబ్బరు (ఇ) నాళికచే జతపర్చవలెను. గొట్టముయొక్క ద్వితీయ పార్శ్వమున నున్న గాజునాళిక (అ)కొక రబ్బరునాళిక (ఇ) యమర్చి యానాళిక నొక నీటితొట్టియం దుంచవలెను. తరువాత వాయువును ప్రోగుచేయు పాత్ర (వ)ను (Gas collecting jar) పూర్తిగా జలముచే నింపి పిదప నాపాత్రను జలాంతర్భాగమున తలక్రిందుగా రబ్బరు (ఇ) నాళికకొన పైపటములో చూపినవిధంబుగా నుంచవలెను. ఇట్లుపకరణముల నంతయు సలక్షణముగా నేర్పరచి ప్రయోగ మారంభింపవలయు. తొలుదొల్త ఇనుపముక్కలను వేడిచేయ నారంభింపవలయును. తరువాత నీటిపాత్రను వేడిచేయవలెను. ఇట్లు వేడిచేసిన కొలదికాలములో నీరు ఆవిరగుటకు ప్రారంభించును. ఇనుపముక్కలు ఎర్రగా కాలును. నీటియా

వివి (ఇ)ద్వారా యినుపముక్కలను తాకుచు ప్రవించును. ఈ గొట్టమందు రసాయన మార్పు కల్గును. ఇట్లు కొలది కాలము గడించగానే జలముతొట్టిలోని (వ) యందు బుడగలు దృశ్యమగును. ఈ బుడగలు నీటియావిరి కాదని విశదమే. నీటియావిరి యయినచో నీటియందు కలసి పోవును. కాబట్టి బుడగ లొక వాయుపదార్థమని గ్రహింపవలెను. ఈ బుడగలు (వ) యందుండు జలమును క్రమ క్రమముగా స్థలాంతరమునకు చేర్చును. పాత్రయంతయు నిండినపిదప దాని మూతిని గాజుబిళ్ల (Watch-glass) మూసి బయటకు తీయవలెను. ఒక మండుచున్న పుల్ల నీవాయువునం దుంచిన, చిన్న శబ్దము చేసి పాత్రమూతియొద్ద నీవాయువు నీలవర్ణపుమంటతో మండ నారంభించును. దీనికే ఉదజని యందురు. తరువాత గొట్టమునందున్న యినుపముక్కలను తీసి చూచిన అవి మామూలు విధంబున లోహపుతళుకుల వీడి యొకవిధంబగు ఎఱ్ఱనిపొడిచే కప్పబడియుండును. దీనికే మనము వాడుక భాషలో 'త్రుప్పు' అందుము. ఇనుమును ప్రాణవాయువుతో సంయోగపర్చినప్పు డెల్లప్పుడును త్రుప్పు ఏర్పడును.

పై ప్రయోగముయొక్క సారాంశ మేమి? లోహపు ముక్కలు ఎఱ్ఱగా కాలిన యవస్థయందు నీటియావిరితో ప్రతిఘాతమై ఉదజనియను వాయువును, త్రుప్పును పుట్టించుచున్నవి. త్రుప్పనగా (లోహామ్లజనిజము) లోహము అమ్లజనితో కలియుటచే కల్గిన పదార్థము (Iron-Oxide). కాబట్టి పై చెప్పిన ప్రయోగమును బట్టి చూడ నీరు వియోగము చెంది ఉదజని, అమ్లజని (Hydrogen and Oxygen) అను రెండు వాయువులుగా మగుచున్నది. చదువరు లొక ప్రశ్న వేయవచ్చును. ఈ వాయువులు ఇనుమునుండి యేల రాకూడదు? కానియినుమొక మూలపదార్థము. అనగా దానినుండి తద్వ్యతిరిక్తమగు పదార్థము వెలువడదని చదువరులకు గ్రాహ్యమే.

ఇక రెండవతెగ ప్రయోగ మొకటి పరీక్షింతము. అనగా సంయోగమార్గము. పై నుదాహరించిన ప్రయోగమునుబట్టి చూడ నీరు మూలపదార్థము కాదనియు, నీటియందు రెండు మూలపదార్థములు (ఉదజని, అమ్లజని) జతకూడి యున్నవనియు చెప్పనయి యున్నది. కాని ఒక్క ప్రయోగమమాత్రమే పరిశోధనయొక్క నిజానిజములు స్థిరపరుపలేక పోవచ్చును. కాబట్టి మనము పైన తేటపరచిన సిద్ధాంతమును సంయోగప్రయోగ సహాయముచే బలపరచుట యుక్తము. ఈదిగువ ప్రయోగమును పరీక్షింతము.

1. 2. చిత్రము ౨ 3.

1. యశదతునకలు
2. నిర్జలగంధకికామ్లము
3 లోహామ్లజనిజము
అ. 'వుల్ఫ్' పాత్ర
ఆ. రక్షాగరాటి
ఇ. నీటి సీసా
ఈ. గాజు గొట్టము.

ఒక వుల్ఫ్ (Wollfe) గాజుపాత్రలో కొన్ని యశద (Zinc) తునకలుంచి దాని రెండు మూతులను ఏకరంధ్రపు బిరడాలచే మూయవలెను. ఒక బిరడా గుండా పటము ౨ లో చూపినట్లు గాజు నాళికను అమర్చవలెను. రెండవ బిరడా రంధ్రము గుండా రక్షాగరాటి ఒకటి అమర్చవలెను. ఇట్లమర్చిన యుపకరణమును సన్నని రబ్బరునాళికద్వారా ఒక జలాకర్షణపాత్ర (Drying-bottle) తో జతపర్చవలెను. తరువాత నీయుపకరణమును ప్రథమప్రయోగములో పేర్కొనినయట్టి పొడుగాటి గాజుగొట్టముతో కలుపవలెను. రక్షాగరాటియందు సజలగంధకికామ్లము పోయవలెను. అట్లు పోయుటచే ద్రవపదార్థము 'వుల్ఫ్' పాత్రలోనికి దిగి యశదముపై పడును. పడినవెంటనే ఉదజని

రూపాయిమారకము—రైతు

మోచర్ల కృష్ణమూర్తిగారు

రూపాయి మారకపుసమస్య చిరకాలముగా భారతీయపరిశ్రమలకు కుత్తుకపై కత్తివలె ప్రాణోపద్రవమును గలిగించుచున్నది. ఈ దేశమున ప్రస్తుతము ప్రధానపరిశ్రమయగు వ్యవసాయమును, రైతునుగూడ, ఇటీవల రూపాయి మారకపు రేటును 16 పెన్నీల నుండి 18 పెన్నీలకు మార్చుటవలన ఇంచుమించు పూర్తిగా శిథిలమై పోవుచున్నారు. అయినప్పటికిని, మన రైతులయొక్కగాని, విద్యాధికులయొక్కగాని, ఆందోళనయందును, చర్చలయందును ఈసమస్య తగినంత ప్రాధాన్యమును బడయకుండుట విచారకరము. ఇట్టి స్థితికి కారణము లేకపోలేదు. భారతప్రభుత్వ ఆర్థికసభ్యు డగు సర్ బాసిల్ బ్లాకెట్టుగారు నుడివినటుల మన దేశమున "రూపాయినాణెముయొక్క సమస్యలగురించియు, వాని ఫలితముగురించియు దెలిసినవారు విద్యాధికులందైనను బహుస్వల్పము." ప్రతిభారతీయుని దైనందిన జీవితవ్యవహారములయందు అనుక్షణమును వారి లాభనష్టములు ఈ సమస్యపైననే ఆధారపడియున్నను, తత్ఫలితములు ప్రత్యక్షప్రతిపాదితములు గాక పరోక్షప్రతిపాదితములగుటంజేసి, ప్రజాసామాన్యము మూలకారణమును గ్రహింపజాలకున్నది. ఒకప్పుడు సకలపరిశ్రమలతోడను కలకలలాడుచున్న భారతదేశ మిపుడు ఒక్క వ్యావసాయికదేశ మయ్యెను. మారకపురేటునం దిటీవల గావింపబడిన మార్పువలన ఈ దేశపు వ్యవసాయకుడును, వ్యవసాయమును గూడ అచిరకాలములోనే పూర్తిగా తుడిచివేయబడునటుల గన్పించుచున్నది.

రూపాయి నాణెము

భారతీయుల భాగ్యదారిద్ర్యముల కింత ముఖ్యకారణమగు "మారకపురేటుమార్పు" యొక్క లాభనష్టముల గురించి చర్చించుటకు పూర్వము మనరూపాయి నాణెముయొక్క చారిత్రమును గురించి అపరిచితులగు పాఠకుల కించుక సంగ్రహముగ పరిచయమొనర్చుట అనవసరము గాజాలదు. రూపాయి నాణెముయొక్క తూకము 180 వడ్లగింజల యెత్తు. అందు 165 వడ్లగింజలయెత్తు వెండియు, 15 వడ్లగింజల యెత్తు ఇతరలోహమును గలవు. ఆకారమునందును, స్వచ్ఛతయందును రూపాయినాణెము 1835 సం.ము నుండియు నెట్టిమార్పును చెందకపోయినను, విలువయందు మాత్రము ఇప్పటికి చాల మార్పులు చెందెను. 1893 సం.ము వరకును టంకసాల వద్దకు వెండిని దెచ్చి ఇచ్చి రూపాయినాణెముల ముద్రించి ఇవ్వవలసినదిగా గోరిన వారికెల్ల కొంత మజూరీ పుచ్చుకొని, ప్రభుత్వమువారు నాణెముల ముద్రించి ఇచ్చుచుండెడివారు. కాని 1893 నుండియు ప్రభుత్వమువా రీ స్వేచ్ఛా

ముద్రణపద్ధతిని రద్దుచేసి, తమ కిష్టమైనపుడు తాముమాత్రమే రూపాయినాణెముల ముద్రించి చలామణిలోనికి దెచ్చుటకు నిశ్చయించిరి. రూపాయిమారకపు చారిత్రమునం దిదియే ముఖ్యమగు మొదటిమార్పు. అంతవరకును రూపాయినాణెమునకును, బంగారు సవరను నకును గల మారకపు సంబంధము ఆయా నాణెములలోని వెండి బంగారు లోహముల బజారు విలువనుబట్టి నిర్ణయమగుచుండెడిది. కాని 1893 సం.మున ప్రభుత్వమువారు రూపాయినాణెముల స్వేచ్ఛాముద్రణమును నిలిపి వేయుటవలన, అట్టిపద్ధతి నంత మొందించి, వెండి బంగారు విలువలతో సంబంధము లేకుండ రూపాయినాణెముయొక్క విలువను ప్రభుత్వమువారే నిర్ణయించుటకు అవకాశము గలిగెను. ప్రభుత్వమువా రీ యవకాశము నుప యోగించుకొని బంగారు సవరను నాణెమునకు రు 15 లు సమానము అని 1899 సం.న శాసించిరి. అప్పటినుండియు వెండి బంగారు విలువలతో నెట్టి సంబంధమును లేకయే రూపాయి నాణెము బంగారు "సవరను"నందు 15 వంతుగ— అనగా 16 పెన్సీలుగ—ప్రకటింపబడెను. ఇందు వలన రూపాయినాణెముగూడ, నికెలుఅణాలు, రాగికానులవలెనే కొంతవెలకు చిహ్నమగు నాణెము (token coin) గ నొనర్పబడెను. సుమారు 25 సంవత్సరముల కాలము 16 పెన్నీలరేటుతో వ్యవహారములు జరిగినపిదప, 1920 సం.మున మారకపు రేటును 2 షిల్లింగులుగ మార్చుచు శాసన మొనర్చిరి. కాని ఈమార్పు శాసనమునందు మృతాక్షరముగ మాత్రమే యుండెనుగాని చిరకాలము అమలు లోనికి రాలేదు. ప్రభుత్వమువా రింత హెచ్చు రేటును అమలునకు దేజాలక చాల నష్టపడి తుదకు 18 పెన్నీలు నిర్ణయించుకొని 1924-25 సం.నుండియు ఆ రేటు నమలుజరుపుచు వచ్చిరి. తుదకు 1927 సం.ను మార్చి మాసమున నా రేటును ఖాయపరుచుటకు గాను తులముబంగారునకు రు 21-3-10 లు సమానమని శాసించి, 18 పెన్నీలరేటునకు చట్టరూప మగు అధికారము నొసగిరి. ఈశాసనము ప్రకారము సవరను నాణెము రు 13-5-4 లకు మాత్రమే సమానము.

రూపాయి విలువ హెచ్చుట

ఆకారమునందుగాని, స్వచ్ఛత యందుగాని ఏవిధముగను మార్పుచెందని రూపాయి నాణెము మారకపురేటును హెచ్చించుటవలన విలువయందు మార్పుచెందె ననియు, రూపాయి విలువ హెచ్చెననియు చెప్పినపుడు అది యెటులనా యని విస్మయము గల్గుట సహజము. బంగారము చలామణి నాణెముగ లేకపోవుటయు, ఎంతమొత్తమునకైనను ఈ దేశమున రూపాయి నాణెమునే చలామణి యం దంగీకరించు చుండుటయు ఇందుకు కారణము. 1893 నందు స్వేచ్ఛాముద్రణ పద్ధతిని తొలగించినప్పటినుండియు రూపాయినాణెము తన సొంత విలువను గోల్పోయి బంగారుతో ప్రభుత్వమువారు నిర్ణయించిన సంబంధమును బట్టి వారిచే నారోపితమగు విలువకు చలా

౧. బోధిసత్త్వుడు

ప్రథమగుహాలయమునందలి శాలయొక్క వెనుకటిగోడపై జిత్రించబడియుండు బోధిసత్త్వుని శిరము. బోధిసత్త్వుని ముఖమును చిత్రించుటలో చిత్రకారుడు కనుపరిచిన సౌకుమార్యము వర్ణనాతీతము. కిరీటముగూడ నెంతోయందముగ చిత్రింపబడియున్నది.

౨. చామరధారి

ఒకద్వారముకడ చామరమును ధరించి నిలుచున్న యొక స్త్రీవిగ్రహము.
ఈ చిత్రము పదునేడవ గుహాలయమున నుండు నొక స్తంభముపై చిత్రించబడియున్నది.

కామినియా నూనె

వేనకు వేల కుటుంబములయందు ఉపయోగించబడుచున్నది

ఎందుకు?

కామినియా నూనె

వెంట్రుకలు ఊడిపోకుండా నాటుకొనపరచును

కామినియా నూనె

చుండును పోగొట్టును.

కామినియా నూనె

తలకు చల్లదనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

తలకు సంబంధించిన వ్యాధు లన్నిటిని కుదుర్చును. ఉపముగా నున్న పుర్రెకు చల్లదనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

యందు వెంట్రుకలు పెరుగుట కవసరమైన వస్తువులు, మెండుకు కావలసిన అమూల్యవస్తువులు గలవు.

కామినియా నూనె మనోహరమైనట్టియు ఆహ్లాదకరమైన సువాసనగలది.

కామినియా నూనె శిరోజములకు ప్రాణము. ఇట్టి సుగుణము లుండుటవలననే వేలకొలది కుటుంబములందు కామినియా నూనె ఎక్కువగా వాడబడుచున్నది.

కామినియా నూనెను ఉపయోగించునట్టివారు గనుకనే దీనిని "శిరోజములకు ప్రాణ మని" దీని యందు గల లాభకారియైన సుగుణములను బట్టి తెలుపుచున్నారు.

బుడ్డి 1 కి ధర రు. 1. వి. పి. ఖర్చులు అ. 6. ప్రత్యేకము.

బుడ్లు 3 కి ధర రు. 2-10-0. వి. పి. ఖర్చులు 0-12-0. ప్రత్యేకము.

అత్తరులకు రాజైన

ఓ టో దిల్ బ హా ర్ (రిజిస్టరుడ)

హిందూదేశమందంతటను యిది విరివిగా అమ్మబడుటనుబట్టియే దీనికి గల అసాధారణమైన శ్రేష్ఠత్వమును రుజువుచేయుచున్నది. కొన్ని బొట్లు చేతి రుమాలపైన చల్లిన సీమపువ్వములు, మల్లెపువ్వముల వాసనవలె మనోహరమైన దీర్ఘ సువాసనను గలిగించుచున్నది.

½ ఔ. బుడ్డి 1 కి రు. 2. ¼ ఔ. రు. 1-4-0. 1 డ్రా. 0-12-0.

వి. పి. ఖర్చులు అణాలు 6 ప్రత్యేకము.

2 అణాల తపాలబిళ్ళలు పంపిన శాంపిల్ బుడ్డి పంపబడును.

కామినియానూనె ఓటోదిల్ బహారు సుప్రసిద్ధమైన స్టోరులన్నిటియందును దొరకును.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ.

తపాలపెట్టె నెం. 2032. బొంబాయి నెం. 2.

కతియవారు ట్రేడింగు కంపెనీ

జగత్ప్రసిద్ధిగల సర్వజనాదరణీయము లైన తలనూనెలు, అత్తరులు

మీరు కోరిన సువాసనలు మీకు లభించగలవు

మనోహరపరిమళము గల తలనూనెలు

కుసుమాల్ హెయిరాయిలు (రిజిష్టర్డు).—తలనూనెలలో సాటిలేనిది. సంపన్నులు మెచ్చినది.
వెల సీసా 1 కి రు. 1-0-0

వైట్ రోజ్ హెయిరాయిలు నెం. 777 (రిజిష్టర్డు):—గులాబీపువ్వులనిజసౌరభ మిందుగలదు. రోజాపూవుల కాసక్తి గలవారి కామోద మొసగును.
వెల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

కోకోనట్ హెయిరాయిలు నెం. 777 (రిజిష్టర్డు):—టెంకాయనూనె తలనూనె కుపయోగించువని ప్రతివానికిని తెలియును. కాని ఎట్లు సిద్ధముచేసినచో నది ప్రశస్తమో తెలియదు. ఈ 777 నెం॥ రులో (రిజిష్టర్డు) చేసిన ఈ టెంకాయనూనె శుద్ధిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగా చేయబడి సూక్ష్మసువాసనాసంకలితముగా జేయబడినది. అందుచే అందరిచే మెప్పువొందినది. వెల సీసా 0-14-0

పుష్పమాలతీ హెయిరాయిలు (రిజిష్టర్డు):—మాలతీ పుష్పసువాసనతో అతిమనోహరమై హృదయరంజకమై యొప్పు తలనూనె యిది.
వెల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

సువర్ణమాలా హెయిరాయిలు (రిజిష్టర్డు):—యిది సర్వజనాదరణీయమైన సుకుమార సువాసనగల తలనూనె.
వెల సీసా 1 కి రు. 0-9-0

సర్వజనాదరణీయమైన పుష్పముల అత్తరులు

ఆటో మధుకర్ నెం. 777:—ఈ అత్తరునందుగల సొగసైన పూలవాసనచే మోహితులై అనేకమంది యీ అత్తరును తమ యభిమానసౌరభముగా భావించుచున్నారు. ఒకసారి యుపయోగించినచో సర్వదా వరించిపట్లగును.
వెల ½ ఔ. సీసా 1 కి 1-12-0 ¼ ఔ. సీసా 1 కి 1-0-0

ఓటో కుసుమాల్ (రిజిష్టర్డు) పరిమళములందపూర్వచిత్రములు:—అప్పుడు కోసిన పూవులవాసన యీ అత్తరునందు కలదని సౌరభప్రియు లందరును అంగీకరించిరి. సారా అరఖులతో చేర్చిన యితర అత్తరులను జూచి విసుగుచెందినవారి మనోభీష్టమునకు తగిన అత్తరు. (నిది) సుకుమారమైన సూక్ష్మసౌరభము వెదజల్లును.
వెల ½ ఔన్సు సీసా రు. 2-0-0 ¼ ఔన్సు సీసా రు. 1-0-0

నెం. 777 ఓటో జాస్మిన్, ఓటో హీనా, ఓటో రోజ్, ఓటో లిలీబ్లాజం, ఓటో మస్క్, ఓటో నీరోలీ, ఓటో బకూల్, ఓటో సురంగి ప్రతిది వెల ½ ఔన్సు సీసా 1 కి రు. 1-12-0 ¼ ఔ. సీసా 1 కి రు. 1-0-0

పాకింగు పోస్టేజీ ప్రత్యేకము. రెండణాలుచీట్లు పంపినవారికి కోరిన అత్తరులలో ఒకమాదిరి సీసా లేక కోరిన తలనూనెలు ఏ రెంటినైనను మాదిరిసీసాలు ఉచితముగా పంపబడును.

నేడే వ్రాయుడు. దొంగమాదిరులను చూచి మోసపోకుడు. వీనికిబదులుగా వేనినైనను అంగీకరించకుడు. ఘరానాగల ఔషధముల దుకాణములన్నింటియందును దొరకును. లేదా,

కతియవారు ట్రేడింగు కంపెనీ, బొంబాయి (నెం. 4)

మధురలో ఏజంట్లు:—కాదర్ సాహెబు అండు సన్స్

మణి యగుచుండెనని ఇదివరకు దెలిపి యుంటి ని. ప్రభుత్వమువారు మారకపురేటును సవర నుంకు రు 15 లుగ నిర్ణయించినపుడు రూపా యి నాణెముయొక్క విలువ బంగారు సవరను నాణెములో 15వ వంతున-అనగా షుమారు 7.8 గ్రెయినుల బంగారునకు సమానముగా చలా మణి చేయబడెను. ఇపుడు సవరనునాణె ంు రు. 13-5-4 లుగ నిర్ణయింపబడుటచే రూపాయి నాణెము 8 షుమారు 8.5 గ్రెయినుల బంగారు నకు సమానముగ ప్రకటింపబడెను. కనుక రూపా యిలోనివిలువ మారకపురేటుమార్పువలన నిపు డు ఇంచుమించు1-గ్రెయిను 9 హెచ్చింపబడెను. అనగా ప్రస్తుతపు రూపాయివిలువ 1/8 వ వంతు (నూటికి 12½చొ.) హెచ్చింపబడెను. ఈమార్పు ఆచరణయందు గలుగజేయు ఫలితము ఒక యు దాహరణమువలన విశదము గాగలవు. ఇంత వరకును "నిక్కెలు" అణా నాణెము రూపా యిలో పదునారవవంతుగ చలామణి యగుచు న్నది. ఒకవీశెడు పదార్థము రూపాయికి విక్ర యింపబడు చున్నపుడు, మనము ఒకఅణాను దుకాణదారుని కొసగి దాని విలువకు తగిన పదార్థ మిమ్మని అడిగినపుడు వీశెలో పదు నారవ వంతు పదార్థమును తూచి ఇచ్చును. ఇకమీాద అణానాణెమును రూపాయిలో 10 వ వంతుగ ప్రభుత్వమువారు ప్రకటించి రను కొనుడు. అపుడు మీారా నాణెమును తీసుకొని వెళ్లి పదార్థము నిమ్మని వర్తకునడుగగా నాత డు వీశెలో పదియవవంతు పదార్థము నొస గును. ప్రస్తుతము రూపాయినాణెమునందు ఇట్టి మార్పే జరిగెను. ఇదివరకు సవరను అనగా రు 18 లు విలువ గల సరకు—ఇపుడు సవరను =13-5-4 అని చెప్పుటవలన—రు 13-5-4 ల మాత్రమే విలువ యగుచున్నది. ఈ విధ ముగా మారకపురేటును హెచ్చించుటవలన బంగారులో సరకుల విలువలు మారకపో యినను రూపాయి నాణెములయందు మాత్ర ము నూటికి 12½ వంతు తగ్గిపోయెను.

"ఈ దేశమున ఎంత మొత్తమునకైనను రూపాయినాణెములే చలామణి యగుచున్నవి. వ్యాపారమంతయు రూపాయినాణెములలోనే జరుగుచున్నది; కనుక ఈ మారకపుమార్పు అందరను బాధింపదు; విదేశములతో వ్యా పార మొనర్చువారికిని, ఎగుమతి దిగుమతులకు సంబంధించిన వస్తువులకును మాత్రమే వర్తిం చు"నని కొందరు భావింపవచ్చును ఇది కేవ లము పొరబాటు. బంగారునాణె మీా దేశము నందు చలామణిలో లేకున్నను, బంగారున కును రూపాయినాణెమునకును గల సంబంధ మునుబట్టియే చాలవరకు వెలలు నిర్ణయమగు చుండును."మారకపురేటు హెచ్చినయెడల దేశీ యపదార్థముల ధరలు విదేశీయనాణెములలో హెచ్చును. కనుక ఎగుమతులు తగ్గును. విదేశ ములనుండి వచ్చు సరకుల ధరలు, దేశీయ నాణెములలో తగ్గును. కనుక దిగుమతులు హెచ్చును" అని వ్యాపారస్థు లందరకును దెలిసిన విషయమే. కాని భారతదేశపు రూ పాయినాణెపు మారకపురేటు యొక్క ఫలి తములు ఇంతటితో ముగియునవిగావు. రూపా

యి మారకపుమార్పు ఒక్క ఎగుమతిదిగుమతులనే గాక, ప్రతి భారతీయునియొక్కయు, పారిశ్రామికుని యొక్కయు— అందు ముఖ్యముగా వ్యావసాయకునియొక్కయు—ఆర్థికస్థితిని కూకటివేళ్లతో తారుమారొనర్చుచున్నది. కనుక విదేశీయవాణిజ్యమునం దీమారకపురేటు గావించుచున్న మార్పులను వివరించుటకు పూర్వము ఇతరవిధములుగ రైతుయొక్కయు వ్యవసాయముయొక్కయు స్థితి నీ మారకపురేటు ఎటుల కదల్చి శిథిల మొనర్చినదియు చర్చింతము. మన దేశపు రైతుల ఋణగ్రస్తత జగత్ప్రసిద్ధము. తలమునుగ నప్పులులేని రైతు మన దేశమున అపురూపము. అసలే ఋణములలో మునిగి, దరిజేరలేక అల్లాడుచున్న రైతుల ఋణగ్రస్తతను ప్రభుత్వమువారు మారకపురేటును హెచ్చించుట వలన నూటికి 12½ వంతున నిష్కారణముగ హెచ్చించిరి. మారకపురేటు హెచ్చింపనియెడల రు 100. లు ఇచ్చినయెడల ఋణవిముక్తి నందెడు రైతు, ఇపుడు రు 112½ లు చెల్లించినగాని ఋణవిముక్తుడు గాజాలకున్నాడు. ఇది ఎట్లని ప్రశ్నింపవచ్చును. మారకపురేటు 16 పెన్నీలుగ నున్నపుడు రైతుకు రు 100 లు అప్పుగల దనుకొనుడు అపుడు పుట్టికి 6⅔ సవరనుల చొ. న అనగా అప్పటి రేటుప్రకారము 6⅔ × 15=రు 100 లు ధర గలదని గూడ యనుకొనుడు. తన ఋణవిముక్తికొరకుగాను ఒకపుట్టెడు ధాన్యము నొసగిన యెడల నపుడు సరిపోయెడిది. రూపాయి మారకపురేటును 18 పెన్నీలకు హెచ్చించుటవలన అనగా సవరినునకు రు 13-5-4 లను మాత్రమే నిర్ణయించుటవలన, బంగారులో పుట్టిధర అదే ప్రకార మున్నను రూపాయిల సంఖ్యమాత్రము రైతునకు తక్కువ ముట్టుచున్నవి. పుట్టికి 6⅔ × రు 13-5-4=రు 88 8/9 లు మాత్రమే రైతునకు చేరుచున్నవి. మిగత రు11 1/9 ల కొరకుగాను ఇంకను ⅛ వంతు పుట్టిని విక్రయింపవలసి వచ్చుచున్నది. మొత్తముమీద ఇదివరకు 1 పుట్టెడు ధాన్యముతో దీరెడు ఋణము మారకమును హెచ్చించుటవలన 1⅛ పుట్టి నొసగిన గాని దీరకున్నది. దీనినిబట్టి రైతుల ఋణములు నూటికి 12½ చొ. న ఎటుల హెచ్చినదియు దెల్లముగాగలదు. ఋణముల వలెనే రైతులు చెల్లింపవలసిన పన్నులు మొదలగునవి గూడ హెచ్చెను. మారకపురేటును హెచ్చింపనియెడల 1 బస్తాధాన్యమును చెల్లింపవలసినచోట నిపుడు 1⅛ బస్తాల ధాన్యమును చెల్లింపవలసినవా డగుచున్నాడు.

ఆస్తుల విలువలు

రైతుచెల్లింపవలసిన మొత్తము లీరీతిని అక్రమముగా హెచ్చింపబడుటయేగాక "గోరుచుట్టుపై రోకటిపోటు" అనునటుల మారకపురేటు మార్పుదలయొక్క స్థిరచరాస్తుల విలువగూడ నూటికి 12½ చొ॥ తగ్గించెను. రైతునకుగాని ఆతనిభార్యాపుత్రాదులకుగాని యేమైన వెండి బంగారునగ లున్నయెడల వానికి రూపాయి నాణెములలో నిదివరకున్న విలువ ఇపుడు లేదు. మారకమును హెచ్చించుటకు పూర్వము సవ

రను రు 15 ల చొ॥న రు 90 లు వెచ్చించి రైతు తనభార్యకు ఒకనగను చేయించెనను కొనుడు. నవరనునకు 13-5 4 లు మాత్రమే నని ప్రభుత్వమువారు శాసించుటవలన ఇపుడా యారు నవరనుల బంగారు నగకును 6 × రు 13-5-4=రు 80 లు కంటె ఎక్కువ రాదు. ఈ విధముగనే రైతుల పనిముట్లు, సామానులు, మొదలగు వానియొక్కయు భూములయొక్కయు వెలలుగూడ తగ్గింపబడెను.

ఎగుమతులు-దిగుమతులు

ఇక ఎగుమతి దిగుమతుల వ్యాపారమునందు క్రొత్త మారకపురేటొనర్చిన మార్పుల పరిశీలింతము. హిందూదేశమునకు ఎగుమతి వ్యాపారమే జీవగఱ్ఱ. విశేషమగు ఎగుమతి వ్యాపారమువలన దప్ప ప్రతివత్సరము కోట్లకొలది రూప్యముల సంపద విదేశములకు ప్రవహించి పోవుచుండగా-భారతదేశ మీమాత్రము జీవముతోనైన నుండగలిగెడిదిగాదు. భారతదేశమున కాయువుపట్టగు నీయెగుమతి వ్యాపారమునందు నూటికి 90 వంతులు, వ్యావసాయికులచే నుత్పత్తిచేయబడు పదార్థములు. మారకపురేటును హెచ్చు చేయుటవలన విదేశీయులకు హిందూదేశపు సరకులు ప్రియమగును. మారకము 16 పెన్నీలుగ నున్నపుడు రు 15 ల విలువగల పదార్థమువారి కొక నవరనునకు లభించెడిది. మారక మిపుడు హెచ్చించుట వలన, రు 15 నిచ్చి ఈదేశపు సరకు కొనవలెననిన యెడల వారు నవరను కంటె హెచ్చు మొత్తము నొసగవలసి యుండురు. కనుక వారావస్తువులను ఇంతకంటె చవుకగా లభించు మరియొక దేశమునుండి తెచ్చుకొనెదరు. ఈవిధముగా హిందూదేశపు రైతు, తన విదేశపు ఖాతాదారులను గోల్పోవుచున్నాడు. ఇదేవిధముగ, విదేశమునుండి ఈ దేశమునకు దిగుమతియగు సరకుల వెలలు, రూపాయినాణెములలో తగ్గును. ఇదివరకు విదేశీయ వర్తకునినుండి ఒకనవరను విలువగల వస్తువును కొనినయెడల రు 15 లు చెల్లింపవలసి వచ్చెడిది. మారకపురేటును హెచ్చించుటవలన అదే బంగారు వెలకు రు 13-5-4 లు చెల్లించిన సరిపోవుచున్నది. కనుక విదేశీయవర్తకునకు బంగారునందు ఇదివరకు వలె 'నవరను'ను చెల్లించుచున్నను రూపాయల సంఖ్యయందు మాత్రము తక్కువ చెల్లించుచున్నాము. ఈ విధముగ మన వస్తువులు విదేశీయులకు ప్రియమగుటవలనను, విదేశవస్తువులు మనకు చవుకయగుటవలనను మన ఎగుమతులు ఎటుల తగ్గుచున్నదనియును, దిగుమతులు ఎటుల హెచ్చుచున్నదియును ఈక్రింది లెక్కలవలన స్పష్టమగును:—

సంవత్సరము	దిగుమతుల విలువ	ఎగుమతుల విలువ
1924-25	246,62,53,831	384,66,53,086
1925-26	226,17,77,'61	374,84,21,200
1927-27	231,22,08,176	301,43,58,284
1927-28	249,83,64,366	319,15,85,366
1928-29	258,30,59,741	330,12,78,786

హెచ్చుమారకము నమలునందుంచిన 1924-25 సం॥ల నుండియు దిగుమతులు క్రమముగా హెచ్చెను. ఎగుమతులు చాల తగ్గెను.

స్వదేశపు బజారులలో రైతులకు పోటీ

క్రొత్తమారకపురేటు హిందూదేశపు రైతును విదేశపు బజారులనుండి వెడలగొట్టు చుండుటతో వదలలేదు. విదేశీయవర్తకులను హిందూదేశపు బజారులోనికికూడ రప్పించి మనరైతులను స్వంత గృహములనుండి గూడ వెడలగొట్టించు చున్నది. మనమారకపురేటును హెచ్చించుటవలన విదేశీయసరకులను విదేశీయుల వెలల యందెట్టి మార్పునులేకయే మనకు ఎటుల తక్కువ రూప్యములకు విక్రయింపగలుగు చున్నారో, పైన వివరించియుంటిని. ఈ యవకాశము నుపయోగించుకొని విదేశీయవర్తకులు ప్రత్తి, గోధుమలు, బియ్యము మొదలగు పంటపదార్థములను, మన దేశమునకు దిగుమతి చేయుచున్నారు వారితో పోటీచేయుట మన రైతులకు దుర్భరముగనున్నది. వారు తమవర్తకమును నిలుపుకొనవలెననిన యెడల తమ సరకును, ఇదివరకు కంటెనూటికి12½ చొ. నతక్కువధరకు ఉత్పత్తి చేసి విక్రయింపవలెను. కానిచో తమవృత్తిని వదలుకొనవలెను హెచ్చు మారకపు రేటు అను మాయపాచికలతో జూదమాడు విదేశీయవర్తకునితో హిందూదేశపురైతుపోటీ చేయువలసియున్నది. ఇట్టి మాయజూదమున కొక్కటే ఫలితముగలదు. భారతీయరైతుల యొక్కయు పార్శ్రామికుల యొక్కయు ఓటమి. ఈ యోటమి, పై నుదాహరించిన భారతదేశపువిదేశీయ వాణిజ్యపులెక్కల వలన కొంత దెలిసెను. హిందూదేశపు రైతును, ఇంకను మిగిలియున్న వ్యవసాయ పరిశ్రమయును స్వదేశమునుండి గూడనెటుల దరిమివేయబడుచున్నదియు నీక్రిందిసంఖ్యలు దెలుపగలవు.

సం॥	గోధుమలు ఎగుమతు లి॥ట. (లు	దిగుమతులు లి॥ ట	ధాన్యపు పదార్థముల దిగుమతులు టన్నులు	ధాన్యపు పదార్థముల దిగుమతులు రూ. విలువ
1924-25	1719-50	5-80	7057	10,41.247
1925-26	360-24	61-30	37686	61,77 470
1926 27	271-07	66 91	58,953	91,68,868
1927-22	440-57	109-18	160.897	230,70,097
1928-29	150-24	816-96	747,677	1072,80,817

వ్యవసాయమునకు ప్రఖ్యాతి వహించి, విదేశములకు ధాన్యములను, ఇతర ఆహార పదార్థములను ఎగుమతి చేయుచుండెడి భారత దేశమునకు-18 పెన్నీల మారకపురేటు వలన విదేశముల నుండి ఆహార పదార్థములు దిగుమతి యగుచున్నవి అయిదు వత్సరముల నుండియు, గోధుమల ఎగుమతి క్రమముగా తగ్గి ఆతుద కిపుడు 1928-29 . సంవత్సర ఎగుమతులను24-25సం.లముతో పోల్చినయెడల పదియవంతైన గనుపింపదు. అదేకాలమున దిగుమతులు 163 రెట్లు హెచ్చెను. మొత్తను ధాన్యముల దిగుమతులు షుమారు 100 రెట్లు హెచ్చెను.

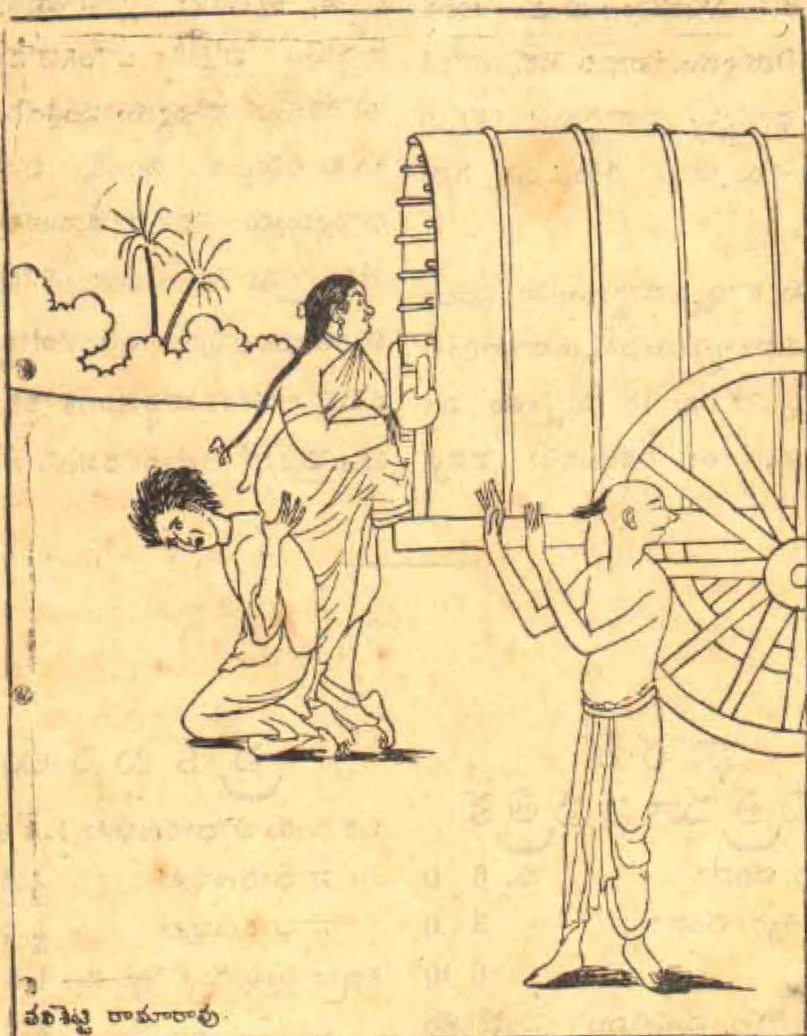
మన దేశమునకు విదేశీయధాన్యముల దిగుమతి హెచ్చినను మనధాన్యముల ఎగుమతి గూడ హెచ్చియుండవచ్చునని ఎవరైన దలంపవచ్చును. దిగుమతి అయిన ధాన్యపు విలువ పోగా నికరపుధాన్యపు ఎగుమతివిలువ క్రింద నుదహరింపబడెను.

సం॥	రు॥ కోట్లు
1924-25	64.95
1925-26	47.38
1926-27	38.38
1927-28	40.61
1928-29	22.86

ఈ లెక్కలో ఎగుమతులయందు అధిక భాగము బర్మాబియ్యము. వానిని లెక్కలోనికి దీసుకొననిచో ధాన్యపు పదార్థముల నికరపు ఎగుమతులు ఇంకను చాల తక్కువుగ గనుపించియుండును.

మచ్చునకు కొన్ని పదార్థములకు సంబంధించిన లెక్కలనుమాత్ర మిచట నుదాహరించితిని. మారకపు రేటును 18 పెన్నీలకు హెచ్చించుట వలన, ఈ దేశమునకు వెన్నెముక యగు రైతును, వ్యవసాయమును ఎట్టి విపత్తునకు గురిచేయబడినది, రైతుల ఆర్థికస్థితి కెటుల శిథిలపరుపబడు చున్నదియును వీనివలన సుస్పష్టము గాగలదు. ఈ విపత్తు నుపేక్షజేసిన యెడల, అచిరకాలములోనే, ఈ దేశపు వ్యవసాయకుడు, విదేశీయ వర్తకుల పోటీకి లొంగిపోవలసి వచ్చును. ఈ దేశమున ధాన్యము పండించుట కగు ఖరీదు కంటె తక్కువ వెలలకు విదేశీయవర్తకుడు ధాన్యమును సరపరా జేయునపుడు హిందూదేశపు రైతు ఎటుల నిలువద్రొక్కుకొనగలడు? భారతీయు లపుడు ఇతరపదార్థము లన్నిటికి వలెనే ఆహారపదార్థములకొరకుగూడ ఏ విదేశముపైననో ఆధారపడవలసి వచ్చును.

సహాయనిరాకరణమునుగూర్చి వ్రాయుమనగా నూచిత్రకారు డీచిత్రమును పంపెను.

రూకల సంచి

కో. నరసింహాచారిగారు

ఉల్లిదారములతో ననేకవిధము లగు సుందర వస్తువులను చేయవచ్చునని చెప్పియే యున్నాను. అందులో బంతులను పూవులను చేయు విధమును గతసంచికయందలి వ్యాసమున చెప్పియేయున్నాను. ఈ వ్యాసమున ఉల్లుతో రూకలసంచి(Money-purse)ని అల్లువిధమును చెప్పెదను.

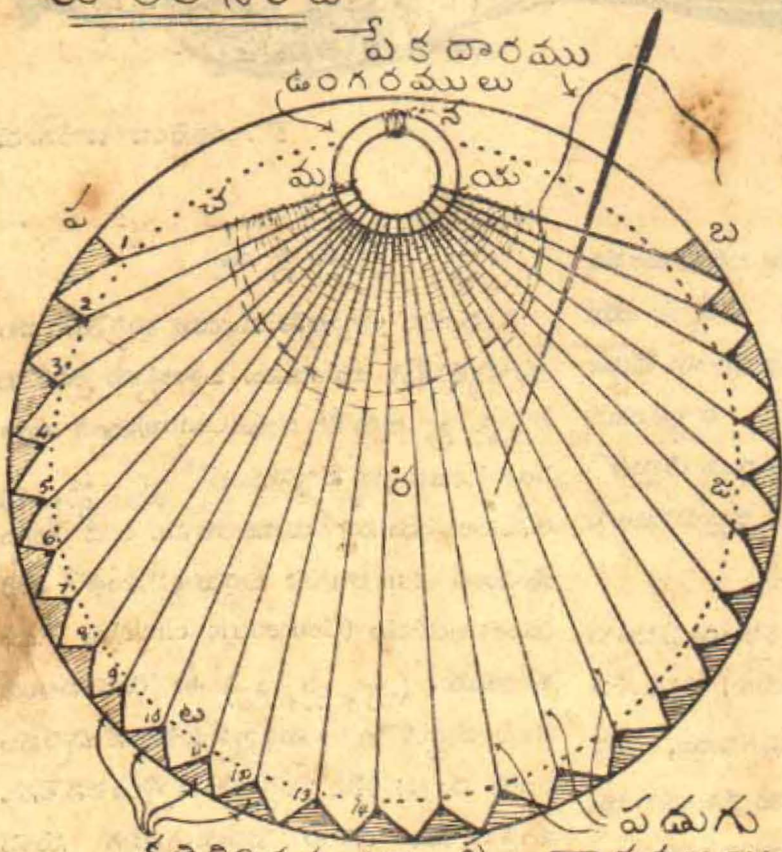
ఒకగుడ్డను నేయుటకు దారమును పొడుగునను, వెడల్పునను వేసి నేయుదురు. పొడుగున కుపయోగించు నూలునకు పడుగనియు, వెడల్పున కుపయోగించు నూలునకు పేక యనియు పేర్లు. పడుగుపేకలు ఒకదానికొకటి అడ్డముగా నుండి ఒకదానిక్రిందుగనొకటి మారుచు పోవుచుండును. పడుగుపేకలను వేసి నేయు సాధనమును మగ్గమందురు. నేను చెప్పబోవు రూకల సంచియందుగూడ నట్టి పడుగుపేకలు కలవు గాన దానికిని మగ్గ మొకటి కావలసియున్నది.

మగ్గము

సంచిని అల్లుటకు వలయు మగ్గము వలయాకృతిగలిగి యుండును. ఒకఅట్టను తీసికొని దానిపై ర అనుకేంద్రము(Centre)నుండి మూడంగుళముల అర్ధవ్యాసముతో ప, ఫ, బ అనువలయమును గీయవలయును. అదే కేంద్రమునుండి ౨౹ అంగుళ అర్ధవ్యాసముతో మరియొకవలయము (Concentric circle)ను గీయవలయును. (చ, జ, ట) ఈ రెండు వలయముల చుట్టుకొలతల మధ్యప్రదేశమున చిత్రమునందు చూపినరీతిని పండ్లవలె కత్తిరించవలెను. పండ్లన్నియు ఒకటే వెడల్పుగలవిగ నుండదగును. ఇట్టిపండ్లు ౨౦ గాని ౩౦ గాని యుండవచ్చును. పిమ్మట దంతముతోగాని, కొమ్ముతో గాని లేక ఇత్తడితోగాని చేయబడిన రెండు ఉంగరములను అట్టపైయంచున ఒక్కొక్క ప్రక్క నొకదానిని స అనుచోట కుట్టవలెను. ఉంగరముల పైయంచున మాత్రమేకుట్టి క్రింది

యంచులను స్వేచ్ఛగా వదలివేయవలెను. తర్వాత పట్టుదారమునుగాని, లేక మరేవిధమయిన గట్టిదారమునుగాని తీసికొని దానికొనను ఒకయుంగరమునకు మ అనుచోటకట్టి ౧క్కిన దారమున ౧ అను పంటి సందుగుండా అట్ట

రూకలసంచి

యొక్క వెనుకప్రక్కకుపోయి, అచ్చటియుంగరములో దూర్చుకొని మరల ౨ అను పంటి సందుగుండా మొదటిప్రక్కకువచ్చి ఆ యుంగరమునదూర్చి మరల 3 అను పంటిసందుగుండా రెండవప్రక్కకుపోయి అచ్చటి యుంగరమున దూర్చుకొనవలెను. ఇట్లు ఒక్కొక్క ప్రక్కకు మార్చుకొనుచు అట్టయందలి పండ్ల సందులన్నిటియందును నూలునుకట్టి ఉంగరమున య అనుచోట ముగించి కట్టివేయవలెను. ఇప్పటికి అట్టపై పడుగుదారము లన్నియు నేర్పడినవగును. పిమ్మట నంచి నల్లుటకు మీ యిష్టము వచ్చిన రంగు ఉల్లునుగాని లేక పట్టునూలునుగాని యొక పొడవైన సూదియందు తీసికొనవలెను. దారముయొక్క కొసను ఉంగరమున మ యను గుర్తువద్దకట్టి అచ్చట నుండి య వరకునుగల పడుగుదారములలో నొకదాని క్రిందుగను రెండవదానిపైగను ఒకటి విడచి యొకటిగా క్రిందు మీదులుగ సూదిని దూర్చి పేకను వేయవలెను. పిమ్మట య నుండి మ వద్దకున, మ నుండి య వద్దకును పేకను వేయుచు రావలయును. ఇట్లు అట్టయొక్క యొక ముఖమున మాత్రము పూర్తిగా నల్లవలెను. ఒకప్రక్క అయినతర్వాత రెండవప్రక్కన దేరీతిగా నల్లవలెను. ఉంగరములకుకుడియెడమల మ, యలవఱకు వ్యాపించియుండు అట్టభాగముకొద్దిగను ఆక్రింది యంచు ఫవఱకు వ్యాపించియుండు అట్టభాగ మెక్కువగ నున్నవిగాన మ, ఫ, య, బల మధ్య

ప్రదేశము త్వరలో పేకదారములతో నిండిపోవును. మ, ఫ మధ్యప్రదేశము నిండజాలదు. కాబట్టి పేకవేయునపుడు మ, ఫ, య, బ భాగములలోని పేకనూలును దట్టముగా నదుముచు మ, ఫ మధ్య పేకభాగమును వదలుగా నుండనిచ్చుచు రావలెను. ఒకవేళ క్రిందియుండున కొంతపసుగు మూయబడక నిలువవలసి వచ్చినను, సంచిని మగ్గమునుండి తీయగనే పేకవరుసలన్నియు ఒకదానికొకటి దగ్గరకువచ్చి సంచిని చక్కగా మూయును.

ఒకప్రక్క-నంతయు నల్లినతర్వాత రెండవ ప్రక్కనుగూడ నల్లినపిమ్మట ఉంగరములకు న వద్దకట్టిన కట్లను త్రెంచివేయవలెను. తర్వాత సంచి కేయుపాయమును లేకుండునట్టుల అట్టను జాగ్రత్తగా చించి బయటికి లాగివేయవలెను. ఉంగరములగుండా నొకరంగుపట్టును(Ribbon) దూర్చికట్టిన సంచి అందముగా నుండును.

---

7. 10- 19 ౬౭

పెద్దన్న—మ్యూనిజ్—లక్ష్మీనారాయణ

డాక్టరు యస్. వెంకటరమణయ్యగారు, యం. ఏ.

శ్రీ కృష్ణదేవరాయల దండయాత్రలలో కలుబరిగె దండయాత్ర కడపటిది. దీనిని చరిత్రకారు లందఱు మరచిరనియే చెప్పవచ్చును. ఈదండయాత్రను భాద్రపద భారతిలో వర్ణించితిని. దండయాత్రా కాలమును నిర్ణయించు సందర్భమున శ్రీ కుందూరి ఈశ్వరదత్తుగారికిని నాకును కొంత తగాదా కలిగినది. వారు పనరు దండయాత్ర నడచినది క్రీ. శ. ౧౫౧౯ లోనని; నేను ౧౫౨౧ తరువాతనని. వారివాదము తప్పని నిరూపించుటకు పూర్వము వాదప్రతివాదములు అభిప్రాయభేదములవల్ల కలుగుచున్నవనియు, వాదప్రతివాదములయందు వాదిప్రతివాదు లొండొరుల దూషించుకొను నవసర ముండదనియు మనవి సేయుచున్నాను. ఎత్తిపొడుపుమాటలు వాదమును గెల్పింపజాలవు. వాదమునకు బలము నొసగునవి అనువగు నాధారములు యుక్తులును.

౧. ఆంధ్రకవితాపితామహుడు

అల్లసాని పెద్దన్నగారికి ఆంధ్రకవితాపితామహు డన్న బిరుదు ౧౪-౮-౧౫౧౯ నాటికే యున్నట్లు మేల్పాడిశాసనమువల్ల తెలియుచున్నది. ఈ బిరుదు పెద్దన్నగారికి మనుచరిత్రను రచియించుటవలన వచ్చినదనియు, కావున మనుచరిత్ర మంతకుపూర్వమే రచియింపబడె ననియు శ్రీ కుందూరు ఈశ్వరదత్తుగారనుచున్నారు. మనుచరిత్రయందు కృష్ణరాయల కలుబరిగెపై దాడియును, ఆ పంచగౌడధాత్రీపదదిగ్విజయమును జెప్పఁబడియుండుటచేత శ్రీ దత్తుగారొనర్చిన కాలనిర్ణయము సరికాదని వ్రాయుచు, ఆంధ్రకవితాపితామహు డన్నపేరు పెద్దనగారికి పెక్కు సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములు రచించుటవల్ల వచ్చియుండుననియు చెప్పితిని. అందుకు శ్రీ ఈశ్వరదత్తుగారిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చిరి. "వీరి కీనూతన చరిత్రాంశము నెవరు చెప్పిరి? ఆంధ్రలోక మింక నాగ్రంథములపట్టిక నెఱింగియుండ లేదు... శ్రీ వెంకటరమణయ్యగా రాంధ్రలోకమున కాయుత్తమగ్రంథములఁ దెలిపి సారస్వతసేవ సేయుదురు గాక!"

నా కీ నూతన చరిత్రాంశములను జెప్పినవారెవ్వరా? జగ మెఱిఁగిన పండితుడు, 'కవి', విమర్శకాగ్రేసరుడు, బ్ర. శ్రీ. వేటూరు ప్రభాకరశాస్త్రిగారు. వారు వావిళ్లవారికై తాము రచించిన మనుచరిత్ర పీఠిక యందు పెద్దనగ్రంథములనుగూర్చి వ్రాయుచు, "ఈతఁడీ మనుచరిత్రమునే గాక హరికథాసారము వేరొక ప్రబంధమును రచించి తనగురువగు శఠకోపయతికి కృతి నొసంగెను" అని చెప్పిరి. మఱియు దుర్మతి మాఘ శు ౧ శనివారపు టాంధ్రపత్రికలో శ్రీ శాస్త్రిగారే ఒక వ్యాసమును వ్రాసియున్నారు. అందు,—

"అల్లసాని పెద్దనార్యేణ సత్యావధూపరిణయే"—

"అఙ్గులీషు కరగ్గాత్యా శోభతే ముద్రికావళిః,
ప్రోతేవ బాణం పుష్పేషో ర్న్యాక్ష్మలక్ష్యపరంపరా."

"అల్లసాని పెద్దనార్యేణాపి ఏవముక్తం రసమఞ్జర్యామ్"—

"ఉడురాజముఖీ మృగరాజకటి
గ్గజరాజగతి స్సవభారనతా,
యది సా రమణీ హృదయే రమతే
క్వజపః క్వతపః క్వసమాధిరతిః."

అని యున్నది: కనుక అల్లసాని పెద్దన్నగారు మనుచరిత్ర గాక,

(౧) హరికథాసారము

(౨) సత్యావధూపరిణయము

(3) రసమఞ్జరి

అని మూడుగ్రంథములు వ్రాసినట్లు తెలియుచున్నది—ఇది గాక,—ఆముక్తమాల్యదను గూడ పెద్దనగారే రచించి రన్న ప్రతీతి యొకటి తెనాలిరామకృష్ణుని కాలము నుండియు వచ్చుచున్నట్లు,

"దానితల్లిగ వల్లసాని పెద్దన తెల్పె
ముదిమదితప్పియాముక్తమాల్యద"

అను రామకృష్ణుని చాటూక్తివల్ల తెలియుచున్నదిగదా! కాబట్టి పెద్దనకు మనుచరిత్రరచనవల్లనే ఆంధ్రకవితా మహుడని పేరు వచ్చియుండవలెనను పిడివాదమున కవకాశము లేదు. ఇతరగ్రంథరచనవల్లనై యుండవచ్చును. మనుచరిత్రవల్లనే పైబిరుదు పెద్దనకువచ్చెనన్న సిద్ధాంతమును మనుచరిత్రయే పూర్వపక్షము చేయుచున్నది. దీనిని గురించిన పండితాభిప్రాయమును గనుడు:

"ఒకవేళ తొలుదొలుత నిదియే యని చెప్పుకొన్నను నీ బిరుద మీగ్రంథ(మనుచరిత్ర)రచనకునుబట్టి వచ్చినదనుట పొసగ నేరదు. మనుచరిత్రమును రచియింపుమని కోరునపుడే కృష్ణరాయలచే,—

క. హితుడవు చతురవచోనిధి
వతులపురాణాగమేతిహాసపదార్థ
స్మృతియుతుడ వాంధ్రకవితా
పితామహుడ వెవ్వరీడు పేర్కొన నిన్నున్.

అని పెద్దన పేర్కొనబడియున్నాడు."[1]

కావున ఎవ్వరేమిచెప్పినను, మనుచరిత్ర వ్రాయుటవల్ల పెద్దన కాంధ్రకవితాపితామహుడని పేరువచ్చె నన్నవ్రాత నిరాధారపువ్రాతగాక మరేమగును! నా యభిప్రాయ మేమనగ, ఇతర గ్రంథరచనవల్లనే పెద్దనకీ బిరుదు లభించెనని; లేదా, శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగా రన్నట్లు, "కృష్ణరాయలవారు తన యాస్థానకవులలో నెల్ల వయసుచేతను గవితచేతను పెద్దవాడగుటచే, పెద్దనామాత్యునకీ బిరుద మొసంగియుండును."[2]

మనుచరిత్రకుఁ బూర్వము పెద్దన ఇతరగ్రంథముల రచించియుండడని శ్రీ ఈశ్వరదత్తుగారివాదము: దానికి గారణమును వారిట్లు చెప్పుచున్నారు:

"ప్రతి ఆంధ్రగ్రంథకర్తయు గ్రంథారంభమునందే తా నప్పటికి రచించిన గ్రంథములం బేర్కొనుట ఆంధ్రసారస్వతపరిచితి గలవారెల్ల యెఱింగినవిషయము. పెద్దన మనుచరిత్రలోఁ దా నంతకు ఆంధ్రకవితాపితామహుడై విరచించిన గ్రంథముల నొక్కదానినైన జెప్పుకొనకుండుటకు గల కారణము లేమో!"

ఇది కేవలము ప్రమాదజనితము. కోపోద్రేకమున నున్నతఱి వ్రాసినవ్రాత. ఏలన శ్రీ ఈశ్వరదత్తుగారు విధించిన నైనియమమును మహాకవు లెందరో పాటించియుండలేదు: కవిబ్రహ్మ యను తిక్కనసోమయాజి తన మహాభారతమున దానంతకుపూర్వము నిర్వచనోత్తరరామాయణమును రచించినట్లు చెప్పుకొన్నాడా యేమి? పినవీరభద్రుడు తన జైమినిభారతమున నంతకు ముందు దాను రచించిన శృంగారశాకుంతలాదిగ్రంథముల పేరెత్తెనా యేమి? తెనాలిరామకృష్ణుడు తన పాండురంగమాహాత్మ్యమున దత్పూర్వము విరచించిన యుద్భటారాధ్యచరిత్ర ప్రశంసను గావించెనా యేమి? రామరాజభూషణుడు తన వసుచరిత్రమున హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానమును పేర్కొనెనా యేమి? చేమకూర వెంకటకవి తన విజయవిలాసమునందు సారంగధరచరిత్ర ప్రస్తావన జేసెనా యేమి? కొందఱుకవులు తాము రచించిన గ్రంథములను పేర్కొనిరి; కొందఱట్లు సేయలేదు. కావున పెద్దన్నగారు మనుచరిత్రమున దామంతకుపూర్వము రచించిన గ్రంథములను పేర్కొనకపోవుట యొకవిశేషము గాదు. ఏతత్కారణమున, 'ఆంధ్రకవితాపితామహ' యను బిరుదును మనుచరిత్ర రచనతో దగులాటము సేయుట యొప్పగూడని విషయము.

1. వే. ప్రభాకరశాస్త్రిగారు: మనుచరిత్రపీఠిక; వావిళ్లవారిప్రతి పుట XI.
2. 1 bid.

౨. న్యూనిజువాక్యములు ప్రమాణార్హములుకావా?

న్యూనిజ్ అనునతడు పోర్చుగీసువర్తకుడు; కృష్ణ రాయల కాలముననో, లేక రాయల మరణానంతర మచిర కాల మప్పుడో అతడు విజయనగరమునకు గుఱ్ఱముల నమ్ముటకు పోయియుండెను. విజయనగరమునకు బోవు పెక్కు పోర్చుగీసువారివలె, అతడు రాయరాజ్యమును గురించిన గ్రంథమొకటి వ్రాసెను. న్యూనిజ్ గ్రంథమును, అతనితోగూడనో లేక అంతకుపూర్వమో విజయనగర మునకు వెళ్లిన పియస్ అనునతడు రచించిన గ్రంథమును రెంటిని సేకరించి గోవాపట్టణవాస్తవ్యుడగు నొక పోర్చు గీసు అధికారి అతని మిత్రుడగు బ్యారోస్ అను చరిత్ర కారుని ఉపయోగార్థము క్రీ. శ. ౧౫౩౬ ప్రాంతమున లిస్బనునగరమునకు బంపెను. ఆగ్రంథములను బంపితినని యొక యుత్తరమునుగూడ వ్రాసెను. అందు సదరు గ్రంథ కర్తలనుగూర్చి యతడు యిట్లు వ్రాసియున్నాడు. "విజయనగరమునకు తరచుగ బోవువాడగు డామింగో పియస్ కడనుండి ఈ(గ్రంథ) సంగ్రహమును బడసితిని. ఇతడు కృష్ణరాయలకాలమున, క్రిష్టవో డి ఫిగీరడో విజయనగరమున నున్నప్పుడు అచటికి బోవుచుండెను. మఱియొక గ్రంథమును, ఆదాయములేని గుఱ్ఱపు వ్యాపార మునుచేయుచు మూడుసంవత్సరములకాలము అచ్చట నివ సించుచుండిన ఫెర్నావో న్యూనీజ్ కడ సంపాదించితిని. ఒక్కడే సర్వవిషయములను వర్ణింప నశక్తుడగుటచేతను ఒకడు చెప్పనియంశములను మఱియొకడు జెప్పుటచేతను నేను గ్రంథసంగ్రహములను రెంటిని—అనగా, నేను పైనచెప్పినరీతిని కృష్ణరాయలనాటి దాని నొకటిని తరు వాత ఆరుమాసములకు పంపబడినదాని నొకటిని—పంపు చున్నాను."1

పై యుత్తరమున న్యూనిజ్ విజయనగరమున నున్న కాలము స్పష్టముగ జెప్పబడలేదు. కావుననే ఈ గ్రంథముల ప్రాముఖ్యము దెల్పుచు, "న్యూనిజ్ స్వయ ముగ చూచియో లేక చూచినవారు చెప్పగ వినియో వ్రాయుటచేత" అతని గ్రంథము విలువగలది యని సూయెల్ వచించెను.2 న్యూనిజ్ కృష్ణరాయలకాలమున విజయనగ రమున నుండెనా యను సంశయము సూయెల్ మనస్సును బాధించుటచేత అత డిట్లు సందిగ్ధముగ వ్రాసెను. సూయల్ తరువాతి గ్రంథకర్తలనేకులు న్యూనిజ్ కృష్ణరాయల కాలమున విజయనగరమున లేడనియు, తత్కారణమున కొన్ని అంశములయం దతడు వ్రాసినది విశ్వాసపాత్రము కాదనియు వ్రాసియున్నారు.3 వీరి మతమున క్రీ. శ. ౧౫౩౬ ప్రాంతమున విజయనగరమున నివసించుచుండిన న్యూనిజ్ చరిత్రకంటె క్రీ. శ. ౧౬౦౦ లప్పుడు అహ మ్మదునగరమున నివసించుచుండిన ఫెరిస్తా గ్రంథమే అధి కము విశ్వసనీయము.

న్యూనిజు వ్రాత సరికాదనుటకు వీరం దొక యుదాహరణమును జూపుదురు. కృష్ణరాయల కల్బరిగ ముట్టడినిగూర్చి వ్రాయుచు న్యూని జిట్లు చెప్పి యున్నాడు:—

"కల్బర్గర పట్టణమునందు కోటలో దక్కను దేశపు సుల్తాను (భామినీసుల్తాను) పుత్రులను ముగ్గురిని కృష్ణరాయలు బందీలను జేసెను."

"ఆదిల్ షా వీరిలో తనకురదియు, దక్కను సుల్తా నునకు భోగకాంతవల్ల జనించినవాడును, నగు రాకొమరుని దక్కను దేశమునకు రాజునుజేయు తలంపుతో, వీరిని నిర్బంధించి యుండెను. రాయలు వారిలో పెద్దవానిని, (అప్పటికి అతని తండ్రి మృతినంది యుండుటచేత) దక్కను రాజ్యమున కభిషిక్తునిగ జేసెను. ఇట్లభిషిక్తుడైన రాజపుత్రుని ఆదిల్ షా మొదలగు దక్కను దొర లందఱును రాయలవారియొక్క తమకుగల భీతిచే నమ్రులై కొలిచిరి. తక్కిన యిద్దరిని రాయలవారు తమతో విజయనగరము నకు గొనిపోయి రాజపుత్రుల హోదాకు తగినరీతిని

1. Sewell: The Forgotten Empire p. 235.
2.I bid: Preface p. 7.
3. Dr. S. K. Iyengar. "The yet Re-membered Ruler & e.. p. 29.

సత్కరించి, ఒక్కొకనికి సంవత్సరమునకు ౫౦,౦౦౦ పర్దావులవేతనము లిచ్చుచుండెను."4

ఫెరిస్తా చరిత్రప్రకారము బహమనీసుల్తాను రెండవ మహమూదు క్రీ. శ. ౧౫౧౮ లో కాలధర్మము నొందెను. ఇతనికి ముగ్గురుకుమారు లుండిరి. అందు పెద్దవానిపేరు అహమ్మదు. ఇతడే ఇస్మాయిల్ ఆదిల్ షా కుమార్తెను వివాహమాడినది. రెండవవానిపేరు అల్లాఉద్దీన్, కడపటివానిపేరు వలీఉల్లా. అహమదు ౧౫౧౮ మొదలు ౧౫౨౧ వఱకు రాజ్యముచేసి మృతినొందెను. అల్లాఉద్దీన్ ౧౫౨౧ లో పట్టాభిషిక్తుడై ఆ సంవత్సరముననే చచ్చెను. వలీఉల్లా ఆ సంవత్సరముననే రాజై సంవత్సరము పూర్తిగాకమునుపే గతించెను.5

ఫెరిస్తా వాస్తవము వ్రాయుచున్న న్యూనిజ్ వచించినట్లు కలబురిగెయందు బహమనీరాజపుత్రులు కృష్ణరాయలకు వైవసమగుట యసంభవము. కావున అతనివ్రాతను నమ్మి గ్రంథకర్తలందఱు న్యూనిజ్ వ్రాసినది నిజముకాదని నిరసించిరి; కాని ఫెరిస్తా వ్రాసినది వాస్తవముగాదని తోచుచున్నది. ఏలన, ఫెరిస్తా రెండవ మహమూదునకుగాని యతనిపుత్రులకుగాని సమకాలికుడు గాడు. అతడు తనగ్రంథము క్రీ. శ. ౧౬౦౦ ప్రాంతమున రచించెను. మఱియు నతడు యథార్థవాది గాడు. హిందువులపట్ల యెన్నిబొంకులైన బొంకగలడు. ఇందుకు తార్కాణ బహమనీ రాజపుత్రులను గూర్చి యీతడు వ్రాసినవ్రాతయే.

కృష్ణరాయల సమకాలికుడును, సంగీతసూర్యోదయ గ్రంథకర్తయునగు లక్ష్మీనారాయణకవి న్యూనిజ్ వ్రాసినది యథార్థమని రుజువుచేయుచున్నాడు.

" ధత్ క్షోణ్యే చైత్రః పారశీకం కలబురిగిపురీం
ద్రాక్ష్వపాదాదమానః
కాన్తానాశ్లిష్టవాన్ దోర్బలఘనమహిమా
శ్రీన్ సురత్రాణపుత్రాన్.6

కావున న్యూనిజ్ వ్రాత లవిశ్వసనీయములని త్రోసివుచ్చుట తగవుగాదు. ఫెరిస్తావ్రాతలను పరిశీలించక యంగీకరించుట పాడిగాదు. న్యూనిజ్ కృష్ణరాయల సమకాలికుడగుటచే నాతని గ్రంథము మిక్కిలియుం విశ్వాసపాత్రమని నానమ్మకము. కావున మనుచరిత్ర రచనాకాలనిర్ణయసందర్భమున అతని వాక్యములను పరమప్రమాణములుగ గొనుచున్నాను.

3. న్యూనిజ్-లక్ష్మీనారాయణ కవి

ఇంతవఱకు న్యూనిజ్ చరిత్ర ఫెరిస్తాగ్రంథముకంటె నధికము విశ్వాసపాత్రమని కృష్ణరాయల సమకాలికుడును, ఆశ్రితుడును, ప్రాయశః ఇతరకవులతోడ్పాటు రాయలతోగూడ గండువెంటనంటి తిరిగినవాడును నగు లక్ష్మీనారాయణకవి సాక్ష్యమువల్ల రుజువుపరచితిని. ఈలక్ష్మీనారాయణకవి కృష్ణరాయల సమకాలికుడును, నాశ్రితుడును నని సంగీతసూర్యోదయములోని ఈ క్రింది శ్లోకములవల్ల దెలియుచున్నది.1

"తస్య శ్రీకృష్ణరాయస్య కృపాక్షీరాబ్ధిచంద్రమాః,
లక్ష్మీనారాయణో నామ వర్తతే సరసాగ్రణీః."

*	*	*	*	*	*

శ్రీమత్కృష్ణనరేశ్వరస్య దయయా
స్వర్ణాంచితాం పాలకీం
ముక్తాగుచ్ఛకృతానుబద్ధవలయం
ముక్తాతపత్రద్వయమ్;
శశ్వన్మత్తమతంగజాం మలహరీ
వాద్యం నిజాంతఃపుర
స్థానే నాట్యకరసాధిపత్య మసకృ
ల్లక్ష్మీపతిః ప్రాప్తవాన్.

4. The Forgotten Empire p. 358.
5. Ferista Vol. II, Ch. pp. 553-557.
6. The Madras Govt. or M. S. S. Lib. 13-2-19.
1. ఈ శ్లోకములను బ్ర. శ్రీ. వేటూరు ప్రభాకరశాస్త్రిగారు, క్రోధన, చైత్ర భారతిలో కొంతవఱకు సంస్కరించి ప్రచురించియున్నారు.

కనుక, లక్ష్మీనారాయణకవిచే వర్ణింపబడిన కృష్ణరాయుని జైత్రయాత్రాక్రమము గమనింపదగినది.

“ బాల్యేఽసౌ సకలకలాకలాపయుక్త
స్సత్రా(త్రా)ణం స పదివిజిత్య గంగరాజమ్;
శక్త్యాచ్ఛివనసముద్ర ముత్కటంద్రా
గావాసం వ్యతనుత నిర్భరంశివానామ్.

దుర్గం జిత్వాథసోఽసావుదయగిరివరం
తత్రరాహుత్తరాజమ్
బందీకృత్యాశుహృత్వాయుధినగరవరే
కొండవీట్యాంకొండపల్ల్యాః;
తీవ్రగ్రాహంగృహీత్వా గజపతితనయం
పొట్టునూర్యట్టణాగ్రే,
విశ్వఖ్యాతప్రతాపో విరుదయుతజయ
స్తంభముచ్చైర్న్యఖానీత్.

సోయం కృష్ణనరేశ్వరో గజపతిం
జిత్వా తదీయశ్రియా
సాకంతస్యసుతా ముదూహ్యయవన
క్ష్మాపం సపాదంతతః
గొబ్బూరుస్థలవాసినం సరభసం
జిత్వానవిద్రావ్యతం
హస్తేకృత్వాసతదీయదుర్గమతులం
రాచూరు మాదత్తవాన్.

కృష్ణాముత్తీర్యసోఽయం యవనజనపదం
వహ్నిసాత్కృత్యసర్వం
ఫేరోజాబాదనంబాదురు నగర సమ
ఖ్యానిదుర్గాణి జిత్వా
ధత్త్వోచ్చైః పారశీకం కలుబరగబురిం
ద్రాక్సపాదార్ధమానః (?,
కాంతా (క్రాంత్వా ?) వ్యాకృష్టవాన్ దోర్బల
ఘనమహిమా శ్రీసురత్రాణపుత్రాన్.

ఇక లక్ష్మీనారాయణోక్తకృష్ణరాయజైత్రయాత్ర క్రమమునకును న్యూనిజ్ వ్రాతకును పోలికలున్నవేమో చూతము. పాఠకుల సౌకర్యార్థము, ఈ క్రింది పట్టికను తయారుచేసితిని. అందొకప్రక్క న్యూనిజ్ వర్ణించిన రాయవిజయక్రమమును, రెండవప్రక్క లక్ష్మీనారాయణోక్త యుద్ధసరణిని జొంపపరచుచున్నాము.

న్యూనిజ్	లక్ష్మీనారాయణ
౧.	౧. కృష్ణరాయుల జననము, విద్యాభ్యాసము.
౨.	౨. గంగరాజు పరాజయము, శివనసముద్రదుర్గగ్రహణము.
౩. ఉదయగిరి ముట్టడి, గజపతి పినతండ్రిని బంది సేయుట.	౩. ఉదయగిరిదుర్గము ముట్టడి, రాహుత్తరాయని బందీ సేయుట.
౪. కొండవీడుముట్టడి, కృష్ణాతీరమున గజపతి యోటమి, కొండపల్లి దుర్గము నాక్రమించుట, గజపతి కుమారుని బందీసేయుట.	౪. కొండవీడు కొండపల్లెదుర్గములను గైకొనుట, గజపతికుమారుని బందీసేయుట.
౫. సింహాద్రిపర్యంతము దాడి, పొట్టునూరుదగ్గర జయస్తంభప్రతిష్ఠ.	౫. పొట్టునూరికడ విజయస్తంభ స్థాపనము.
౬. గజపతికుమార్తెను పెండ్లిజేసికొనుట, గజపతితో సంధి.	౬. గజపతిని ఓడించుట, గజపతికుమార్తెను బెండ్లిచేసికొనుట.
౭. కాటూరు ముట్టడి.	౭.
౮. తిమ్మరసు కొండవీటి దగ్గర మదార మల్కుని జయించుట.	౮.

౯. రాయచూరు దండయాత్ర, కృష్ణగట్టున అదిల్ షా యోటమి, రాయచూరుదుర్గమును గొనుట.	౯. గొబ్బూరుస్థలమున విడిసియున్న సహాయుని యోటమి, తద్విద్రావణము, రాయచూరుదుర్గమును రాయ లాక్రమించుట.
౧౦. సంధిప్రయత్నము, బిజాపురమును ముట్టడించి యాక్రమించుకొనుట, పునః సంధిప్రయత్నము.	౧౦.
౧౧. కలబరిగి దండయాత్ర, కలుబరగి మొదలగుదుర్గము లను విధ్వంసము సేయుట.	౧౧. కృష్ణానదిదాటుట, ఫేరోజాబాదు, అసంబాదుదుర్గ ములను హరించుట, కలబరిగిని గొనుట.
౧౨. బహమనీసుల్తాను పుత్రులను ముగ్వురిని బందిఖానా నుండి విముక్తులను జేసి, ఒక్కని పట్టాభిషిక్తుని జేసి తక్కినవారిని విజయనగరమునకు గొనిపోవుట.	౧౨. సుల్తానుపుత్రులను ముగ్వురిని చెరనుండి వదలించుట.

పైపట్టికలో ౧, ౨ అంశములు న్యూనిజు గ్రంథమున గానరావు. ౭, ౮, ౧౦ ఇవి సంగీతసూర్యోదయమున చేర్పబడలేదు. న్యూనిజు కృష్ణరాయల దిగ్విజయముల వర్ణనను ఉదయగిరిముట్టడితోనే యారంభించుట చేత తత్పూర్వవిజయముల నెన్నలేదు. ఒకవేళ న్యూనిజు గాని, అతనికి రాయలయుదంతమును దెల్పిన వ్యక్తిగాని విజయనగరమునకు ఉదయగిరిముట్టడికి పూర్వము రాలేదేమో! ౭, ౮, ౧౦ విషయములు సంగీతసూర్యోదయమున లేకుండుట యొక్క వింతకాదు. లక్ష్మీనారాయణకవి తాను రచించిన సంగీతగ్రంథమున రాయలజైత్రయాత్రల నతిక్లుప్తముగా వర్ణించుటచేత, మిక్కిలియు ముఖ్యములగు విషయములనే లెక్కించెను. అతడు వ్రాసినది రాయల దిగ్విజయచరిత్రగాక శాస్త్రగ్రంథ మగుటచేత చరిత్రము వ్రాసిన న్యూనిజంత విపులముగ వ్రాయలేక పోయెను. ఈపైజెప్పిన భేదము లంతగా పరిగణింపదగినవి కావు. రెండుపట్టికలను బోల్చిచూచిన వానికున్న ఐక్యమందరికిని తెల్లము గాగలదు. న్యూనిజ్ లక్ష్మీనారాయణ లిరువురును కృష్ణరాయలకు సమకాలికులగుటచేతను, ప్రాయశః రాయల యుద్ధములను గనులార గాంచినవారగుట చేతను రాయలకు ఏక్రమమున జయములు చేకూరినవో ఆక్రమముననే వర్ణించినారు. కావుననే వారిపట్టికల కట్టి యైక్యభావము గుదిరినది.

కృష్ణరాయల సమకాలికులగు నిరువురు గ్రంథకర్తల సాక్ష్యమువల్ల, రాయచూరు దండయాత్ర జరిగిన పిమ్మటనే కలుబరిగె ముట్టడింపబడెనని ఋజువగుచున్నది. ఈదండయాత్రకు సంబంధించిన గొబ్బూరియుద్ధము క్రీ.శ. ౧౫౨౦ సం. మేనెల ౧౯ వ తేది నాడు జరిగెను.[1] కలుబరిగెముట్టడి నేనింతకుపూర్వము చెప్పినట్లు పై తేదికి తరువాతనే జరిగియుండవలెను. అనగా కృష్ణరాయలు కలుబరిగెను క్రీ. శ. ౧౫౨౧ లోనో తదనంతరమో ముట్టడి చేసి యుండవలయును. శ్రీ ఈశ్వరదత్తుగారనుకొన్నట్లు శా. శ ౧౪౩౯ (౧౫౧౭-౧౮) లో కృష్ణరాయలు గుల్బర్గాపై దాడివెడలలేదు. గుల్బర్గముట్టడిని చేర్కొన్న మనుచరిత్ర క్రీ. శ. ౧౫౨౧ సం. తరువాతనే వ్రాయబడెనుగాని శ్రీ ఈశ్వరదత్తుగారు 'సెలవిచ్చినట్లు' మేల్పాడి శాసనకాలమునకు అనగా ౧౭-౮-౧౫౧౯ కి పూర్వము మాత్రము కాదు. కాజాలదు.

శ్రీ ఈశ్వరదత్తుగారు ఈసందర్భమునకొన్ని ప్రశ్నలను వేసియున్నారు. "మనుచరిత్ర రాయచూరు యుద్ధానంతరమే విరచింపబడిన పెద్దన తద్దిగ్విజయమేల వర్ణింపకుండును? రాయచూరు యుద్ధమును గూర్చి తబ్బిబ్బయి, కండ్లారగాంచినట్లు వ్రాసెనుగదా న్యూనిజ్! అట్టిమహాసంగ్రామము తర్వాతనే మనుచరిత్ర రచించిన పెద్దన్న తన గ్రంథమునం దేల దానిని చేర్కొనకుండును? ఈప్రశ్నలకు సమాధానము చెప్పుట సులభముకాదు. మహాకావ్యరచనానిపుణులైన యాంధ్రకవితాపితామహులు గుల్బర్గముట్టడిని చేర్కొనియు, తత్పూర్వము నడచిన రాయచూరు యుద్ధప్రస్తావము నేల సేయలేదో నేను చెప్పజాలను. ఇది వా

1. Sewell: The Forgotten Empire: pp. 140-147.

యథాహ కఠినము. నాకును నిట్టివే చిక్కుసందేహములు కలవు. శ్రీ ఈశ్వరదత్తుగారు నా సందేహములను తీర్చలేని వారి ప్రశ్నలకు వారే సమాధానము చెప్పుకొన్నవా రగుచున్నారు: అడుగుచున్నాను:

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు ఉదయగిరిదుర్గమును ముట్టడి చేయుటకు పూర్వము ఉమ్మత్తూరి ప్రభువగు గంగరాజుపై దండువెడలి అతని జంపి ఉమ్మత్తూరు శివసముద్ర దుర్గములను నిర్మూలము గావించెనని, విజయనగరచరిత్రాధ్యయనము సేయువారందర కెఱిగిన విషయమే. ఈ విజయములను నందితిమ్మన్న దన పారిజాతాపహరణము నందును, లక్ష్మీనారాయణకవి దన సంగీతసూర్యోదయము నందును వర్ణించియున్నారు. పెద్దన్నగారు తమ మనుచరిత్రయందుగాని, కృష్ణరాయలు స్వవిరచితాముక్తమాల్యదయందుగాని ఉమ్మత్తూరు దండయాత్ర ప్రస్తావము సేయరైరి. ఏలాకో? ఒకవేళ మనుచరిత్రాముక్తమాల్యదల రచనాకాలమప్పటి కీదండయాత్ర జరిగియుండదా? కృష్ణరాయలే రచించినాడన్న ఆముక్తమాల్యదలో న్యూనిజ్ను తబ్బిబ్బుకలిగిన రాయచూరు మహాసంగ్రామము చేర్కొనబడలే దెందుచేతనో? "నామవలి రాయల కెంబావివిజయవర్ణనము రాయచూరు యుద్ధమును స్ఫురింపజేయుచున్నది" అని వ్రాసినారు శ్రీ ఈశ్వరదత్తుగారు. వారివంటి విచక్షణులు జేసిన సిద్ధాంతము సరికాదని చెప్పుటకు నోరాడకున్నది నాకు. కాని పరిశోధకుల కందఱకు సత్యాన్వేషణమే పరమధర్మమగుట కారణమున, రాయలు దనకు శాశ్వతకీర్తిని దెచ్చిన రాయచూరు మహాసంగ్రామమును చేర్కొనక, తత్పూర్వ వార్థమై కెంబావిముట్టడి నేలవర్ణించెననియు, వానికిగల పరస్పరసంబంధ మెట్టిదనియు పృచ్ఛింపవలసి యున్నది. ఆధునికచారిత్రవ్యాఖ్యాతలకు పని గల్పింపవలయు నని రాయ లిట్లు వ్రాసిరా? ఎంతటి తమాషా ప్రభువయ్యా ఈ కృష్ణదేవరాయలు! ఇంకొక ప్రశ్న: కృష్ణరాయలు ఏదులఖానుని వధించితినని చెప్పుకొనెనే ఆముక్తమాల్యదయందు. పెద్దనాది గ్రంథకర్త లీఘనకార్యము నేల ప్రశంసింపలేదు. ఇట్టి ప్రశ్నలను తండోపతండములుగ వేయుట సులభము; కాని, వీనికి దగు సమాధానముల జెప్పుట కెవరికి తరము?

౪. ఆపంచగౌడధాత్రీపదము

శ్రీ ఈశ్వరదత్తుగారు ఉగాదిసంచికలో వ్రాసిన వ్యాసములో కళింగదిగ్విజయము వినా మనుచరిత్రమున ప్రశంసింపబడిన ఇతరజైత్రయాత్రలను ప్రస్తావింపలేదు. ఈవిషయమై ఆషాఢభారతిలో చర్చించుచు "మనుచరిత్రలో కృష్ణరాయల కళింగదిగ్విజయమే గాక ఇతరదిగ్విజయములుగూడ వర్ణింపబడియున్నవి" అని వ్రాసితిని. ఇవి యేవియనగా,

(౧) కలుబరిగె

(౨) ఆపంచగౌడధాత్రీపదము

భాద్రపదభారతిలో తామొనర్చిన కాలనిర్ణయమును నిలుపుటకై వ్యాసము వ్రాయుచు శ్రీ ఈశ్వరదత్తుగారు కలబరిగె దండయాత్రకాలమును జర్చించిరి-కాని,—

"ఆవాహపతి శకంధర సింధురా
ధ్యక్షు లరిగాపు లెవ్వాని ఖరతరాసి
కాపంచగౌడధాత్రీపదం బె
వ్వాని కసివారుగా నేసునట్టి బహులు"

అను సీసపాదద్వయము వారి దృష్టిపథమున కెక్కలేదు. కీ. శే. కొమర్రాజు వెంకటలక్ష్మణరావు పంతులుగారు చాలకాలముక్రింద నీపాదములయందలి విషయమును చక్కగా చర్చించిరి.[2] అందు "శకంధర" "ఆపంచగౌడధాత్రీపదము" అనుమాటలపైన నిట్లు వ్యాఖ్యానము చేసియున్నారు: "శకంధర=శకంధరుడను రాజు; పంచగౌడధాత్రీపదము=,కనోజీలు మొదలైనవారి యుత్తర దేశము, అని టీకాకారులు వ్రాసియున్నారు. ఇంతకన్న నధిక స్పష్టమైన యర్థ మేమైన నిందుండి లాగవచ్చునేమో చూతము. ఇందలి 'శకంధర' శబ్దము "శికందర్" అను పారశీకశబ్దమునకు సంస్కృతరూపమని నా తాత్పర్యము. కృష్ణదేవరాయల కాలమున గుజరాతురాజ్యముపై శికందర్ అను నవాబుండెను. పెద్దనచే చేర్కొనబడు

2. చూడు: లక్ష్మణరాయవ్యాసావళి: పుటలు46, 47.

శాంత

'ఆచార్య'

రోమపాదేన చాఽఽఖ్యాతం
ఋషిపుత్రాయ ధీమతే,
సఖ్యం సంబంధకం చైవ
తదా తం ప్రత్యపూజయత్.

రామాయణ, బాల, ౧౧-౧౪.

(సంబంధకం శాంతాయా జనకపితృత్వరూపసంబంధం, ప్రత్యపూజయత్ ఋశ్యశృంగ ఇతి శేషః.)

—గోవిందరాజీయ వ్యాఖ్య.

అంగరాజేన సఖ్యం చ తస్య రాజ్ఞో భవిష్యతి,
కన్యా చాఽస్య మహాభాగా శాంతానామ భవిష్యతి.

—బా. ౧౧-౩.

(రా. టీ.) తస్య ప్రసిద్ధస్య రాజ్ఞః దశరథస్య రోమపాదేన సాకం సఖ్యం భవిష్యతి. అంగం స్వపితరం రాజయతి, తద్వత్ రాజతేవా, తేన అంగరాజేన. అస్య రాజ్ఞః దశరథస్య శాంతానామ కన్యా భవిష్యతి. చకారేణ కన్యాద్వారా వంశప్రరోహణాయ దశరథదత్త శాంతా కన్యాత్వేన రోమపాదేన గృహీతా ఇతితస్యాపి కన్యా శాంతా భవిష్యతి. యత్తు అన్యేత్వనేన అంగరాజపరామర్శః, తత్ సర్వనామ్నా ముత్సర్గతః ప్రధానపరామర్శిత్వ మితినియమవిరోధాత్, ప్రత్యాసత్తిన్యాయవిరోధాచ్చ, 'రోమపాద ఇతిఖ్యాతః తస్మై దశరథ స్సఖా, శాంతాం స్వకన్యాం ప్రాయచ్ఛత్ ఋష్యశృంగ ఉవాహ తాం, ఇతిభాగవతవిరోధాచ్చ హేయమ్.

అపల రోమపాదవసు
ధాత్రిపుజాడ వసందు నెయ్యమున
భావనచేసి పూజల న
పారముగా ఘటియించి తుష్టుడై
పావనశీల నా కితడు
బంధువు నెయ్యుడు స్వాత్మజాత శాం
తావరవర్ణి నీమణిని
చాకు గుమారితగా నొసంగుటన్.

మామయటొట నీ కితడు
మాన్యచరిత్రక శేముషీలెసం
చామహితాత్మ డల్లగని
యాడిన నాతడు గౌరవింపగం
దామొగి నేడు నెమ్మది ది
వంబులు నచ్చోట నిల్పి యాజివో
భూమిప పంపవే హితుని
ప్రోలు గనుంగొన గూతు నల్లునిన్.

శ్రీమదాంధ్ర వాల్మీకి రామాయణము.

ఇందువలన శాంతకు దశరథుడే జనక
పిత యని తెలియుచున్నది. మహాకవి భవభూతి
కూడ దశరథునినే జనకపితగా నిరూపించి
యున్నాడు.

కన్యాం దశరథో రాజా
శాంతాం నామ వ్యజీజనత్,
అపత్య కృతికాం రాజ్ఞే
రోమపాదాయ తాం దదౌ. ఉ. రా. చ

రోమపాదుడు పోషకపిత. అత డనప
త్యుడై మిత్రుడగు దశరథునిచెంతకు వచ్చి
యతని తనూజయగు శాంతను దత్తపుత్రి
గా దన కిమ్మని కోరెను. దశరథుడును మిత్రు
ప్రార్థనకు మారుపల్కక వల్లెయని కన్నియ

నిచ్చివైచెను. అప్పటినుండియు రోమపాదుడే శాంతను పోషించుచు వచ్చెను.

అపుత్ర స్త్వంగరాజోవై
        రోమపాద ఇతి శ్రుతః
స రాజానం దశరథం
        ప్రార్థయిష్యతి భూమిపః.
అనపత్యోఽస్మి మే కన్యాం
        సఖేదాతుం త్వమర్హసి.
శాంతాం శాంతేన మనసా
        పుత్రార్థే వరవర్ణినీం
శ్రుత్వా దశరథో వాక్యం
        ప్రకృత్యా కరుణాత్మకం
దాస్యతే తాం తదా కన్యాం
        స రాజా విగతజ్వరః
స్వపురం యాస్యతి ప్రీతః
        కృతార్థే శాంతరాత్మనా.

రామాయణము.

ఇందువలన శాంత దశరథతనూజయని తేటతెల్లము. ఇక దశరథు డామె నేపత్ని యందు బడసెను? ఇందులకు సమాధానము రామాయణమునం దెచ్చటను గానరాదు. భవభూతి తన యుత్తరరామచరితమున నించుక తడవినాడు.

రామః:—నిర్విఘ్నః సోమపీథీ ఆవుత్తో మే భగవాన్ ఋశ్యశృంగః, ఆర్యాచ శాంతా.

అష్టా:—వనాందుః పత్న్యా దేవ్యా స్సంశ్లిష్టమృశ్యశృంగేణ. 'వత్సే! కఠోరగర్భేతి నా ఽఽనీతాసి...

ప్రథమాంకము

ఋశ్యశృంగుడు రాముని కావుత్తుడట. ఆవుత్తుడనగా సోదరిమగడు. ఇక సీతకు ననాంద్రుపతి యట. ననాంద యనగా వదినె లేక ఆడుబిడ్డ, ఆమెకు మగడు ఋశ్యశృంగుడు. ఈ బాంధవ్యమువలన శాంత రామునకు సోదరి అనగా కౌసల్య తనూజ యనియే దృఢముగ తెలియుచున్నది. కాని యీ శాంత జననవృత్తాంతము రామాయణమునం దెచ్చటను కానరాకుండుట వింతగ నున్నది.

* విచిత్ర రామాయణమున నీ శాంత జననవృత్తాంత మీక్రింది విధముగ నున్నది.

దశరథునకు నమరేంద్రునకు సమితస్నేహము. అగుట దశరథు డప్పుడప్పుడు స్వర్గమునకు పోయివచ్చుచుండుట వాడుక. అటుపోవునపుడు స్వర్గప్రాంతప్రదేశముల సంచరించుచుండు కామధేనువునకు భక్తిమై ప్రదక్షిణ నమస్కారము లాచరించి, తదాశీస్సుల బడసి మరి వెళ్లుచుండెను. స్వర్గమునుండి మరల తిరిగి అయోధ్యకు వెళ్లునప్పుడు నిదేవిధముగ జేయుచుండెడివాడు.

ఇట్లుండ నొకనాడు దశరథుడు పేరోలగమున నుండ నొక దేవదూత యరుగుదెంచి తా నమరేంద్రునుపున వచ్చితిననియు, ఏదో యుత్సవము జేయగోరి దేవేంద్రుడు వారి రాక నభిలషించు చున్నారనియు, కాన త్వరితముగ నాయితము కం డనియు దశరథునితో విన్నవించెను. దశరథుడును దేవేంద్రు నాజ్ఞ మీరజాలక ప్రయాణమునకు సిద్ధమయ్యెను. ఇంత

* విచిత్రరామాయణ మను నీప్రబంధము సోమనాథశిల్పిచే నాంధ్రమున రచింపబడినది. ఈ గ్రంథ మింతవరకు ముద్రితము కాలేదు.

లో నంతఃపురపరిచారిక యొకర్తుపరుగుపరుగున నరుగుదెంచి, 'దేవి కౌసల్య ఋతుమతి యయ్యె' నని విన్నవించెను. ఇట్టి సంకటమున దశరథు డేమిజేయగలడు? అమరేంద్రు నాజ్ఞకు దాట బోలదని స్వర్గపురికి బయలుదేరెను.

ఈమారు చింతాపరవశతచే రాజచం ద్రుడు సురభికి మ్రొక్క మరచెను. స్వర్గము నకు వెళ్లియుత్సవంబు దర్శించిపురుహూతునను మతిమై అయోధ్యకు మరలి కొంతదూరము వచ్చిన పిదపనతనికి సురభిమాట జ్ఞప్తికి వచ్చెను. తొందరగ వెనుదిరిగి సురభిని సమీ పించి,'అపరాధము సైరింపు'మని పాదములపై బడెను. సురభియు తన్ను నాదరించెకదా యన్న కోపమున నతనిని 'అనపత్యుడవు కమ్మ'ని శపిం చెను. అంత దశరథుడు భీతిచే మరిమరి ప్రణ మిల్లి శాప ముపసంహరించి యనుగ్రహింప వేడెను. వేడగా ప్రసన్నమై యాసురభి 'పొమ్ము కొన్నిరోజులకు నాయనుగ్రహంబున నీకొకసుత జనించును. అటుపై గొన్నిరోజు లకు సుతులును జనింతు' రని యనుగ్రహించి పంపివైచెను.

దశరథుడు సంతుష్టుడై యయోధ్యకు వెళ్లి కౌసల్య ఋతుస్నాతయయిన రాత్రి యామెతో గూడుటయు నామెకు గర్భంబు నిలచి నవమాసంబులు పూర్ణంబుకాగా నొక శుభదినంబున నొక కుమారికం గనెను. సకల జనంబులును సంతసమందిరి. దశరథుండును ఆశిశువుకు జాతకర్మాదుల నెరవేర్చి యిరు వదియొకటవ రోజున నామకరణోత్సవం బొనర్చి కులగురుడగు వసిష్ఠుని యనుమతం బున శాంతయను నామధేయం బిడెను. ఆబా లికయు శుక్లపక్షపు జాబిల్లి రేకయుంబోలె దిన దినాభివృద్ధి గాంచుచు క్రమముగ యౌవనవతి యయ్యెను. అంతట దశరథుడు తనూజకు తగిన వరుని గూర్పదలచి స్వయంవరమని దేశదేశముల జాటబంచెను. ఇక నేమున్నది? నానా దేశములనుండి యాయా రాజులందరు స్వయంవరార్థమై సాకేతపురికి వెళ్లిరి.

హఠాత్తుగ నీసంరంభమునంతయు నాల కించి పరశురాము డుదగ్రకోపుడై స్వయం వరమంటపమున నావిర్భవించెను. రాజులం దరు నాతనింగని సింగముంగన్న లేళ్ల చందంబున పరుగిడ జొచ్చిరి. పరశురాముడు దశరథుని సమీపించి, 'ఈకాంతను క్షత్రియకుమారుల కీక భూదేవున కర్పింపుము. అటుల వాగ్దాన మిమ్ము. లేనిచో నిదేయీ పరశువుచే నీశి రము దునిమెద'నని క్రోధారుణితనేత్రుడై పచింప దశరథుండును వేరుగతి గానక అందుల కొడంబడెను. భృగురాముడును నిజాశ్రమ మున కరిగెను.

ఇక చేయున దేమున్నది? శాంతను భూ సురునకివ్వక తప్పినదికాదు. వసిష్ఠుడును,' దాన శుభంబే చేకురును, చింతిల్లకు'మని యానతిచ్చె ను. అటుమీద గొన్నిరోజులు గడచెను. శాంతను అనపత్యుడగు రోమపాదుడు దశ రథుని అంగీకారముపై తనవద్దనే యుంచుకొని

పోషించుచుండెను. ఒకానొకప్పుడు అంగదేశమున నమితమగు ననావృష్టి సంభవించెను. ప్రజయంతయు తల్లడిల్లి పోవుచుండెను. మంత్రులు సమీపించి విభండకపుట్టియగు ఋశ్యశృంగమహర్షి నిటకు రావించినచో నీ బాధ తొలగునని చెప్పిరి. రోమపాదుడును విభండకసుతుడగు ఋశ్యశృంగుని రావించెను. ఆ మహర్షి అడుగిడినంత దేశమునందంతయు సువృష్టిగల్గెను. రోమపాదుండు సంతుష్టహృదయుడై యామహర్షి ని తగువిధంబున బూజించి ప్రతిఫలంబుగ శాంత నాముని వర్యున కిచ్చి పెండ్లి జేసెను.

ఈ ఋశ్యశృంగుని యనుగ్రహంబుననే దశరథుడు పుత్రకామేష్టి గావించి నల్గురు సుతుల బడసినది.

పోషించుచుండెను. ఒకానొకప్పుడు అంగదేశమున నమితమగు ననావృష్టి సంభవించెను. ప్రజయంతయు తల్లడిల్లి పోవుచుండెను. మంత్రులు నమిాపించి విభండకుపట్టియగు ఋశ్యశృంగమహర్షి నిటకు రావించినచో నీ బాధ తొలగునని చెప్పిరి. రోమపాదుడును విభండకసుతుడగు ఋశ్యశృంగుని రావించెను. ఆ మహర్షి అడుగిడినంత దేశమునందంతయు సువృష్టిగల్గెను. రోమపాదుండు సంతుష్టహృదయుడై యామహర్షిని తగువిధంబున బూజించి ప్రతిఫలంబుగా శాంత నామునివర్యున కిచ్చి పెండ్లి జేసెను.

ఈ ఋశ్యశృంగుని యనుగ్రహంబుననే దశరథుడు పుత్రకామేష్టి గావించి నల్గురు సుతుల బడసినది.

బ స వ పు రా ణ ము వెల 2-8-0

గ్రంథకర్త:—పాల్కురికి సోమనాథకవి పరిష్కర్త:— వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

పండ్రెండవ శతాబ్దమున వెలసిన శైవమతప్రతిపాదకమగు ద్విపదకావ్యము. ఇందు శైవమతోద్ధారకు డగు బసవేశ్వరునియు; తత్పూర్వులు, తత్సమకాలీనులు నగు శివభక్తులయు చరిత్రములను సరసముగను, పాఠకులు మనసుకరగి తన్మయులగునట్లుగను కవి వర్ణించినాడు. గ్రంథమున మృదుమధురము లగు జానుదెనుగు పలుకుల జాలువార్చి రచనమున ముద్దులు గురిపించినాడు. గ్రంథము భిన్నభిన్నమండలములకు జెందిన పెక్కు తాళపత్రమాతృకలతో సరిచూచి పరిష్కరింపబడినది. పాఠాంతరములు సూచింపబడినవి. పరిష్కర్త రచియించిన అమూల్యమగు పీఠిక (129 పుటలు.)యిందుగలదు. ఆకాలపు టపూర్వసారస్వతచారిత్రకవిశేషముల లెక్కకు మిక్కిలిగ నందు పరిష్కర్త యేర్చికూర్చినారు. అధునిక కవికుమారుల కిది యత్యంతోపకారము.

మేనేజరు: ఆంధ్ర గ్రంథమాల, నెం. 7, తంబుశెట్టివీథి, జి. టి. మద్రాసు.

మహావాక్యములు

ఆత్మ

అఖిలజగము లాత్మమయము
ఎల్ల ప్రాణులీశు సృష్టి
సర్వభూతసముఁడు విభుఁడు
ఎల్ల ప్రాణు లీశు సంతే
ఎల్ల ప్రాణు లీశుఁ జెందు
ఎల్ల నదులు చేర నబ్ధి
ఎల్ల జగము లేక మాత్మ
ఆత్మకంటె నన్యమనదు
ఎల్ల జగము లీశు సంతే
ఆత్మలు పరమాత్మ సంతే

మతము

మనకు లెన్నొ మతములన్ని
మంత్రతీర్థ మతములందు
భావనలను బట్టి సిద్ధి
ఎల్లెడఁ గను నీశు బుద్ధుఁడు

ఎఱుక

సర్వభావసమత యెఱుక
నిత్యసత్యనిష్ఠ యెఱుక
ఆత్మసర్వమనుట యెఱుక
సర్వభూతసమత యెఱుక
అఖిలము తనయందుఁ దన్ను
నఖిల మందు నరయు టెఱుక
సత్యమొకటె చాలు తేర్ప
శమమొకటియె చాలు తేర్ప
దమమొకటియె తారకమగు
ధర్మమొకటె తారకమగు
ఏకతరము సేదవికలు
గాఢనిద్ర కలుపునీశు
జ్ఞాని కుండు సతతమునదు

సాయం సంధ్య

భానుదీప్తి పాయునంత
సంజ జగము శాంతిఁ గనను
సృష్టికోర్థిఁ జిత్తములరు
ఈశుమహిమ రొందను గదరు
పలువిధముల ధ్వను లెగయుచు
పక్షితతులు పరువుగాళ్ల
పశులుమంద పట్లకేఁగు
అరసి శేఁగ లరచుచుండ
వత్తురు పనివాండ్రు బసకు
పడమరఁ బలువన్నె లెగయు
బింబరశ్మి భిన్నమగుచు
చల్ల గాలి లల్ల సిల్లు
మల్లెజాజి మాలతివిరు
ఆకసంబు నానునీలి
ఒక్కొక్కటిగ చుక్క లెక్కు
గబ్బిలములు కాంచివెగురు

పిల్లలుం(డు వీథి వాట,
ఇంగ్లీషయిని సగరము పోగ
సృష్టిశోభ జత్తములరు
ఈసుమహిమ రొదను గదరు.

విద్వాన్, గరిమెళ్ల సోమన్న, యం.ఏ., యల్.టి.

తేలు

గత శుక్ల వత్సర చైత్రమాస (౧౯౨౯-ఏప్రియల్) "భారతి"పత్రికలో శ్రీయుత, దిగుమర్తి సాంబశివరావుగారు, "తేలు" అను శీర్షిక క్రింద వాటి వృద్ధిక్షయములున్ను, ఆకారవిలక్షణములున్ను, విషాతివిషభేద హేతువున్ను, వివరించుచు చికిత్సాసరణినిన్ని వ్యక్తీకరించియుండిరి.

దానియందు వారిచే నిర్ణయింపబడిన త్రివిధమైన చికిత్సలలో మొదటిదానిని వినవాడి మిగిలిన రెంటిని వాడిమాచితిని. చాలావరకు గుణము గన్పించుచునే యున్నది. అందునను మూడవదైన చికిత్సావిషయమై ప్రస్తుతము చెప్పదలచినది ఏమన!

తేళ్లతో తయారు కాబడిన కిరసనాయిల్ ను ప్రయోగించిన తక్షణమే,

౧. శరీరము స్తబ్ధత్వమొందుట, ౨. చెమటపట్టుట, ౩. నాడీస్పందనము తగ్గుట, ౪. శరీరము చల్లబడుట, ౫. ముంపులు వచ్చుట. ఈలక్షణములలో కొన్ని స్పష్టముగా గన్పించుచున్నవి. ప్రాణాపాయసూచకమో యను శంక గల్గకమానదు. ౪౦ గురికి, ౯ మాత్రము ఈస్థితిలోకి వచ్చియున్నవి. పూర్తిగ నుపశమించినవారు ౧౭ గురు. మిగిలినవారికి పూర్తిగా శాంతిమాత్రము కాలేదు.

N. B. బాధయొక్క శాంతి యున్నను లేకపోయినను పై ౫ లక్షణములు గన్పించుట మిక్కిలి ప్రమాదకరము. ఈలక్షణములు ఈఔషధగుణమా? తేళ్ల ప్రభావమా? ఇంకవరైనను తయారుజేసిన, వారికిన్ని ఇట్టి లక్షణములుగాని, మరేవైననుగాని, గన్పట్టెనా? లేదా? ప్రథమమున దీనిని గనిపెట్టిన వీరికి పైలక్షణములలో కొన్నియైనను సంబంధించినవా? లేదా?

N. B. కేవలము తేళ్లయొక్క ప్రమాదమునలననే యిట్టిరూపములు సంభవించుట ప్రాయికముగ గన్పట్టుటలేదు.

కాన, ఈపత్రికాముఖముననే ఏతద్విషయపరీక్షకులు విశేషముల ప్రచురింపగోరుచున్నాను.

డాక్టరు యస్. కె. వి. భట్టర్, ఎ.వి.ఎ.సి.గారు.

కవి*

౧. ఎవ్వని వాణియందు దివ్యప్రేరణగలదో, వాడే కవి.—ప్లేటో.

౨. సత్యమును, శివమును, సుందరమును నైనది కవిత. యతీంద్రమోహనుడు

౩. అస్పృశ్యమైన యొకశక్తియొక్క సుప్రచ్ఛాయ మనయందు సంచరించుచున్నది. అఛాయ చంచలమును, మధురమును, రహస్యమయమును నయియున్నది. అదియే నాకు ప్రియము. దాని ఉత్పత్తిచే నా పూర్ణతయు, అభావముచే నా నాశనమును అగును. షెల్లీ.

౪. కవి ప్రపంచశిక్షకుడు కాని అతడు నీతిచే శిక్ష నొసగడు. సౌందర్యముయొక్క పరమోత్కర్ష చేతనే సంసారముయొక్క చిత్తమును శుద్ధముచేయును.

బంకించంద్రుడు.

౫. కావ్యకర్తలే వంగనీయులు, మహాత్ములు. వారికీర్తియే సంసారమున అమరమగును.

భట్టత్రివిక్రముడు.

౬. జలస్థలములందు బడయరాని దివ్యజ్యోతి కవిస్వప్నమందే గలదు. ఒక యూరపువిద్వాంసుడు.

౭. కవి సంసారప్రేమి. అతని జీవనాధారము అనంతప్రేమ. ఇతరులకు విఘ్నస్వరూపమైనది అతని

---

* హిందీ 'మాధురీ' నుండి పరివర్తితము.

ప్రేమానలమున కాహుతి యగును. దానిసంపర్కముచే వాని ఆనంద మధికమగును. అతని కట్టిబాధయు లేదు. అతడు సంసారమును తనయందున, తన్ను సంసారము నందును గనుచుండును. హ్విట్ మెన్.

౮. కవి భావగ్రహణమునకు ప్రయత్నించుకొలది అది అతనిని పైకి లాగును. కవి కిదియే అతృప్తి. కవి యిన్నిటికి అంతమని తలచిన తక్షణమే అది అంత్యముగాక ఆరంభము మాత్రమే యని చూడగలడు. శివకృష్ణుడు.

౯. కవి సత్యోపలబ్ధిని బడసినప్పుడే సత్యప్రకాశము సహజసుందరమని తెలిసికొనగలడు. రవీంద్రనాథుడు.

౧౦. నేను కేవలశరీరప్రాణానుభవమును గోరుచున్నాను. విచారము గాదు. కీట్సు.

౧౧. స్త్రీలయొక్క ప్రసిద్ధాంగములు గాక లావణ్య మెంక విలక్షణశోభను జూపునట్లు మహాకవుల వాణియందును ప్రత్యేకవిశేషము గలదు.

ఆనందవర్ధనుడు.

౧౨. కవి స్వర్గమర్త్యపాతాళరసాతలములందు తన 'అహం' ప్రసారముచేసి ఒక అపూర్వమూర్తియు, మహోల్లాసమును ప్రకటించుచున్నాడు. అతడు తుమ్మెదయై పూవుల్ప్రాలను మేఘమై ఆకాశమున పరుగెత్తును. ఘాతకుడై హత్యసేయును. సత్యసుందరుడు.

౧౩. దుఃఖాఘాతము లెవ్వని జీవితమందు లేవో, వాని కవిత్వసాధన విడంబనమాత్రము. ప్రకృతమందు స్వానుభవము లేనిది కవి వ్రాయడు.—గిరీశ చంద్రుడు.

౧౪. కవి ఆత్మలేఖకుడు. డిజరైలా.

౧౫. కవి కఠినతత్త్వములను తనబుద్ధిచే సులభము చేయును. దానిచే లోకోపకారమగును. జల్హణ.

౧౬. భావుకత, కల్పన కవిత్వముయొక్క ప్రధాన గుణములు. తరలకోమలహృదయమును, హృదయమందు భావసమీరప్రహారములచే తరంగోత్పత్తియు ఆ తరంగమూర్తుల మధురశబ్దముచే చిత్రింపగలశక్తియు గలవాడు కవి. చంద్రశేఖరముఖోపాధ్యాయుడు.

౧౭. సౌందర్యసృష్టియు, సౌందర్యమును చక్షుః కర్ణవిషయీభూత మొనర్చుటయు కవికృత్యము.— శ్లేగెల్.

౧౮. ఒకానొక స్థానమునుగాని వస్తువునుగాని వర్ణించినపు డది కన్నులకు గట్టినట్లుండనిచో వాడు కవి గాడు. మహావీరప్రసాదద్వివేదీ.

౧౯. కవికృత్యము శిక్షణ నొసంగుటయు, మార్గదర్శకు డగుటయు గాదు. ఉత్తేజితము, సజీవము, ఉచ్ఛ్వసితము, శక్తిసంపన్నము, ప్రసన్న మొనర్చుటయయి యున్నది. శ్యామసుందరదాస్.

౨౦. కవికి కవిత్వము చెప్పునపుడు చైతన్య ముండదు. ఒకదైవశక్తి యాతని లేఖినిని నడపును. అతని మానసికావస్థ పిచ్చివానిమాదిరిగా నుండును.—బాణుడు.

౨౧. సాహిత్యజ్ఞులకు దప్ప కవుల గుణములు ఇతరత్ర ప్రసిద్ధములుగావు. నీటియందే తైలబిందువు విస్తారత నొందును. అన్యత్ర గాదు.—మంఖకుడు.

—'మాధురి' అను హిందీమాసపత్రిక నుండి.

సాళువ నరసింగరాయల చిత్రదుర్గపు ముట్టడి

శక సం॥ ౧౪౧౨ అను వర్తమాన విక్రమసంవత్సరమందు ఈ తిమ్మణ్ణనాయకుడు విశేషముగ ప్రబలినాడనియు, వానిని అణగగొట్ట వలయుననియు విజయనగరసంస్థానంవారు వీరసాళో నరసింగరాయని సేనతో గూడ పంపిరి. ఈదండు (చిత్రదుర్గమునకు) తూర్పుదిక్కున కానాపురముబయలున వచ్చివిడిచెను. దీని నెఱిగి తిమ్మణ్ణనాయకుడు విశేషపరాక్రమముతో శత్రువులను జయించెను.

ఈయుద్ధమున అచంద్రార్కము ఎల్లవారును జ్ఞాపకముంచుకొనదగిన మహాసాహసకృత్య మొకటి నడచెను. శత్రువులు దుర్గముందు తిప్పను ముట్టడివేయుటకువచ్చి కానాపురబయలునందు విడిసియుండగా, ఒకదినము అర్ధరాత్రికాలమున, పాళెయములోని సైనికు లందఱు శయనించి నిద్రించుచున్నప్పుడు, తిమ్మణ్ణ నాయకుడు ఒంటరియై దొంగతనముగ పాళెయమును జొచ్చి, సేనాపతి

యను సాళ్వ నరసింగరాయలయొక్క భాసాగుఱ్ఱమును కట్టియున్న స్థలమునకుబోయి కొంచెమైన చప్పుడు సేయక, దాని (గుఱ్ఱపు) అగాడి పిచ్ఛాడీలను విప్పుచుండెను. అప్పుడు సదరు గుఱ్ఱము బెదరి చప్పుడు చేసెను. గుఱ్ఱపు వానికి మెలకువరాగా వాడు కండ్లునులుముకొనజొచ్చెను. తిమ్మణ్ణనాయకుడు గుఱ్ఱపువానికి కనుపడకుండునట్లు, నేలపై బరుండి అచ్చటనున్న గడ్డిలో తన్ను గప్పుకొనెను. గుఱ్ఱపువాడు పెరికివేయబడిన గుఱ్ఱపుగూటమును నేల మీదనిలిపి గట్టిగ మోదెను. ఆగూటము, పడుకొని చాచి తెరచియున్న తిమ్మన్ననాయకుని అరచేతిమధ్యభాగము గుండ బలముగా (దిగ) గొట్టబడెను. తరువాత, గుఱ్ఱపు వాడు గుఱ్ఱమును సదరుగూటమునకే కట్టివేసి పండుకొనెను. వాడు నిద్రపోవుటను జూచి పాళెయగాడు (తిమ్మణ్ణ) తన యెడమచేతితో మొలనున్న బాకును ఒరనుండిదూసి దానితో తనకుడిచేతిమణికట్టును నరికి లేచి నిలుచుకొని మొండిచేతికి బట్టను జుట్టి,—అదేగుఱ్ఱమును విప్పి దానిపైనెక్కి కొండమీది దుర్గమునకు బోయెను. ఈసాహసము ఇంతటితో నిలువలేదు. మరుసటిరోజున సాళ్వనరసింగరాయలు షూర్పుని (స్వారిచేయు) భాసా యేనుగును, దుర్గమున్న (కొండ) పావపునందుండు తిమ్మణ్ణనాయకుని చెరువునకు నీరు ద్రాగుటకు (మావటి వాండ్రు) తోలుకొనివచ్చిరి. ఇదిపాళెయగానికి (తిమ్మణ్ణనాయకునికి) తెలిసెను. అతడు తత్క్షణమే లేచి, ధనుస్సును తెప్పించి దానిని కాలితో తొక్కిపట్టి అమ్మువోసి, యేనుగుఫాలమునకు గురిపెట్టి, ఎడమచేతితో (నారిని) లాగివిడిచెను. శర మాకరియొక్క భ్రూమధ్యమున దగులుట చేత (నది) ఘీంకారము సేయుచు నొకపెట్టున నేలబడి జీవమును విడిచెను.

అప్పుడు శత్రువులు మరల ముట్టడివేసిరి. తిమ్మణ్ణనాయకుడు స్వపరివారమును గుట్ట వెనుకటి భాగమునకు చేర్చి తనవద్దనున్న గురికాండ్రను, బిడ్డలను పిలిచి ఏమిసేయవలయునని యడుగగా వారు ప్రభువును జూచి, "మహాస్వామికి మేము మిమ్ము ద్రోహము సేయము. రాజీ మాటలాడము. మీ చెంగట ప్రాణములను విడుచుటకు సిద్ధముగనున్నాము. ఇందుకు మేము తప్పిన సిద్ధయ్య, రంగయ్య, చిత్రదేవులకు దప్పినవారమని భావింపవలయును" అని జవాబుచెప్పి ప్రమాణముచేసి, ఘోరముగ యుద్ధము చేసిరి. శత్రువులకు దుర్గము వశముకాలేదు.

ఈసమయమందు కలుబర్గివారు విశేషవైరాటోపమును చూపగా (వారి) పట్టణమును ముట్టడించి, దానిని తీసికొమ్మని ఆనెగొందిరాయలు సాళ్వ నరసింగ రాయలకు నిరూపమును బంపెను. అందుమీదట, అతడు పోయి ఆపట్టణమునకు ముట్టడివేసెను. కాని కోటలో పలి దళపతిసమర్థుడగుటచేత వానిపై నరసింగరాయల చేయిసాగలేదు. ఈకారణమువల్ల ఆనెగొంది రాజు తిమ్మణ్ణనాయకునికి, "నీచేయి చూడవలయును, నీవు కలుబర్గకుపోయి ఆయూరిని లగ్గపట్టి తీసుకొనవలయును" అని నిరూపమును పంపెను. దానికి తిమ్మణ్ణనాయకుడు, "సాళ్వ నరసింగరాయలు కలుబర్గికి ముట్టడివేసి ౬నెలలు అయినవి. ఇంకను దానిని సాధించలేదు. ఏలినవారు నాచేతిని చూడవలయునన్న, నేను కలుబర్గను పట్టుకొనుటకు అవకాశము యివ్వవలయును. అవూరిని నేను తీసుకొనువఱకు మీదర్శనమునకు రాను." అని ప్రత్యుత్తరమంపెను. "అట్లే చేయవచ్చునని రాయలవారు వుత్తరవు దయచేసిరి. అందుమీద శకం ౧౪౦౮ చిత్రభాను సం. వైశాఖమాసములో తిమ్మణ్ణ నాయకుడు తనకుమారుడు మదకరియను దళ్ళన్నవు ఓబళన్నను, దొడ్డన్నను, గులిపి నాయకుని మఱికొందఱితోకూడ దుర్గమున నిలిపి, అంణగార ఓబళన్నను ౨౦౦౦ సిబ్బందితోగూడ తనవెంట దోడ్కొని తన ఇళ్వేల్పు లుండు చెరువుకట్టకు బోయి (మరలి) వచ్చి, శ్రీ రంగనాథస్వామిని సేవించి, కలుబర్గకు వెళ్లెను. అచ్చట సాళ్వ నరసింగరాయలను చూచి మాటాడి, అతని ముట్టడిని ఆపి, "కలుబర్గ లగ్గపట్టెదను. వుత్తరువు దయచేయవలయు"నని కోరెను. దీనికి నరసింగరాయలు అంగీకరించి యాజ్ఞయిచ్చెను.

అప్పుడు దుర్గపునాయకుడు (?) ౨౦౦౦ దూది మూటలను తెప్పించి కలుబర్గయొక్క అగడ్తలో వేయించి జ్యేష్ఠ శు ౫ నాడు వేకువజామున యుద్ధమును ఆరంభించెను. కొంతసిబ్బందితో అంణగార ఓబళన్న ఒకప్రక్కను, కొండలుపాళెగాండ్రు మరియొకప్రక్కను నిలిచి లగ్గపట్టి

మూర్ఖోదయమైన ఆంగడియకుకోటనుబట్టుకొనిరి. తిమ్మణ్ణ నాయకునికెట్టు జనులు పూరిలోని జనులకు పరుకగా ప్రవహించిన రక్తము పూరిగవనులో నోకాటిలోతున పారెను. అప్పుడు సాళ్వ నరసింగరాయలు వచ్చి ఇక చాలననిచెప్పి తిమ్మన్న నాయకుని పిలుచుకొనిపోవును. సంధిని చేసెను. కోటశాన్యమైన విషయమును విన్నవించి

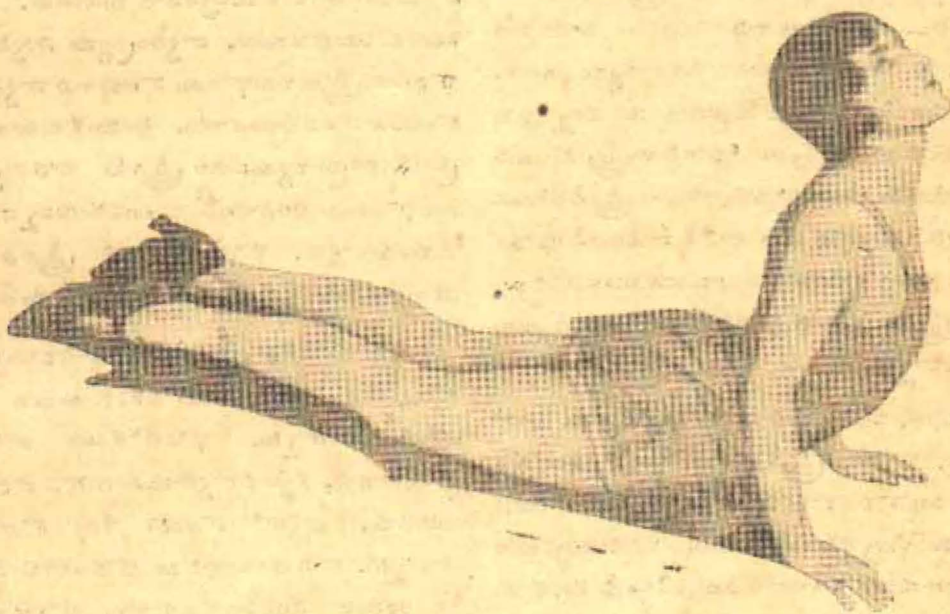
అతడు తింమణ్ణనాయకుని విజయనగరమునకు తీసికొని పోయి రాయలభేటి చేయించెను. అప్పుడు రాయలు బహుప్రీతితో మాచి మూడుపెలలవఱకు దుర్గపుపాళెయగాని (తనయొద్ద)నుంచుకొని బంగారు పెులాముచేసిన గొప్పశంఖచక్రముల జత ౧, అందెముస్న ముసలినోళ్ల (మకరకుండలము)జత ౧, సిరంగి ౧, గొడుగు ౧, బంగారు చెయ్యి ౧, పగలుదివటి ౧, యితరమైన ఉడుగరలతో సహా ఇచ్చి హాగలు గో లేమాన్య అని పొగడుటకు భట్రాజుల నిచ్చి దుర్గమునకు బంపెను.

[చిత్రదుర్గపాళెయగాంధ్ర చరిత్రనుండి యాంధ్రీకరణము.]

యన్. వెంకటరమణయ్య.

వ్యాయామము

'జోసెల్‌ యోగారి అభ్యాసములు

చిత్రము ౭

నేలపై బోరగిల పరుండవలెను. చేతులను రొమ్మునకు చేరికగ క్రిందనుంచి చిత్రమునందున్నట్లు భుజములను వెనుకకును, వీపును క్రిందికిని బాగుగా వంచి మీదశరీరమును పైకెత్తవలెను. ఇట్లు చేయుటవలన వీపు క్రిందిభాగము గట్టిపడి ఎటువంచిన నటువంగును. బుజములు సువృత్తములగును. —టైమ్సు ఆప్ ఇండియా వారపత్రిక 27-17. 930.

నేటి భారతీయ స్త్రీలు

బ్రిటిష్ వర్తకసంఘపు టధ్యక్షుడగు విల్లియం గ్రహాముగారి సతి లండనునగరమున బ్రిటిషుస్త్రీల సమావేశమునందు భారత దేశమును గురించి తాను ఇచ్చిన ప్రత్యేకోపన్యాసమున నేటి భారతీయస్త్రీలను గురించి చాలా చక్కగా గుర్తించిరి. ఆమెయొక్క సమగ్రోపన్యాసము 'స్త్రీధర్మ' అను పత్రిక యందు ప్రచురింపబడి యున్నది. అందునుండి యీక్రిందిభాగము నెత్తి వ్రాయుచున్నాము.

స్వాతంత్ర్యమును పొందగోరు స్త్రీలకు మనము చేయదగినది — రాజకీయముగాని మరియే యితరమైన రాజభక్తిగాని నెరవేర్పవలెననిది — ఒకకార్యము గలదు. భారతదేశమందలి సాంఘికోపద్రవములను విన్నప్పుడు భయమున చేతులు త్రిప్పుచు 'భారతీయస్త్రీలకు మనమేమి సహాయము చేయగల' మని యడుగు స్త్రీ లీదేశమున గలరు. వారి రక్షణభారమును వారికే వదలినచో భారతదేశస్త్రీలు తమ్ము కాపాడుకొనుటయందు బహుసమర్థలు. భారతీయస్త్రీలు తోటిభారతీయులు, పిదపస్త్రీలును అయి యున్నారు.

సంఘసంస్కరణమున వారే మొదటివారు. వారు సుశిక్షితలు. భారతీయస్త్రీల సంఘ మెంత ప్రబలమైన సంఘము. మద్రాసు శాసనసభకు ఏకగ్రీవముగా రెండు పర్యాయము లెన్నుకొనబడి, అందు పదిసంవత్సరముల ద్వితీయకాల ముపవక్తగానుండి యిప్పుడిప్పుడే ఈసభకు వాధ్యక్షురాలుగా నున్నవారి వద్దనుండి వచ్చిన సందేశము నే డీసమావేశమున చదువజాలినందులకు నాకు సంతోష మగుచున్నది. ఆసభను మొదలుపెట్టి, దానికి అధ్యక్షురాలుగా నున్న డా. బిసంటమ్మగారు, ఆ సభకు లండను ప్రతినిధి యగు హాన్నా సేనుపతియు నిందే యున్నారు అప్పుడప్పుడు ఆసభకార్యదర్శినులను, ఇతరులను చూచియున్నాము. భారతీయస్త్రీలు ఈసంఘము ద్వారమునను, ఇతర సంఘముల ద్వారమునను నానాకార్యములను గొప్పిన పనుల నెన్నిటినో నెరవేర్చినారు. విద్యయందును, బాల్యవివాహసంస్కరణమందును, అస్పృశ్యతానివారణమందును, మద్యపాన నిషేధమునందును, దురాచారఖండనమందును, మరియు జాతీయాభివృద్ధికగు ప్రతికార్యమునందును భారతీయస్త్రీలు చాలా పాటుపడుచున్నారు. స్త్రీత్వమును గూర్చి యుపన్యసించుట కాదు మనపని. కాని మనము వారికి తగులగట్టిన నిర్బంధములను తొలగించుటయే. ఆమాత్రము చేసినయెడల మనము చేయగలసినదంతయు చేసినట్లే. ఆవిషయమై మనము సిగ్గుపడిన యెడల మనయొక్క సద్భావమునుగురించి మనమే సందేహమునకు అవకాశ మిచ్చినవార మగుదుము. భారతదేశమునకు సమభాగమును, స్వాతంత్ర్యము నివ్వనిదే మీరు భారతీయస్త్రీల సమభావము కోరుకుగాని స్వాతంత్ర్యము కోరుకుగాని పనిచేయజాలరు. ఈయాశయమును మాతో బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యమున గల స్త్రీలకు పౌరస్వామ్యమున సమభావమును సంపాదింప బాటుపడుచున్నవారికి నివేదిం చేయుచున్నాను. భారతదేశమందలి స్త్రీలకు నీపరిస్థితి యందుంచుచున్నది మనముకాని భారతీయులు కారు.

భారతదేశపు స్త్రీలు మన వాచికానుతాపమును కోరుటలేదు. వారు తమ దేశవిషయమున మిక్కిలి ఆతురపడుచున్నారు. భారతదేశమున జాతీయజీవితమునందుగాని, గృహనిర్వాహమునందుగాని వారి ప్రభావ మమితము. వారిలో కొందరు నేడు కారాగారమందున్నారు. కాని కారాగారము భారతదేశపు బిడ్డల నెందరిని తకయందు దిముడ్చుకొనజాలదు. భారతీయస్త్రీలను కారాగృహములందుంచినంతమాత్రమున నే మనము మన పరకుల నమ్ముకొని మనసామ్రాజ్యపు యశస్సును పోషించుకొనజాలు నెడల మనమే సామ్రాజ్యమునుండి తొలగ జాతము.

(మాడర్న్ రివ్యూ)

ఆంధ్రీకృత ప్రసన్న రాఘవ నాటకము

డెమ్మీ సైజున ౧౮౭ పుటలు, వెల రు. ౧-౦-౦

అనువాదమన నేమో, అందువలని ప్రయోజన మేమో చక్కగ తెలియంగనిది అనువాదము జేయబూనుట సాహసమే యగు. పలయు జ్ఞానమున్నచో స్వతంత్రగ్రంథముల నెన్నియేని వ్రాయవచ్చునుగాక. అనువాదము జేయుట అధునాతనులు కొంద ఱనుకొనునట్లు లంత సులభమైన పని గాదు. పాండిత్యమున కనువాద మొక నికషోపలము. మూలానుసారముగ వ్రాయబడున దనువాదము. అను + వద + ఘఞ్, అనువృత్తియని దీని యర్థము. అనువాదమున ననువాదకుడు స్వకల్పనముల జొరనీయగలడా? స్వేచ్ఛగ బ్రవర్తింపగలడా? ఎన్నటికిని ప్రవర్తింప లేడు. ప్రవర్తించెనా, అనువాదమునకు భృగుపతనము కలిగిన దన్నమాటయే. అనువాదకునకు స్వతంత్రప్రబంధములను వ్రాయజాలమి కాదు కారణము. మరేమి? ప్రాచీనములును భాషాంతరముల నుండునవియును నగు కావ్యములందలి సారస్యమును లోకమునకు వెల్లడిజేయ గోరుటయే. ఈప్రయోజన మెప్పుడు నెరవేరును? కతిచిత్పదములకు గాక మూలమునందలి యావత్పదములకు నర్థము చక్కగ నెఱింగి, కవిహృదయమును గమనించి, రసమునకు భంగము కలుగనీయక. అటు మక్కికి మక్కియు గాక, ఇటు స్వేచ్ఛగను గాక వ్రాసినచో నెరవేరును. అటుగాక మూలమునందలి యేవో కొన్ని పదములకు అర్థము నగ్రహించి ఆత్మఖ్యాతి నభిలషించియో, లేక మఱే కారణముననో భాషాంతరీకరింప గడంగుటచే భాషాయోషకు లోపము వాటిల్లుటయే గాక మూలములకును, తద్రచయితలకును తీరని అపయశస్సు కలుగుననుటలో నత్యుక్తి యుండదు.

ఇప్పుడిప్పుడు స్వేచ్ఛానువాదము లని కొన్ని బయలుదేరుచున్నవి. వాటి ననువాదము లనుట కన్న స్వతంత్రము లనుటయే యుక్తము. అట్టివాటికి మూలగ్రంథనామధేయ మిడుట సరిగాదు.

ఇక విమర్శింపబడనున్న గ్రంథమునకు వత్తము. జయదేవమహాకవిచే గీర్వాణమున రచింపబడిన ప్రసన్న రాఘవమున కిది యాంధ్రానువాదము. (చూడుడు:-ముఖపత్రము. ఆంధ్రీకృత ప్రసన్నరాఘవనాటకము. ఇది జయదేవునిచే గీర్వాణమున రచింపబడినది.) అనువాదకు లాంధ్రలోకమునకు చిరపరిచితులగు శ్రీ రాజామంత్రిప్రెగడ భుజంగరాయకవిగారు. వీరెన్నియో గ్రంథముల రచించి ఆంధ్రభాషాబలన నలంకరించినారు. ఈ భాషయం దిదివరకే ఈప్రసన్నరాఘవ మనువాదరూపముగ వెలువడి యున్నది. అందుపై కొంత విమర్శనము గూడ బయలుదేరినది. ఇది అందరెఱింగిన విషయమే. తదుపరి కొంతకాలమునకు వెలువడినది గనుక నీయనువాద మట్టి విమర్శనములకు తావిచ్చియుండదని తలంచితిని, కాని గ్రంథమును జూచి నంతన నిరాశ జెందవలసివచ్చెను.

ఈ యనువాదమును చక్కగనే సాగింప ననువాదకులు ప్రయత్నించిరి కాని వారి ప్రయత్నము నిష్ఫలమైనదనియే చెప్పవలసి వచ్చినది. అనువాదము చాలవరకు సంస్కరణాపేక్షము. సంస్కరింపదగిన వాటిలో కొన్ని యీ దిగువ దిఙ్మాత్రముగ నుదాహరింపబడి యున్నవి. భాషాసేవకు లగు నస్మదనువాదకులు ఈయనువాదమును కాలవిలంబనమును సహించి సంస్కరించి ప్రచురించి యుండినచో నెంతయో బాగుగనుండెడి యుం

డెడిది. అయిన నిప్పు డేమాయె. కలదు గదా ద్వితీయ ముద్రణము.

పుట ౩

ఇల మహనీయుల నామము
దులమూగుక్ గుణగణంబుతోడ సువర్ణం
బలఘుశ్రీ ఖండ బుధు
నలరత్నాకరసుధాకరాదులు వోలెక్.

మూలము:—

గుణగ్రామాభిసంవాది నామాఽపిహి మహాత్మనాం।
యథా సువర్ణశ్రీఖండరత్నాకరసుధాకరాః॥

అభిసంవాదము తులమాగుట కాదు. మహాత్ముల నామధేయమే వారిగుణముల జెప్పునని యర్థ ముండవల యు. అలఘుపదము ప్రాసార్థము.

పుట ౫

నటు:—ఈ కవులందఱును బుప్పితో ద్యానమును మధుకరంబులు వోలె రాము ననుసరించిరే శబ్దింపుచుం డిరేమి?

మూలము:—కథంపున రమీ కవయ స్సర్వే రామ చంద్ర మేవ వర్ణయంతి?

రాము ననుసరించిరే శబ్దింపుచుండిరన నేమి? వర్ణించుట శబ్దించుటయా? ఈకవులందరును రామచం ద్రునినే వర్ణించుచున్నారేమి? అనికదా మూలమున కర్థము.

పుట ౬

కనగ సుమిత్రాతనుజ
న్మున కీర్తనికపుసు లక్ష్మణునకుంబోలెక్
ఘనరామచంద్రపాదన
లినయుగళమునక్ మనం బళిత్వముగాంచుక్.

మూలము:—

లక్ష్మణ స్యేవ యస్యాఽస్య సుమిత్రాగర్భజన్మనః।
రామచంద్రపదాంభోజే భ్రమ ద్భృంగాయతే మనః॥

'ఘన' అనునది నకార ప్రాసార్థము. యుగళపద మమూలము, నిష్ప్రయోజనము. మూలమున గల భ్రమ త్పద మిందు గానరాదు. నిరర్థకమని వదలివేసిరిగాబోలు! రామచంద్రపదాంభోజమున భ్రమించుటవలన గదా మన స్పళిసాదృశ్యము నందుట; భ్రమత్పదమే లేనిచో నాసాదృశ్య మెట్లు పొసగు. 'ఈతనికి, మనంబు'— అన్వయ మెట్లు? ఈతనియొక్క అని యుండవలయును.

బాలిసు లెల్ల సత్కవుల వక్రతరోక్తుల దూరిరేని...

....

సత్కవులవి వక్రతరోక్తులు, ఇక వక్రోక్తు లెవరివి? ఇందలి తరప్రత్యయము మూలమున లేదు చూడుడు.

'నింద్యంతే యది నామ మందమతిభి ర్వక్రాః కవీనాం గిరః.'

పుట ౧౦

ఈశ్వరు డిట్లు పల్కె.

కలదు దివ్యంబగు మదీయకార్ముకంబు
జనకభూపాలుచెంత దాచబడియుండె
దేని బాణాగ్నిలో బురత్రితయలక్ష్మి
శలభభావంబు నొందె నజ్వలితభంగి.

అదివిని నిజభుజామండలము నాలోకించుచు బాణు డరిగె.

ఈవాక్యమునకు మూలము—

తత్కార్ముకం విలోకయితుం స తత్ర గతః.

అధమస్సును (ఈశ్వరనిర్దిష్టమైన) చూడ బాణుడు అచ్చటికి (మిథిలకు) వెడలెనని యుండదగును.

పుట ౧౧

దా:—(తనలో) ఓహో! విచిత్రము. భ్రమర యుగ్మముచే బల్లవించిన నావచనము వందియుగ్మముచే ఫలించినది.

మూలము:—

అహో! ఘుణాక్షరన్యాయో యదిదం భ్రమ రద్వయం ప్రతి మయోక్తం వందిద్వయం ప్రతి ఫలితంవః॥

మూలము నెంత చక్కగా గ్రహించిరో చూడుడు. మూలమునకు ననువాదమునకు నేమైన సంబంధమున్నదా? ఘుణాక్షరన్యాయమును గాసే మెరా తెలియక వదలివేసినారు.

భ్రమరద్వయముంగూర్చి చేసాడినమాట వందిద్వయమును గూర్చి పలికినది గానే పరిణమించినదే. ఇది ఘుణాక్షర న్యాయముగదా! అని యర్థముండదగును. నుసిపురుగులు చెట్లను తొలుచుచుండును. దైవికముగ నందు కొన్ని యక్షరము లేర్పడును. అక్షరములను తొలుచుతలంపు ఆపురుగులకు లేదు. కాని అక్షరము లేర్పడినవి. అని న్యాయమున కర్థము. అటులనే దాల్భ్యుడు కూడ వందిద్వయ మని యెఱుగకయే భ్రమరద్వయమును గూర్చి యాడినమాట దైవికముగ వందిద్వయమునకే యన్వయించినది.

ఫుటలు ౧౪-౧౫

(తొందరతో బరిక్రమించి శేఖరముజారుట నభినయించి కినుకతో జూచుచున్నాడు)

మం:—చిత్తసంక్షుభితశీర్షముక్తస్రజ
మట్లు జూడ నేల యాలసించి
యరుగుచుండె గాల నదియెల్ల శేఖర
హారశేరాసనంబు నందుకొనుము.

పురు:—(తనలో) వీనిచే నెఱుగబడితినా యేమి? ఘుణాక్షరమువవచ్చు శబ్దసామ్య మిది.

ఆశబ్దసామ్య మేది? ఈపద్యమున గలదా? మూలమున గలదు చూడుడు:—

అయేలంకేశవిస్రస్తశేఖరాలోకశీవ తే!
సమయో యాతి తత్తూర్ణం గృహాణ హారకార్ముకం॥

పురుషుడు లంకేశుడని మంజీరకునికి తెలియదు. కాని తెదుచ్చరితమైన శ్లోకమునందలి 'లంకేశ' అను నక్షరసముదాయము చెవిని బడినంత మంజీరకుడు తన్నెఱిగినేమో అని పురుషుడు తొలుత భ్రమించెను. విమర్శించిన పిదప నతడు తన్నెఱుగడనియు శబ్దసామ్యము (అయే + అలం + కేశ...) ఘుణాక్షరన్యాయాగత మనియు నిశ్చయించుకొనెను. అనువాదకు లాశబ్దసామ్యమును తమ పద్యమునందు జొన్పజాలక పోయిరి. 'శీర్షముక్తస్రజ'—శీర్షముచే విడువబడిన స్రజమని దీని కర్థము. స్రజము తనంతటనే శీర్షమునుండి జారినది కాని శీర్షము దానిని విడువలేదు.

ఫుట ౨౯-౩౦

మంజీ:—(నవ్వి) ఓయీ! దశానన! అస్థానమున శిరశ్ఛేదమయిన నీకు మంగళము గాదా యేమి?

(మూల:—స్థానేశిరశ్ఛేదవార్తా ఒకిథవతో మంగళాయ?

రావ:—మరేమి! ఔరా!

వరవిద్యాధరతరుణీ
కరకిసలయముక్తకుసుమకమనీయంబౌ
హారచరణమున రణమ్మున
శిరోనికర్తనము శుభముజేయదె నాకున్

'స్థానమునకైనచో శిరోనికర్తనము నీకు మంగళము గూర్చునా' అని యుండవలెను. లేనిచో మాటేమి యను సమాధానవాక్యమున కర్థమేమి?

ఫుట ౩౪

అవుట నిది వీరజననీ
శ్రవణోచితమనుచు నిందు రాజిలు నవర
త్నవితానంబున గల వ
ర్ణవిధాన మె తెలియజేయు రమణీయగతిన్.

మూలము:—

తదిదం వీరమాకర్ణ నివేశోచిత మిత్యసౌ।
అంతస్స్ఫురన్తీ రత్నానాం వర్ణమాలైవ శంసతి॥

వీరజననీశ్రవణోచిత మనునది సందిగ్ధార్థప్రతీతికృత్తు. వీరజననిచే వినుటకు తగినదని యర్థమగును. వీరజననియొక్క కర్ణముల నుందదగినదని యుండవలయును. నవ, వితాన, రమణీయగతిన్—అను నివి ఆమూలములు, పాదపూరణార్థములు.

ఫుట ౩౫

తా:—లంకేశ్వరుడు మిథిల కేతెంచెనని వినియుంటిని. మిథిలా వృత్తాంతముంగూడ బరికింపుమని మాల్యవంతు నాజ్ఞయైనది. కాన ముందుగ మిథిలాసమీపమున కేతెంచితిని.

మూలము:— ఆకర్ణితం హి మయా మిథిలామాగతో లంకేశ్వర ఇతి. అత స్తద్విలోకనాయ ప్రథమమిహాగతః

మిథిలా వృత్తాంతముంగూడ బరికింపుమని యాజ్ఞ యయినచో అట లంకేశ్వరుడువచ్చియున్నాడో, లేదో ఆప్రస్తావమేల ? లంకేశ్వరుడు మిథిలకేతెంచుట బట్టి తద్దర్శనార్థమై యిటకు (మిథిలకు)వచ్చితినని యుండవలసి నది. వినియుంటిని.—వింటిరి అని యుండదగు.

పుట ౪౩

రామః:—కాదుకాదు. ఇప్పుడొక మునిచంద్రు రాకనిరీక్షించుచు బహిర్మండపమున నివసించియుండెను.

ఇప్పుడు-నివసించియుండెను—అనుట పొరబాటు.

పుట ౪౪

కుబ్జ:—నిర్మర్త్యమునెఱుంగవుగా నీవు. బంధుజనుల బరికోసమొనర్చిన పాపము సంభవింపదు.

రామ:—(నవ్వి) వీరు నీకు బంధుగులగుట యెట్లు?

కుబ్జ:—ఇతనికి నిరువురు కుమారులు. మనకు నిరువురు కుమారికలు గావున బంధుత్వము గల్గునని యూహించియుంటిని.

ఇట 'సంబంధిజనః' అను మూలమునకు బంధుజన, బంధుగులు అని అనువాదము. 'సంబంధిజన' అనగా వియ్యంకులు అని అర్థముకాని బంధుగులు అనికాదు. సంబంధిజనమనగా వియ్యంకులనుటకు ఉత్తరరామచరితము నందలి యీక్రింది శ్లోకమును చూడుడు:—

సంబంధినో వసిష్ఠాదీ నేవ తాత స్తవార్చతి;
గౌతమశ్చ శతానందో జనకానాం పురోహితః.

ఆంధ్రీకరణము:—(కళాప్రపూర్ణ వే. వేం. గారిది)
రమణ మీతండ్రిగా రాంగిరసునిపుత్త్రు
నీశతానందు గులపురోహితుని గూడి
పూజసల్పుచున్నాఁడు మఱిమఱొకట
ననుగు వియ్యంకులకు వసిష్ఠాదులకు.

ఇట్టి సంబంధమునేకదా కుబ్జకుని సమాధాన వాక్యము నిరూపించుచున్నది.

పుట ౪౬

(సమీపించి) మహాభాగ! సకలసంపల్లతాప్రరోహనూతనా రామంబగు నీకిదే ప్రణామము.

మూలము:—అయం తే సమీహితసంపల్లతా కుసుమోద్గమో రామః ప్రణామః.

సమీహిత......రామః అనునది ప్రణామమునకు విశేషణము. కాని 'తే'అనుదానికి గాదు. సమీహిత సంపదలనెడి లతలకు కుసుమోద్గమమున కారణముగునట్టిది ప్రణామము. నీ ప్రణామముచే అభిలషితము లన్నియు నెరవేరునని భావము.

భవదుదారపదాంబుజ ద్వంద్వవంద
నంబు నాకట్టి కౌతూహలంబు గూర్చ
....
....

'సుఖహేతుః' అను మూలమునకు 'కౌతూహలంబు గూర్చు' అని తెనిగింపు. సుఖము, కౌతూహలము పర్యాయపదములా? అట్లెన్నటికు గానరాదు.

పుట ౪౭

విశ్వా:—శతానందా! రాజహంసలని నిజము బల్కితిరి.

మూలము:—అంగిరస! ఉచితమార్థ రాజహంసా ఇతి.

అత్ర యనునది మధ్యమపురుష బహువచనమను కొనిరి కాబోలు. పొరబాటు. 'అత్ర' అనునది మధ్యమ పురుషైకవచనము. బహువచనము గౌరవార్థమున్నను శతానందా! అను వాత్సల్యసంబోధన మడ్డువచ్చుచున్నది.

పుట ౫౧

తమరుచిని జంపకోత్పలతతి జయించి,
కనక నీలోత్పలోజ్జ్వలకాంతివసరి,
సకలనేత్రాభి రాములక్షణము లెందు,
గల్గు లక్ష్మణలక్ష్మణాగ్రజులు వీరు.

ఇట జయించి, తనరి అను క్త్వార్థములకు సమాపక క్రియయేదీ?

పుట ౫౪

రామచంద్రుడే నిరూపింపబడుగాక!

మూలము:—రామచంద్ర ఏవ ఆదిశ్యతామ్.

'ఆదిశ్యతామ్'అన్న నిరూపింపబడుటయట. వింతగనున్నది.ఆజ్ఞాపింపబడుగాక అని యుండవలయు. అదే

కార్థము తెలుంగక అనువాదకులిట్లు తమ యర్థమునే వాడిరి. చూడుడు మరొకవాక్యము నిదేపుటయందు.

అట్లయిన తెలుంగనివాని వలె దుర్ముఖుండను రామభద్రుని శంకరశరాసనసమానయానంబునకై నిరూపించుచుంటివేమి?

ఇచటను మూలమున 'ఆదిశసి' అని కలదు.

పుట ౫౬-౫౮

హితుడవు గాన దెల్పెదనిదే భృగురామ పరశ్వథంబ వా,ప్రతివమరల్పకిప్పుడె యపశ్యము గన్యకొసంగువాడని, కృతియున నీవ వచ్చి శివకార్ముకధూర్వహదోర్విలాసధీ,కలిగనుపించునట్లు లెదురంబడి ధారజలంబులీడుమూ.

'ధూర్జటిధనుర్ధరే భవదోస్స్పదో జామాతుః పురతః' అని మూలమునందుండ వీరు జామాతృపదమునువదలి తక్కిన దానిని 'ఎదురంబడి' క్రియకువిశేషణముగాగొని శివకార్ముక ధూర్వహదోర్విలాసధీకలిగనిపించునట్లు అని తెనిగించిరి. అట్టి ధీకలియే గనుపించునాఁ డిక ధారాజలము విడుచుటేల? శివకార్ముకమును వంచజాలు భుజవిక్రమము గల యల్లునిరోదుట అని యుండవలెను.

పుట ౫౭

హరిమేఖలాకల్పి యశేషవీరభుజశౌర్యం బెల్ల జోకొట్టెడి, కృరిశర్ణాంచకంపమూకి కమరాగ్రణ్యం జలుంజేసిని, ధ్వరకల్పాంతఘనధ్వనిం జెవకి యార్యశ్లాఘ గంభీరమా, కరకృష్టత్రిపురారికార్ముకవిభంగధ్వాన మేపారెడిన్.

ఇందలి యగ్రణ్యశబ్ద మేవ్యాకరణము చేసాధ్యమో! మూలమునగల కృష్యమాణశబ్దసారస్యము అనువాదమందలి కృష్టశబ్దమున మాయమైనది.

పుట ౬౭

..............................యు
ర్వర రఘువంశమంతయు నవారణమస్త్రధారమున్నదే.

మూలమందలి శస్త్రపదమునకు 'శర' యని తెనిగింపు. శస్త్రశబ్ద మాయుధసామాన్యవాచకము. పరశురామునకు పరశువు ఆయుధము కలదు గాని శరము లేదు.

పుట ౬౮

గంధరసలిప్తము శిలీముఖంబు.

'చందనదిగ్ధం వా రాచం' అని మూలము. వాసనాపరముగ గంధశబ్దమువాడుట కలదే కాని చందనపరముగ వాడుట లేదు. 'గంధో గంధక ఆమోదే లేశే సంబంధగర్వయోః' అనిఅమరము.

పుట ౭౮

ఏమి! ఎఱుంగకయే రఘురాజుల యాధిపత్యమున నుంటివా?

మూలము:—

'అయి! కథమజానతీవ ర్తసే రఘూణామాధిపత్యం?'

ఎంత చక్కగ గ్రహించిరో చూడుడు మూలార్థమును. ఏమి! రఘురాజుల యాధిపత్యము తెలియకయే యుంటివా! అని యుండవలయును.

పుట ౭౭

రావణానుజనిజనాసికా విముక్త
రక్తపలిప్త నిశితధారాకరాళ
మగు కృపాణంబు కఠినదైత్యగళవిగళ
దస్రపంకంబు గ్రోలంగ నభిలషించు.

ఇట ఆకారాంతముగ నుండవలసిన రావణానుజాశబ్దము కారాంతమయినది. నిజశబ్దము పార్థప్రయుక్తము. 'నిజ' అనగా తన అని అర్థము. ఇక అస్రపంకంబు గ్రోలంగ నభిలషించుట యట. వింతగనున్నది. మూలమున బాహుళ్యసూచకముగ 'కర్దమసృజాం' అను విశేషణము కలదు. దానికిట్టి యర్థమును కల్పించిరి. విగళదస్రపంకంబట. కంఠమునుండి స్రవించుటయే పంకరూపమున స్రవించునట (విగళత్=కారుచున్న). ఇక మూలమును చూడుడు. "ఉత్కంఠతే కఠినరాక్షసకంఠజానాం పానాయ కర్దమసృజా మసృజాం కృపాణః."

పుట ౧౦౩

కోపమొందవంగ నిస్వనచ్చాపుడగుచు
బోర ఘటింప నతకుమారు డరిగె.

మూలము:—తీక్ష్ణమ్ముఖం ప్రచలతి స్వయమత్ర నామ, నన్వేష రాక్షసపతేః కుపితః కుమారః.

అరిగె — ప్రచలతి = అరుగుచున్నాడని మూలము. వర్తమానకాలమునకు బదులు వీరు భూతకాలమునే వాడుచుందురు (సౌమిత్రే ననుసేవ్యతాం తరుతలం చండాంశు రుజ్జృంభతే: ఉజ్జృంభతే=ఉదయించె. పుట ౯౬). ప్రచలితః అను పాఠముగూడ 'ఏష ప్రచలితః = ఇదిగో బయలుదేరుచున్నాడు' అని వర్తమానార్థమే కాని భూతార్థము కాదు.

పుట ౧౧౩

గాఢదర్పోద్ధతుని దశకంఠు గలచి
మధువనంబున విచ్చలమై మధువులాని
వచ్చె మారుతి భవదంఘ్రివారిజముల
జూడ నీలాంగదాదులతోడ గూడ.

ప్రథమపాదమునకు మూలము:—
దర్పోద్ధతం దధిముఖం తరసా నిపీడ్య.

ఇందలి దధిముఖపదమును దశముఖయని చదువుకొని భ్రమసి వ్రాసినట్లు తోచుచున్నది. లేకున్నచో దశకంఠుగలచి యనున దెట్లు సరిపడును? దశకంఠునకును మారుతికిని లంకయందేదైన సంఘర్షణము కలిగినదా? లేదు. జరిగినదంతయు తద్వర్గ్యులతోనే. లంకనుండి మరలి వచ్చి తనసహచరులతో సంతోషాతిరేకంబున మధువనమందు విచ్చలవిడి సంచరింప బూనుటయు, వారింపవచ్చిన తత్పాలకుడు దధిముఖునితో కొంత సంఘర్షణ కలిగినది. కనుక నిట దధిముఖు డనుటయే యొప్పు.

పుట ౧౧౫

ఉత్తరదిశ నిదియేమి? సముద్రతీరము నందలి తమాలతరుషండ మింద్రధనుస్సహస్రముం బోలి గగనమును గపిలవర్ణముగా జేయుచున్నది.

మూలము:—(విలోక్య) కిమిద ముత్తరేణ తరంగమాలిన స్తమాలషండ మాఖండల ధనుస్సహస్రానుకారి కపిలయతి గగనతలమ్.

'కిమిద ముత్తరేణ' అనునదొక వాక్యము కాదు. సముద్రమున కుత్తరమున తమాలషండమునకు వెనుక నాఖండలధనుస్సహస్రానుకారియై గగనతలమును గపిలవర్ణము గలదిగా జేయుచున్న దిదియేమి! అని యర్థము.

ఇట్టి విన్నియేని గలవు. ఇట్టివానిని ద్వితీయ ముద్రణమున సవరించి, ముమ్ముందు రచింపబోవు గ్రంథములం దిట్టి విమర్శనలకు తావివ్వకుందురని నమ్మెద.

పుస్తకము వలయువారు:—

రాజాభుజంగరాయ ప్రచురణాలయము.
ఏలూరు, వెస్టుగోదావరిజిల్లా అని వ్రాయవలెను.

'రమ్మా'

సంగీత పార్వతీపరిణయము

భట్టబాణమహాకవి సంస్కృతమున రచియించిన పార్వతీపరిణయమున కిది అనువాదమని అనువాదకులు శ్రీసత్యవోలు రాధామాధవరావుగారు పీఠికయందు వ్రాసినారు. 'ఇందలి వృత్తజాతులకు పార్శ్వ మట్లవలె బాడుటకు సంగీతస్వరములు వేసియుంటిని' అని గ్రంథమున నట్లు కావించి గ్రంథముపేరున కదికిన 'సంగీత' పదమునకు సార్థక్యమును గలిగించినారు. ఇది అనువాద గ్రంథమగుటచే నిందు చూడవలసినది మూలానువాదముల సామ్యము. అనువాదము మూలమునందలి యెల్లసారస్యములను కన్నులకుగట్టినట్లు చూపునదిగ నుండవలెను. లేకున్న నది నిష్ప్రయోజక మగుటతో పాటు 'తాచెడ్డ కోతి వనమెల్ల చెరచె' నన్నట్లు మూలమునకును కొఱతను తెచ్చిపెట్టును. కావున ననువాదకులు తమరచనమున కాధారమయిన మూలమును సర్వథా పోలునట్లు తమ అనువాదమును కాపాడుకొనవలయును. ఇంతియే వారిపని. ఈమాత్రపుపనిని ఈసంగీతపార్వతీపరిణయము అనువాదమున శ్రీరాధామాధవరావుగారు ఎట్లు నిర్వహించిరో చూడదగును: మూలమున నాందీశ్లోకము:

ఆదౌ ప్రేమకషాయితా పరముఖ
    వ్యాపారలోలా శనై
వ్రీడాభారవిఘూర్ణితా ముకులితా
    భూమోద్గమవ్యాజతః;
పత్యుః సమ్మిలితా దృశా సరభస
    వ్యావర్తనవ్యాకులా

పార్వత్యాః పరిణీతమంగళవిధౌ
దృష్టి శ్శివాయాఽస్తువః.

అనువాదము:—

ఆదిని ప్రేమచేత నెరుపై హరునిం
గనలోలమై మదో
న్మాదభరాతిఘూర్ణితము
నై పొగయన్మిష మీలితంబునై
సాదృశతన్ బతీక్షణల
సద్గతి సంభ్రమమై శుభా ప్తిమే
లీడను పార్వతీపరిణ
యేక్షణమయ్యెడమమ్ముఁబ్రోవుతన్.

నాందియగు నీ మూలశ్లోకమున ఆశీర్వాదవస్తు నిర్దేశములు రెండును గలవు. శివపార్వతులు పెండ్లి పీటలపయి కూరుచుండి హోమాదికార్యముల నాచరించుచున్న సమయమున పార్వతి శివునిపై ప్రసరింపజేయుచున్న ప్రేమదృష్టి యిందు వర్ణితమయినది. శ్లోకార్థము చూడుడు:—

'(శివునియందలి) అనురాగముచే రంజితమయినది (కావున) తొలుత మెల్లగా శివునిమోమున ప్రసరించుటయందాసక్తమయినది, (తరువాత) సిగ్గు పెంపున తిరుగుచుండుచున్నది. (కావున) పొగఎక్కనను నెపమున మూతపడినది, (పదపడి) మగని (శివుని) చూపుతో కలిసినది (మరల పార్వతి శివునిచూచినది, అపుడే సరిగా శివుడును పార్వతిని చూచెను. అపుడు ఇద్దరిచూపులు కలిసినవి. అందువలన పార్వతిని మరల సిగ్గు పైకొన్నది) కావున వేగిరపాటున వెనుకకు మరల్చుకొనుటయందు కలతచెందినది యగు వివాహమంగళకార్యమునందలి పార్వతిదృష్టి మీకు శుభమునొసగుగాక !' అని.

ఇపుడు మూలానువాదములకు గల సాదృశ్యము పాఠకులకు కరతలామలకము.

మూలము:

దక్షాల్లబ్ధజనుర్విభా తిదను తాం
త్యక్త్వా పతిద్రోహిణం
జాతా సంప్రతి శైలరాజసదనే
గౌరీతి దాక్షాయణీ;
ఏవాం యోజయితుం హరేణ హిమవ
త్పానా తవ త్వన్వతా
కార్యం భావి సమాకలయ్య మరుతా
మద్య ప్రవర్తామహే. అం. ౧.

అను:

ముందుగ దక్షభూపతికి
పుత్రికయై జనియించి యిప్పుడిం
పొందగ శైలరాజునకుఁ
బుట్టెను గౌరియనంగ నామె నా
నందముగా మహోత్సవ మెం
సర్చుచు నుండు మహేశుఁ గూర్పఁగా
అందుల కేఁగుచుంటి దివి
జావలికోర్కె ఫలింపజేయఁగన్.

మూలమునగల దాక్షాయణి దక్షుని పరిత్యజించుటకుగల కారణము మాటయే లేదు. మఱియు ముందుగ, ఒందగ, అందముగా, అందులకు-ఇవి ప్రాసకోసము ప్రవేశించినవి.

మూలము:

నారదః : తథా దేవకార్యాయ ప్రస్థితం కన్దర్పం తిరస్కరిణ్యా విద్యయా ఛన్న స్తత్రత్య వృత్తాంతజిజ్ఞాసయాఽహం త్వన్ని దేశా దన్వసరమ్. అం. ౩.

దీనికి భావము: 'తిరస్కరిణీ విద్యాప్రభావమున మరుగుపడినవాడనయి అచటివృత్తాంత మెఱుగగోరి నీయానతిమేరకు అట్లు దేవకార్యమునకు అరుగు తరలిన మదనుని వెంబడించితిని'.

అనువాదమును చూడుడు:

"మహేంద్రా! అపు డటుల దేవకార్యంబునకై బయలుదేరిన మన్మథుని గూర్చి యంతర్ధానశరీరంబు వహించినవాడనై యచ్చటి వృత్తాంతమంతయుఁ దెలియఁ గోరి నీయనుమతిప్రకార మచ్చట సంచరించితిని."

మూలమునందలి పదములకు అర్థము తెలిసికొనజాలమిచే వచ్చిన చిక్కిది కావనగును.

మూలము:—

అభూయ చందనతరూ నుత్తమనద్యా స్తరంగ మాలిఁగ్య
ఆదాయ కమలసౌరభ మంకురితో మలయశైలపవమానః
అం. ౩.

అను:—

లలితపుష్పితచందనలతలవంటి
పతతనిర్మలజలమున స్నానమాడి
పద్మములగలసౌరభభరముఁదాల్చి
మందముగ వీచె మలయాద్రిమారుతంబు.

ఇట మూలమున 'పుష్పితాగ్రాని' చందనతరువు అనువాదమున పుష్పిత అయినది. చందనవృక్షములు పుష్పించుట కవిసమయము గాదు: చూడుడు.

వసంతే మాలతీపుష్పం
ఫలంపుష్పం చ చందనే;
అశోకే న ఫలం జ్యోత్స్నా
ధ్వాంతే కృష్ణాన్యపక్షయోః;
కామిదంతేషు కుందానాం
కుట్మలేషు చ రక్తతా;
ప్రియంగుపుష్పే పీతత్వం
సరోజముకులాదిషు;
పారిజాతత్వం దివా నీలో
త్పలానాం చ వికాసితా;
శేఫాలీకుసుమే భ్రంశం
వర్ణ్యతేన్న సదప్యసౌ.

—కవికల్పలత, శబ్దస్తబకము, మూడవకుసుమము.

పై శ్లోకముల క్రింద గీతగల భాగముల దిలకించిన చందనము పుష్పించునట్లు వర్ణించుట కవిసమయము కాదని తేటపడగలదు. కవిసమయముమాట యటుండ మూలమున లేనిదానిని అనువాదమున కూర్చుట ఏల? చూడుడు:— ఒకటవ అంకమున-

మూలము:

ఆభోగశాలి కుచకుట్మల మాయతాక్ష్యా
వక్షోపకాశ మభివాంఛతి సంనిరోద్ధుమ్;
అప్యస్తినాస్తివచసాం వివదోఽవలగ్నే
తస్యాః సముల్లసతి కాచన రోమరేఖా.

అని బాణకవి గౌరియౌవనప్రాదుర్భావవిజృంభణమును వర్ణించగా తండ్రిమాతురుని వర్ణించుట అసభ్యమని శ్రీబోలు అనువాదకులు

వినుము ముఖారవింద మతి
వేడుకగాఁ దనరారుచుండఁగాఁ
గనులును నల్లగల్వ లనఁ
గాఁదగుచుణ్ వికసించుచుండఁగా
వినతముతోడ యౌవనము
వృద్ధిని బొందఁగఁ బెండ్లియాడుతోఁ
దనరుచునుండె నింక మన
దైవకుమారిక గౌరి చూడుమా!

అని అనువదించి బాణకవికి సభ్యతను సమకూర్చి ఇప్పట తరువును పుష్పితనుగా జేసినారు. ఇది యెంచిత్రమా?

మూలము: నారదః—

తేన పురా తే రత్నాయనానిలేన మదనః
శంభతాం నీతః. అం. 3.

అనువాదము: పురోడాశనతను బొందింపబడెను.

మూలము:

మహేంద్రః: (విలోక్య)
సంచారిణీవ వల్లీ
విద్యుల్లతికేవ చాపలోన్ముక్తా;
మోహనకళేవ మూర్తా
కావ్యేదమం కమలపత్రాక్షీ.
(నిరూప్య) రంభాశాలిన్యయమ్. అం. 3.

అను:

గతినిగానితిరిగెడు పుష్పలతిక యేమొ
స్థిరత జెందిన యామింమతివ యేమొ
లలితతనువును గొను మోహకళిక యేమొ
కాదు కనబడు నిది యొక కమలనేత్రి.

(బాగుగాజూచి) ఆహా! ఇదిగో ఇది రంభకా బోలును!

పై మూలానువాదముల క్రింద గీతలుగల భాగములను పరిశీలింపదగును.

మూలము:

విజయా. సఖి, జయే, యథా మన్మథదాహపరుష హృదయో నిమ్నగాకణతాయాః ప్రథమం నిదర్శనభూతః

పరమేశ్వరో యదా ఆర్ద్రహృదయో భవిష్యతి తదా ఫలం దర్శయిష్యతి. అం. ౪.

అను:

సఖీ, జయా, అపు డట్లు మన్మథుని భంగంబు గావించి పరుషహృదయుండయి కరుణారహితుండయి ముందుగా జూడబడిన యీ పరమేశ్వరు డెపుడు విరహవేదనచే మరల మదనానలదగ్ధహృదయుండగునో యప్పుడే ఫలించును.

ఇప్పటను మూలానువాదముల క్రింద గీతలు గల భాగములను పరిశీలింపదగును.

మూలము: జయా: (ప్రాకృతమునకు ఛాయ)

యం కిల భణంతి వేదా
  నిత్యయువానం పురాణపురుషం చ,
యః కిల ధారయతి నిత్య
  మీశ్వరశ్శిరసి చంద్రలేఖాంచ. అం. ౪.

అను:

ఎన్నగా బురాణపురుషు
  డనని గాంచి నిత్యముక్
పిన్నవయసువా డటంచు
  వినుతిసేయు వేదముల్
అన్నివేళలన్ సుధాక
  రార్ధముల్ ధరించియున్
సన్నుతింప నీశుడనెడు
  శబ్దమొందు నాతడే.

ఏపాటి సంస్కృతజ్ఞానము గలవారయిన సులభముగ అర్థము చేసికొనగల పై మూలశ్లోకమునకు అర్థమును దెలిసికొనజాలనివారు మహాకవికృతమగు నీనాటకమును, అనువదింపబూనుట పరమసాహసము. ఇట్టివి యింకను కావలసినన్ని కలవు. కాని పెంచుట ఇష్టము లేదు. అసలు ఇట్టిగ్రంథముల కింత చెప్పవలసిన యవసరమే కనుపడదు. 'వాఙ్మయమున కపకరింపని గ్రంథములు' అని చెప్పి యూరకున్న చాలును. అంత మాత్రమున వీని నిష్ప్రయోజకతను పాఠకులు విశ్వసింప లేరేమోయని యీమాత్రము వ్రాయుట. ఇంతేకాక అనువాదకులు కవులు, గ్రంథకర్తలునని ప్రఖ్యాతిని చెందినవారు. అనువాదవిధానవర్ణన మింతతో తీరినది. కవితాపారవశ్యమునకు ఇందుదాహృతము లయిన పద్యములే ప్రమాణములు కాగలవని సహృదయులకు వేఱుగ చెప్ప బనిలేదు.

—భారతి.

అంటరానివా రెవరు?

గ్రంథకర్త:—జాలా రంగస్వామిగారు. ౨౦ పేజీలు, సీమ కాగితాలు, క్రౌన్ సైజు, కాగితపుఅట్టలు(?) ౧౯౩౦ సం. వెల ౦-౨-౦.

ఇదొకచిన్న పద్యపుస్తకం. అంటరానివాళ్లు లేక చెప్పరానివాళ్లు అనబడే ఆదిమాంధ్రులయొక్క పూర్వస్థితి, ప్రస్తుతస్థితి ఈచిన్న పుస్తకంలో వర్ణించబడ్డాయి. వాళ్ల పూర్వస్థితి * 'పంచముల చరిత్ర'లో చారిత్రకంగా తెలుపబడింది. అగ్రజాతులవాళ్లు ఆదిమాంధ్రసోదర్లనెంత మోసంచేసింది, అన్యాయం చేసింది, యెంతనీచంగా చూస్తూన్నది యింటులో విశదంగా వర్ణించబడ్డాయి. ఈవర్ణనలెంతో జాలిపుట్టిస్తున్నాయి.

అగ్రజాతులవాళ్లు మతంపేరుపెట్టి యెలాంటి దుర్మార్గాలు చేస్తున్నారో! తక్కినజాతుల కెంతో ఉపయోగంగాను, ఉపకారంగాను వుండేటటువంటి మాలమాదిగలను సాంఘికబహిష్కారంచేత అన్నవస్త్రహీనంచేత నాశనం చేస్తున్నారు. అగ్రజాతుల కృతఘ్నత యేమని చెప్పవచ్చు!

గాంధిమహాత్ముని 'హిందూ'లో ౧౮-౯-౩౦ తేదీని రాసిన 'అస్పృశ్యతా లేఖ'లో "...అన్ని ఆత్మలు ఒకేజ్యోతియొక్క మెరుపులు కనుక ఎవ్వడూకూడా అస్పృశ్యుడు కాడు. మనుష్యుల్ని అస్పృశ్యులుగా జూడ

* క్రిందటినెల 'భారతి' విమర్శలలో చూడండి.

డం రెయింతో తప్ప......స్నానంచేసినా, శుభ్రమైన గుడ్డలు కట్టుకున్నా, గీత చదివినా, పెద్దపెద్ద ఉద్యోగాలుచేసినా, భంగీలు, చమరులు పుట్టుకదగ్గరనుంచి అస్పృశ్యులుగా జూడబడుతున్నారు. ఇది మతం కాదు. ధ్వంసం చేసివేయవలసిన విమతం. అస్పృశ్యత హిందూమతాని కంటుకున్న ఒక తినివేసే పాపపు మాధ్యం. దీనిని నాశనంచెయ్యడమే ప్రతిహిందువుడి యొక్క పరమ ధర్మం. మనం అస్పృశ్యులతో పూరికే స్నేహంచెయ్యడం కాకుండా జీవితమంతాకూడా మనం మనల నెలాప్రేమించుకుంటామో అలాగ ప్రేమించాలి......"అని రాసేడు. గాంధిమహాత్ముని మాటలు మనకు వేదవాక్కులు. అవశ్యాచరణీయాలు.

శైలి: సరళంగాను అనర్గళంగానువుంది. మనస్సుకు గుచ్చుకునేటట్లు రాయబడింది. ఆకలును తాగుడును గురించి రెండు తీవ్రమైన పాటలున్నాయి.

దొరుకువారు:—జాలా రంగస్వామి, కంబాల చెరువుపేట, రాజమండ్రి—అని రాయాలి. కే. కా.

ప్రేమలేఖలు

గ్రంథకర్త:—బి. టి. నరసింహాచార్యులుగారు. ౧౬౦ పేజీలు. మీమకాగితాలు, కాగితపు సైజు, క్రౌన్ సైజు. ౧౯ ౩౦ వెల రు ౧-౧-౦.

ఇదొక విషాదవిషయక గ్రంథం. ప్రభాకరామృతవల్లులయొక్క "ప్రణయభగ్నజీవితాలు" ఇందులో చిత్రించబడ్డాయి. గ్రంథరూపం లేఖలు. ప్రౌఢయైన అమృతవల్లి తన వివాహానికిముందు మేనత్తకొడుకైన ప్రభాకరానికి తనప్రేమను గురించి తెలుపుతుంది. ప్రభాకరుడు బీదవాడని నిర్ధనుడని, మీదు మిక్కిలి మేనరికం చేయకూడదని అమృతవల్లి తల్లిదండ్రులు అమృతవల్లిని ధనవంతుడు, విద్యావంతుడు, రూపసి అయిన మరొకడికిచ్చి పెళ్లి చెయ్యాలనుకుంటారు. ప్రేమ కేవలం ధనం, విద్య, రూపం, వీటిమీద ఆధారపడలేదు. ప్రేయసులకు మనస్సుల కలయికే ముఖ్యం. అమృతవల్లి తన అభిప్రాయాన్ని తెగించి తల్లిదండ్రులకు చెప్పలేకపోయింది. ఎలాగ చెప్తుంది? పెళ్లివిషయాల్లో తల్లిదండ్రులు బిడ్డలమనస్సెరిగి చెయ్యాలి. లేక బిడ్డలకే వాటిని విడిచిపెట్టెయ్యాలి. మొదటి దసాధ్యంకనక రెండో పద్ధతి నవలంబిస్తేనే మంచిది.

తల్లి మాట దాటలేక అమృతవల్లి మరొకణ్ణి పెళ్లి చేసుకుంది. కాని నూతనభర్తమీద అనురాగ మెలా తెచ్చుకోడం. తన అనురాగమంతా మొట్టమొదటే ప్రభాకరుడి కిచ్చేసింది. ఇలాంటి స్థితిలో జీవితం విషాదం కాక మానుతుందా! పోనీ, అప్పటికైనా అమృతవల్లి తన నూతనభర్తను విడిచిపెట్టి తన ప్రియుణ్ణే మళ్లా పెళ్లి చేసుకొందామంటే సంఘం పూరుకుంటుందా? ఎటువంటి దుష్కార్యాలకైనా సంఘం వొప్పుకుంటుంది కాని పాత ఆచారాలను మట్టుకు మారనియ్యదు. ప్రభాకరామృతవల్లుల మరణం చూసయినా సంఘం ఆచారాలను సంస్కరించుకుంటే మంచిది.

ఈలేఖల్లో మరొక విచిత్రవిషయ ముంది. లలిత అనే మరొక ఆమెకూడ ప్రభాకరుణ్ణి ప్రేమిస్తుంది. తన దౌర్భాగ్యాన్ని లెక్కచేయకుండా ఆమె చూపించిన త్యాగం అద్భుతం.

ఈగ్రంథ మద్భుతమైంది. సాంఘికదుర్మార్గాలు బాగా వెల్లడిచేయబడ్డాయి. గ్రంథకర్త మనస్సుకు గాక హృదయానికి కలమిచ్చి రాసేడో అన్నట్టుగా మనస్సును కరిగిస్తూంది ఈరచన. ఉద్రేకం, మానవస్వభావం, విషాదం చాలాసహజంగా చిత్రించబడ్డాయి. సాంఘికదురాచారాలు నాశనంకావాలంటే యిలాంటి గ్రంథాలే అవసరం.

గ్రంథకళ యెంతో ఆశ్చర్యకరంగా వుంది. పోషణలో కళంకం లేదు. గ్రంథకర్తకూడా మొదటినుంచి చివరకు మనలాగే కొత్తపాఠకుడవడం వల్ల కాని, లేకపోతే గ్రంథకర్తయొక్క లేఖాంతస్మరణలు లేఖలకనవసరం, నిష్ప్రయోజనమని చెప్పవలసివచ్చేది.

శైలి:—భావ సులభం. శైలిలో సమానగుణం లేదు. ఒకమాటు గ్రాంథికంలోను మరొకమాట వ్యావ

పారికంలోను యిష్టంవచ్చినట్లుగా రాయబడింది. ఇది పెద్దలోటు.

వలయువారు:— మూర్తి బుక్ డిపో, ౧౬౩ మింట్ స్ట్రీటు, మదరాసు. అని రాయాలి. కే. కా.

భానుమతి

గ్రంథకర్త:— యం. వి. పాపన్న గుప్తగారు. ౩౩౦ పేజీలు, సీమకాగితాలు, కాలికపు బైండు. డెమ్మీసైజు. ౧౯౩౧. వెల రు ౧-౮-౦.

ఇదొక సాంఘికనవల. 'వర్తమాన భారతదేశమునకు వలయు మార్పులనెల్ల విశదీకరించి ప్రాతపద్ధతులెట్లు వర్జితములో చక్కగా నిరూపించబడిం'దని ఉపోద్ఘాతకర్త రాసేరు. ఈవాక్యం కొంత నిజమే. కథలో ప్రౌఢవివాహాలు స్వయంవరాలు మొదలైన వైవాహికసంస్కరణలు మాత్రం కొన్ని వున్నాయి. మనసంఘంలోవున్న వ్యసనాలు చాలామట్టుకు ఖండించబడ్డాయి. గ్రంథకర్త యొక్క ఉద్దేశం గ్రంథంలో విశద మవుతూంది.

కథాకల్పనలో చాలానేర్పు కనబడుతూంది. ఇతివృత్తం దట్టంగా వుంది. కాని కథఅంతా విపరీతఘటనలతో నిండి (Melodromatic) అసహజంగా వుంది. ఇది సినీమా కథల ననుకరించడంవల్ల కలిగిన ప్రమాద మేమో: సినీమాకథల్లోనే యిలాంటి విపరీతఘటనలు హెచ్చు.

పాత్రపోషణ బాగావుంది. ఏపాత్రాకూడా తన స్వభావాన్ని విడిచి వర్తించలేదు.

గ్రంథకళలో మరికొన్ని లోట్లుకనబడుతున్నాయి. గ్రంథకర్త అనేక విషయాలను పాత్రలచే గాక తానేచెప్పివేసి రసాన్ని తగ్గించివేసేడు. ఈరకమైన వుపన్యాసాలెన్నో వున్నాయి. ఉదా:— పేజీలు ౧౦, ౪౫, ౯౮ మొదలైనవి. పాత్రలయొక్క శీలాలు మనం కథావిషయాల్లోంచి గ్రహించాలి. అలాగుగాక గ్రంథకర్తే పాత్రలయొక్క గుణాగుణాలను జాబితాగా యిచ్చివేసేడు.

కథాకల్పనలో తప్ప తక్కిన విషయాల్లో విశేషప్రజ్ఞ కానరాకుండావుంది. సంభాషణలు, మనఃప్రవృత్తుల చిత్రణ, భావన, యోజన మొదలైనవి సామాన్యంగా వున్నాయి. విశేషప్రజ్ఞాసూచకాలుగా లేవు.

శైలి:— గ్రాంథికం, నిర్దుష్టంగాదు. సరళం.

వలయువారు:— గ్రంథకర్త పేర మదనపల్లికి రాయాలి. కే. కా.

HIGHWAYS IN ASTROLOGY

(హైవేజ్ ఇన్ ఎస్ట్రాలజీ)

గ్రంథకర్త: కుంభ. శ్వేతారణ్యాశ్రమము, బృందావన వీథి, మైలాపూరు, మద్రాసు.

క్రౌను ౪౩ పుటలు. ౮ పరిశిష్టములతో ౯౦ పుటలు.

ఇది ఒక ముఖ్యమైన జాతకగ్రంథము. భారతీయ సిద్ధాంతముల ననుసరించినది. చిన్న చిన్న ప్రకరణములలో సులభముగా మనసునకు పట్టునట్లు జాతక భాగమున ముఖ్యమైన విషయములు కడు రమ్యముగ పొందుపరిచినారు గ్రంథకర్త.

ఇందలి రచనాపద్ధతియే క్రొత్తగ నున్నది. కేవలము శాస్త్రగ్రంథముల లిఖితములగు పోకడలే కాక స్వానుభవమును కూరిచి నూతన దృక్పథముతో శాస్త్రము తత్త్వమునకంట పరిశీలింప యత్నించుచు, శాస్త్రమునకు తత్ప్రయోజనముతో సామరస్యము కుదిర్చి చూప సత్ప్రయత్నము చేసినారు గ్రంథకర్త. భూమి యిప్పటి పరిణామమున చంద్రుడు, శుక్రుడు, బుధుడు, కుజుడు, గురుడు, శని యధోభాగమును చాల ప్రభావము జూపుచున్నవనియు, రాబోవు దశలక్షవత్సరములలో శనికూర్ధ్వభాగము, హెర్షెల్, నెప్ట్యూన్—వీని ప్రభావము ఎక్కువగా తగులుననియు వీరి భావన. హెర్షెల్, నెప్ట్యూన్ (ఇంద్రుడు), యురేనస్ (వరుణుడు) గ్రహములు పాశ్చాత్యులు గణించునవి. వీని ప్రభావము లిపు డంత విస్పష్టముగ లెక్కకు రాకున్నదని వీరి అభిప్రాయము.

అసలు జ్యోతిర్గోళముల ప్రభావము అనివార్యము కాదనియు, జాతకరీత్యా తెలిసికొన్న భవిష్యత్తు సహా మానసిక పరిణామము విరోధమున మారగలదనియు, అందువలననే భూతము సరిగా చెప్పుట సులభమే యైనను భవిష్యత్తు సరిగా తెప్పుచుండు నను అభిప్రాయము శాస్త్రమునకు కేవలము విరుద్ధమని భావింప నక్కఱలే దనియు వీరు సూచించిరి. గ్రహజపశాంత్యాదికముచే భావ్యనర్థములు వారించుకొనుట, అనగా గ్రహప్రభావములకు విరుగుడు నొడ్డుట, మన శాస్త్రమునకు నిరవకాశము గాదు. కాని యెట్టి మనోబలముకై నను దైవబలము ప్రతికూలముగ నుండగల్గుటయును, అనుకూలము గనున్న చో అదియు తొలుత జాతకములోనే చదువ వచ్చుటయు సామాన్యముగ అనుభూతి మయ్యెనని.

రాజయోగ, ధనయోగ, జ్ఞానయోగముల క్రింద మానవజీవితము నంతను మొత్తమువిూద విభజించుకొని ఫలములు పఠింపసాగిరి వీరు. వీనిని బట్టి గ్రహములయు, రాసులయు, భావములయు, ఏకైక, వివిధ సంసర్గ జన్యములగు ఫలములను, సంగ్రహశక్తి తప్పకుండ వివరముగ ముచ్చటించుచు వచ్చిరి.

చివర ౮ పరిశిష్టములలో కొన్ని సాంకేతిక విశేషములు, అనుభూతజాతకవిన్యాస విశేషాదికము మున్నగునవి కూర్చిరి. కాని యిందు వీరు సూచించిన దశవర్గము గూర్చి వివరణ మీయలేదు. మూలత్రికోణ ప్రాముఖ్యమును చెప్పలేదు. గ్రహముల పరస్పరమిత్రత్వశత్రుత్వాదికమును వివరింప లేదు. ఇందు అతిమిత్రత్వ, అధిశత్రుత్వ, సమత్వాదులు సంయోగ వశమున నేర్పడువాయె. స్వోచ్చ మిత్ర శత్రుగృహముల పట్టిక నిక్కడ తీర్చినది కాదని చెప్పెడి దేమి? ఇట్టివి మానుటకు పెద్దవిషయములు కావు; ఆవశ్యకమైనవి.

గ్రహదృష్టుల ప్రకరణమున, భాగలు ౧౮౦, ౧౨౦, ౯౦, ౬౦, ౪౦—ఇన్నిటగలవి ఘనదృష్టు లనియు, భాగలు ౩౨, ౭౨, ౪౫, ౩౬, ౩౦—ఇన్నిట గలవి లఘుదృష్టు లనియు, ప్రతిభాగకును ఒకదృష్టి పరిగణింపఁదగినను, ఈ పదియును ప్రధానదృష్టు లనియు, ౪౦ భాగలదృష్టి నవాంశ దృష్టి యనియు వచించి, ఆయాదృష్టుల కాయాభావములయెడ పని గలదని విభాగించుటయు, ప్రసిద్ధమైన దృష్టి సంప్రదాయమును సంభావింపకుండుటయు క్రొత్త. స్త్రీజాతకాధ్యాయము జోత్తిగా లోపించుట మాత్ర మొక కొంతగ కన్పట్టక మానదు. ఈ గ్రంథము సమగ్రమని వారు తెలుపుటయు లేదు; ప్రమాణము లీబూనను లేదు.

లేనివి లేకపోగా ఉన్నవి చూచినచో ఈ గ్రంథము మాత్రము జ్యోతిషశ్రీయు లందఱును చూడ తగినది. ఇది అభ్యసనమునకు వేడుకపడువారికి చాల మైత్రితో ఉపకరించునది. కేవలము ప్రాపంచికము లగు ప్రయోజనముల దృష్టితో యోగములను, ఫలములను నిర్ణయించుట కాక, జీవితము అణుఅణువున పనిచేయు గ్రహశక్తుల సమగ్ర పరామర్శముతో, జాతకునకు గొప్ప అనుభవము, జ్ఞానము మున్నగు భావసంపదలు కలుగ జేయుటయు గ్రహములపట్ల గుణమే అని నిరూపించుచు అన్నిట గుణాగుణములు కల్గుటచే వివేక మావశ్యకమను ధోరణిలో వర్తించి ఈ గ్రంథమును విలువగలదానినిగ జేసిరి గ్రంథకర్త. —కొం. జ.

కావ్యాదర్శము (ప్రథమపరిచ్ఛేదము)

నాగరిలిపి. క్రౌనుసైజు ౬౦ పుటలు వెల రు ౧-౨-౦. సం. ౧౯౪౧.

సంపాదకులు, ప్రకాశకులు: శ్రీ పండిత శిరోమణి, వి. కృష్ణమాచారియరు గారు, Senior Pandit; శ్రీ వి. హనుమంతాచార్ గారు, బి. ఏ. (ఆనర్సు), Assistant Librarian; Government Oriental Mss. Library, Egmore, Madras.

ప్రాచీనాలంకారశాస్త్ర గ్రంథములు నీకావ్యాదర్శమును దండిమహాకవి రచియించెనని ప్రతీతి. ఇందు కావ్యాదర్శమునందలి ప్రథమ పరిచ్ఛేదమును, దానికి వాదిఘంఘాలదేవుడు (?) రచియించిన వ్యాఖ్యానమును, సంపాదకులు వ్రాసిన ఆంగ్లానువాదమును (మూలమునకు), ఆంగ్ల వివరణమును గలవు. కావ్యలక్షణము,

కావ్యభేదములు, వైదర్భగౌడీయమార్గములు, గుణములు తల్లక్షణోదాహరణములు మొదలయిన వీపరిచ్ఛేదము నందలి విషయములు.

గ్రంథమునకు శ్రీ యం. రామకృష్ణకవి గారు, (యం. ఏ.) అమూల్యమగు పీఠికను వ్రాసినారు. అందు వాదిఘంఘాలదేవుని వ్యాఖ్యానము ప్రాచీనము, ఉత్తమము ననియు, అది మిక్కిలి విపులమయినదనియు, తరువాత దాని నిటీవలివారెవరో సంగ్రహించిరనియు, విపులమయిన అసలు వ్యాఖ్యానము రెండు మూడు పరిచ్ఛేదము లకు మాత్రము లభింపగలదనియు వారు వ్రాసినారు. దీనిని బట్టి యీగ్రంథమున ప్రకటితమయిన ప్రథమపరిచ్ఛేద వ్యాఖ్యానము అసలు వ్యాఖ్యానము కాక దానిసంగ్రహ స్వరూపమగుట స్పష్టము. కాబట్టి రెండు మూడు పరిచ్ఛేదములను సైతము వాదిఘంఘాలదేవుని వ్యాఖ్యానముతో నందు చేర్చి ప్రకటింపవలసి యుండినది.

కావ్యాదర్శమునకు ఇదివఱకే రెండు విపుల వ్యాఖ్యానములు ప్రకటితములయినవి. ఇక నీ ప్రాచీనవ్యాఖ్యానమునగల విశేషములను తెలియ విద్వల్లోకము కుతూహలపడుచుండును. అట్టి విద్వల్లోకమున కీగ్రంథము ఆశాభంగమును గలిగించును. కావున ప్రకాశకులు రెండు మూడు పరిచ్ఛేదములును అసలువ్యాఖ్యానముతో నిందు చేర్పకపోవుట లోపము. ఆ ౨,౩ పరిచ్ఛేదములను ప్రకటించి ఈ లోపమును వారు తీర్చినచో తాము కృతకృత్యు లగుటయే కాక విద్వల్లోకము కృతజ్ఞతకును పాత్రు లగుదురు.

అనువాదము: అనువాదకులు మూలమును చక్కగ సమన్వయము చేసికొనగలిగినను విశేషాభ్యాసము లేక తమ అనువాదమునకు మెఱుగును తేజాలరు. మఱియు వారు ఉభయభాషల స్వరూపస్వభావములను చక్కగా తెలిసియుండవలయును. వారికి మంచిశైలి యలవడి యుండవలయును. అనువాదము చేయనున్న గ్రంథము నందలి విషయము చక్కగ వారి మనసున కెక్కియుండవలయును. వీనిలో దేనికి లోపము గలిగినను వారి అనువాదమునకు లోపము గలుగుట నిశ్చయము. ఈ విషయమును మనసున నుంచుకొని గ్రంథము ననువాదమును పరిశీలింతము:

మూలము:

చతుర్ముఖముఖాంభోజవనహంసవధూ ర్మమ;
మానసే రమతాం నిత్యం సర్వశుక్లా సరస్వతీ.   ౧

అను:

May the all-white Sarasvati, the she-swan in the rows of lotuses in the form of faces of the four-faced God, sport always in Manasa lake—i. e. my mind.

ఇట అనువాదమున మానససరస్సునకు ప్రాధాన్యము. మూలమున కవిమనస్సునకు ప్రాధాన్యము. శ్లేషవలన సిద్ధించిన 'మానససరస్సు' అనునర్థము ప్రధానము కాజాలదు. 'అంభోజవన' rows of lotuses వనశబ్దమునకు rows అను మాట పొసగదు.

మూ: 'పూర్వశాస్త్రాణి సంహృత్య'.   ౨౦

అను: Having summarised the previous works. ఇచ్చట 'works of previous authors on poetics' అనుట మంచిది. వ్యాఖ్యానమున 'పూర్వ శాస్త్రాణి మేధావిరుద్రభట్టమ్మహోదికావ్యలక్షణాని' అనికలదు. వివరణమున వివరముగనే యున్నది. కాని అనువాదమున 'previous works' అనుటవలన 'ఇతని పూర్వకృతులేమొ?' అనుసంశయము కలుగవచ్చును.

మూలమున ౧౫ మొ. ౧౯ వఱకు గల ౫ శ్లోకములలో కావ్యములయందు వర్ణింపవలసిన విషయములు గలవు. అందు 'మధుపానరతోత్సవైః' అని మధుపానరతోత్సవములు కూడ చేర్కొనబడెను. అవి అనువాదమున జారిపోయినవి. వలదనని వీని నుజ్జగించిరా? అట్లు కాగూడదు. వీరిది అనువాదము. మూలమునగల అన్నివిషయములు మక్కికి మక్కిగా నుండవలెను—శాస్త్రగ్రంథము కాన. లేక పొరపడిరా? శాస్త్రానువాదము పట్టున జాగరూకత లోపించుట క్షంతవ్యము కాజాలదు. ఈయైదు శ్లోకములు కులకమున కుదాహరణముగ చెప్పదగినవి. ఈవిషయము వివరణమున చేర్పగలిగియుండిన నందముగ నుండెడిది.

మూలము:

అపాదః పదసన్తానో గద్య మాఖ్యాయికా కథా;
ఇతి తస్య ప్రభేదౌ ద్వౌ తయో రాఖ్యాయికా కిల.
నాయకేనైవ వాచ్యాఽన్యా నాయకే నేతరేణవా.
..............................౨౩, ౨౪.

అను:..........“Akhyayika (chronical? (cle)) and katha (tale) are its two varieties. Of the two Akhyayika is that which is narrated by the hero himself...................”

‘ఆఖ్యాయికా’ అనగా chronicle కాదు. chronicle=continuous register of events in order of time. అనువాదకులే Akhyayika is that which is narrated by the hero himself. అని వ్రాసియున్నారు కదా. ‘ఆఖ్యాయిక’ అనగా chronicle అని ఎట్లు పొరబడిరో!

మూలము:

తదేతద్వాఙ్మయం భూయః సంస్కృతం ప్రాకృతం తథా;
అపభ్రంశశ్చ మిశ్రంచే త్యాహు రార్యా శ్చతుర్విధమ్.
—౩౨.

అను: The Scholarsuagain speak of langnages as of four kinds, namely Sanskrit, Prakrit Apabhransa and Misra.

వ్యాఖ్యానమును చూడుడు: తదేత దనన్తరోక్తం వాఙ్మయం గద్యం పద్యం మిశ్రంచ త్రివిధమపి, భూయః సంస్కృతప్రాకృతాపభ్రంశమిశ్రభేదా, చ్చతుర్ధా చతుర్భిః ప్రకారైః భిద్యతే’.

‘గద్యము, పద్యము, మిశ్రమునని మూడువిధము లయిన పూర్వోక్తవాఙ్మయము మరల సంస్కృతము, ప్రాకృతము, అపభ్రంశము, మిశ్రము నను నాల్గుభాష లను పురస్కరించుకొని నాలుగు విధములగుచున్నది’ అని భావము. ఇపుడు మూలానువాదముల భేదము తేట తెల్లము.

మూలము:

మిశ్రాణి నాటకాదీని తేషా మన్యత్ర విస్తరః;
గద్యపద్యమయీ కాచి చ్చంపూ రిత్యభిధీయతే.

అను: (మూలమున అధోరేఖాంకిత భాగమునకు)—

The mixed kind of composition consisting of prose and poetry is called Campu.

మూలమునందలి ‘కాచిత్’ అను శబ్దము ప్రయోజనమును గుర్తింపక కాబోలు అనువాదకులు దాని ననువదింపక విడిచిరి.

మూలము:.........ప్రేక్షార్థ మితర త్పునః;
శ్రవ్య మేవేతి సైషాపి ద్వయీ గతి రుదాహృతా!

అను:......are meant to be seen. But the others are only to be heard. These are the other two divisions of literature.

‘Other’ అనుటవలన ఇంక కొన్ని విభాగములు కూడ కలవను నర్థము వచ్చుట కవకాశము కలుగును.

‘ఇదానీం సర్వవాఙ్మయస్య ప్రేక్షణీయశ్రవ్య భేదాత్ ద్వైవిధ్య మాహ’ అని వ్యాఖ్యాత ‘వివిధవిధముల విభజింపబడిన పూర్వోక్తసర్వవాఙ్మయము’ దృశ్యము, శ్రవ్యము అని రెండువిధము లగుచున్నదని భావము. ఇక ‘other’ అను శబ్దమునకు అవకాశము లేదు.

మూలము:

ఇతి హృద్య మహృద్యంతు నిష్ఠీవతి వధూరితి. ౯౬

‘నిష్ఠీవతి వధూః’ అనుదానికి అనువాదము “the maid vomits” అని యున్నది. ‘Vomits’ అనుటకు బదులు ‘spits’ అని యుండవలెను.

ఇట్టివి అనువాదమున నచ్చటచ్చట కానవచ్చుచున్నవి. శాస్త్రగ్రంథ మగుటచే ఎక్కువ పరిశ్రమించి నిర్దుష్టముగా ననువదించి యుండినచో బాగుండెడిది. బాగుమాట ఎట్లున్నను, శాస్త్రప్రయోజనము కొఱవడకుండును. ప్రకృతగ్రంథమున మూలము, వ్యాఖ్యానము నున్నవి కావున పాఠకుల కవి చాలును.

ఈ గ్రంథమునకు వివరణము (Notes) ఇంకను విరివిగ నుండవలెను. మూలమువలనను, వ్యాఖ్యానము వలనను స్ఫురించు విశేషాంశములు, మఱియు మూలము నందలి విశేషములను బాగుగా తెలిసికొనుట కుపకరించు ఇతర గ్రంథప్రమాణములు మొదలయినవి వివరణమున నుండవలసినవి. సంపాదకుల ఈ వివరణముల విషయమున నింకను శ్రద్ధను చూపి విరివిగ వ్రాసియుండిన బాగుండెడిది. కొన్ని యుదాహరణములు—

మూలము : శాస్త్రేషు సంస్కృతా దన్యత్. ౩౬.
వ్యాఖ్యానము: శాస్త్రేషు=వ్యాకరణే అని

వివరణము: 'శాస్త్రేషు-Here means works on Sanskrit Grammar etc.' ఇచట 'శాస్త్రేషు' అని బహువచనము చెప్పవలసిన ఆవశ్యకత కానరాదు.

మూలము: ఇంద్రనీలనిభం లక్ష్మ. ౫౬.

వివరణము : The emerald-like (blue) spot అని. Emerald అనగా పచ్చకదా! అది నీలముగా నుండునా? Sapphire-like అనవలసినది.

౭౬-౭౭. ఉదార is defined and illustrated here.

ఇదియు వివరణమా? ఈపాటి మూలమునలననే తెలియగలదు.

౮౧. 'ఉదక్చ అవాక్చ ఉచ్చావచాః, ఉచ్చావచః ప్రకారః యస్యతత్.' ఇదేమిటి? మూలమునందలి 'ఉచ్చావచప్రకారం' అను పదమునకు విగ్రహము. చాలినంత వివరణము సుగమముగా నుండవలదా?

మూలము :

అస్తమస్తక పర్యస్త సమస్తార్కాంశుసంస్తరా;
పీనస్తనస్థితాతామ్రకమ్రవస్త్రేవ భాతి వారుణీ. ౮౨.

వివరణము: This is an instance for గురుబాహుళ్య. Short vowels followed by conjunct consonants are treated as గురు? (గురువు) cf. 'సంయోగే గురు— Panini.

ఈవివరణమును బట్టి అస్-మస్-పర్-యస్ మొదలయిన వర్ణములే గురువులు కావలసియున్నవి కాని రా-పీ-తా-వా-భా- మొదలయినవి గురువులు కావా? 'దీర్ఘంచ' అను పాణినిసూత్రమువలన దీర్ఘాక్షరములు కూడ గురువు లగుచున్నవి కదా! అవిషయము వివరణమున లేకపోవుట యెట్లు?

ఇట్టివే అటనట గలవు.

ఈఅనువాద వివరణముల మాట కేమి కానిఉత్తమమగు నీ యలంకారగ్రంథభాగమును క్రొత్త వ్యాఖ్యానముతో క్రొత్త యచ్చొత్తించి సులభముగ లభింపజేసిన యేతద్గ్రంథసంపాదకులు సహృదయుల యభినందనములకు పాత్రులు కాగలరు. వీరు కూడినంత త్వరలో శేషించిన గ్రంథమును పైతము వాదిఘంఘాలదేవుని అసలు వ్యాఖ్యానముతో ప్రకటించి లోకమునకందజేయగలరు.

గ్రంథస్వీకారము

ఆత్మవిజయము

క్రౌనుసైజున ౨౪౭ పుటలు. వెల రు ౧-౦-౦.
సం. ౧౯౩౯.

గ్రంథకర్త:— బౌద్ధవాఙ్మయబ్రహ్మ, దుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్యగారు.

మానవజీవితము

(మూడుసంపుటములు)

క్రౌనుసైజు, పుటలు ౨౧౪౦. ఒక్కొక్కసంపుటము వెల ౩-౪-౦. సం. ౧౯౩౦.

రచయిత:— బౌద్ధవాఙ్మయబ్రహ్మ, దుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్యగారు.

పలయువారు:—మానవాదర్శగ్రంథమండలి,అంగలూరు. కృష్ణాజిల్లా—అని వ్రాయవలెను.

జగము

(శ్రీరామకృష్ణానందస్వామిప్రణీతము)

అనువాదకులు: తత్త్వానందస్వామిగారు.

క్రౌనుసైజు, పుటలు ౬౯, వెల ౦-౩-౦.

విలాసము:—మేనేజరు, శ్రీసనాతనగ్రంథమాల, క్రాపపోస్టు, (via) కొల్లూరు, గుంటూరు జిల్లా.

గిల్టుపరిశ్రమ

ART OF GUILDING

క్రౌనుసైజున ౨౮ పేజీలు. వెల రు. ౧-౦-౦.

గ్రంథకర్త:—తాడి బ్రహ్మానందరావుశర్మగారు, కోరంగి, తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

శ్రీవివేకానందసందేశము

క్రౌనుసైజున ౭౨ పుటలు

ఒక అణా తపాలాబిళ్లలు పంపువారి కుచితముగ పంపబడును.

గ్రంథకర్త:—సూచి నరసింహముగారు.

గ్రంథములు దొరకుచోటు:—

వ్యాసకుటీరము

మేలుపాక, యలమంచిలి, విశాఖపట్టణం జిల్లా.

CONTRACT LABOUR IN BURMA

(ఆంగ్లము)

క్రౌనుసైజు, ౧౯౪ పుటలు. వెల తెలియదు.

కర్త:—వి. నారాయణరావుగారు.

వలయువారు:—Current Thought Press, Triplicane, Madras—అని వ్రాయవలెను.

తిరుప్పావై

(ఆంధ్రప్రతిపదతాత్పర్య వ్యాపదేశార్థసహితము)

నారాయణవనము వకుళాభరణముగారిచే రచితము.

క్రౌనుసైజు, పుటలు ౧౦౨. వెల రు. ౦-౬-౦.

గ్రంథము దొరకుచోటు:—

ఎస్. కె. వకుళాభరణముగారు

౨౨, పచ్చయప్ప మొదలివీథి, కోమలీశ్వరన్‌పేట, మద్రాసు.

సన్మానము

క్రౌనుసైజు, ౬౨ పుటలు. వెల తెలియదు.

సం. 1930.

బొడ్డు బాపిరాజుగారి వివాహసందర్భమున పండితులచే చదువబడిన పద్యము లిందుకూర్పబడినవి.

ప్రకాశకులు: బొడ్డు వేంకట సుబ్బారాయుడుగారు, ఆదివారపుపేట, ఏలూరు.

ఆంధ్రనటప్రకాశిక

(సచిత్రము)

క్రౌనుసైజు, పుటలు ౨౧౬, వెల రు. ౪.

సం. ౧౯౩౦

కర్త:—పసుమర్తి యజ్ఞనారాయణ శాస్త్రిగారు, కుచిలీపట్టణము.

---

(౧)నయప్రదీపము-విగ్రహము

క్రౌను, పుటలు ౧౨౩, వెల రు. ౧. సం. ౧౯౩౦.

గ్రంథకర్త:— కోరాడ రామచంద్ర కృతి

(౨) రథాంగదూతము

క్రౌనుసైజు, పుటలు ౪౦. వెల ౬ అణాలు, సం. ౧౯౩౦.

గ్రంథకర్త:—కోరాడ రామచంద్రకృతి.

(౩)పరశురామ విజయము

క్రౌనుసైజు, పుటలు ౬౦. వెల రు. ౧-౮-౦.

కోరాడ రామచంద్రకృతిప్రణీతము.

పై మూడుపుస్తకములు వలయువారు: 'కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారు, యం.ఏ. విశ్వవిద్యాలయోపన్యాసకుడు, లింబ్డి గార్డన్స్, రాయపేట, మదరాసు' అని వ్రాయవలయును.

పత్రికాస్వీకారము

THE LONGEVITY

ది లాంగెవిటీ

(ఆంగ్లమాసపత్రిక) జూలై ౧౯౩౦.

సంవత్సరపు చందా రు. ౩-౪-౦.

లాంగెవిటీ కార్యాలయము, ౬౧, సుందరమూర్తి వినాయక కోవిల వీథి, తిరువల్లికేణి, మదరాసు.
